

СВІ-Й-ТАНОК

Випуск 3

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

СВІ-Й-ТАНОК

Поезія. Проза. Драматургія.
Переклади. Есеїстика. Критика та бібліографія

Студентський альманах

Випуск третій

ВПЦ Київський університет, 2006

УДК 821.161.2.-1
ББК
С

Рекомендовано вченою радою Інституту філології
(протокол №10 від 29 червня 2006 року)

Рецензенти:

Астаф'єв О.С., д-р філол. наук, проф., член НСПУ
Мойсієнко А.К., д-р філол. наук, проф., член НСПУ

СВІ-Й-ТАНОК : Поезія. Проза. Драматургія. Переклади. Есеїстика : Студентський альманах. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – Вип. 3.

До альманаху ввійшли поетичні, прозові, драматичні твори, есеїстика насамперед студентів спеціалізації «Літературна творчість» Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а недавніх і колишніх випускників та авторів попередника – альманаху «Світанок».

Для гуманітаріїв, симпатиків та фанатиків.

Редакційна колегія: *Л. В. Грицик*, д-р філол. наук, проф. (голова); *А. О. Ткаченко*, д-р філол. наук, проф., член НСПУ (упорядник, відп. редактор); *О.Г.Астаф'єв*, д-р філол. наук, проф., член НСПУ; *Н. В. Костенко*, д-р філол. наук, проф., *М. К. Наєнко*, д-р філол. наук, проф., член НСПУ; *Н. І. Бернадська*, д-р філол. наук, доц., *Н. М. Андрійченко*, канд. філол. наук., доц.; *О. С. Яровий*, канд. філол. наук., доц., член НСПУ; *О. В. Кудряшова*, ст. лаборант (технічний секретар)

С А.О. Ткаченко (Передмова, упорядкування)

ISBN

Київський національний університет
Імені Тараса Шевченка, 2005

ЗМІСТ

Анатолій Ткаченко. Просторіки на берегах тексторіки (Замість капітальної нечитальної передмови).

Перший курс (а вже другий)

Юлія Коргунік. Те, що є коханням

Катерина Крюкова. Сімнадцятий травень; „Я вже не дитина, та ще не доросла...”;
Залишаєш мене; Серце для осені; Посмішка ранку.

Наталя Стародуб. „Я допишу останній вірш про тебе...”; Я вже давно не те дівча мрійливе...”; „Розбився світ на сотні скалочок...”; „Зійшлись на підборідді дві доріжки...”; „І ніхто не заплаче, хіба тільки мати...”.

Другий курс (нині третій)

Інна Данилюк. Стрибожа дочка..

Вероніка Жиленко. „Шукай кохання ув очах...”; „Серце твоє конвалієве...”; Вечір янгола;
Передмова до передмови.

В'ячеслав Левицький. Київський літопис; Підкорювач Афону; Чукикалка; Синдбад; Тисяча і одне “Ні !”; Прихрещатицькі пампаси; Танго; Лекції вечірнього Подолу; Рожевий двір; Зима Васнецова; Фруттіс; Етюдник; Лінгвірус; Два Гарсії; Пан Коцький (уривок з міні-фентезі „Урбана”); Три богатирі; Байдики.

Інна Немировича. Вікна; Таня.

Маргарита Петренко. „Чорні очі вампірять душу...”; Ноти журливого серця; Час; „Являвся, як міраж, розмитий болем...”; Із циклу „Прозове кохання”.

Оксана Шуруй. Militare; „Поступово холонучи, поступово...”; „По голосах Нібелунгів далеких...”; „Накрутили над Крутами кола круками...”; „Я мешканка Тмутаракані...”;
Ма.

Третій курс (а воно вже, хлопці, четвертий)

Ірина Забіяка. У небі.

Василь Загрейчук. Вечірній нарис; Тепло душі; До себе; „Рояться зграї хмар у небі...” Час збудження; Літо; „Пливу собі я на човні...”; „Вдихнувши глибше...”.

Людмила Кожуховська. Піщинка.

Дана Ткаченко. Осінь; Передчуття; Сум дощу.

Четвертий курс (п'ятий, вирушальний)

Іоанна Рибальська. „на замковому мурі сиділа руда кішка...”; Думки старого лавочника; «За межею, де закінчиться Місто...»; «я урбаніст цього величного коктейлю...»; «на струнах скрипки, на клавішах форте...»

Надія Сенчило. «Я посіяла вас у собі...»; «Я вже не я...»; Не муч її, вона і так...»; Батькові

П'ятий курс (уже їх випущено в світ)

Ірина Антипова. Нездійсненне.

Віра Гузієнко. Кар'єристові; «моя філософія – вісімнадцятилітньої...»; «Володар снігу – ти замерз...»; «В цьому світі немає нікого, крім Бога...»; Мініатюри.

Юлія Джугастрянська. «У моїй кімнаті...»; Не-сповідь; «Я обійдуся тобі дешевше...»; «через плече...»; «Весна...»; «Згорнула крила...»; «Життя колишнього смисли...»; «І прийде твій квітень...»; Злочин; Present Perfect Continuous; «Твої губи...»; «Осінь пронизує світ...»; «Тьмяне золото храму...»; «Там, де холодно...»; «Специфіка слів...»; «Я люблю»; «Це було не сьогодні, не вчора...»; «Стати місяцем...»; «Цьому місту пасує дощ...».

Крістіна Забудько. «У залізному відрі...».

Інна Новодран. Русалки-солдатки.

Тетяна Винник. Із циклу чорнотропів «Язики повноліття».

Наталя Коваль. «Десь п'яно ридає пам'ять...»; «Мій воїне, йди...»; [людині]; «Ніч навпіл, як скибку...»; «Гаптувати затягані сни...»; «Гладіаторе, плач! Маєш право...»; «Лежати на дні холодної ванни...».

Сергій Огородник. «І може це зовсім не сон...»; «Доки я біля тебе, поряд...»; «Стій! заручнице зливи...»; «До голісіньких плит...»; «Запеклі сніги. Шарлотка зими...»; «Мають право на сльози лише переможці...»; «Сповивайте любов...»; «Плачеш, – Плач!...».

Тетяна Третяк. Мадонна; «Я телефон що зараз задзвонить...»; Мікстура; «Поцілунок і ти між нами...»; «Ті очі із серця не викинеш...».

Випускники (і торішні, й раніші)

Ксенія Штукерт. Владан Матієвич. Пуфф (Переклад із сербської)

Ольга Башкирова. Уррі (Уривки сентиментально-кримінальної фантазії).

Ірина Дорошенко. Вибір (Гуртожитська повістина – підкорочена)

Сніжана Жигун. Немає виходу (Драма на одну дію)

Леся Ковальчук. «Небо зелене сьогодні...»; «Павутинками вітер плаче...»; «Загубила кохання між трав...»; «У мене страждання в клітинку...»; «Сьогодні спати не-можливо...»; «Сонце залишило поцілунок...»; Місто; «Світанок лягає спати...»; «Я – орхідея...»

Віра Ковтиха. Місяцепоклонниця.

Андрій Малюк. Графиня де Сегюр. Збитозна Софі (Фрагмент перекладу з французької)

Альона Прохорчук. Львівський дощ

Юлія Скибицька. А. Сапковський. Останнє бажання (Фрагмент перекладу з польської)

Тимофій Коваленко. Сновидива

Віталій Шевелєв. Казки-притчі.

Світанківці

Іван Драч. Музичний етюд; Балада про коня без вершника; Тінь; «Деся на дні моїх ночей...»; «Б'ють кропом у ніздрі осінні базари...»; «Чому ти, серце, все болиш частіш?..»; «Мій син фотографує мою матір...»; Волошка; Елегія; «Хіба чекати плати за добро?..»; Вірш, прочитаний на І з'їзді Руху; «Все западається в тартарари...»; Semper tiro; Ніщо і Щось; Сізіфів меч, або Гідро наука; Діалектика; «Ніко Самофракійська, ти тому безголова...»; «Поховайте мене в Теліжинцях...»; «Золота дорога до Полтави...»; Президентія; «Пісню українську вбивають у Львові...»; «Знову Сірий прийшов...»; Остання пелюстка; Труднощі; «Народ був таки народ...»; На 50-ліття шкільного випуску; «Вічна українська робота...»; Листопадове питання; Папараці; Одисей і Пенелопа; Скелет у шафі; Галицький образок; «Все частіше приходять хвороби...»; «На честь 16-ліття Руху...»; «В мене свято – подзвонив онук...»; Сивим конем; Вічне питання; «Як близько лягають снаряди...»; «Гортаю свої папери...»

Олесь Лупій. Студентські літа; Гордий крик; Говоріть; Пісня; «Скоро все зазеленіє...»; «Вічне небо, а не ми...»; «Максимові Рильському...»; «Ну що із того, любі браття...»; Великий гріх; Натхненники

Юрій Мушкетик. Правда про Сізіфа.

Микола Сом. Не для друку. Епітафії.

Микола Шудря. Довженкова «Земля»: від шіпки до шедевр

ПРОСТОРИКИ НА БЕРЕГАХ ТЕКСТОРИКИ

(Замість капітальної нечитальної передмови)

Третій випуск альманаху має порівняно з двома попередніми кілька особливостей.

Оскільки основою цього видання є публікації студентів спеціалізації „Літературна творчість”, то з’явилась ідея подавати тексти не за традиційними рубриками – поезія, проза, драматургія, переклад тощо, а зовсім так нібито простенько, по-школярському, – за курсами. Буде видно, як зростають (чи навпаки) – і суто фахово, й емоційно-мислительно – наші автори. Та й вони ж самі себе бачитимуть рік у рік трохи іншими очима.

Звідси – і ще одна особливість: подаємо також твори випускників. Час біжить так стрімко, що з виходом цього альманаху торішні випускники уже ніби відтісняться цьогорічними, тобто все зсунеться на один шабель, але маймо на оці, що подано ці твори до оприлюднення саме тоді, коли їхні автори були отакими.

На презентації попереднього випуску в Будинку літераторів, де брали участь і автори „Світанку” 60-х, до якого родовідно признається наш „Сві-й-танок”, відбулися запросини „світанківців” до унаочнення дружніх порад у вигляді художніх текстів, або ж – до „перегавку поколінь” (О.Стусенко) на сторінках оцього вічномолодого видання. Тож друкуються тут і твори тих старших літераторів, що таки відгукнулися на заклик.

Крім того, альманах відкритий і для інших симпатиків, учасників літстудій, колишніх випускників – ласкаво просимо.

А тепер – *просторіки* (запроваджую новий жанровий різновид передмови, неабияк відмінний від раніше введених *мемуаразмів*) на берегах тексторіки. Причому з більшим акцентом на моментах, що потребують подальшого шліфування. Кортіло правити-редагувати все тотально, але стримувався, як тільки міг, аби не знівелювати творчих пагонів – це по-перше, а по-друге – аби наочно було видно, де і що так, а де – не зовсім.

Перший курс (ще раз наголошу: на час виходу альманаху – вже буде другий).

Юлія Корзунік пише рольову лірику, тобто, намагається проникнути в психіку Іншого (за Аристотелем і Бахтінім), наразі – хлопця, і це дещо незвично й свіжо для такого юного віку. Особливо психологічно звучить „цілую й кричу”. Хотілось би бачити, як це. Не назвеш евфонічним і „закрутить нас в вир почуттів”. Таки не витерпів, підрихтував („закрутить у вир” – і зміст від цього не програє, тим паче, що в сусідніх рядках рябіє від різних форм займенника *ми*, без яких можна було спокійно обходитися, вивільняючи простір для сконденсованішого письма). А далі подібні випадки какофонії трохи полишав, підкреслюючи, – для користі нашої „безнадійної” справи.

Катерина Крюкова вже навесні багато розмірковує над життям і навіть виробляє стратегію гартування серця для осені, а проте є в тих міркуваннях чимало відомих силогізмів, тоді як часом не все гаразд із наголосами – не змістовими, а суто словесними (*сонна втома* ліпше було б поміняти на *перевтома*, а до *запорук* шукати іншу риму, аніж *міцну руку*). До нових відкриттів можна віднести й родовий відмінок *відкрить*. Рядки І.Губермана, що взяті за епіграф до „Посмішки ранку”, є прихованою полемікою з відомою фразою Гетевого Фауста в російському перекладі: „Остановись, мгновенье, ты прекрасно!” Нікому ще не вдавалося спинити мить, проте кожен намагається додати своє бачення цієї колізії. Катерина додає три знаки оклику в кінці вірша, що став ніби розгорнутою ілюстрацією епіграфа. А от головний герой досить відомої в 60-ті роки минулого століття драматичної поеми Олександра Левади „Фауст і смерть” полемізував із персонажем Гете цілком у дусі діалектичної логіки та ще й із залученням ремінісценції з Лесі Українки („Стане початком тоді мій кінець”): „*Фаусте, Фаусте! Ти помилився: / Втомі твоїй спокій приснився. / В серці своєму спинив ти хвилину, / Ту, що ніколи не знає зупину / В ній-бо кінець початком стає, / І розтає заклинання твоє / Там, де кінець початком стає*”.

Варіант І.Губермана нібито ефектніший, проте й він не зовсім оригінальний, якщо згадати слова популярної пісні «*Есть только миг между прошлым и будущим / Именно он называется жизнь*». А тим часом з І.Губерманом можна було б і позмагатися в силогізуванні. У нього:

«Неважно, что мгновение прекрасно, / А важно, что оно неповторимо». Пропоную протилежний і теж не вельми мудрий чи досконалий силогізм: «Не в тому суть, що мить ця неповторна, а в тому, Катю, що вона – прекрасна». І нічого він не хотів зупинити, геніальний Гете, і не помилився він, а просто висловив утопічну мрію людини – зупинити неспинну й прекрасну мить, яка й нині – вже і в мовознавчому аспекті – теж потребує захисту¹.

¹ Тут дозволю собі подати і власний мовознавчо-лірично-публіцистичний опус „**На захист миті**”.

Наша мова назагал компактніша, ніж російська, особливо в питомій передачі абстрактних значень. На жаль, саме в оті абстрактні значення не відчують люди, глухі до *внутрішньої форми слова* (за О.Потєбнею), тобто до його етимології, а відтак калькують російські словотвірні форми, додаючи й додаючи до питомих коренів нові суфікси і в тих випадках, коли без них можна спокійно обходитись. Чим, наприклад, збагачує *особу* – *особ-ист-ість*? Передбачаю можливі заперечення: „особа” – то „лицо”, а „особистість” – „личность”; але ж є ще й „персона” в значенні „лицо”, а *особа* якраз і несе *внутрішню форму* окремішності, отож, скажімо, „формування особи” аж ніяк не гірше від мутанта – „особистості”. Те ж саме – з *індивідом* та *індивіду-альн-ість-ю*, багатьма іншими подібними словами. Наприклад, *словосполука* – *словосполу-ч-енн-я*. Відтак стисліша абстрактна лексика відходить на периферію і поступово відмирає. І вже два літературознавці – один старший, а другий молодший – починають тобі доводити, нібито “Уводина” – архаїзм. Так усю мову з її *запросинами, взаєминами, відвідинами, відділами, митями* в архаїзми запишемо, а натомість будемо лише *-ніякати* відвіданнями, відділеннями, нововведеннями, і – *стякати* миттєвостями. (Окрема тема – навала немилозвучності через кальки: у нечисленних україномовних засобах так званої масової інформації буквально рябіє від них, а диктори майже поспіль кажуть “*ось цей*”, “*ось ця*” замість *оцей, оця*, і люди навіть по селах починають звикати до какофонії, вже не чуючи, як анекдотично звучить, наприклад: “Я вам *ось цю*... квітку подарую”. Покомпонентно калькують „вот эту”. Виходить, спершу обпісяю, а потім подарую. Пишу евфемізмом, аби дійшло. Бо колись одна вчителька російської літератури калькувала у зворотному порядку: українське прізвище Осьмуха, тобто *восьма частинка* – на... Вотмуха).

Що ж до „миттєвостей” то запустили їх у широкий обіг перекладачі телепрограм. Мотивація, очевидно, така, що від *миті* не утворюється множина. А чому не утворюється? Хто ухвалив і припечатав? Чому я не можу відмінювати рідне слово? Дурня це все високовчена. Про мене, ліпше утворити множину від *миті*, бо мутант уже пожирає предка навіть у називному відмінку однини. Послухайте рекламу: одна *миттєвість* (трясця Штірліцовій мамі!) – і настрої зіпсовано. А ще гірше – розвивається мовна глухота. Навіть шанована мною „Літературна Україна” давненько вже подає рубрику „Миттєвості літературного процесу”. Невже не можна було якось поетичніше й водночас природніше? Наприклад, *хвилі, грона, грані*? Або ті ж такі *миті*?

А якось філологи-п’ятикурсники, що з молоком телевізії увібрали в себе „миттєвості”, досить активно переконували мене, що *миттєвість* звучить експресивніше, ніж *мить*. Ну, якщо вже зайшлося про експресивність, то не знайшов нічого ліпшого, як удатися до останнього аргументу – спроби небуквалістських перекладацьких компенсацій (адже ж і „Семнадцять мгновений веснь” – назва образна, то навіщо ж її перекладати буквально?).

СІМНАДЦЯТЬ МОМЕНТІВ ІСТИНИ

Сімнадцять *подихів* весни,
Сімнадцять *дотиків* весни,
Сімнадцять *хвиль*, що, ніби сни,
Спливли у безвість...
Стоннадцять *келіхів* дзвонить,
Стоннадцять *спалахів* бринить,
Стоннадцять *щєбетів* щєमितь...
Хто ж обернув прекрасну *мить*
На злу *миттєвість*?

Оце перечитав свої „давнєколишні”, як сказав би Тарас Григорович, записи: надто вони патетичні, а хура й досі там, до того ж важчає й важчає. Що ж, можна спеціально для сучасних постмодерністів приземлити й провідмінювати отаким „стьобом”:

Я співала в житі
Миті,
О, які були то
миті!
На вокзалі – бомж немитий:

Лірична героїня *Наталі Стародуб* переживає розчарування в людях – аж до суїцидних настроїв, та все скаржить матері: тільки вона зрозуміє. Спрацьовує егоїзм юності, що бачить лише власне горе і не надто переймається, а як же *потім* жити матері? Може, ту героїню втішить така собі банальна думка, що оптимізм приходить десь після тридцяти. І схочеться радіти й отій-таки миті, і своїй-таки молодості (у фольклорі це зафіксовано куплетом гарної пісні з паскудним першим рядком: „*Мамо моя, ти вже стара, / А я дівчина молода / Я жити хочу, я люблю, / Мамо, на лай доню свою*”, тож є пропозиція і там поміняти рядок на жартівливо-іронічний: „*Мамо моя, така біда, / Що я дівчина молода...*”), ба навіть і своєму *теперішньому* гіркому розчаруванню. „*Слова ж бо означальні*” – писав колись нинішній ювіляр І. Драч. А слова поезії ще й такі, каже він тепер, що „*Бог ними вічність пише*”. І не варто накликаати джина, коли не певен, чи на добро. Не накликайте, діти, лиха, його й так не бракує. Йому треба протистояти всією своєю молодою енергією. Вірші Наталі досить багатослівні, хоч технічно більш-менш вправні, за винятком хіба простеньких дієслівних рим та кількох банальних іменних типу *небо – тебе, весни – сні, сонця – віконця, ньєнка – ріднєнка*, а ще какофонічного збігу приголосних („*немов й не*”).

Другий курс (нині третій).

Інна Данилюк утнула повнометражну повість-фантазію (довелося скорочувати), де прагнула заглянути в наш дайбозький період, який поетизує та ідеалізує, а також у часи хрещення Русі, які трактує з позицій гнобленого демосу. Це вже готова магістерська творча робота, зіперта й на наукові джерела (їх перелічено в додатку – 21). Що робити далі? Шукати режисера, а тоді разом – спонсорів, а тоді готуватися до критики з позицій догматів християноцентризму. А з позицій художності все досить непогано, за винятком наявності надто сучасних мовних зворотів (*по праву руку, по ліву руку виправив на ошую, одесную, гаразд, гаразд – на таке, таке, „з самого дитинства” на „іще змалечку”*; окрім *так* не забуваймо про *егеж, авжеж, атож*; „*нічого спільного не май*” – *ліпше не водися, „запропонував їй покататися верхи*” – ніби на мотоциклі, а вона ж йому: „*Живемо один раз: захотіла – поїхала на коні з тобою кататися, а що далі буде – нехай боги вирішують*” – так наче Верховна Рада; „*Чому б і ні?*” – сучасний фразеологічний англіцизм чи навіть американізм; „*...і сказали Біляні, що час розплати настав*” – слова „Марсельези” в перекладі Миколи Вороного якимось не вписуються в десятиє століття); є чимало какофонічних межислівних збігів типу *враз зупинилася, „враз замовкали”, „а ми ж з тобою”, „перегукувались з зорями”, „теж з трепетом”, „однак всі”, „разів взимку”* (варто зробити „*вмить зупинилися*”, „*раптом замовкали*”, „*а ми з тобою*”, „*перегукувались з зорями*”, „*теж із трепетом*”, „*однак усі*”, „*разів узимку*” – і все нормально); є зловживання зворотом зі *здавалось* (чому не *ніби, наче, мовби?*); невмотивовані плеоназми на кшталт „*ступуючи <...> босими ногами і залишаючи після себе на траві темні хвилясті доріжки*” (а після кого ж?), „*зробила це несподівано, неочікувано ні для кого*” (підкреслені слова – зайві, та й *неочікувано* – калька), „*молодий юнак Хорс*” (а старий юнак – то ніби як у Є.Свтушенка – „*неустаюноша седой?*”), „*вночі палали якскраві вогнища*” (епітет нічого не додає), „*регочучи запитав*” (щось подібне до „*цілую й кричу*” – виправив на *реготнув*), „*це заняття було родинною справою усіх його предків*” (слово *заняття* – і зайве, і казенне з присмаком кальки, а *усіх* міняємо на *всіх*, щоб не було збігу *ју – у*); є неадекватні вирази, як-от „*майоріли крашанки*” (вони що – прапори?); є кошмарний усюдисучий канцеляризм *дійсно*, є росіянізми (поміняв *забурлило* на *завирувало, рішення* на *ухвалу, „та йди ти першим”* на „*та першим іди*”, „*навіть дуже хочу*” на „*страшенно хочу*”, „*мрії збуваються*” на *справджуються, тускле* на *тьмяне, кримінальне засуджувати* на моральне *осуджувати, нацарпані – надряпані* тощо – особливо тощо). І все оте вже не є, а – було. Принаймні у надрукованих уривках його немає.

Вероніка Жиленко. Чорнило в нас – воно, а не вони. Виправленому вірити. „*Остання фраза на усіх листах: „Побачити Париж – і лиш тоді померти...*”. А колись Наталка Білоцерківець бідкалася: „*Ми помрем не в Парижі*”. Це така трагедія! І це так складно! А той-таки ювілянт бере собі та й усе спрощує: „*Поховайте мене в Теліжинцях – / Там ніколи я не помру*”. Щоправда, для

Ані Миті, ані *митей*.

А любителі ще гострішого хай самі поміняють слово „співала” на якесь інше. Головне ж – не чіпайте *митей!* Не забувайте ані *миті* – і будемо – як перемиті.

такої геніально простенької думки треба, напевне, спочатку об'їздити увесь світ, побувати не раз і в Парижі, а ще ж неодмінно мати рідні Теліжинці й рідну Пенелопу.

Цікаво, на єдиному молитовному подиху (або ж сюжетному каноні), скомпонована прозова лірична сповідь „Вечір янгола” (авторка визначає жанр як замальовку, але ж глибинна суть твору – не в малюнку, а в молитві, у спразі гармонії духовного і чуттєвого). Приємно, що, крім власних текстів, безперечно талановитих, Вероніка бачить і відчуває й тексти інших авторів. „Химера” Василя Рубана надихнула на захоплене есе. Аж пере-захоплене. Та в нашому літкритичному вакуумі ліпше вже пере-, ніж недо-.

Різногранним подає себе і *В'ячеслав Левицький*. Із дуже чіпким чуттям мови (а нині це, на жаль, рідкість), із власними переважно доцільними оказіоналізмами (може навіть, їх тепер і забагато, але то – не від намагання будь-що сказати хай і гірше, аби інше, а від внутрішньої потреби словотворення, і поки вона вирує, то знову ж таки ліпше пере-), із ширянням історичними контекстами й алюзіями (відчувається, що й на лекціях не спить, і про суфізм уплів дотепно, і Хайяма заомарив, і чукикалку вифольклорив, і гарні зразки урбаністичної, власне київської лірики, і пародійні фентезі. Якщо не задерє носа від похвал і не буде надміру скромним, то за кращих видавничих часів матиме що друкувати не за власний кошт.

Інна Немірович винаходить чудернацькі сюжетні колізії, спостерігає за походеньками самотнього старого чоловіка з його ілюзіями („*Вікна*”), за „життям” привидів і домовиків („*Таня*”), – аж моторошнувало.

У *Маргарити Петренко* трохи подекуди кульгають наголоси (*другої вірші*), частенько скупчуються приголосні („*кров в високому*”, „*так вміло*”, „*тремтінням мого кохання*” – виправив на „*пелюстками*”), „*обезбарвлені*” замінив на „*знебарвлені*”, „*журчанням*” на „*дзюрчанням*”, а от „*відігнутий кінчик твоїх чуттів / належить інший*” – досить оригінально, хоч і на межі автопародії.

В *Оксани Шуруй* цікавий стиль, своє бачення світу, а все ж педант придерся до рядків „*У сотні років від столиці, / У сотні небес від землі*” й трошки їх підредагував (подивіться в тексті). У прозі ж вивів *двері* з жіночого роду, зробив „*хлипкого*” парубчину *миршавим*, змінив *дується* – на *дметься, відідрати* – на *віддерти*. «*Ма*» читається з цікавістю.

Третій курс (а воно вже, хлопці, четвертий, сказав би Борис Олійник).

Ірина Забіяка. Речення «*Дивлячись з якого боку глянуть*» змінив на «*Це як з якого боку*». Подумайте, чому. *От тоді* – на *отоді*. У ряду «*То ж головне, суттєве, справжнє*» скоротив «*суттєве*», бо воно несуттєве (ліпше казати – неістотне), без нього – стисліше й істотніше. А взагалі – свіжий поворот теми.

Василь Загрейчук відкриває світ через віру, шукає життєвих аналогій до біблійних істин. Вірш «*Пливу собі я на човні*» наївно-мудрий (отакий оксиморон), «*попав*» відганяє русизмом, ліпше було б *потрапив* чи *втрапив, ускочив*. А тоді щось із римою робити, змінювати. Наприклад, екзотичних *пав* на якихось там *раків*, воно й природніше.

Людмила Кожуховська. Образок «*Пісок*» ліпше назвати «*Піщинка*», а книжну фразу «*З мого пристановища*» – на просте собі «*звідси*». Цікавий кут зору на процес на ліжку. Не вельми логічно вжито слово «*загину*» щодо піщинки (а має бути своя логіка і в художньої, образної мотивації): вона не загине, швидше замететься, завіється. «Оригінальну» думку про те, що місяць світить, та не гріє, зроблено мораллю аж двох байок. Це вже два мінуси, які не дали змоги включити ті твори для художньої самодіяльності до альманаху, попри те, що сама спроба писати байки – плюс.

У *Дани Ткаченко* – пейзажна лірика меланхолійного очікування сонця крізь дощ.

Четвертий курс (п'ятий, вирушальний).

Іоанна Рибальська експериментує з технічними можливостями комп'ютерних світлотіней, це дуже цікаво у віртуальному просторі монітора та навряд чи збережеться на папері. А ще в її ліриці постійно звучать музичні асоціації й постає міжмистецька асоціативність.

Технічно вправні вірші в *Надії Сенчило*. Зворушливе послання «*Батькові*».

П'ятий курс (уже їх випущено в світ).

У ритмі «*Пісні про Гайявату*» в бунінському перекладі, а також горьківської «*Пісні про Сокола*», а також «*Лиманного Гайявати*» Миколи Вінграновського, зате з власними змістовими інтонаціями написано схвильований ліричний монолог-поему в трьох частинах *Ірини Антипової* «*Нездійсненне*». А ще ж вона пише і роман-фентезі, й урбаністичний роман у стилі магічного реалізму „*Тіні на стіні*”, успішно захищений як творча бакалаврська робота.

У поезії *Віри Гузієнко* – інвективні інтонації перемежуються з нотками сентиментальними, а в прозі є гарне речення: «*Мама швидко пошурхотіла капцями до кухні*». А ще вона має звичку в прозовому тексті числа писати цифрами, ніби в задачнику: „...там чекають 2 намети – для хлопців і дівчат”. Пропоную писати ще пунктуальніше: „...там чекають 2 (два) намети...”. Жарт, звичайно. Поміняв цифри на слова, так пропадає канцелярська сухість. Адже у фантазії про вовкулак її не повинно бути. Але сам твір з огляду на обсяг передано до наступних випусків.

Юлія Джугастрянська верлібує-вібує любов'ю, її то сонячно-дошовими то клітково-пташиними нюансами, горещастям осягнення. Крізь своєрідну органіку/еклектику урбаністичної й «природостихійної» тропіки найяскравіше мені (вибачте за суб'єктивізм) зблиснули нібито простенькі фрази наприкінці двох віршів. Одна: «*Воно б якось правди хоч цуприк*» – особливо той *цуприк* – невідомо, що воно таке, а таки ж відомо. Друга: „*Щастя прийшло. / То що ж...*”. Господи, як добре, а то тільки плачуть.

Драчева «*Балада про відро*» викликала дивовижний резонанс у *Кристині Забудько*. Її залізне відро з едельвейсами стоїть на верховині гори, зусібіч загрожене технічним прогресом. Сіль цієї новітньої версії озалізнення світу – в завершально-апокаліптичній строфі верлібуру.

Симпатичне оповідання *Інни Новодран* «*Русалки-солдатки*». І психологія в душі класичного реалізму, і спостережливість, і мова, і легенький гумор, і майстерні діалоги лягають на душу бальзамом всім утомленим постмодерним нарзаном. Певна річ, не без того, щоб виправити «*їх вмочив*» на *умочив*. Та й розділові знаки треба ж зразу ставити після слів, а не з інтервалами. Скільки було мороки, кошмар!

Тетяна Винник лиш рік навчалася в Інституті філології (у магістратурі літтворчості). А ще до того встигла видати збірку “*Золотоноша*” (2003), стати лауреатом премії Олеса Гончара (2004) за збірку “*Гетсиманська молитва*” (вийшла друком 2005 р.). У віршах із циклу чорнотропів «*Язика повноліття*» постає драматичне світовідчуття і досить сформована поетика постмодерного... не нарзану, а терпкого до саркастичності бачення, на яке сподобилося «*До сказу інші дитя своєї чужої держави*». Хоч є й елементи наслідування (у вірші «*Будні*» десь трохи визирає той-таки І.Драч: у нього «*відгнали грушами хмари*», «*смачною була після пива густа кабачкова ікра*», а в Тетяні синтез – «*відгнали пивом вірші*»). Слово *ненависть* у нас має наголос на другому складі.

Олено-теліжинські мотиви в *Наталі Коваль* («*Мій воїне, йди...*») змінюються приреченими («*Гладіаторе, плач! Маєш право...*»), а далі й геть суїцидними («*Лежати на дні холодної ванни...*»). Так і хочеться сказати елементарно: «*Дівчата! Не бачили ви смаленого Вовку*». Ото кави попила на кухні – не гірчить («*Ніч навпіл, як скибку...*»), може, ще чого, гіркішого («*Десь п'яно ридає пам'ять...*») – і ну трагізувати у теплій, незголодомореній кімнаті. А весна таки є і буде, щороку. На ваш вік вистачить. Звиняйте, що банально збився на зміст. А формально майже все нормально. Навіть наголос правильний – *ненавидів*. Ну хіба що рима *весни* – *аби* слабенька, як і *рукою* – *собою*. Та й узагалі, даруючи гладіаторові життя, здіймали догори не руку, а великий палець. «*Ворогів мав під стать*» пахне калькою, хоч словники й дають як розмовне, а *пусту* тарілку довелося замінити *порожньою*. Отак і переливаємо з пустого в порожнє.

У змістовніший і саме *художній* діалог з Наталею вступає *Сергій Огородник*. Влучно протиставляє піднятому пальчикові меч; і справді, в любові – «*Жодних жертв/переможців*». А оце вже відповідь «*під стать*», себто джендерна: «*Пийте з горя. Печаль, / заїдаючи холодком... / Цей ваш потяг – статевий, – / на нього завжди не пізно!*». Ох ці балувані чоловіки-філологи! А далі вже й геть мечем: «*Допрасовуй кохання... / і – в шафу, до простирадл*», «*Смійся, / весни не чекай / і пильнуй... Передсліззя!*». Гарний оказіоналізм. Та й узагалі добірна мова, вишукана тропіка, за винятком, хіба, манірних троянд і акацій. Кортить цитувати «*Солодкаво-липухий хмільний хлороформ словоформ*». А бурульки болю таки «*стануть водою*», хоч і не скоро. Отакі наші філологічні драми на очах у враженої публіки.

Ванні мотиви (тут, щоправда, гарячі, як обійми) продовжує *Тетяна Третяк*. Банальність дієслівних та іменникових рим (*любити* – *скніти*, *ніжність* – *вірність*, *температурою* – *мікстурою*, *близькості* – *різкості*) – компенсується сміливою феміністичною відвертістю («*якщо хочеш кохайся з крістінкою ну а я почекаю за стінкою*», «*Я залишу тебе без одягу / І себе коли ти на смів*»). Он воно як, виявляється. А ми малі були і голі сам на руках однесу через тисячу літ і так далі.

Випускники (і торішні, й раніші).

Ксенія Штукерт. На жаль, завершила навчання в ранзі бакалавра. Вдало виступала як критик. А тут – переклад із сербської. Досить вправний. Що ж до змісту, то – пуфф!

Ольга Башкирова запропонувала два вельми симпатичні уривки зі своєї м'якої пародії на гангстерський роман, жанрово означивши її як сентиментально-кримінальну фантазію. І справді – стільки фантазії про невідоме життя, стільки книжного знання і стилізації – просто неймовірно. Прочитайте її власну передмовку і, як то кажуть у рекламах, відчуйте задоволення.

Так само й «гуртожитську повістину» *Ірини Дорошенко «Вибір»*. Вона якась надзвичайно світла, гармонійна, дружньо-випромінювальна, композиційно завершена. Були подекуди кострубатості з мовою. Тепер стало замість *займався* – *вправлявся йогою*, замість *чого правду приховувати* – *ніде правди діти*, замість *пацанів в спортивних...* – *у спортивних...*, *зважував всі – усі, змазав все – усе; займатися коханням – кохатися; жестикулюючи одною рукою, а іншу... – а другу* (бо їх таки дві); не стало придуманої недоперекладачами Г.Сковороди *сродної праці* (або перекладайте *сродное дїйствіє – спорідненою дією*, або не чіпайте, лишіть, як було, а то виплодили покруч: *сродна праця* – в усіх підручниках – жаж!); *боїться виглядати уві сні таким...* (звідки виглядати? у коментаторів уже й футболісти виглядають) – та просто *бути; почесали – почухали, хропить – хропе; ні з того ні з цього – ні сіло ні впало; потуги – перейми; недоліки – вади...*

Драму *Сніжани Жигун «Немає виходу»* подано без скорочень, оскільки з цим жанром у нас не густо. До того ж на злобу (злобу!) дня писано, випереджаючи реальні події.

Віші *Лесі Ковальчук* не потребують коментарів. Особливо – колекція присвят. І формальні експерименти, і майже бездоганна мова, і переважно небанальна рима, надто ж тавтологічна: *собі – собі*.

Роман *Віри Ковтихи «Місяцепоклонниця»* чималий обсягом і складний для прочитання. Подавати його в уривках – ще більше ускладнювати сприйняття. Тож довелося скористатися ще й фрагментами автокоментаря.

Андрій Малюк пише вірші, публіцистику, а разом з Вірою Ковтихою, Тимофієм Коваленком, Сніжаною Жигун, Іриною Дорошенко, Віталієм Шевелевим він був одним із найактивніших співавторів колективно написаних вертепних вистав (одну з них – *«Повість со-врем'яних літ»* – надруковано у смолоскипівській антології молоді драматургії *«У пошуку театру»*, 2003). В нашому альманасі Андрій подає одну главу з досить якісно виконаного перекладу (не без підредагувань, звичайно) книжки для дітей графині де Сегюр. Чому саме це? Прочитайте преамбулу від перекладача. Та й амбулу теж.

Подібними ж аргументами керувалась *Юлія Скибицька*, перекладаючи фентезі популярного Анджея Сапковського *«Останнє бажання»*. Прочитавши початок, захочете знати, а що ж було далі. Фабульної майстерності, на якій наголошував ще Аристотель, виявляється, ніхто не може скасувати, навіть постмодернізм. Особливо коли думати про перспективи нашого кіно, театру, нормального розвитку масової культури, без якої елітна виродиться в наслідувальні покручі. Або, як парадоксував колись Василь Симоненко: *«Народ тебе ніколи не забуде, / Бо він ніколи вас не буде й знать»*.

Із доробку Альони Прохорчук (а в неї є і щемлива почорнобильська повість *«Життя після Життя (Дочки-матері, або Крива хроніка)»*), і стисліші прозові форми, довелося зупинитися на новелі *«Львівський дощ»*: не тільки обсяг, а й ще одна пекуча проблема – духовних пошуків.

Кілька новел-сновидив зібрав до купи ще на четвертому курсі у вигляді бакалаврської творчої роботи *Тимофій Коваленко*. Про редагувальний діалог тут не буду, він – позаду. А маєте цікаві перевтілення (на жаль, теж довелося скорочувати), серед яких, на мій погляд, найщемкіше й водночас найлаконічніше *«Сновидиво сонячне»* – діалог із покійним дідом. Щось таки й від діда Симоненка, і від прадіда Довженка (почитайте розвідку Миколи Шудрі). Але й від Коваленка, цікавого й глибоченького прозаїка. Аби тільки мус повсякденщини-заробітчанщини не з'їв. Так само, як і інших наших, безперечно, талановитих випускників.

Презентацію їхнього розмаю завершують дві казки-притчі *Віталія Шевелева*, якого наша рідна *«Рута»* оце мені вперто виправляє на Тевелева. Є тут притча *«Втрачений зв'язок»* (про стосунки батьки-діти, про побілку і духовну спорідненість). І знову виринає *«Відро»*: уже прозове і трохи задовге, воно має своє ім'я і крізь його сприйняття дістаємося своєрідних психологічних спостережень та, як і має бути у притчах, – моральних уроків.

А далі – *світанківці*.

Хто подав свої регалії, хто й ні, але їх представляти не треба: як то кажуть, що не прізвище – то ім'я. І ой як нелегко щоразу його підтверджувати, виходити на суд, зокрема, ще зеленкуватої, а вже вельми іронічної молоді. Але переконаний: користь від взаємного читання – безперечна. Та й слово *користь* тут – не те. І осягнення, і приміряння, і суперництво, і свій танок, і спільний дух, і наше ідеалістичне, невитравне прагнення світанку, чи хай буде, гепі-енду.

Скажете: «А що ж ти, такий прискіпливий, у них нічого не повишукував?». Чому ні? У Петра Засенка двічі в сусідніх рядках було порівняння за допомогою сполучника *як*: «*І кохання ріка, як прадавня Почайна...*», «*Ну, а наша любов, як ота потороча...*». Із трепетом дозволив собі запропонувати варіант «*наче та потороча*». Гадаю, Петро Петрович, – а я мав щастя слухати колись його усні розповіді про те, як працювали вони над словом із незабутнім Григором Тютюнником – пробачить мені, що більше нічого не випантрував. А в Олеся Лупія ризикнув замість «*під вечір*» подати «*надвечір*», так «*нашіше*» (та й *надвечір'я* ж є, а не *підвечір'я*); «*пару рядків*» запропонував змінити на «*кілька рядків*», натомість «*кілька ковтків*» – на «*пару ковтків*»; а межиряддя «*...на тих / Хто нам наслав нестерпних лих*» – на таке: «*на тих, / Що нам наслали хижих лих*». Із тією ж такою метою поліпшення милозвучності. Як і в Юрія Мушкетика: «*хоч що це може бути гіршого*» – на «*хоча що може бути ще гіршого*». А мо' й не поб'ють. Якщо не сподобається, то всі – старші й молодші – маєте законне право у верстці повернути все назад. А ще – понавишукувати какофонічних звукосполук у цій передмові. Тож не дрімаймо, бо всі ми – семпертіри. І всі ж таки – сізіфи, яким довіку котити той камінь: оригінальну версію опритчевлення прадавнього міфу запропонував наш світанківець Юрій Мушкетик. А в одного «*Semper tigo*» й січовика (у 60-х наша літературна студія обрала була собі ім'я Василя Чумака – скорочено СІЧ, а потім з'явилися перестраховальники від Катерини II) – у ювіляра-січовика Івана Драча був ще й такий варіант опритчевлення, який можна прочитати у вірші та однойменній збірці, – «*Сізіфів меч*». Відточуймо його, меча-перо-комп'ютер, чи об камінь, чи об млинове колесо часу і – *на гору круту, крем'яную...*

Та ще й радісно, вітаїстично, артистично, без надриву. Тільки так до нас горнутимуться шанувальники і страхуватимуть страхувальники – лівообережники й правообережники, ошую й одесную.

АНАТОЛІЙ ТКАЧЕНКО,
доктор філології, професор, член НСПУ

ПЕРШИЙ КУРС

(а вже другий)

ЮЛІЯ КОРГУНИК

Інститут філології, українська мова і література та іноземна мова²

Те, що є коханням

Вплітаються в твої коси мої замріяні думи,
Яскраво сяє проміння твоїх веселих очей,
Губи-калина червоні обвітрились на морозі,
Чи, може, то просто я випив весь мід з солодких тих вуст?

Так добре і тяжко мені із тобою,
Ненавиджу й люблю, цілую й кричу,
Та все ж розумію, що в світі є грою все те, що існує,
То може удруге я виграю гру?

І прийде весна.
Ти станеш радіти весняному сонцю й зеленій траві,
І дійдемо згоди ми знов із тобою,
Воскресне любов і закрутить у вир почуттів.
І ми осягнемо, що наша любов – то є доля,
Що як не крути, а ми назавжди залишимось разом,
І знову, і знову вплітатиму думи у коси твої!

КАТЕРИНА КРЮКОВА

ІФ, УМЛ

Сімнадцятий травень

На стурбовану землю лягла сонна втома.
Кораблі добрих мрій повернули у гавань.
І лунає мелодія ніжна, знайома –
То співа вдалині твій сімнадцятий травень!

² Далі скорочено – ІФ, УМЛ („Українська мова і література та англійська мова”) або ЛТ („Літературна творчість”), інші спеціальності – повністю.

У бузковім намисті й у зелені свіжій,
Кришталями мелодій полтавського краю.
У думках і у серці, в замріяній тиші
Він співає тобі – твій сімнадцятий травень.

Він стоїть на порозі з дитинства у юність.
Він чекає тебе, простяга міцну руку.
І ти підеш в дорогу, шукатимеш мудрість,
Справедливість і щастя – добра запоруку.

Й даруватиме “завтра” шалені пригоди,
І лунатиме гучно незвідане й давнє...
Хай так буде колись, у майбутнім. Сьогодні ж
Хай співає для тебе сімнадцятий травень!

* * *

Я вже не дитина, та ще не доросла.
І знаю, що в світі моїм жить непросто:
Загублена в часі, закладена в пісню
І важко одразу на все відповісти.
Навіщо живу чи навіщо існую?
Навіщо творю і навіщо руйную?
Здіймуся – і зникну в рожевому небі,
Щоб знову з’явитись. А може, не треба
Зривати чутки недосяжної мрії,
Що десь в височинах горить, майоріє
Порожнім букетам крихких обіцянок
Про те, що існує найкращий світанок.
Про те, що чекає найліпше майбутнє
І варто вернутись в реальності буднів?!

Де сонце горить над землею так низько!
Де кожного разу буває нам слизько,
Де кожен повинен носити якусь маску –
А я намагаюсь втекти в свою казку.

Залишаєш мене...

Залишася мене, знову їдеш далеко,
А так хочеться час зупинити хоч на мить.
І неначе в душі пролітає лелека,
Щоб в далеких краях новий смуток відкрити.

Від розпалених вогників стиглої туги
Я відчую тепло крізь мільярди доріг.
Я щаслива: я маю безцінного друга.
Залишає мене – але поруч навік.

Я не зможу ніколи сказати: ”Розлюбила”.
У пекельну хвилину промовиш: “Зажди”.
Щойно істину долі я нашу відкрила:
Ми з тобою далекі, та поруч завжди!

Від розпалених вогників стиглої туги
Ти відчусь тепло крізь мільярди доріг.

Ти щасливий: ти маєш безцінного друга.
Залишаю тебе – але поруч навів.

Ми розтанемо сонцем подій на долонях.
Ми удвох помандруєм – хоча не разом! –
У життя, що нагадує тишу і сполох,
У життя, де так повно звабливих казок!

Серце для осені

Досягають вершин лише мужні та вперті.
Це не вигадка доль ані збігу життя.
В них немає тутешніх підстав на відвертість.
Сенс палкого життя – мовчазна боротьба.

Мовчазна боротьба й накопичення досвіду.
І не можна ніколи вертатись назад,
А лиш є щільне місце у серці для осені,
У якій має право схватись сльоза.

Посмішка ранку

*Неважно, що мгновлення прекрасно,
А важно, що оно неповторимо
И. Губерман*

Посмішка ранку – чиста, привітна.
Початок нового невпинного дня.
Листя палітра і небо блакитне.
Сьогодні почнеться епоха нова.

А ввечері зорі на небі засяють.
Зупинить поспішність обачлива ніч.
Серпанки небес назавжди завершають
Маленьку важливу історії річ.

І що там не буде – посуха чи повінь –
В минуле ніколи нема вороття!..
Злови неповторну цю мить на долоню,
Бо кожен твій день – це окреме життя !!!

НАТАЛЯ СТАРОДУБ

ІФ, ЛТ

* * *

Я допишу останній вірш про тебе
І розпочну вже вкотре все спочатку,
І знову ніжністю всміхнеться синє небо,
Я допишу цей вірш...собі на згадку...
Я достраждаю біль гіркий востаннє,
Змахнувши з вій непрохану сльозинку,
А зорепад здійснить бажання,
Образ твоїх таки розтопить злу крижинку!

Я досумую, що мені судилось,
І знов світанки буду радо зустрічати,
А біль забуду; то – мені наснилось,
Бо я не хочу – чуєш?! – більш втрачати.
Я над своїм коханням дочакую,
Заворожу від ран пекучих долю,
В житті своєму щастя ще знайду я,
П'янкий полон коханих рук і волю...
Журбу свою востаннє доспіваю,
Дошам й веселкам знов почну радіти,
Хай не от-от, нічого...Зачекаю!
Прощай, зневіро! – Знову буду жити!
Спасіння вже востаннє відмолю,
Спокутую гріхи тяжкі у неба,
Що ж, я тебе ще трішечки люблю,
Та це вже все...останній вірш про тебе...

* * *

Я вже давно не те дівча мрійливе,
Що прагнуло змінити всенький світ.
Що так шукало ширості, як дива,
І вірило в окриленості зліт.
Я не змінилась, ні! Мене змінили:
Відтяли щось, чогось – передали,
Жорстокості й брутальності навчили,
Однак зломити – так і не змогли!
Я все ще вмю сонцю посміхатись,
Я все ще вірю у прихід весни,
Я все ще хочу у коханні помилятись,
І різнобарв'ям надихати свої сни...
Проте чогось, чогось таки не стало,
Наївності дитячої, чи що,
Так, наче мову нагло відібрало,
Й заговорити б...Та до кого? І про що?..
Про що, скажіть? Про що, коли не чують?
Коли не слухають, немов й не говорю?
Коли вважають, що на мене час марнують?
А я ж сказати мушу; ні, – згорю!
Бо хоч я вже не те дівча мрійливе,
Хоч знаю: не змінити білий світ,
Та я так прагну, я так вірю в диво,
Що крила знайдуться! І буде ще політ!

* * *

Розбився світ на сотні скалочок,
Залишились безвимірність і простір,
Мільйони сонць – запалених свічок
По незліченних жертвах Голокостів.
Спинився час і з місця – ані руш,
Когось уперто й віддано чекає,
А може, за злиденність наших душ
І ницю підлість кару відбуває?
Всі звуки зникли, наче й не було,
Яскраві барви вицвіли від сонця,
Всиха життя цілюще джерело,

І сліпнуть очі – юності віконця...
Довкола пусто...Хоч би хтось озвався
У цьому світі, вбитому даремно!
Хтось вищий, мабуть, з нами розквітався
За те що в душах порожньо і темно

* * *

Зійшлись на підборідді дві доріжки
Від мокрих і гірких дівочих сліз.
Ще б трохи сил...Хоч трішечки...Хоч трішки...
Бо ж душу зорано байдужістю навкіс...
Розчахнуто, спаплюжено й забуто,
Так, наче зовсім то буденна річ,
Чимало лиха з кимось перебуто,
А тут – із самотою віч-на-віч.
То й котяться без стогону чи схлипу,
Свої сліди лишають на щоках,
Вже б мало все здригнутися від крику –
Та лиш папірчик бгає у руках...
Мабуть, простіше не горіти – тліти,
А ця на себе весь бере вогонь,
І скільки ще душі її боліти –
То стільки й срібла скрапне з-під долонь...
Це ж горя завдано ніяк не на хвилину!
І скільки мрій було, а нині всьому крах...
Ви чуєте?! Образили людину! –
Жорстокістю в байдужих голосах...
І вже на підборідді дві доріжки
Від мокрих і гірких дівочих сліз.
Ще б трохи сили...Трішечки...Хоч трішки...
Бо ж душу зорано байдужістю навкіс...

* * *

І ніхто не заплаче, хіба тільки мати,
Як не стане мене на оцій-от Землі,
Як зневіриться серце і в себе вмщати
Не зуміє печалі людські та жалі.
І ніхто не згадає, хіба тільки ненька,
Як піду я дорогою у забуття;
І заб'ється, заквилить, затужить рідненька,
Тільки слізьми не верне мене до життя...
І нікому за мене боліти не буде,
І ніхто замість мене на герць не піде...
Збайдужіли й зачерствіли...Людоньки! Люди!
Та ж від вашої злоби душа пропаде!
Я не зможу, пробачте, як ви, за образу
І за кривду, за біль і за сльози оці
Розплатитися болем...Ні потім, ні зразу,
Я ще й щоку підставлю – хай б'ють по щоці!
Буде боляче – знаю! І так: розумію,
Що мене ж за добро при житті й проклянуть,
Тільки якось інакше – не хочу! Не смію!
І не буду!.. О-о-о, бачу – хреста вже несуть...
Що ж, несіте, несіте, та лиш – сміливіше,
Я ж нічого однаково вам не зроблю,

Тільки душу і серце віддам і навіщось
Наостанок: „О, як же я всіх вас люблю!..”
І ніхто не заплаче, хіба тільки мати,
І не стане мене на оцій-от Землі...
Це ж матусенька вчила серденько прощати,
То й дитину свою вже пробач за жалі!..

ДРУГИЙ КУРС (нині третій)

ІННА ДАНИЛЮК
ІФ, ЛТ

СТРИБОЖА ДОЧКА Частина перша Замріяна русинка

I

Тихий берег Дніпра оповивав ранковий туман, дедалі згущуючись. Низенькі хатинки ховалися в його обіймах, стаючи напівілюзіями, безмовними й загадковими, але то лише ближні, а дальні взагалі розчинялись у молочній імлі. Дерева здалеку видавалися примарами, страхіттями ночі, розмитими силуетами, а ближчі лякали своїми покрученими, вигнутими стовбурами і гілками, так ніби вони вночі витанцьовували на березі химерні танці, звиваючись усім тілом, викручуючи кожною гілочкою, і лише на ранок умить зупинилися, застигли, ніби всохли, ховаючись від людей, старанно зберігаючи свою таємницю і чекаючи нової ночі веселощів. Вітру взагалі не було, лише нерухоме повітря, тому не тільки віти, а й листя дерев ніби закам'яніло, залякло. Кругом – ні шелесту, і ріка мовчить, парус; здається, вона десь у глибині кипить, переливається, дише гарячою парою, а то лише поверхня така тиха і гладенька, заспокійлива, тільки зрідка її турбує комашня, наганяючи легенькі кола на темну гладінь. А з-за лісу, що геть ховався в тумані, і видно було лише його верхівки, які вимальовувались темними обскубками на світлому сірувато-бузковому безхмарному небі, визирало сонце, гарне рівнокругле, дивилось на всіх червонувато-оранжевим оком, а трохи згодом світило яскраво-жовтим сяйвом і прорізало, розганяло туман, пробуджуючи життя. Скрізь – тиша і спокій, зачарований сон, лише огукуються з села півні та собаки, весело вищебечують пташечки, вітаючи сонце... І тут раптом – пісня... То підіймалися крутим Боричевим узвозом, який геть тонує у тумані, жінки та дівчата, ступаючи по холодній ранковій росі босими ногами і залишаючи на траві темні хвилясті доріжки. Їхня лунка пісня здіймалася ген до Верхнього міста, перелітала через високий частокіл і, здавалось, будила всіх людей, чаруючи собою, розливалась вона милозвучною хвилею по лузі, летіла над Дніпром, лінула вниз, до рідного села, і допомагала підійматися вгору.

Несли вони молоко на продаж на Бабин торжок; приходили завжди найпершими і зустрічали інших продавців та й покупців. На їхніх очах ріс базар, наповнювався людьми і товарами, спочатку лепетав і торгувався, а потім розмова, сварки, вигуки продавців, іржання коней, брязкіт зброї зливалися в багатоголосий гул, який чути було і в місті, і в селі; він мовби наповнював повітря базару від землі до самого неба своєю неповторністю та силою. Кого тут тільки не було: і жінки-подолянки, і хлібороби, і ковалі, і грибники, і гончарі, і кожум'яки, і дьогтярі, і зброярі, і теслі, і бондарі, і риболови, і ткачі, і різьбярі, і ювеліри, і бортники, і русини, і візантійці, і старці, і дуки; ріками тут розливались вино і меди, дорогами розстигались шовки і полотна, горами лягали хутра і шкіри, пісками розсипались прянощі й сіль – усі, весь світ спливався, злітався, сходився сюди, несучи товар.

А неподалік од Бабиного торжка стояли слов'янські боги, що дивилися на всю ту велелюдність і раділи тим дарам, якими ці люди їх балували; біля богів удень і вночі палали вогнища.

Посередині капища стояв похмурий Перун, виблискуючи срібною головою і золотими вусами на вранішньому сонці, вирізьблений він був із велетенського перунового дуба, якими славився

Руський ліс. В одній руці тримав стрілу-блискавицю, а в другій – булаву. Одесною від Перуна – буйний Стрибог із гусями в руках навівав на Київ і киян шумовиння моря, за спиною мав він лук і стріли, а за поясом – сагайдак. Ошую від Перуна щедрий Дайбог – звичайний селянин з добрим обличчям, одягнений у сорочку, а в руці, піднятій до серця, тримав ріг. Перед трьома богами – молоді Хорс і Мокша. Вродливий юнак Хорс стояв на сході, а на брилі, з якої він був вирізьблений, виднілися сонячні знаки. В руках у бога – великий коровай. На заході, як вечірня зіронька, – вродлива Мокша, вирізьблена з найпрозорішого грецького каменю. Її постать і обличчя привертала погляд: лагідна усмішка і, як живі, ясні очі, волосся, перев'язане стрічкою, а в руках – букет із макового цвіту та маківок. Коло Хорса напготові – крилатий великий пес Смаргг. Усе його тіло напружене: от-от змахне крильми і злетить у небо, аби занести ще якесь прохання чи подяку богам; його очі пильно дивились кудись у далечінь, а настовбурчені вуха вказували готовність слухати слова людей.

Боги дивилися щодня відтоді, як їх тут поставив Володимир, на Бабин торжок, на Боричів узвіз, на село, на Дніпро, дивились мовчки, нічого не говорили про владу, про війни, про життя людей, а тихо приймали дари.

А от люди гомоніли про життя, про владу і про богів, нарікали, не відмовчувались.

– Та й де ж це бачено, щоб Перуна найголовнішим треба вважати? – почувся особливо вразно з суцільного гамору.

– А так наш вельможний князь ісхотів, а ми, як раби, повинні коритись, – озвався хтось.

– І справді, братається князь із чужими народами, то й віру їхню хоче нам передати!

– Воює, то й назвав головним богом бога війни, бо ж перед ним щити й списи освячує, як на бій іде.

– А Стрибог! Замість зерна в руки гуслі впер, та ще й стріли за спиною почепив!

– Так, так, він думає лише про війну, а про селян геть забув! Вже й Стрибог не селянин, а якийсь не то музикант, не то мисливець.

– А Велеса і Лади й геть нема, ніби вони непотрібні якісь.

– Добре, що хоч Хорса селянином показав.

– Та не перебільшуйте, бо й Дайбог – селянин.

– Таке, таке, але ж головний бог капища – бог війни, тож для нашого князя війна і нові землі дорожчі за свій народ, не помічає він його щоденної праці, а навпаки, домучує поборами.

– А що б ви робили без воїнів, коли б вас постійно загарбували чужинці, проливаючи вашу невинну кров, і не було б кому захистити? – озвався на захист Перуна воїн. – Ви б від набігу найслабшого ворога загинули, якби не Перун.

– А я й не кажу, що Перун не потрібний, просто за цієї влади вже не тільки люди на головніших поділені, а й боги.

Коли ця суперечка лише почалась, то море базару притихло, прислуховуючись, але то тривало лише кілька хвилин, а потім воно завирувало ще сильніше, бо кожен бажав висловитись і довести свою думку. Та враз усе стихло, і почувся рівний старечий голос волхва:

– Чому ви через ухвалу однієї людини сваритесь? Адже воно було прийняте вже майже десяток літ тому... А ви й далі своєї правите, – він говорив сухо, повільно, ніби щось заважало йому, сушило горло, тому часто зупинявся. – Ви повинні ще більше брататись, ніж завжди, бо настають ще страшніші часи. Віруйте в богів, як вірили в них завжди, і не зважайте, якщо не хочете, на княжу віру, протидійте, не здавайтесь... Прощайте, – проговоривши ці слова, заглянув, здається, кожному русинові прямо в душу, опустив сірі очі, сперся на палицю і пошкунтильгав з гори.

Люди, які почувли ці слова, підсвідомо повірили волхву, бо вже не раз пророкував він правду, але повіривши, ще багато чого хотіли запитати у мудреця, хоча добре знали, що пророцтво треба розгадувати самотужки, без пояснень, або пізніше якусь подію пояснювати ним.

II

То був переддень свята Ярила. Ще сонечко невисоко піднялось, а Біляна вже поверталася з Бабиного торжка додому; майже порожнім був її кошик: ні різнобарвних стрічок, ні згарди, ні дукачів не було там, лише глиняний свищик, кілька розписаних яєць і маленький пакуночок.

– Дівчино, чому це ти так повільно ступаєш, чому так сумно голову опустила? – почувла вона зненацька чоловічий голос.

– А я не сумна.

– Зі святом тебе.

– І вас зі святом.

– А чи прийдеш сьогодні до капища пісень співати?

– А вам що до того?

– Значить прийдеш. А я чекатиму.

– Не треба мене чекати. І чому ви за мною йдете?

– Хіба ж такий милий?

– Милий! Не йдіть за мною!

– Добре, добре, зупиняюсь.

Молодий купець Костянтин провів очима дівчину аж до самісінької низенької глиняної хатини і тільки тоді повернувся на торжок.

– О, ти вже й повернулась, – промовила Білянина мати, коли та увійшла в хатину, – щось гарненьке купила?

– Егеж. Дивіться, як гарно розмальовані яйця! Ніби самі боги руки приклали.

– А й справді, гарні. І вміють же люди вимальовувати!

– А ще купила Святославу глиняного свищика, – простягнула маленького глиняного півника.

– От молодець. Нехай свистить та закликає весну і на наше подвір'я. А чи що заробила?

– Авжеж, – дала матері пакуночок, – люди так і розбирали півників, та й молоко гарно пішло.

– От хвалити богів, може, вже й вистачить грішми на подать, – глибоко зітхнула, – що ж, відпочинь трохи, та прикрасимо господу і будемо коровай пекти.

Надвечір сумна, аж наче згорблена, сіра хатинка ніби ожила разом з природою, прокинулася від сну: вона вся була прикрашена клечанням та пахучими травами, над маленькими вікнами майоріли білосніжні вишиті рушники, на покуті на полицках стояли боги чи то вирізьблені з дерева, чи виліплені з глини, а до їхніх ніг поприпадали маленькими голівоньками дрібні квіточки, весь куток обгортав великий рушник; але найголовніше було на столі: величезний запашний коровай, прикрашений зліпленими з тіста квітами і обписаний загадковими сонячними знаками (такі ж знаки виднілись на брилі, з якої був витесаний Хорс), а коло нього красувались куплені писанки, майоріли крашанки, на бочку лежали печені півники на паличках, біля них сиділи півники-булочки, а обіймали всю цю красу зелені гілочки верби. В хаті витали свято й урочистість, радість і трепет: адже на землю ступила весна, зігрів її Ярило, і тепер потрібно було на його свято просити, аби він оживив усе те, що ще не ожило, аби не відвернувся від нещасних селян, допоміг виростити врожай.

Саме тому ще вночі виходили люди з хатин, несучи в руках лозові кошики зі шматочками короваїв, писанками, крашанками, печеними півниками, сіллю та святковими стравами (кожної потроху). Сходилися всі до требища, частину принесеного клали біля ніг Ярила, а інше освячували священною водою ріки, на яку падав перший промінь сонця; волхв співав молебні, люди закликали й уславляли Ярила, вітали його, коли з'являвся на небі, та йшли додому їсти свячену їжу.

На ніч ішли молодіці, чоловіки, баби, діди і діти, а молодь збиралась біля требища тоді, коли сонце заковувалось за обрій, дякуючи йому за прихід і за принесене тепло (з цього дня вже щовечора молодь влаштовувала гуляння).

Саме тоді, Коли прийшла пора йти на требище, Біляна переодяглась у святкову сукню, яку вишила взимку: пошита вона була з тоншого, ніж буденна, полотна, а на рукавах і подолі майоріли великі красиві квіти, які перегукувалися з розмаїтими квітами, вплетеними у вінок на Біляниній голові. Висока, струнка, вона ще покращала у святковому вбранні; її великі карі очі грайливо дивились на матір, рум'янець заливав гарне обличчя з рівним носиком і красивими рожевими губами. Довге русе волосся блискучою шовковою хвилею спадало на плечі, сягало ледь не до колін, і Біляна, пишаючись у ньому, була схожою чи то на мавку лісову, чи то на русалку річкову. Вона крутилась на місці, поважно походжала, передражняючи погордливих киянок, її лункий сміх наповнював хату ще більшою радістю і святковістю. І батько її, Боголюб, і старший брат Ізяслав, і мати Борислава – всі милувались Біляниною вродою, яка розцвіла в цій злиденній хатині, ніби маківка в полі.

– То що, сестрице, йдемо? – запитав Ізяслав.

– Та першим іди, бо... – Біляна не знала, що сказати, адже хотіла зустрітися з Костянтином, – бо я з дівчатами домовилась.

Легенька усмішка прокотилась в очах батьків і брата після цих слів.

– Ну що ж, як знаєш, – відповів Ізяслав і вийшов з хати.

– Біляно, ти з тим купцем не водися, – трохи суворо сказав батько.

– З яким купцем? – знітилась Біляна, а в її голові, ніби молоточком, стукало: “Купець, купець...”.

– З яким, з яким – з візантійським.

– Так-так, доню, він, я бачу, ще з зими до тебе залицяється.

– Ну, я пішла, – ледь чутно промовила дівчина.

– А як же дівчата? – реготнув Боголюб.

Біляна прийшла до требища, коли сонце вже торкнулося землі, і почала разом з усіма співати дякувальні пісні, а як сонце сіло, то почалися хороводи і танки – свято Ярила – свято початку гулянь молоді.

Але коли всі парубки і дівчата водили танки, Біляни вже не було з ними: вона стояла поодаль, між верб, із Костянтином.

– Дозволь подарувати тобі ці стрічки, – він простягнув Біляні цілий пучок різнобарвних шовкових стрічок, – вони личитимуть тобі.

– Ні, я не можу взяти цей подарунок.

– Прошу, зроби мені таку ласку.

– Вони дуже гарні, але я не можу.

– Чому?

– Мої батьки здогадуються про нас із тобою, хоч як би ми це приховували.

– Біляночко, рибонько, – він обійняв її, – їдьмо зі мною, будьмо разом.

– Ти ж сам добре знаєш, що я не можу цього зробити. Я не можу покинути родину, я не можу покинути рідну землю, та й богів своїх я полишити не можу і попливти до твого, – лукаво усміхнулась.

– А ти не кидай! Я кохаю тебе, а не твою віру і мені байдуже, кому ти молишся.

– Я не піду проти волі батьків, а вони ніколи не дозволять мені бути з тобою.

– Що ж, будемо чекати, – загадково промовив хлопець.

– Про що це ти, Костянтине, чого будемо чекати?

– Вже майже вся знать київська охрещена, та й Володимир..., тому скоро й вас хрестити будуть.

– Та й як то хрестити? Щось ти страшно говориш! А якщо ми не схочемо?

– Біляно, не мені судити, не мені й знати.

– Коханий мій, серденько, не лякай мене! – і вона обійняла Костянтина.

Довгенько ще вони розмовляли, а як усі розходились, то й Біляна, підбившись до дівочого гурту, пішла додому, а Костянтин, похнюпивши голову, почвалав до свого будинку на Подолі.

III

Напоєний ранніми літніми дощами, ліс буяв нестримною силою, шумів ген до неба свої суворі пісні, виблискував сонячними лоскітливими промінцями, що прагли зазирнути в його гушавину, вивідати дідуганову таємницю.

А там, у гушавині, в обіймах предковічних дубів, ріс березовий гайок, сором'язливо зіщулювався невинністю своєї білості у тому морі зеленої сили; до берізок на ігрища завжди приходили мавки, нявки, русалки й інший лісовий люд, а от сьогодні до них завітали дівчата. Такі ж білолиці й пишнокосі, тендітні й загадкові, вони заплітали берізкам вінки з їхнього ж віття, співали і жартували, пританцьовували і плескали в долоні, аби мавки бавились, а дівчат не зачіпали.

Плели свої віночки й Біляна з Олісавою, та все перешіптувались, та все хитро презиралися.

Поводили дівчата танки та й вирушили додому, звеселяючи ліс лункою піснею, коли це почули ззаду тупіт кінських копит – хтось летів на коні вчвал: темна постать швидко перетворилась на молодого вродливого вершника, що, наполохавши дівчат, зупинився коло них, кинув оком раз і вдруге, і, помітивши Біляну, запропонував їй поїздити верхи.

- А чи мене боїшся?
- Поїхали! – зухвало вигукнула дівчина і вже за мить сиділа в на коні.
- Біляно, зупинись! – тільки й вигукнула Олісава вслід.
- Цікаво, куди це ми так поспішаємо? – першою заговорила Біляна до Костянтина.
- Ідемо купатися!
- Ідемо! Нехай шепочуться люди, нехай заздять подруги!

Приїхали до великого лісового озера, яке рябіло тінями дерев і сонячними зайчиками, навколо – ніжна зелень лісового спокою і двоє людей: дівчина і хлопець, вони зачудовано дивляться одне на одного, роздягаються, біжать до води. Здається, народжені вічною стихією, розтають у ній, перетворюються на русалок, пірнають, розглядають підводні рослини і ловлять сонячні поцілунки на дні озера, збурюють пісок, ховаються одне від одного у тій куряві, аби знову зустрілись, аби побачити, як вода бавиться слухняним волоссям і відчути дотик губ, аби підіймати над водою веселку у дрібних краплинах води і розтавати в обіймах, аби зустрічатись тихцем, так, щоб ніхто і не підозрював, аби просто бути задурманеними вихром життя і молодості.

Горда панна – Сонце пливла по небу додолу, поспішала кудись на інші землі, кидала своє відображення на воду ріки, воно оживало, тремтіло, переливалось хвильками на темному шовку; тихесенько шепотіли очерети, утихомирювався веселун-вітер, завмирало небо, чекаючи якогось неземного дива. А воно вже співало десь у далечині, до тихого плеса долинав сміх і жарти.

На високій горі, що тягнулась до богів крутими плечима, з'юрмила молодь: прийшли Купайла зустрічати, сонце літне закликати знову у свої краї. Парубки розпалювали вогнище, а дівчата співали купайлян біля опудал Купайла і Марени. Купайло, виготовлений з чорних гілок клена, прикрашений зеленню трав і свічками, з тоненьких липових гілочок, стояв з одного боку вогнища, а Марена, сплетена з тоненьких липових гілочок, оздоблена квітами, стрічками і свічками, стояла трохи поодаль; вони, здається, теж з нетерпінням чекали свята.

Біляна й Олісава теж були тут. Одягнені у довгі білі сукні, з розпущеним пишним волоссям, усміхнені та ясноокі, вони тримали в руках вільця, сплетені з вільхових гілочок, прикрашені різноманітними квітами – травами і невеличкими свічками.

Походжав навкруг вогнища й Ігор, раз по раз вони з Біляною зустрічалися поглядами, усміхались одне одному, жартували; Ігор покладав великі сподівання на ту ніч: Купайляна ніч – ніч закоханих, ніч квітки папороті, ніч здійснення найзаповітніших мрій. Біляна теж із трепетом чекала свята, бо саме цієї ночі могло трапитись щось найнесподіваніше, найнеймовірніше, життя могло зовсім змінитися всього за кілька годин.

Коли відображення сонця зникло з води, поглинуте небом, на неї впало інше світло: не спокійне, не тьмяне, а яскраве, дике, непокорене, грайливе – то запалало вогнище на горі, то розпочались гуляння молоді. Свято набирало сили, руху, голосу, розгоралось, як той вогонь на горі, лунало спочатку несміливо, грайливо, молодь ніби соромилася світла, а коли на небі почали з'являться провісниці-зорі, тоді парубки й дівчата ну влаштовувати великі ігрища, оргії навколо вогню, коло води. Здається, втратили розум від дикого шалу, від подиху Купайла, співали сороміцьких пісень, дивовижно переливаючи їх у похвали й молитви, стрибали через вогнище, взявшись за руки, водили танки навколо непокірної стихії, звиваючись тілами у божевільних рухах. Біляна стрибала через вогонь з Ігорем, заплющуючи очі в польоті, танцювала з ним, схоплена в полон обіймів і пестошів, усміхалась, грайливо блискаючи очима, веселилась, цілком віддавшись своїй безтурботності й відчайдушності.

Коли вогонь почав згасати, парубки підхопили кленового Купайла й кинули його на багаття, а дівчата радісно підспівували й жартували. Купайло швидко зайнявся і згорів, блиснувши останньою іскоркою на молодь і пустивши по горі туман. Потім уже Олісава взяла на руки Марену й усі заходилися танцювати з богинею.

Натанцювавшись досхочу, юрба весело побігла з гори на луку, до води. У білих сліпучих сукнях, дівчата перегукувалися з зорями, наче самі були зірками, які лише на одну ніч спустились до людей, аби повеселитись на землі, аби відчути прохолоду незрівнянної ночі, аби десятками іскринок бігти з гори, чаруючи своєю вродою всіх навколо.

Збігли з гори до води, повскакували у неї: хто пірнув, хто увійшов по коліна, хто лише вмочив ступні, однак усі бризкались, бажали одне одному почерпнути від води здоров'я, приспівували, пританцювували, сміялися, п'ючи воду життя з ріки і неба, вогню і землі; а потім поклали

Марену на воду, запалили свічки й пустили за водою, щоб вона сама собі знайшла місце, де б воліла померти.

Всі були коло ріки, лише Ігор попросив Біляну піти з ним до височенного дуба, який могутнім одинаком ріс на березі. Коли підійшли до дерева, Біляна побачила коло нього якась ремінячча.

– Невже ти будеш запалювати снопа? – дівчина надзвичайно здивувалась.

– Так, – якось неначе знічено відповів Ігор.

– Сам? – ще більше здивувалась Біляна.

– А навіщо мені ще хтось, коли ти будеш поряд? – несміливо зиркнув у карі горді очі.

Оскільки Ігор був бортником, він дуже вправно лазив по деревах, це було родинною справою всіх його предків. Тому він дуже хвацько і швидко, немов білка, виліз аж на самісіньку маківку одинокого велета; Біляна постійно розмовляла з ним, підбадьорювала, а страх за хлопця аж обкладав серце морозом.

Коли молодь наплюскалась у воді, вона прибігла до дуба, зібралась під його покривленим могутнім гіллям, очікуючи дива, і враз верхівка дерева запалала, люди захоплено скрикнули, відбігли трохи далі, спостерігаючи неймовірне видовище: серед ночі зійшло палахкотливе яскраве сонце (то горіли золотоколосі снопи на верхівці дуба), залляло своїми променями темне дерево і землю, освітло щасливі обличчя, струшувало додолу, ніби золоті зорі, іскринки, що потухали у повітрі; яскравою великою свічкою загорівся дуб, несучи до богів разом з димом і світлом молитви людей, освітлюючи ясні дороги їхньої долі, стаючи на захист радості кохання. Вогонь і вода сплели дівочі й парубочі душі, зв'язали їх міцними перевеслами, освятили найцінніше почуття, з котрим вони прийшли до Купайла, благословили пари на нерозлучність.

Коли пшеничне сонечко вже потухало, кидаючи останні промінці на листя дуба, до Біляни підійшов Ігор:

– Сподобалося?

– А то ні! Справжнє диво, у ти вдихнув життя. Спасибі за це.

– Спасибі тобі, – несміливо взяв дівчину за руку, – що ти була поруч...

– Біляно! Йдете на гойдалку? – це прибігла розпашіла, якась наче стурбована Олісава.

– Ні. Я не піду зараз. Ти біжи, веселися.

– Ну як хочеш.

– Я піду вільце пускати, – промовила до Ігоря. – А ти теж іди на гойдалку.

– Але... А можна мені з тобою піти?

– Якщо хочеш, підемо, – байдуже відповіла дівчина. – Хоча ні! Я піду сама.

Пішла понад берегом до лісу. Мерехтливі блискітки-зорі моргали Біляні з неба і води, роса крижаними дотиками холодила ноги, легесенький туманець тонким полотном лягав то там, то сям на повітря, а воно аж світилось, випивало з землі тьмяне світло, яке летіло кудись у височінь, освітлюючи дівчині дорогу.

Ледь ступила в темінь лісу, підійшла до самотньої берізки, навколо якої росла папороть і якісь дрібненькі квіточки із заплющеними блакитними оченятами; поклонившись дереву, пішла до річки. Запалила три свічечки на вільці, ступила у воду і пустила віночок за течією; несміливі вогники освітлювали путь вільця, відбивались у воді мерехтливими відблисками, полохкою надією, співали молитву богам; ніби малесенький човник дівочої душі, попливло сплетіння трав і мрій у божеську невідомість, у край, де мрії справджуються. Присівши, Біляна довгим невідривним поглядом проводжала вільце, аж поки воно не зникло у далечині, вона посилала молитву до богів, прохання до Матері – Землі, думки до Всесвіту.

Потім повернулася до самотньої берізки і сіла біля неї. Коло того дерева була похована її бабуся, що втопилася зовсім недавно, що сама собі заподіяла смерть, зробила це несподівано, однак, певно, це стало закономірністю її буття. Бо хіба ж дано звичайним людям зрозуміти душу чаклунки? Хіба ж звичайні люди так відчують життя і його потреби, як це робила вона? Звісно, ні. Тому й не можуть вони осуджувати такого вчинку, не можуть його зрозуміти, знають лише: людей, котрі загинули таким робом, ховають окремо. І лише одна дівчина розуміла стареньку, знала всю повноту світу, всю його будову, черпала знання з бабусиних уст, рухів, примовлянь, котра вміла “читати”, відчувати знаки, надряпані на берестяних табличках, з яких навчалась колись сама чаклунка, – нею була Біляна.

Іще змалечку, живучи поруч з бабусею, дівчина поглинала знання мудрої жінки, мимохить запам'ятовувала рухи і примовки, які чула багато разів, розуміла знаки невідомого нікому письма,

яке бабуся оберігала, як зіницю ока, відчувала життя, відчувала Вищу Силу, молилась Їй разом із чаклункою, вросла в Буття. А коли жінка загинула, Біяна почала ходити на її могилу поспілкуватись, отримати пораду, порадити або поплакати разом.

Раптом відчула дотик теплої руки, здригнулась, однак не ворухнулась.

– Білянко, це я, – почула Ігорів голос.

– Чому ти стежиш за мною? – запитала без гніву, якимось байдуже.

– Просто не хотів лишати саму... А чому не хочеш погойдатись під Купайляними зорями?

– Як не хочу? Страшенно хочу. То що, йдемо?

– Йдемо.

Коли прийшли до гойдалки, приладнаної до двох дерев далеко в лісі, там уже нікого не було. Біяна сіла на дощечку, а Ігор почав її розгойдувати. Гойдалка була велика, шнурки довгі, Біяна підлітала високо вгору; вони жартували, сміялись, а то раптом замовкали, лише усміхнено дивились один одному в вічі. Здається, відчули справжнє щастя, благословлене Купайлом.

– Білянко, а ми з тобою сьогодні ще не купалися. Так не годиться: Купайло образиться і наробить нам горя.

– Мерщій до води!

Ігор підхопив дівчину на руки і поніс до Дніпра. Увійшов у воду, ніжно, повільно опустив Біяну, а вона, як русалка, одразу ж пірнула у теплу-теплисіньку хвилю, що сповила тіло молочним теплом і шовковою ніжністю, пестила її, зацілювала, дарувала неземну благодать єднання з природою, бентежила уяву незвіданою глибочинню, лоскотала ніжними дотиками. Ігор пірнув услід за нею, наздогнав, вони бризкались водицею, бажаючи одне одному здоров'я, сміялись, обіймались, а потім, несподівано для Ігоря, Біяна поцілувала його, грайливо усміхнувшись; так ніби русалка й водяник, ховаючись від божеського люду влаштовували ігрища, цілувались у воді, виблискували мокрими тілами, залиті зорями і місяцевим світлом; ніби самі Купайло і Марена плюскались у Дніпрі, немов діти, прощаючись на цілий рік; ніби молоді боги освячували воду своїм коханням; а ліс заповідливо ховав їх від чужого ока, ріденький туман обдурював чужі лихі задуми, а зорі з місяцем засипали щастям і благодаттю.

<...>

VII

<...>

Відчайдушна й смілива, вона все ж покинула рідний край, стиснула всі свої почуття і жалі в кулаці, аби не померти з розпуки, переконувала сама себе, що в Константинополі її чекають лише радість і добробут, осяяні коханням. А десь у лісі каркнув крук, прощаючись із дівчиною.

<...>

Трапилось це сірого і похмурого ранку. Біяна тільки прокинулась, трішки попоїла і пішла до носа лодії. І тут побачила на березі чоловіка, який, розмахуючи руками, просив зупинитись. Трохи згодом, пройшовши берегом, Біяна й Костянтин побачили тьму-тьмущу гарно одягнених людей: певно, то були купці, купчихи і землевласники.

Похорон саме розпочався. Спочатку на берег притягли невимовної краси велетенський корабель, яких Біяна зроду не бачила. Його поставили на підпори, а потім з хати винесли покійника: вже досить немолодого, дуже пишно одягненого, чоловіка з короткою борідкою. Його посадили в корабель, і потім уся рідня, голосячи, цілувала мерця в руки й лоб. Потім до корабля привели великого рудого собаку, вбили, рубанувши сокирою по голові й поклали біля небіжчика. Побачивши таку жорстокість, Біяна ледь не заплакала і міцно притиснулась до Костянтина, однак відмовилась повернутись на лодію. Після собаки на берег привели двох коней; таких коней Біяна ще ніколи не бачила в себе вдома: високі, лискучо-чорні, з широкими грудьми та довгими ногами, вони вражали своєю красою, а їхні густі гриви шовком розвивались на вітрі. Цих двох красенів також убили і поклали на палубі; туди ж лягли тіла двох велетенських гладких корів. Після цього так само вчинили з півнем і куркою, дивовижних розмірів і краси, однак їх поклали не біля коней і корів, а перед лавою-престолом, на якій сидів мрець. Та лавка бентежила і насторожувала Біяну, оскільки видно було, що вона розрахована на двох осіб. А вже за мить Біянині острахи справдились – до корабля підвели дівчину; вона була набагато смуглявішою за русинок, її темне-темне, як сажа, волосся розвівалось вітром, а великі чорні очі спочатку запитували, чого від неї хочуть, але, побачивши мерця і порожнє місце біля нього, вони висловили жах, заблищали слізьми, обличчя спотворилось виразом страху; дівчина дрібно

затремтіла всім тілом, ноги підкосились, і вона заридала, припадаючи до землі. Вона благально зазирнула, здається, у вічі кожному, хто спостерігав за тим дійством, і той пекельний погляд аж морозом обдав Білян, а потім миттєво кинув у жар, вона не могла за цим спостерігати, але з боєм розуміла й те, що безсила. Пронизливий крик жертви ножем впився у Біляніне серце – то був крик зраненої і зболеної душі, яка не могла знайти порятунку у такому жорстокому світі людей, він вихопився з грудей і, не знайшовши порятунку, затих, бо нікому було рятувати безталанну душу; лише один із чоловіків, що тримали дівчину за руки, ледь чутно промовив: “Пробач, але господар забажав жити в наступному житті саме з тобою”. Дівчині, підвівши її до покійника, пояснили, що вона мусить поцілувати його руку. Зрозумівши, чого від неї хочуть, дівчина злорадно посміхнулась. Ні, вона й не думала цілувати руку, а плюнула на неї. “Ах!” – прокотилось берегом, оскільки такої зухвалості й неповаги ніхто не чекав. Один із чоловіків ударив її по обличчі так, що дівчина упала на землю, і кров виступила на красивих губах; але вона й не думала плакати, а гордо дивилась у вічі кривднику, тому всі зрозуміли, що продовжувати ритуал не можна було, оскільки дівчина все одно не покориться. Враз у руці одного з катів блиснув ніж, обличчя чужинки спотворилось жахом і благало порятунку, а вже за мить воно виражало пекельний біль, яскраво-червона кров ручаєм текла з грудей; дівчина ледве заплющила очі і ледь ворушила побілілими губами, щось шепочучи, а потім уста скам’яніли і мертва голова похилилась набік.

Біляна не вірила тому, що бачила, не вірила, що її віра, її боги дозволяють таке; вона з трепетом глянула на Костянтина:

– Це твоя віра? Цей вельможа – нововір? – її очі висловлювали страх і відчай.

– Ні. Це не моя віра, а твоя. Моя віра забороняє таке, – аж ніби жалкуючи, відповів Костянтин.

– Ні, ні... То не моя віра, в нас нема такого! – сльози відчаю горохом покотились з очей, але, помітивши розлючені погляди людей, припинила.

Далі ті ж двоє, посадивши мертву дівчину біля мертвого чоловіка, підпалили корабель. Як тільки на кораблі то тут, то там заблищало полум’я, усі люди, взялись за руки і, співаючи, ходили навколо судна. Це тривало недовго, оскільки корабель горів швидко, потопаючи в жовтогарячому полум’ї, яке згодом перетворилось на високу яскраву стіну, що водночас коливалась і стрибала вгорі.

А коли від корабля лишилась велетенська купа обвуглених дощок, попелу й вугілля, а з тварин і людей – скелети, то до неї понесли і різноманітну їжу, і дорогий одяг, і блискучу зброю, і ще якісь диковинні речі, яких Біляна ніколи й не бачила, і не знала, для чого вони. Поставивши й поклавши все це навколо згарища, насипали над усім тим високий курган, із воза принесли стовп з білої тополі, на якому було щось вирізьблено, і дужий високий чоловік забив його в землю на самісінькому вершечку.

Потім люди, ще трохи постоявши, порозходились і пороз’їжджались. Коли Біляна підійшла до кургана, то на стовпі прочитала: “Володимир Святославович. Ярослав Ростиславович”.

VII

Після побаченого Білян охопив відчай, оскільки вона не могла повірити, що ті боги, які завжди допомагають виживати їй, її родині, та й взагалі її народу, так просто дозволяють вбивати не лише тварин, а й людей, заради благого існування багатіїв і на тому світі. Вона здригнулась від згадки про вбиту красуню-полонянку, її серце стиснув у холодній жмені страх, адже... Адже ж і вона – така сама полонянка, полонянка віри, адже ж і її везуть бозна-куди, хоч вона й сама цього захотіла, адже там, десь далеко-далеко, за морем, з нею також можуть вдіяти все, що хто забажає, і нікому буде врятувати так само, як сьогодні нікому було врятувати полонянку. Такі жакливі думки обступили Білян, нашіптуючи, що вона мусить повернутись, однак дівчина не хотіла до них прислухатись.

Одразу згадався Біляні похорон в її селі, простий, невибагливий і некровожерливий. Похорон, на якому покійнику будували малесенький човник, а не купували велетенський корабель, і той човник спалювали тільки з покійником, без невинних жертв. Згадалось їй, яку простеньку їжу клали біля нього, а не заморські страви; замість оздобленої золотом, сріблом і коштовним камінням зброї – дерев’яне землеробське причандалля, аби селянин не забував про своє призначення і на тому світі. А одяг! Хіба ж бачила коли Біляна у своєму селі, щоб у курган клали

гаптований золотом шовковий одяг? Хіба ж клали коло попелу якісь заморські диковинки, обшиті сріблом? Ні! Не було такого, не бачила вона нічого подібного. Отже... Костянтин бреше, бреше зумисно, аби заманити її у свою державу, а там познущатись.

– Костянтіне! – гукнула вона нерішучим голосом.

– Так, серденько, я тут, – почувла у відповідь і відчула ніжні обійми.

– Костянтіне, прошу, скажи мені правду: ваша віра дозволяє вбивати людину задля щастя іншої людини? – її погляд був сповнений рішучості почути будь-яку відповідь, він не благав говорити втішну брехню, до того ж пронизував наскрізь, перешкоджаючи лукавству.

– Біляночко, ластівочко моя, я ж тобі ще тоді говорив, що наша віра забороняє вбивство, – і, трохи помовчавши, він з острахом глянув у вічі Біляні і з якимось здивуванням та відтінком образи у голосі запитав: – Невже ти не повірила мені? Невже ти думаєш, що я можу вдіяти з тобою те ж саме, що зробили з тією полонянкою? – він пильно і запитально дивився на Біляну, лише тепер збагнув, чому ритуал, який він часто бачив на Руській землі, так налякав Біляну.

– Ні, я вірю... Я вірю тобі. Вірю... – вона притулилась до грудей Костянтина, гірко схлипуючи. – Я вірю тобі, але... Але не вірю життю. Воно страшне.

– Ну, все. Заспокойся. Все у нас буде гаразд.

І вони, обійнявшись і усміхаючись, впевнено дивились на темні хвилі Дніпра і на блакить неба, їм здавалось, що вони одні на всьому білому світі, і що всі тяготи цього життя переживуть разом, так само усміхаючись.

VIII

Через кілька днів після того, як Біляна покинула рідний дім, мало відбулось хрещення. Того дня боялись люди і не хотіли, щоб він наставав, благали богів змилюватись над ними і повернути князя на вірний шлях, просили, аби він захворів, просили, аби він помер, просили, аби ніколи не наставав той день, просили заступництва: ріки сліз омивали тоді Київську землю, неодрадіні стогони і плач полонили повітря; люди кидались один до одного, благаючи зарадити біди, але не знаходили порятунку; багато хто втік у ліси, бажаючи перечекати там лиху годину, інші не наважувались ослуhatись княжого слова і чекали найстрашнішого дня у своєму житті... і він настав.

То був надзвичайно теплий ранок, однак люди не помічали цього, то був надзвичайно сонячний ранок, однак людям здавалось, що те сонечко їх не гріє, а лише насміхається з біди, здавалось, що навіть пташки не щебетали, чогось насторожено чекаючи, і вітер не дмухав, жваво колихаючи дерева, а лише якоесь стомлено подихав, ще більше пригнічуючи люд.

Як тільки сонце підбилось до Боричевого узвозу, з хаток почали виходити цілі родини, повільно, сторожко; вони ще вірили, що не потрібно йти до ріки, сподівались на якийсь неймовірний порятунок, лякливо дивились одне одному в очі, здавалось, навіть соромились тих поглядів, своєї безпорадності перед силою влади, на їхні очі набігали сльози, сльози відчаю і люті, сльози немочі...

А потім збились, ніби отара овець, у безладний німий натовп пригнічених горем, скривджених людей. Поволі човгали старі бабусі й дідусі: і беззубі, і згорблені, і зморщені, які на своєму віку бачили вже безліч лих, від яких їх рятували боги, а ось тепер ці люди йдуть до ріки, аби відректись од своїх покровителів; похнюпившись, крокували високі й низькі, повні й худі, чорноброві й русяві молодичі, деякі з них тримали на руках маленьких дітей, які, хапаючись рученятами за шиї матерів, міцно пригортались до них, плачучи або усміхаючись, лякаючись такої кількості людей або радіючи їм; якоесь певніше ступали парубки й дівчата, які не хотіли вірити в біду, і лише журба старших примушувала швидко битись їхні серця; ще бравіше йшли чоловіки, воліючи своїм виглядом підбадьорити всіх, хоча в душах і цих кременів оселився відчай.

Врешті дійшли, і побачили ще натовп голих-голісіньких людей, які прикривались віттям і стояли на березі; а вище по річці були зведені дубові мостища, вкриті килимами, на них стояли лави, також встелені килимами, а на тих лавках сидів сам ясновельможний Володимир з дружиною Анною і дітьми, навколо ж них юрилися священики, воїни, бояри і мужі з Гори, на всіх цих людях виблискував проти сонечка золотими нитками шовковий одяг, який вражав своєю красою; поруч мостика нап'яті різнобарвні шатра.

До прибулих одразу під'їхав воїн на коні з гарною зброєю і наказав роздягатись. Скільки ж зневаги і зверхності було у тих словах і у тому голосі! Як же гарно виблискувала позолочена зброя! Як же гірко було Бориславі дивитись на всю ту пишноту і як же соромно було перед тими верхньогородянами роздягатись! Натовп знітився, не бажав принижуватись, бо не вважав себе гіршим за оту знать, сколихнувся, хотів було йти додому, але безжальні удари бунчука з усіх сторін притиснули народ. Але присмирили лише ззовні, бо в душах кипіла злість: злість на князя, який і не думав заступитись за свій народ, а спокійнісінько дивився на всі ті кривди, перемовляючись з боярами.

Роздягли, здерли той злиденний одяг з народу і поставили голими й беззахисними перед князем, священиком, воями і знаттю, поставили далі від них, нижче, ніби вказуючи на зверхність всієї цієї вельможности і нікчемності бідняцтва, ніби вказуючи на свою могутність та всесильність.

Потім Володимир висловив свою волю в охрещенні Києва і всієї Русі, наказав людям заходити у воду і хреститися. Тут почувся якийсь незрозумілий гул, роззирнувшись, люди помітили, що то воїни, скинувши Перуна на землю, потягли його з узвозу. Народ кинувся у плач і причитання, бо не міг бачити того знущання, а тим часом Перун уже скотився з гори, повіривавши з землею траву і понашморгуючи з кущів листя; один воїн кинувся сокирою вирубувати з голови бога золото і срібло, а дванадцять інших лупцювали його киями, потім кинули у воду; народ спершу ринувся за ним, але при самій воді зупинився, не знаючи, що робити. Тут підспіли воїни і заходились безжально бити киями кожного, хто противився волі князя і відмовлявся заходити у воду.

Загнані у воду люди люто позирали на знать, яка й не думала разом з ними заходити в річку, а хрестилась у тих пишних шатрах, що зведені були біля мостика; вони не мерзли у теплій воді і не соромились власної наготи, бо вони ж – знать, вони ж ближчі до князя!

Після охрещення людям наказали на кожному подвір'ї поставити хрест, який означає нову віру, а також князь пригощав усіх хлібом та медом, який стояв скрізь по Києву, – то він дякував людям за покору і велів святкувати їхнє друге народження.

Але майже не їли люди того хліба й майже не пили того меду, бо зламані й розбиті були, розбиті дощенту, знівечені до самої глибини душі. Їхні душі розривались від гніву, від безсилового перед владою гніву, їхні серця гнобило почуття несправедливості, таке нестерпне й жорстоке, таке пекуче і їдке, вони хотіли зараз же, не марнуючи і хвилини, перегризти горлянки усій тій знаті, яка товпилась біля князя, та і йому самому, вони хотіли помститись за свою кривду, за свою безталанність, вони хотіли поздирати з них усі ті заморські шати, які були куплені за гроші, зароблені кривавим потом бідноти. Гнобила їх навіть не так нова віра, як несправедливість, вона шкварчала в душі, виливалась гіркими слізьми, злітала вгору стогонами і плачем, але не зникала.

Хоч люди і прийняли нову віру, але то лише ззовні, якимось тілесно, а душі їхні лишилися такими, якими були до хрещення, вони й не думали поклонятись новому богу, і поряд з вирізьбленим на дверях хрестом десь добре сховані стояли давні боги, які й були головними, бо не може людина за один день перебудувати свою душу, найцінніше і найсокровенніше в ній – свою віру, не може змінити свій світогляд лише через страх перед карою. Не могли зробити того люди, та й не хотіли, не хотіли більше коритись князеві, не хотіли боятись його влади, не хотіли бути безмовними і бездушними рабами, яких міг би кривдити хто завгодно, однак...

Однак не могли люди піти проти влади, все ж їх щось стримувало; здавалося, ще просто не переповнилась та бездонна чаша людського терпіння, яка вирішувала все... Тому й перетворились вони на мовчазних і терплячих охрещених язичників.

Частина друга **Заплакана чужинка**

<...>

IV

Одного вечора, коли у Костянтиновому домі всі вечеряли, хтось голосно постукав у двері. Біляна підхопилась і швидко побігла у свою кімнату, а служниця прибрала її посуд. Грюкання повторилось, коли Біляна уже була в кімнаті й зупинилась біля дверей, аби почути, хто ломився в дім.

Двері відчинились, почувся грубий чоловічий голос, який щось говорив погрозливим тоном, потім – суперечка між ним і Костянтином, з якої було зрозуміло, що невідомий чоловічий голос був упевнений в собі, а Костянтин вже просто намагався чи то виправдатись, чи то просто не здаватись. Біляна не могла вловити змісту слів, оскільки розмова була надзвичайно швидкою, а за кілька хвилин вона почула, що двоє чоловіків підіймаються по сходах до її кімнати, вона не знала, що робити і куди ховатись, тому стояла біля вікна, чекаючи чогось страшного. Тут в кімнату увірвався незнайомец і, підійшовши до Біляни, промовив:

– Або ніч з нею, або твоя смерть!

Ці слова ледь не звалили з ніг Біляну, налякану приходом цього чоловіка.

– Гроші! Гроші! Я дам скільки завгодно грошей, аби ти відмовився від своїх задумів.

– Ти ж і сам знаєш, що в мене є стільки грошей, що ще я тобі можу дати. Гроші мене не цікавлять, а цікавить вона, – і чоловік кивнув головою на Біляну. – А вона, виявляється, ще краща, ніж розповідали, – він провів теплою рукою по ніжній Біляниній щоці, в її очах запалав гнів і страх, але вона й не ворухнулась.

– Дозволь мені подумати до завтра, – рішуче промовив Костянтин.

– Гаразд... Але пам'ятай, що біля твоїх лодій охоронці, і якщо ти надумаєш втікати, то тобі це все одно не вдасться, а ще сам собі більше клопоту наробиш, – чоловік говорив тихо і спокійно, розуміючи свою владу. – Прощай, красуне, до зустрічі, – і він владно, ледь помітно посміхнувся Біляні.

Коли спустився вниз, то його вже чекала Костянтинова мати.

– Я вас проведу, – ледь чутно промовила вона.

– Та ні, не потрібно.

– Я проведу, – настирливо сказала Феофано, і вони мовчки вийшли.

Лише за ворітьми жінка тихо промовила:

– Молодець, гарно зіграв свою роль.

– Заради тебе ладен піти на все.

– Але що ж ти скажеш синові?

– Звичайно, все перекинути на тебе. Подробиці не повинні тебе турбувати.

– А якщо він почне мстити?

– Невже мій син такий могутній, що навіть ти його боїшся?

– Справді, смішно.

– Ну то я тебе покличу, як син поїде. Завтра служниця принесе тобі удавану плату. До побачення.

– До побачення.

І вони розійшлись в різні боки не дуже порожньої вулиці.

– Що трапилось? – прошепотіла Біляна, припадаючи до Костянтинових грудей, коли залишились самі.

– Біда, – сухо відповів Костянтин, а погляд його перебігав з місця на місце, шукаючи відповіді на якесь запитання.

– Скажи мені, що трапилось, бо я зрозуміла, що ця біда стосується нас обох – цього разу вона говорила надзвичайно серйозно і без відчаю чи невпевненості в голосі.

– Я тобі не хотів розповідати про те, що живу протизаконно.

Відбулась довга пауза, яку Біляна не хотіла переривати, щоб не поставити такого запитання, на яке йому було б складно відповідати.

– Я вожу в Русь шовк, який взагалі заборонено вивозити за межі країни, тому що його може мати лише наш імператор і його родина. А тепер цей чоловік якимось чином дізнався про це і якщо донесе в імператорський двір, то мене повісять, бо цього вимагає закон.

Білянині очі спалахнули, а обличчя висловило жах, бо тепер вона все зрозуміла, зрозуміла навіть надто багато, її душу переповнював страх.

– І от...

– Мовчи! – раптово перервала Біляна, – я все зрозуміла сама. Все... Ти, знаючи звички і бажання чоловіків, навмисно привіз мене сюди, аби не повиснути на мотузці закону, і ось твій час прийшов, бо ти все дуже добре спланував, навіть занадто добре.

– Та ні ж бо! Ну чому ти одразу так думаєш про мене, чому не довіряєш? Може, ти й не кохаєш мене зовсім, а лише використовуєш, щоб врятуватися від хрещення?

– Навіщо ти так говориш, коли й сам знаєш, що я приїхала з тобою і через хрещення, але не без кохання? Навіщо так мучиш мене?

– Ні, ні, вибач, – він лагідно обійняв її і тихо промовив, – вір мені, я не обманюю тебе, і саме тому не можу віддати в лапи того звіра. Вір, я б сам пішов на смерть, але що ж буде з тобою після моєї смерті?

<...>

V

Через тиждень Костянтин плів кудись на кілька днів, а Біляна його проводжала.

Лодії були вже ген далеко і виднілись лише їхні вітрила, а Біляна все ще сиділа на березі: вона мріяла про повернення додому, уявляла, що стоїть на палубі лодії, а пливе в Русь, мріяла про щось добре і безмежно далеке. Коли лодії зовсім зникли за обрієм, Біляна ніби прокинулася, згадала, що зараз мусить іти додому, до Феофано, бачити її ненависні очі й відчувати наругу, але найстрашнішим було те, що тепер Біляна стала беззахисною перед цією жінкою.

Коли дівчина увійшла в дім, то служниця одразу побігла в кімнату, з якої долинав чоловічий голос, а вже за мить з неї вийшла Феофано і чоловік, який ото погрожував Костянтиніві. По Біляниному тілу пробігли мурашки, серце на мить зупинилось, і страх схопив своїми крижаними руками душу; ледь чутно привітавшись, ринулась до своєї кімнати.

– Стій! – владно промовила Феофано. – Чи ти пізнаєш цього чоловіка?

– Так, – бажаючи побороти страх, відповіла Біляна.

– Зараз поїдеш з ним.

– Але куди і чому? – Біляна спалахнула.

– Сама все побачиш.

– А якщо я не хочу!

– А тебе ніхто й запитувати не буде.

Біляна швидко дивилась то на Феофано, то на чоловіка і тремтіла, сльози навертались на очі, а серце переповнювалось рішучістю. Вона позадкувала до дверей, відчинила їх, бажаючи втекти, однак сильна чоловіча рука схопила її за зап'ястя, а коли Біляна оглянулася, то побачила, що Феофано злорадно посміхалась...

Чоловік довгенько вів Біляну містом, а потім посадив на віз, і вони кудись поїхали.

Приїхали вони у якийсь приміський маєток. Привітавшись з кремезним чолов'ягою, який вийшов їм назустріч, Білянин викрадач залишив її там, а сам поїхав назад.

Чолов'яга наказав дівчині перевдягнутися в рабський одяг: довгу сорочку з грубої тканини, яка різала молоде тіло, що вже звикло до найтонших шовків, і жорсткі сандалії.

Потім її завели у великий кам'яний хлів, з якого тхнуло несвіжістю і сирістю. Увійшовши, Біляна побачила тьму-тьму знедоленого люду, весь хлів кишів ним, ніби червами; їхні обличчя були втомленими і змарнілими, очі аж погасли від безнадії й безвиході; вони в своєму несвіжому одязі, з брудним волоссям і руками здавались втіленням усіх бід і хвороб людства, привертали навіть якусь відразу й огиду до себе, перетворились з людей на примар, страшних свідків людської жорстокості. Найбільш злякали Біляну діти, бо вони вже були не просто дітьми, а нащадками, спадкоємцями самої біди, вони виростили не серед буйноцвіття трав, а серед кам'яних холодних стін, серед здичавілих напівперевертнів; в їхніх очах ясніла не дитяча безтурботність, а якась страшна хижість, злість на всіх і на все; навіть ігри у них були не добрі, та й з чим же було гратися? З багнукою, яка слугувала підлогою, та з власними пальцями; навіть один до одного вони були жорстокими, раділи чужій біді, здавалось, хотіли, аби хтось спокутував ту кривду, якої щодня зазнавали самі.

Коли ці люди побачили Біляну, то той кволий гамір, яким був наповнений хлів, стих, а сотні очей були спрямовані на неї. Однак у них дівчина не побачила співчуття, хоч не помітила й заздрості – вони виражали байдужість, таку несподівану і незвичну для русинки, але таку буденну для рабів.

Заколисана спокоєм Київської землі, вихована у коханні щасливої родини, Біляна навіть уявити собі не могла, що на землі може панувати таке знущання з людей, навіть у її державі не було таких страхів, бо хоч влада і заморювала народ поборами, але ж не катувала неоплачуваною страшною працею. Вона не могла змиритися з думкою, що людину можна купити чи продати,

ніби предмет, що людину (та й не одну!) можна примушувати працювати цілий тиждень, місяць, не даючи й дня на відпочинок і годуючи раз на день черствим хлібом або задубілою кашею, а все тільки через те, що усі ці знедолені душі – уже не люди, не живі істоти, а раби... пригнічені раби, які не роблять і кроку, аби якось визволити себе з-під цього ярма, раби, які, живучи в цих кам'яних хлівах, перетворились на окремий народ, безправний народ всередині імперії, народ надзвичайно сильний і терплячий, але здичавілий, заляканий канчуком і голодом. Поживши кілька тижнів із цими людьми, Біляна почала перейматись їхніми бідами, розуміти їх проблеми, знала майже всіх і навіть полюбила, не здавались вони вже такими бридкими, як вперше, бо й вона стала частиною їх.

Оскільки надворі з дня у день лляв дощ, то працювали вони у приміщеннях – хлівах, мокрих, холодних, повітря яких було суцільним запахом кислого вина; їли і спали у трохи більшому хліві на дерев'яних лавах, без ковдр і подушок; через постійну сирість половина людей хворіла і їх кашель серед ночі холодним ножем кравав Білянину душу, вона не могла дивитись на жахливі страждання ні в чому не винних людей.

Страждання... А хто приносить ці страждання оцим беззахисним людям, хто катує їх, купує і продає на базарі, як одяг?! Такі, як і її Костянтин. Як може чоловік до безтями кохати одну жінку, і так знущатися з інших? Хіба може в душі цвісти прекрасна ніжна волошка кохання, а поруч пишатись будяк? Що ж то твориться в душах цих людей, хто ж вони насправді?! Нелюди, потвори, вовкулаки, які пожирають людське м'ясо? Вовкулаки, які стоять нарівні з Володимиром, бо так само, як і він, знущаються з людей? Кровопивці, безжалісні кровопивці, які заробляють гроші, щоб пишно жити і добре харчуватись! Ось і все, чим вони переймаються у цьому житті. Може, й Костянтин не кохає її зовсім, може, навмисно привіз сюди, аби зробити рабинею, яку й купувати не потрібно було, може, може... Думки роїлися в голові, неначе навіжені, не давали спокійно жити, душили, гнітили душу, хоч Біляна й намагалась їх відігнати.

<...>

VI

І ось нарешті настав день, якого так чекала Біляна, про який вона так благала богів, про який молила їх, – день вияву непокори і протистояння.

Того дня раби не пішли на роботу в хліви, а залишилися “вдома”, збившись до купи, ніби отара зляканих овець, чекаючи розправи. Почувши про таку зухвалість, управитель наказав охороні палицями загнати люд до роботи; дізнавшись про фізичну розправу, раби злякались, їхні серця заколотились в грудях, вони навіть ринулись до виходу, але Біляна гукнула:

– Стійте! Куди ж ви?! Невже не розумієте, що якщо підете, то вони вас ще більше замордують, катуватимуть у стократ жорстокіше? – її голос не бринів, не виказував страху і обурення, які охопили серце, вона грізно і владно дивилась у злякані очі спантеличеного люду, який зупинився після тих слів, здається, аж стрепенувся, злісно стиснув кулаки і блиснув налитими кров'ю очима.

– Чого ви хочете? Чому бунтуєте? – голосно запитав управитель.

– Жити! Волі! Їжі! – залунало з юрби, однак Біляна зупинила їх і, виступивши вперед, сказала:

– Ми не хочемо жити в умовах, у яких і коні ваші не живуть! Ми не хочемо працювати задарма! Ми хочемо свободи! – ті слова пролунали, як заклик до боротьби, і підтримані були схвальними викриками рабів.

– То ось хто підняв бунт. Схопити її! – голосно крикнув управитель. Але, почувши ті слова, раби щільною стіною заступили Білянину, на них з палицями кинулась охорона, безжально била не лише чоловіків, а й дітей, які, втрачаючи свідомість, падали додолу.

<...>

Сильні шкарубкі руки взяли Білянину за стан, підняли до стовпа, прив'язали наручниками, а вона навіть не пручалась, не чинила й найменшого опору, здавалось, була уже неживою; не могла розплющити очей, бо сором засліпив їх, не могла поворухнути жодним м'язом, бо, здавалось, якийсь страшний недуг скував усе її тіло. Але гострий біль ударів канчуком примусив розплющити очі, і вона побачила на землі, біля поруватого одягу, розбитого вщент Сварога, злість охопила все її тіло і душу, вона болісно стиснула кулаки і заволатала: заволатала не так через той пронизливий біль і сором наготи тіла перед очима чоловіків, як через образу і несправедливість, що пекучим жаром шкварчали на душі.

Чим довше били, тим спина пекла більше; здавалось, вона вже була без шкіри, і голе м'ясо піддавалось пронизливому вітру й ударам. Але, як виявилось, це було не найстрашнішим, бо, припинивши побої, управитель сказав:

– Невже ти думаєш, що шрамами на спині відбудеш кару? Е ні, даремно ти з полегшенням зітхнула, бо я ще хочу тобі на пам'ять подарувати тавро! Ха-ха-ха, як худобині, аби дурні думки не лізли в голову. Але тавро не просте, а християнське – хрест! От буде потіха: еретичка з хрестом на грудях, при самісінькій шії.

Від тих слів Біляна здригнулась, злякано-благально подивилась в лукаві очиці свого ката і ледь не скрикнула від люті й розпуки, однак, міцно стиснувши всі свої почуття в кулак, стрималась.

– Боїшся? А рабів підбурювати не боялась? – він взяв з вогню паличку, товщиною з держак ложки, і наказав одному з чоловіків тримати Біляну, аби та й не поворухнулась; вона ж міцно-міцно зціпила зуби, стиснула кулаки і заплющила очі, все її тіло дрижало від очікування смертельного болю, потім вона відчула, що до її тіла доторкнувся вогонь, пропалюючи шкіру. Жахливіший біль важко було собі уявити, все Білянине тіло корчили судороги, здавалось, що її груди пронизала блискавиця, яка допікала до самих кісток. “Охрестили, – вертілося в голові, – не водою живильною, а вогнем очисним; охрестили, охрестили... О боги, допоможіть вижити, дайте снаги терпіти... Охрестили...”

<...>

VII

<...>

– Костянтин, де ж ти був? Як ти міг покинути мене у тому пеклі? Я більше не можу. Я не можу більше страждати, не можу терпіти... Завези мене додому, забери мене звідси, завези додому, бо я більше не витерплю... Я помру.

<...>

Частина третя **Закохана чаклунка**

I

О боги! Яким же ласкавим був вітер, що наганяв високі хвилі-буруни на таке ніжно-синє море! Як же весело сміялось сонечко, кидаючи промені-блискітки на хлюпотливі хвилі! Навіть грім був якимось добрим, щирим, рідним, а блискавиця – дорогою! Але яким же довгим видався шлях додому, як же боляче лоскотала серце нетерплячка, коли Біляна пливла з Костянтином у Київ <...>

Ще здалеку помітила вона, що Гора Київська побільшала, розрослась, широко і далеко від себе покидала паростки розкоші й багатства; ще здалеку помітила високі дерев'яні будівлі, які спогорда позирали на низенькі землянки; ще здалеку побачила місто, яке стало для неї враз нерідним, не Києвом. Ледве не розплакалась, дивлячись на ті обнови Києва; однак не витримала, заридала на весь світ, коли на місці своєї земляночки ще здалеку, з лодії, запримітила широке купецьке подвір'я. <...>

Замучена, збита з пантелику, вона врешті-решт знайшла землянку, в якій, за словами людей, жив її брат Ізяслав. Увійшовши в хатину, побачила, що за столом сидять два її брати і Ольга - дівчина, що жила колись по сусідству; коли вони побачили Біляну, то аж стрепенулись, жах горів в їхніх очах, спершу ніхто не міг вимовити й слова, Біляна теж мовчала, їй під горло підкотився колючий клубок, який не дозволяв видавити з грудей і слова, образа і жаль за те, що її не чекають і навіть бояться найрідніші люди, вилились двома великими сльозинами, які широкими смугами прокотились по щоках.

– Братики мої, невже не пізнасте? – намагаючись усміхнутись, запитала Біляна. – Невже ж забули мене, неприкаюну? Де матінка і батечко? Невже щось трапилось?

<...>

– Втекла, покинула нас! А батько такий добрий, як і ти, теж втік, але не в Візантію, а кудись у ліси. Втік, сказавши, що стане волхвом і буде готувати бунт проти Володимира. І як же бідолашній матері було витримувати?! Як?! Не витримала сердешна, не витримала, – його голос затремтів. – Ну, тепер все! Йди геть! Геть звідси! Геть!

– Не витримала... не витримала, – похитуючись і обпираючись об стіни, вийшла з хати.

II

Як же вона скучила за лісом! Як же чекала зустрічі з ним! А ось тепер лежить, окроплюючи луку гіркими слізьми. “До лісу, до лісу”, – не виходило з голови. – До лісу, аби знайти відряду, знайти спокій, аби відчути, що ж хоч він її чекав!

О, як же пахла травами і квітами лука! Як же мріяла Біляна на чужині сплести віночок з оцих квіток! Як же хотіла попишатися в ньому край ріки! А тепер, засліплена горем, ступає на яскраві квіточки, не помічаючи їхньої краси, і лише їхній запах, здається, задурманює, задурює голову. Лука... Така рідна й дорога, стала ніби чужою; ласкаві трави, здається, ріжуть ноги; боляче... боляче... все болить... болить і душа, і тіло болить...

“В річку, назавжди в річку!” – мелькнуло в Біляниній голові, й вона полинула до річки, від якої віяло цілющою прохолодою. Забігла у воду, а та почала пестити її ніжними лоскітливими дотиками, насторожила моторошною тишею, заспокоювала зранену душу, нашіптували щось дівчині очерети, просила чогось хвиля...

“Дніпре, рідний Дніпре, ріка з цілющою водою, Дніпре... ах, допоможи ж мені швидше. Допоможи!.. Ні, не допоможеш, не зарадиш... То забери, забери мене, Дніпре, позбав від страждань... Дніпре”, – вона плакала, припадала на коліна до ріки, вила, не могла стерпіти такої біди. А потім вискочила на берег, якась напівбожевільна впала на землю; качаючись і вовтузячись, голосила, рвала траву і квіти, розкидала їх урізнобіч. Не хотіла жити, просила богів забрати у неї життя, але вони мовчали...

Кволо підвелася, розхристана, розпатлана, якась наче сонна, роззирнулася; і лише після того, як побачила ліс, її здичавілі очі подобрішали, в них блиснула надія, і ноги самі почваланали до нього.

Високий, могутній, живий, він приголубив Білянку ласкавими обіймами, щось нашіптунув, бажаючи заспокоїти, весь був пронизаний жмутами променів, які світлими плямами опалили на траву і папороть, тому, здавалось, світився, сів теплом і радістю, відряджував змучену душу.

Веселі пташки, також бажаючи відволікти від журливих думок, радісно вищебечували десь високо в кронах. Той радісно-урочистий дух лісу захопив Білянку, сльози висохли на щоках; вона раз по раз припадала до стовбурів дубів, обіймала і цілувала їхню шкарубку кору; йшла далі, ступаючи на м'яку і ніжну лісову травичку, лягала на приємно-сердитий мох, знову плакала, щось шепочучи йому, а він, заспокійливий, пригортав до себе, благав забути негаразди, однак дівчина не могла знайти спокою. Підвівшись, пішла далі, зайшла в молодесеньку березинку, замилувалась її тендітністю й красою, заплуталася в довгих шовкових травах, ледь не впала, задурманена бідою. Однак устояла і пішла далі, хитаючись, немов п'яна, пильно вдивляючись у ніжно-зелену гушавину. І тут побачила щось велике і скуйовжене, темне і схоже на велетня-лісовика, зелене, як рута. Біляна зраділа: “Жива! Жива!” Підійшла до високої груші-дички, яка геть-чисто була обліплена дрібнесенькими грушками, аж наче листя стільки не було, як отих плодів; вона нагадувала хатку, дахом і стінами якої було гілля, що ніби спало з верхівки, а не росло зі стовбура. Біляна, гірко усміхаючись і плачучи, продерлась до стовбура, обняла його, як найближчого друга, вилізла й сіла на найбільшу колючу гілляку. Одразу згадалися дитячі роки, ті літа, ті дні, коли вона викарабкувалась на цю грушу, аби забути всі біди й печалі; і ось саме ця груша, ніби чарівниця, вислуховувала її, заспокоювала, давала поради, які могла почути лише Білянина душа. Так само, як і колись, дівчина й цього разу розповіла дереву про своє нещастя, про своє безталання, а те своїм шепотом заспокоювало розбурхану бідою душу.

Доки сповідалась перед деревом, сонце зайшло, і темні дерева обступили її кругом, наводячи страх височенними постатями. З ніжних і трепетно-спокійних вони обернулись на ворожих і зловісних. Легесенький вітерець перетворився на дужого вітрогона, який шарпав кучеряві крони, огортаючи ліс дужим лепетом. Біляна боялась не лише злазити з дерева, а й роззиратись довкола. Та раптом почула тихий материн голос, який кликав за собою.

– Мамо! Де Ви? То ви живі? – радісно вигукнула Біляна, в душі якої зажеврила надія на те, що її ненька жива; і тут вона побачила її: бліда-бліда, худюща, в білій довгій сорочці, розхристана жінка, з хусткою в руці, манила доньку за собою кістлявою рукою

– Зараз, зараз іду, матусенько, – злізла з груші, обдираючи руки й одяг об колюче дерево і навіть не помічаючи того.

– Мамонько, мамусенько, та чому ж Ви відходите? Постривайте, – вона бігла до Гуковиці, не відчуваючи холоду нічної роси. Бігла довго, не переводячи дух, бажала встигнути за матір'ю, однак та відступала, відступала, доки зовсім не зникла, завівши доньку кудись у саму гущавину лісу. Білянине серце калатало, вона плакала, благаючи богів про порятунок, з острахом роззиралась довкола, боячись побачити когось, боялась зробити крок, бо дерева ніби йшли за нею, ворушились, бажючи ввіймати дівчину, і це ж такі рідні дерева! Біяна сіла на пеньок, затуливши очі руками, аби нічого перед собою не бачити, підігала під себе ноги, вся зіщулилась, бажючи так і переночувати, коли це почула навколо себе якийсь рух, гомін, такий болючий, ніби то всі людські нещастя, злившись до купи, залепетали разом; і все те гуло, наближалось, обступало її звідусіль. <...>

Врешті гомін стих і Біяна зупинилась, безсило опустилась на землю, яка аж похитнулась; трохи полежавши, підняла голову і побачила прямо перед собою, на чималій купині, невелике чудовисько, геть-чисто заліплене водоростями.

Злорадний Болотяник реготав так голосно, що аж луна розлягалась лісом, блискав жовтими каламутними очима й огидливо роззявляв широкий беззубий рот. Стрепенулась Біяна, скрикнула, серце зупинилось від жаху, а ота потвора до неї корчаву руку простягає та й зна регоче. Похолола душа, приснули сльози, коли вже по коліна в болотяній багнюці була; ну Біяна випрочуватись, а воно її ще більше затягує, огортаючи слизькою холодною грязюкою. Билась, билась, немов поранена птаха, і врешті виборсалась, вилізла з багна, однак, не ступивши й кроку, знову провалилась, і знову, й знов... А потім, зовсім виснажена, коли багнюка сягнула шиї, безпорадно і безсило пішла на дно, здається, навіть відчула його босими ногами: слизьке, неприємне; ковтнула зеленої густої води, заплющила змучені очі, і раптом побачила небо: високе, недосяжне, глузливе, – простягла руки до загублених кимось зірок, бо безмежно захотілося жити, як ніколи, так захотілося ще бодай один-єдиний раз побачити світанок, побачити сонце, Болотяника, регіт якого ось зараз луною розходиться лісом! З останньою надією метнула погляд на цю кошлудату істоту й простягла до неї скорцюблену руку.

III

Отямившись, побачила тонкий, прозорий дим і людські очі, наповнені невимовним сумом і мудрістю, прикриті хвилинною зацікавленістю; щось дивне було в тих очах, невимовне, вони вражали своєю красою і загадковістю; здавалось то були очі дівчини, задивленої в голубинь неба і глибочинь моря, то було розбурхане блакитно-сірувате озеро, то було небо, що усміхалось крізь скельце вітражу, але то аж ніяк не могли бути очі старця, чия голова вже покрита паволокою білини. Схопилась:

– Де я?!

– Заспокойся, не бійся. Ти у безпеці. – говорив старенький дідусь, що чадив запаленим якимось зіллям у курені. – Я знайшов тебе напівживу коло болота сьогодні вранці, приволік у свій курінь і ось зараз приводив до тям.

– А... А Ви хто? – трохи заспокоївшись, запитала дівчина.

– А я ... – зітхнув. – А я ніхто, я мандрівник. Тиняюсь по світу, рослини вивчаю, людей лікую. Ліпше ти розкажи, хто ти і звідки.

– Я... – сльоза покотилась по щоці, повільно сповзла на підборіддя, шию.

– Ну все – все, годі. Нічого мені не розповідай. Потрібно – живи у мене, не потрібно – не поминай лихом, – і вийшов з куреня.

Біяна опинилась у курені знахаря. Дідусь Світолюб був мовчазним, як природа, серед якої жив; він прислухався до кожної пташини, до кожної травини, знав, здається, цілющу силу кожної з них. Він жив, дихав любов'ю до всього, молився Дажбогу і Ладі, деревам і потічку, коло якого звів своє вбоге житло, любив спокій і тишу, зневажав людську сварливість і невігластво, однак завжди допомагав стражденним; він, здається, був не звичайною людиною, а напівдухом, напівбогом лісу, води і повітря.

Однак Біяна не хотіла жити зі Світолюбом, адже ще вогник надії на те, що її чекає Олісава, жеврів глибоко у душі, тому наступного дня дідусь завів дівчину в Київ, аби вона відшукала свою подругу.

А як же розрісся Київ! З яким же презирством скидає зі своїх дужих плечей убогі хатини; здається, соромиться простого люду, хоче усміхатись іноземцям лише пишністю й багатством; поспіхом залатує прогалини бідності, виблискує новими будівлями, доводить усім приїжджим, що він – окраса Київської Русі.

І знову побігла Біляна поміж земляночок і хатинок, таких рідних і зажурених, розпитуючи людей про Олісаву, знову оббігала вона півдня, доки нарешті не знайшла квартал кожум'як, у якому б мала жити подруга. Зупинилась коло високого дубового паркана, несміливо ступила на просторе подвір'я, побачила невеликий хлів і чепурну хатину: високий поріг, усміхнені вікна, розмальовані стіни – чим не писанка!

Це вже ж її Олісава заміжня! Гай-гай! Звісно, заміжня! О боги, як же Біляна скучила за цією чорнявкою! Як же довго чекала цієї заповітної миті! О горе, як же навіжено калатає серце! От як не туди втрапила та стоїть коло чужої хати!

Сторожко підійшла до порога, коли це зирк – малесеньке голопузе дитя двері відчиняє! Біле-білюсіньке, як льон, волоссячко аж світиться на сонці, а оченята блакитно-сірі (такі очі були у її любого Ігоря); гарнесеньке рожевощоче обличчя скривилось у плачі, коли дитя побачило незнайомку.

– Не плач, не плач, ріднесеньке! – пролетіла Біляна, зачудовано дивлячись на маля. Аж заклякла, не знаючи, що робити далі.

– Олеже, ну чому ти знову розревівся? – на ганок вийшла статечна Олісава. Як же вона змінилась! Розповніла, погрубшала, споважніла, у всій її поставі вбачалась якась князівська самодостатність; пишні щоки аж пашіли здоров'ям і щастям. А очі! Зиркнувши на Білянну, вони аж розширились у дикому здивуванні, погляд закам'янів, упавши на гостю, і жінка, здавалось, уже нічого не годна була сказати.

– Олісавонько, подруго, це ж я! Невже не пізнаєш? – з Біляниних очей по щоках поповзли сльози. – Це я... Біляна... – голос затих.

– Біляна? А... А звідки ти взялась? – Олісава зовсім розгубилась. – Невже це, справді, ти?

– Так, так! Я повернулась додому, до тебе, розумієш? – ринулась уперед обійняти подругу, однак зупинилась у нерішучому пориві.

– Біляночко, зіронько моя, як же я скучила за тобою! Як же не вистачало мені твоєї поради й підтримки! – злились у нестримних обіймах, ридали, голосно схлипуючи, сміялись крізь сльози, не соромлячись своєї слабкості. Нарешті віднайшла Біляна своє щастя, нарешті після довгих місяців суцільного страждання відчула неземну благодать; дівчині здавалось, що вже всі нещастя позаду, що то Рожаниця обіймає її, щось несамовито шепочучи, обіцяючи подарувати здоров'я і благодать. Нарешті вже Руська земля обняла свою дитину, нарешті вже Руські боги опікуються нею, вони-бо нікому не дозволяють її скривдити!

Та чому це Олісава якась наче стурбована, неспокійна? Чому ховає очі від подруги, чому в них блищить провина?

– Розповідай же мерщій, як ти живеш, із ким? – розмазуючи сльози по щоках, лепетала Біляна. – Кого собі за чоловіка обрала, що таку гарну хату звів?

– Мене обрала! – несподівано озвався рідний чоловічий голос, а коли Біляна оглянулась, побачила на порозі Ігоря! Того коханого, давно померлого Ігоря, який колись шепотів найпалкіші слова!

Мить невимовленого крику... Крику очей, губ, душі... Крику жіночої недолі... Крику, що розділяв життя і смерть...

– Я... Олісаво... Чому?... Коли?... За що?... – ледь розтуляла губи, щось мурмочучи собі під ніс, розгублено, дикувато, якимось божевільно блискала очима то на Олісаву, то на Ігоря, то на дитинку, що принишкла біля дверей.

– Я вам завадила? Вибачте, я справді не хотіла... Хотіла лишень з подругою погомоніти... Ну, бувайте... Простіть, – повільно-повільно, згорблено почимчикувала з подвір'я.

– Біляно! – вільно вирвалось з Олісавиних грудей. – Прости, – не стало голосу сказати ще щось.

– Прощавайте...

У ліс, до куреня коло струмка Біляна повернулась лише наступного дня. Змарніла, змучена; очі потухли, вицвіли; навіть волосся – її чудове безцінне волосся – виблякло, потускніло, втратило життя.

Увійшла в курінь, упала додолу, і безутішно ридала. Все, кінець! Кінець усьому: кінець її сподіванням, кінець її мріям, кінець її життю... Прогнівивши богів лише один раз, уже ніколи не спокутує своїх гріхів, уже ніколи не зазнає милості своїх покровителів, уже ніколи не відчує радості існування...

Коли до куреня увійшов Світолюб і лише скрушно похитав головою, побачивши заплакані дівочі очі, Біляна тремтливим голосом (вперше за все своє перебування тут) заговорила про себе:

– Ой, дідусю, біда мені та й годі, лишенько таке настало, що вже не знаю, чи випручаюсь з нього... Розумієте, я нікому не потрібна у цьому світі, а моє життя добігло свого кінця, мені не має більше заради чого жити, – уже навіть не плакала, уже забракло голосу і сил для ридання, уже забракло волі... А от Світолюб, навпаки, аж наче стрепенувся, загорівся, очі запалали життям, такий завжди спокійний і мовчазний, він весь аж налився міццю і завзяттям, заговорив гаряче й нестримно:

– Ніколи, чуєш, ніколи не кажи такого, дитино! Жити завжди є заради чого, попри будь-які обставини, чи ти чуєш мене? – пильно подивився на Біляну; його засохлий голос знову звучав спокійно. – Немає безцілних життів, як і нема простого, щасливого існування. Поглянь хоча б на траву, о-он на ту малесеньку стеблинку, – Біляна, якимось не замислюючись, перевела погляд на траву, – щодня її топчуть, прибивають до землі люди й звірі, здається, остаточно знищують, позбавляють життя. Але скажи мені, чи бачила ти хоч раз, щоб трава була вранці такою ж притовченою, як увечері?

– Ні, – мимохить промовила дівчина, навіть не замислюючись над запитанням.

– Отож! Щоночі травичка підіймається, аби вранці увінчатись росою, аби випити цей цілющий трунок і аби вдень знову бути притоптаною. Щодня ця крихітка веде боротьбу за своє існування, бо і її життя має сенс, бо й воно комусь потрібне... А тут ти, така велетенська, порівняно з травою, здаєшся... Людина ніколи не повинна складати руки, вона ніколи не повинна занепадати своєю вірою і проклинати богів... Життя людини завжди комусь потрібне; можливо комусь одному-єдиному в світі, і ось саме заради тієї єдиної людини вона мусить жити... – болісно стулив повіки і опустив голову; здавалось, так само, як Біляна, вилляв свою душу, розповів про все наболіле, про все, що так старанно приховував.

А завтра знову було сонце, а завтра знову було життя.

Біляна віднайшла смисл свого існування у знахарстві й чаклунстві; вона почала вчитись у Світолюба. Збирала з ним трави і роси, щебет пташок і перші промені сонця, туман і жебоніння води... Вона випитувала у природи примовки і танці, пісні й шепотіння, таємниці й закони; згадувала все те, що колись чула від бабусі, вчилась вчитувати сонячні знаки у сплетінні гілок і мережив павутиння, у лініях променів і крапках зір, у колах калюж і зморшках Світолюба... Ставала чаклункою, пила силу своєї природи і богів, аби нею зцілювати людей, аби стати богинею лісу і неба, заступницею тварин і квітів. Дивилась у воду, і її очі набирались тієї глибини; танцювала з вітром, і її душа набирала його силу; молилась Мокоші, і та кидала їй квітку зі свого вінка. Біляна оживала...

Але то лише заграючи з Ярилом, коли ж ніч опускалась на ліс і місяць моргав дівчині, душа зіщулювалась і кричала, волала на весь світ про свій біль і нещастя, свою недолю і безталання, розповідала всім злим духам про свою самотність, і вони йшли геть від чужого горя, що пекло на серці, як оте тавро на грудях. Біляна ридала щоночі, заливалась болем, але тихо-тихо, беззвучно, аби того не почув Світолюб; обманута вдень не могла терпіти обману вночі.

Так і жила, обманюючи саму себе. Слова Світолюба почали справджуватися: квіти, місяць, зорі, роса – все це поволі ставало змістом її життя, дітьми її задуреної душі, яка волала від розпуки.

А дідусь бачив страждання дівчини, розумів усе докорінно, однак мовчав, голосно зітхаючи. А коли прийшла весна, коли відспівали вони з Біляною веснянки, він узяв свою сіру торбину, помолвився Троянові й Берегині, і мовив до дівчини:

– Я мандрівник. Не можу довго сидіти на одному місці, маю йти. Ти вже вправна знахарка і чаклунка, хоч і молода, зможеш прогодувати себе, якщо робитимеш людям добро, але затям: коли будеш молитися нашим богам, зцілюючи хворих, то вживай слова нововіри, тоді тобі нічого не

буде загрожувати. Прощай... – стиснув Біянину руку, і по-батьківськи поцілував у лоб, ковтаючи сльози.

– Але... Хоч ви мене не кидайте! – аж осіла на землю. – Спасибі за все! – лиш і гукнула вслід.

Забракло сліз. Набридло плакати. Досить прикидатися щасливою. Пора змінювати своє життя, а не заливати ліс слізьми.

Біяна взялась лікувати людей, які приходили до Світолюба, і ворожити. Бачила долю кожного зі своїх гостей у їхніх очах, читала її по небу і руці, відчувала душею, лікувала тіла й душі, п'ючи живильну силу своїх непереможних богів, віддаючи їм у жертву саму себе.

Дика мавка лісу, вона жила болями і радощами природи, переповідала небу біди людей і молила його про допомогу, збирала травиночки, аби вони стали запорукою здоров'я, вимальовувала своїх богів на тарілках і писанках, аби вони стали оберегами людей.

Здавалось, ріка її життя знайшла своє русло, заковане в постійне спілкування з людьми і водночас у самотність, заплетене павутинням лісового дихання і росами струмкового стогону, залите слізьми сонця і пилом місяця.

Багато людей приходило до чаклунки по пораду, багато доль прочитала Біяна: і дівочі хіхотливо-жартівливі, й жіночі заплакано-горді, й навіть чоловічі стримано-розкуйовджені. Багато трав перебрала своїми рученятами, багатьом зіронькам зазирнула в очі, багатьом богам кланялась, багато всесильних молитов дізналась. Безліч очей, думок, суджень сплелись у міцну косу її життя, ріки сліз і сміху, танків і пісень виплели її оточення, мавки, водяники, лісовики, віли, вовкулаки були її друзями.

Поверталась до життя...

Кілька разів узимку ворожила й собі. І щоразу одне й те ж читала на воді, читала в танці тіней на стіні, в танці зір на небі: велике кохання в минулому, розлука нині й зустріч у майбутньому. Певно, саме надія на ту зустріч не дозволяла їй знидіти у самотності й забутті...

IV

Ще сонечко ледь-ледь підбилось над землею, а ліс уже оживав, дихав своїм срібним чистим повітрям, пишався у сонячних променях, що, пронизуючи крони дерев, де-не-де кидали білі яскраві плями дотолу. Трави і квіти залякли, обсипані блискучою росою, боязко поглядали на сонечко, пили тепло і вологу, всміхалися світові. Пташечки наливали свій спів у повітря, мережили його дивовижними трелями, обплітали душу радістю. Біяна вже прокинулась, розчесала волосся подихом ледь відчутного вітру, прикрасила його малесенькими блакитними квіточками, умивалась цілющими росами, і збиралась до русалок на озеро, коли це, озирнувшись, побачила Ігоря, котрий зачудовано милувався нею з-за дерева. Зустрілись поглядами. Заклякли у німому страху. Боялись розвіяти образ одне одного, як мару, як сон. Мовчали, бо остерігались нерозуміння, остерігались розлуки. Мовчали. За єдину мить усе зрозуміли, за єдину мить пробачили одне одному все, а за хвилину уже сплелись в обіймах.

– Біяночко, серденько моє, прости... – шепотів Ігор, зацілюючи дівчину; здавалось, боявся, що за мить знову втратить її.

– Пробач, пробач ти мені за зраду... – Біяна обхопила його руками і вже нікому не хотіла віддавати, не хотіла втратити знову.

<...>

Епілог

Повільно, всепереможно на ліс з неба осідав вечір, обплітаючи дерева ріденьким туманцем і обливаючи трави рясною росою. Все навколо затихло, принишкло, очікуючи панну-ніч, котра вже моргала зорями з височини.

В лісі було моторошно й темно, лише в гущавині коло струмка, який теж, здається, примовк і жебонів тихіше, ніж вдень, у низенькій чепурненькій хатині горіла свічка.

– Оце бери, Бориславо, пшоняну кашу з маком, щоб було хлопців усяких: менших і більших, бідних і багатих, та неси її в село, закопай там, де у вас гуляння проходять, та ще ось цим кілочком прибий, – Біяна простягала сіроокій юнці невеликий дубовий кілочок, – промов ті слова, яких я тебе навчала, притопчи ногами і повертайся додому.

– То що, матусю, справді хлопці любитимуть? – грайливо усміхнулась дівчина. – Як же добре, що маю маму ворожку, – підвелася з лави, – то я пішла.

– Іди, іди та не барися.

Ніхто не чув тієї розмови, лише місяць білолобий підморгнув Біляні, коли дочка вийшла, та русалонька десь під самісіньким віконцем хіхікнула...

ВЕРОНІКА ЖИЛЕНКО

ІФ, ЛТ

* * *

Шукай кохання ув очах, –
Мені вже нічого ховати
Я на хресті – за всі гріхи
Тобі мене уже не зняти...

За сміх приречена на страту
За гнів мій кров стає вином
І ти – остання життєвтрата
І ти – між маренням і сном

Не відлетіти б на твоїх очах
І не залишити на згадку попіл
З'являться квітами тобі у снах
Із божевільним присмаком любові

Крізь хворобливо ніжний колір шкіри
Розгледіти чорнило і конверти
Остання фраза на усіх листах:
“Побачити Париж –
і лиш тоді померти...”

* * *

Серце твоє конвалієве
Пантрує червона книга
Кетяги білі – яблуні
Мене навесні спокусили

Більше ніколи, Адаме,
Не увійти до Едему
Світу довкруг забагато
Де ми, скажи, о, де ми?

Гріх як канон початку
Плаче німий сирота
Сміх – то канон фіналу
Єва – свята простота

Sancta simplicitas, Єво...
Вузлик в'язала у стежку
Не забирайте у мене
Лише конвалій сережки,
Лише берізок кетяги,
Яблуні калинові...
Я навесні спокусилась,

За конвалії зрадивши долю...

Вечір янгола

(замальовка)

*І він до мене має почуття,
Але те почуття – то не кохання...
Леся Українка, "Камінний господар"*

Отче наш...

У замку тричі обертався ключ. Зв'язка хутко рухалася у спритних чоловічих пальцях. Двері поволі поступалися під натиском долоні.

...що єси на небесах, нехай...

Коліна на мить обійняв протяг, що ковзнув при самій підлозі до коридору. Там щось шелеснуло, затріпотіло, але лише на кілька митей. Я вслухалася.

...святиться ім'я твоє...

Взуття поставлене на місце. Верхній одяг повішено на гачечок, на другий скраю, зліва. Кашне у симпатичну червону з чорним клітинку поволі відпускало шию; ковзнуло з широких плечей і згорнулося кільцями на полиці.

...нехай...

Я знала кожен рух. Я знала кожен жест, ніби то мій власний. Із заплющеними очима відгадувала, читала крізь темряву. Знову шелест. То ніби листя, ніби вітер. Укотре протяг. Холодно.

...прийде Царство Твоє...

Зупинка біля пофарбованих у біле дверей моєї кімнати. Вони злегка прочинилися, підкорившись долоні, що так і завмерла на їхній шерехатій поверхні, не наважуючись ворухнутись.

...нехай буде воля Твоя...

– Люба, – безшумно й ледь чутно летіло з його уст. Я стояла на колінах біля самого вікна, осяяна світлом вуличних ліхтарів.

...як на небі...

Молилася сама, не дочекавшись або просто втопившись чекати. Була отут, біля вікна, із Христом, з Господом, щовечора на колінах, загорнувши долоню в долоньку, й молилася, – до сліз, до болю, до нестями і безсилля.

...так і на землі...

Але була водночас і там, біля плеча, тримаючись за лікоть, і в руках, цілуючи долоню. Торкалася візерунку вишитої шовком сорочки і тихо засинала поряд, сором'язливо відводячи погляд, ховаючи його, запалений, іскристий, наче хворобливий, під гобеленом вій.

...Хліб наш насущний...

Я не вставала з колін, повторюючи рядок за рядком, часом розплющуючи очі, вимовляючи з придиhamням окремі звуки, уривки слів, уривки фраз, а потім знову занурюючись углиб себе, углиб своєї молитви, своєї туги, розпачу.

...дай нам...

Із тієї глибини дивився на мене по-котячому нахабно, якимось безжалісно і водночас безпомічно біль. Я чекала. Він гострив свої кігті...

...сьогодні і прости...

Отак очікувала щовечора приходу, подиху, долоні, ніжності, тепла, поцілунку, а хоч би й короткого телефонного дзвінка.

...нам провини наших...

Але дзвінки стали рідшими, візити менш частими. А я чекала! Господи, чекала завжди, і якимось невтомно, щогодинно й щохвилино, безперестанку, оберігаючи своїм поглядом телефон. Готова кожної миті звестись на ноги і відповісти, тамуючи шал серцебиття. Я сподівалася.

...як і ми прощаємо...

Із дня на день, із ранку в ранок, із вечора у вечір; ніч. Тиша сьомого дня. Стільки разів не бачити, не чути його голосу... не торкатися вуст... то була повільна смерть, але я трималася, змагалася, я не плакала.

...винуватцям нашим. І не введи нас...

Лише зрідка, лише у вечірні години сьомого дня тиші, незнання, безпам'ятства, лише у безмежному просторі безсилля, у глупоті столичної самотності траплялося мені повільно розплющити очі, а з них котилися щоками великі срібні намистинки.

...у спокусу, але визволи нас...

Я не плакала. Просто приходив той час, коли боляче. Любов – то є Всепощення, Всепощення, Всепощення. То значить... пробачати усе й завжди? “А хіба мало пробачала я?” – запитаю у себе. Докір мовчанням, його одвічний семиденний докір. За те, що не відповіла на запитання “чому?”, за те... Цього, напевно, досить. І молилася Богу. Тихо й у повній самотності, зійшовши на самісіньке дно, завмерши тілом і всією бездонною душею своєю, а вона, легка і ввічлива, була не в змозі опиратись ані рукам, ані словам, ані його коханню до нас обох. Коханню!... І палкі сльози опадали долу, залишаючи на одязі мокрі плями, на щоках – вологі солоні візерунки. Раптом у тиші трьох кімнат поставав дзвін, і точно знала хто... Не витираючи сліз, відповідала, приймала одні й ті ж самі вибачення... і пробачала. Любов – то є завжди Всепощення. А він не знав моїх сліз, моїх виплаканих очей і безсонних годин моєї ночі.

...від лукавого...

Сьогодні він прийшов. Як завжди, попередньо домовившись, як завжди, на кілька годин, як завжди знаючи, що залишить сього ж дня, та де там?! Сього ж вечора мене самотньою. Але я молилася, і тому не встала з колін і не вибігла назустріч, не обійняла, не поцілувала легко у щічку, не торкнулася пальчиками сором'язливих китиць вишиванки. Тільки любила оцей шелест, легке напівмарево, тонкий аромат ладану, що напував мої кімнати. Тільки любила його чарівні карі очі... Сьогодні він буде поруч. Хай недовго, хай залишить потім саму і скаже, що це я в усьому винна. Знала, що знову чекатиму сім (а може більше?) днів і все повториться. Коло...

Я повернулася обличчям до прочинених дверей. Усе ще стояла навколішки, молитовно склавши руки, обпалена сяйвом нічних ліхтарів. Легко нахилила голову до правого плеча й відчула біль, свою малість і безпомічність, а натомість важко вдихнула сп'яніле від ладану повітря і ніжно-ніжно обійняла поглядом його поставу. А він не заважав, відійшов од дверей на крок і чекав... утомлений... на чомусь зосереджений... Стояв упівоберта до мене, склавши руки на грудях. Карі очі, кохані карі очі, зіткані з любові та внутрішнього світла... Я Вас люблю! Два білосніжних крила торкалися землі й уся постава від того видалася особливою, вишуканою, довершеною.

– Серденько, – шелестіло з моїх уст. Я торкнулася долонею вологих від срібла щік.

...Амінь.

Передмова до передмови

(Есе)

Переглянула збірку Василя Рубана “Химера”.

Рубан – експресіоніст – і за способом вираження, літературного оформлення своїх думок, і за світоглядом – експресіоніст, який приємно вразив. Не пам'ятаю на своїй читацькій долі жодного трударя цієї ниви, який би так заповнив душу й тіло, захопив у авторські тенета й відкрив мені весь світ, виразив би свої думки, біль, жалі. Зауважте, що я ніколи не цікавилась вираженнями, надаючи перевагу враженням, себто завжди шанувала імпресіонізм, поклонялася йому, якщо хочете. Хоча чого чекати від нас, оптимістів-ідеалістів, реалістів у плані творчого вираження?

Читаю Рубана й дивуюся. Іноді здається, що він пише саме про мене...

...Стою на грані твого життя,
засипаного безтурботним
сміхом.
Смієся, смієся, –
Моя втіха, моя надія.
Смієся, смійся, смійся.
Як мені жаль того сміху,

як мені боляче за нього.

Ділюся роздумами з панною С. Вона каже, що Рубан і про неї пише.

...а ти –
заклик жадібної
талої води

Панна С. у захваті від Рубана. Їй подобаються складні психологічні оберти авторського поетичного пера. Вона вдивляється у його прозорий і холодний, немов лід і кришталь, біль, вона чує його жаль, її тривожать його сумніви.

...жінка сама,
красива і горда,
сама-сама

Повернемося до панни С. пізніше. Розкажу куценьку історію іще одного читача – пані У. Вона притуляє долоньку до долоньки, зводить погляд до стелі, ніби щось пригадує. Але не цитує нічого, тільки говорить про афористичність мови, про філософію Рубана, яка, на перший погляд, зовні, а насправді... А вона ж і справді назовні!

...Відчай – це готовність
кожної миті
вмерти

Ні, не закидайте мені, що я культивую фатальні, “смертоносні” ідеї поета. Ані-ні! Він, як і будь-хто з нас, лише пише про життя. А воно таке... Щойно зібрався жити – погрожує (даруйте вже на слові!) тобі смертю.

...я б узяв твої руки
в свої,
і не тремтіли б твої пальці.

За вікнами дощ. Шумить і живе там, за моїми вікнами. А у свідомості моїй живе Рубанова “Химера”. Дивно, як співіснує химера із дощем...

...Вода –
це смішно,
це заливисто-смішно...

Розповіла і про панну С., і про пані У. з її маленькими долоньками. А тепер можна про себе.

Я шукаю у віршах із “Химери” сонця. Нехай “химерного”, нехай фатального, нехай “сп’янілого”, нехай “квадратового” чи “закривавленого”. Я хочу сонця – і я знаходжу його, бачу в кожному рядку, я складаю його із літер, що належать різним сторінкам! Іноді хочу себе назвати сонцем... Якщо автор пише про мене, значить, він пише про сонце. Якщо автор напише про сонце –

...виходжу в осінь.
Мені не хочеться плакати.
Мені хочеться дихати.
Мені хочеться любити.
Вона така прохолодна тілом
і така гаряча листками.
Я хочу її зловити,
я йду за нею.
Я кидаю на неї погляди
огненні,
я показую,
як горять мої очі,
як дрижать мої руки.
Я зриваюсь бігти.
Я біжу і хочу
бодай цілувати її до нестями.
Я простягаю руки
і стаю наче знак моління.
Я біжу, я...
задихаюсь.

Мені жаль своїх гордощів,
мені жаль себе –
знака моління.
А потім я запалююсь
гордощами.
Я горю і злітаю,
стаю чорним орлом.
Я падаю на неї
тілом і кігтями,
я ніяк не прокинусь.
Я люблю тебе...

Ця поезія про життя, про смерть, і про сонце, і... Чому про смерть? А тому що “в осінь” як у старість, у початок кінця; тому що “тілом” вона “прохолодна”, тому що “бігти” “зриваюсь”; тому що “стаю наче знак моління” і “задыхаюсь”, і “горю”, і руки “простягаю”, ніби просячи й ніби востаннє, і я “падаю”, і я “ніяк не прокинусь”. Чому про життя? Тому що смерть не знає слова “хочу” (ну хіба що “хочу жити”). А у поезії тричі “хочеться”, двічі “хочу”. Живе “я”, живе і все довкола нього – “вона”, “погляди”, “гордощі”. Бачимо й атрибутику образу сонця: “гаряча листками”, “погляди огненні”, “горять мої очі”, “я запалююсь”, “я горю”.

Ця поезія “хімерова” – про любов. Пані У. – філософії, панні С. – психології, а мені – сонця, а мені – любові... “Хімерної”, чи то “квадратової”...

Сонця...

В'ЯЧЕСЛАВ ЛЕВИЦЬКИЙ

ІФ, ЛТ

Київський літопис

(за воїнською повістю про князя Ізяслава)

Укландали бояри князя Ігоря
(Та іншого, опісля деревлян);
Омріяний престол осінньо вигорів,
Літопис десь чогось не домовляв.

Тоді провладні кримінальні хроніки
Писали про набіг берендичів.
Став Ізяслав гарантом-оборонником,
Коли вже змили спогади з мечів.

Отож-бо. У бояр – недоторканність,
А князь – він довгорукий. Будь-який.
Історії в'юнка золототканість
В таку петлю стягає всі віки...

Підкорювач Афону

Скільки силікону, синтапону
У словах і поглядах зашито!
І бракує голосу Афону
Всім занадто “нео” неофітам.

Обриси насуплено-мудречі
Скручені в пергамент горизонту.
Схимникує чорноризець-вечір:
Всі послання зорями просотані.

Стигне роман-кошисте мовчання,
Де не кинь – говерли самодзвону,
Маріанські заздрісні гортані –
Де подівсь підкорювач Афону?!

На словах безвимірря – безчасся
Не проймають обрії закуті.
Вічність не карбується зненацька –
Це Афон між фону велелюддя.

Чукикалка

*Хай живе і не кусається дискурс!
Іван Андрусяк*

О як між нас багато стало цуциків,
І щуриків, і пациків, і монстриків!..
Але чому плазунка-еволюція
Від них зміється із чуттями остраху?

Вони – трицератопсового племені.
Не цьомайте у носики пухнастиків,
А то задинозавряться, збуремлені,
В Лох-Нессі постмодерної фантастики!

Ще й завіршують. І хіба затуркано?
Затуркано, як голуби в хурделицю?
Та збубабілий світ між палітурками
Із повідком на сонці спаніелиться.

Ще кущики читва палкі неспокої
Вагонно виб'ють, буквами покраяні,
Та котики вербові моїх докорів,
Як тигри, вже наіклилися згряями.

Синдбад

Зміражилися керамічні далі
На арабесках батіку весни.
Допоки все спокійно у Багдаді –
Синдбад у тихій лампі острівній.

Та вже чалму доріг чагаркувату
Вбере – гайне у полум'я будь-де,
Хоч уві сні шепочуть онучата,
Що дивний він в казках Шахер-заде:

То зорепадні гарбає алмази,
На пальму лізе, щойно одруживсь.
Неначе ятаган лоскоче фрази,
Але в Синдбада вирветься колись:

"Хтось у собі шукає Аладдіна,
А дехто вже віддавна ар-Рашид.
Вітрило серця повниться – полину,

А вам – Багдад, базар і мій привіт!"

Тисяча і одне “Ні !”

(заклинання)

* * *

Сьогодні джин із того душу візьме
В польоті кавунястими дахами,
Хто, й мушки не угледівши суфізму,
Під чарку заомарює Хайяма.

* * *

Це навряд чи стане притчею во язицех

І усі фольклористи, як відуни, мовчать:
Із апельсина вилуплюється жар-птиця,
А з яйця-райця – король кольорових курчат.

* * *

На скрипкових ключах заефемленого бульвару,
Поринаючи вгору від записів нотних затертих,
Перед оркестром вічносвітанковобарвним
Став Шевченко замріяним диригентом.

Прихрещатицькі пампаси

Перепічкою вулиця засмагла
У коконі буденних суховіїв,
І кактуси-рекламники прижахло
Квітками в Місті Сонця папіріють.

А неводи тополі ловлять небо
Із кручі хмарозубих колізеїв.
Як риба-прилипайло, той тролейбус
Нових уполовав Хемінгуейв.

Танго

За бастиліями кафе-барів

Сонце на шпагу спирається.
Присмеркова смерека марить,
Присідаючи у реверансі.

Над опіллям будинків-мутантів

Обіймаються дві ялини;
Насніжуються у танго,
Ліхтарева мелодія лине.

На тужавій гармоні скверу
Грає вітер із ним дуєтом.
Підпливає місяць-галера:
„Безоплатні місця поетам!”

Лекції вечірнього Подолу

Настроює пагорбкуваті гуслі
Поділ супроти бубнів мороку,
І ледве чутно з місячної бурси
Трамвайні лекції з риторики.

Сковороду обсіли, не вловивши,
Спудеї ночі з недіалогами.
За Змієві вали гайнули вірші,
Неонові переоравши слогани.

І фари, мовби той горинич, хутко
Звиваються в поганських пралісах –
То Голохвастов дарницьку маршрутку
Веде, яку всі зачекалися.

Рожевий двір

Я проходжу рожевим двором
І веду за собою ранок.
Тане пудри небесний синдром –
Ми пірнаєм в іскристий серпанок.

Юне сонце завзято горить,
Розбиваючи сніжні вікна.
Тріснув лід під ногами – за мить
У калюжі Зима сива зникне.

Зима Васнецова

Я в хоромах зими Васнецова.
Криголапі кощії дерев...
Мовби Див, у міжкронні завмре
Гамаюнисте слово.

Я стою у снігах богатирських
І розпуття хурделя сплела.
Мов кольчуга черлена, імла
На плечі у вітриська.

Підповза триголове розпуття,
Б'є у крила темних віків,
І поганський вихор мазків
Незборимо присутній.

Бороніть мене, сосни-волхви,
Від капища буднів...

Фругтіс

У кефірному снігопаді
Проминають обличчя кислі,
Ніби зовсім вони не раді
Хмаровухим зимовим рисям.

Балачки про “кефіро-гастро...” –

Накухонювачі печалі.
Мій ромашково-пишний настрій
Фітонцидно їх заклечас.

Сяють інесем крила конспектів,
Лебединого вітру клавіри.
Я кефірним настроєм нехтую –
Заклубочую місто зефіром.

Етюдник

На мольберті битої крижини
Верби скреготнули бляшані.
Вітер причесався у вітрині,
Хрусне сніг – зими крихка ваніль.

У твоїх очах – різдвяні квіти,
Твоє серце – пуп'янок зорі.
Може, лютий пахне евкаліптом,
А вали хуртечі – то Коринф ?

І зима, дволико, ніби Янус,
Наверне Сократовим чолом.
Пелюстками погляди прип'ялись
До верби з топазовим крилом.

Лінгвірус

Вчора вітер ганяв баского коня,
Чи баскського, з іберо-кавказького племені?
Скорив Пегаса мсьє Фердінан Потебня –
Апікальні піки верби невербально приземлені.
Учора...я... сідлау ...баского коня
І йому перукарив черешневі крила.
З них іскрилось білатеральне знання,
Та цей коник заїздив мене до мила...

Два Гарсії

*А що, коли б Гарсія Лорка опоетизував сюжет,
який міг би придумати Гарсія Маркес!..*

Медово-грунка сієста,
Камелій сонця нектари.
Вбивця втік з-під арешту.
Ой у руки б йому гітару!..
Викрешує арфа тополі
Акорди горобцюваті.
Дівчина, мовби пролісок,
Трудиться на веранді.
(Дібровою мигдалевою зачарована,
Бабусиними порядками замордована,
Барбарисову пісню виводила солодко
І kota годувала м'ясними смаколиками).
У звіра – хижі очиська,

Ніби то дикий кондор,
А насправді колись він
Полював у Макондо,
У вечір банановий
Нявкоче по-андалузьки,
Він утік від хазяїна
І в розшуку за корупцію.
Ой у руки б йому гітару –
Він ще “Мурку” загра в кулуарах!

Пан Коцький

(Уривок з міні-фентезі „Урбана”)

На дверях смарагдового замку Будинку лісовика, в якому завжди можна було знайти найсвіжішу суницю та цікаві луб’яні часописи, висіло оголошення:

Прийом народних депутатів:

Коцького Н.Н. – пн. 10.00 – 11.00;

Лосєва О.Р. – ср. 16.00 – 17.00;

Іклана К.С. – пт. 14.00 – 15.00.

Цікаво, що це за депутати? Що ж це за Коцький?..

„Ку-ку” – ознаменувала початок десятої зозуля з годинника.

– Ви – нащадок кенійських левів! – говорив Ведмідь Панові Коцькому. – Мені про це лісовики сказали, – і Ведмідь потріпав Коцького за густу гриву. Потріпав по-дружньому, по-батьківськи.

– А лісовики не могли помилитися? – м’яка китичка хвоста Пана почухала засмагле вухо.

– Ні, ні! Вже сто років, як я живу, – не помиляються!

– А я думав, усе це – заслуга перукаря та стиліста!

– Хе, та Ви згадайте, як наполохали нас із Зайцем і Кабаном! Це Ваша левина душа, – казав Ведмідь, вказуючи на гриву та китичку хвоста.

– Та, то так, звір у душі прокинувся – з ким не буває?

– А Лисичка, по-Вашому, віддала б серце звичайному котярі? Ви – нащадок кенійських левів!

– Припустимо, погодився, – лукаво посміхнувся Пан Коцький, – так, погодився...

– Ой, та вже час обідати! – схопився за голову старий Ведмідь. – Яку Вам мишку: смажену, копчену, варену, мариновану?..

– Р-р-р! – випустив кігті Пан Коцький. – Я – нащадок кенійських левів! Я їстиму антилопу з батьківщини моїх предків! Лише антилопу! А своїх смажених тушканчиків можеш віддати нікчемним дикунам! Р-р-р!

– „Няв-няв-няв чи не няв, а ми весело нявкочем...” – це у Коцького задзвонила мобілка.

– Ну, все, я пішов, – манірно кинув він Ведмедеві та попростував коридором.

– У-у весь світ перед Вами навколішки, – вигукнув Ведмідь. – Ви ще й танзанський леопард, окрім того, що кенійський лев!

Коцький спершу здивувався, а потім відсахнувся лапою з перснями:

– А, то мені Лисиця вчора банки ставила.

Година прийому у народного депутата Коцького добігла кінця...

Три богатирі

Стояв сонний вечір. Усюди шмигали припізнілі ельфи, рум’яні банники та дивні бритоголові люди. Тут почувся скрип коляски.

Звичайна родина гномів переїжджала з садиби на околиці до нової квартири у центрі. Сап’янові чобітки мами і татуса м’яко ступали обабіч манівця, тихо котився візок із синопком, китички червоних шапок пливли за вітром. І раптом із-за рогу вийшли три богатирі.

– Жени монету, – якось дивно підморгнув перший, дістаючи складаний ніж.
Гном-батько здивовано дивився, а потім отямився і сказав: ”Ула-ула-мі!” Все! Нахаба перетворився на жабу. Компаньйони зачаровано спостерігали за цим.
Стоп, – підняв очі другий. Як воно, ула-ула-мі!
Розумник! Подіяло! Перший знову став людиною
Знаєте, пацани, жабою нормально бути! Може, і крутіше, ніж гопником!
Третій же виявився також не дурним. Він гарячково вигукнув: „Була не була, ула-ула... ула-ула... ула-ула-МЕ!”
Гном-дитинча аж заплакав, бо перед ним квакала жаба, і не проста – золота.. Корона була у неї на голові.
Дружбани, як ведеться, почали повторювати вже знайоме їм слово.
– Ні, – зауважив гном, – царівну-жабку назад перетворити складніше! Тут інше заклинання – „Міа – Маву – Бань! – і перший, як ведеться у старій, наче світ, казці, став Іваном-царевичем із луком.
А як далі розвивались події, родина гномиків не бачила, бо поїхала далі: не кожен же день Урбана нагороджує квартирами у центрі міста. Лише гном-старший побачив, що стоять двоє нахаб, як богатирі, а третій, як камінь з написом: „Уперед підеш – чар сповна ковтнеш!”

Байдики

Іноземець довго шукав ту славнозвісну Варвару, в якій найкращі сувеніри на увесь Санний узвіз. Вона когось нагадувала іноземцеві, та він не зрозумів остаточно, кого, бо у його країні немає казок про Бабу Ягу. А великий лоток Варвари стояв, чи інколи стрибав на курячих ніжках.
Ось увесь товар, онучку, – усміхалась вона в усі свої два зуби. – Є пір’я жаро-птиці, дублянка від Кожум’яки, чоботи-скороходи, шапка-невидимка... Ціни реальні! Братимеш – ще трохи збавлю!
Замислився іноземець.
Вас маєш щось туттієшне? Особливе, так! Розумія?
Та, розумію, онуці! Є таке, але ж за нього не скину ціну. Коштує немало. В інших продавців такого нема!
Варвара пошаруділа під прилавком і дістала дві великі дерев’яні ложки.
Це – байдики. Їх треба бити.
Бити ми вміємо, – з майже тутешнім акцентом промовив іноземець.
Ну, голубчику, в тебе то на лобі написано... Коротше кажучи, – Яга стукнула ложками, почому з’явився горщик із кашею, – робиш так, доки не знайдеш у каші м’ясо. Тоді з’являться ще два байдики.
Радісний іноземець потягнув до себе горщика.
Стій, онучку! Ти спочатку купи байдики, а вже потім м’ясо шукай!
Так іноземець і вчинив. На батьківщині він довго розгадував Варварину загадку. Нарешті, через три роки він знову приїхав до неї. А Яга його одразу й не впізнала.
А, Колобок, тебе півгодини тому Баба шукала.
Що за Колубок? Я зо скарги! – іноземець дістав ложки із дипломата. – Це обман! М’яса ніц!
Віддай гроші назад, – знову майже по-тутешньому промовив він, простягаючи Варварі байдики.
Соколику, мені ці байдики вже не треба! Глянь, які вони побиті!
Де тутта суд-арбітраж? – розлютився іноземець.
Не нервуйся, легіню. Там все одно моя онучка Урбана є суддею. Слухай! Давай мені ті побиті ложки, а сам бери облизня – та добре, за хвіст, у жменю – принесеш, то дам нормальних байдиків! Гаразд?
Згарад. Бабо, знаєте, Ваш лоток погано стоїти на тих лапах. Одна з них – жахів стан! Можна полагодити? Тій лапі не вистачають ахіллесової п’ятки.
Полагодь, соколику, полагодь! Добре, як у парубка золоті руки ростуть!..
...А у баби – золоті верби, – додав нещодавно почуту фразу іноземець. – Бувайте, бабо, до нових байдиків!

ІННА НЕМИРОВАНА

Вікна

– І як же мені назвати тебе, псяюро? – тихо спитав я сірого, проте замість відповіді він просто вигнув голову і почав інтенсивно терти очі лапами.

– Жулик ти, – зітхнув я і пішов до холодильника, щоб подивитися, що ж йому можна дати пожувати. Звісно ж, знайти щось у цьому бедламі було важко. Мій старий светр і напівпорожня пляшка горілки лежали на видноті, проте для того, щоб розкопати шмат напівзасохлого сиру, довелося переворухити все на світі.

– Тримай, гаде, – я простягнув його псові і, спостерігаючи за тим, як він пожадливо їсть, зробив висновок, що сьогодні потрібно щось зварити. Варити мені не хотілося, та й забув я вже, коли робив це востаннє. Що ж, доведеться згадувати "вирвані роки".

– Ех, аби ти знав, яка це халепа для старого лінивого чоловіка! – поліз у закапелок по гречку. Певна річ, ізвідти одразу ж повалила ціла Ногайська орда тарганів. Піднявши мізинцем дріявий пакет, з якого Ніагарським водоспадом сипалася перетрублена гречана мука, я покосився на пса:

– Слухай, друже, може тобі краще сухого корму купити? – спитав із надією, проте клята дворяга ображено гавкнула, і я зрозумів, що так легко відбутися мені не вдасться.

– Ох, друже, ріжеш ти мене без ножа, – ще раз тяжко зітхнув, висипаючи гречку на стіл і прирікаючи себе на страшну екзекуцію її перебирання. Воістину, для людини, що звикла харчуватися старим сиром чи ковбасою з підозрілим запахом, запиваючи все це паленою горілкою, варити гречану кашу – справжній подвиг. Утім, мені, як виявилось, було приємно робити це в ту мить: нарешті з'явилась хоч одна жива душа, про яку я маю, мало того – зобов'язаний про неї дбати.

– Чи знаєш ти, псяча твоя душе, що таке самотність? – поцікавився я, висипаючи перетрублену тарганами гречку у киплячу воду. – Думаєш, самотність – це коли ти нікому не потрібний блукаєш по смітниках у пошуках протухлого харчу і на тебе шкірить зуби кожна на два міліметри більша дворяга? А дулі! Самотність – це коли тобі за сімдесят, ти живеш сам у крихітній квартирі, проте отримуєш досить пристойну для того, щоб не турбуватися про грізне "завтра" пенсію, тобі щодня телефонують, щоб порадитися або порадувати, численні колишні друзі й колеги, але тобі у цьому світі дорога – тільки холодна пляшка горілки і чужа тінь у жовтому вікні будинку навпроти...

Тут я осікся, зрозумівши, що мелю дурниці. Кому пояснюю значення слова "самотність"? Смішно!

– Тримай-но, псяюро, – посміхнувся, кладучи на стіл миску з пісною кашею. – Вибач, масла не маю, а йти за ним сьогодні мені вже ліньки. Даруй.

Пес вискочив на табуретку і, спершись лапами на стіл, подивився на мене пильно-пильно і вимогливо гавкнув.

– Садист ти, – простогнав я, сиплячи каші й собі, а потім, повагавшись кілька хвилин, поліз був у холодильник за пляшкою, проте тут пес гавкнув у спину так обурено, що я мусив озирнутися і пригрозити йому пальцем:

– Запам'ятай раз і назавжди, що хазяїн тут – я, і я питиму, коли забажаю, а ти, якщо належиш до товариства тверезості, можеш валити на всі чотири сторони (після того, як заживе твоя лапа, звісно).

По цих словах я таки витяг пляшку, але пес мій виявився упертюхою – одразу ж зіскочив з табуретки і з ображеною міною сів у дверях.

– Гарзд-гарзд, здаюся! – простогнав я, ставлячи пляшку на місце. Терпіти не можу, коли вони так роблять – я не вмю відмовляти їм (як і жінкам), і через те вони завжди сідали мені на шию (цей, схоже, теж там добре вкорениться). Ми мовчки їли, а потім мовчки ж пили міцну каву з однієї чашки (турка у мене була розрахована тільки на одну персону, а пити розведену або холодну каву – це вже, даруйте, поганий тон).

А потім ми удвох дивились на Неї. Вона в ту ніч була особливо гарна – хвилясте волосся розсипалося пологими плечима, а широкі і, очевидно, м'які рукави окреслювали тонкі зап'ястя. Світло червоного абажуру закутувало її в золотавий невагомий плащ, у якому їй, мабуть, було тепло і затишно. Господи, як же я кохав її в ту мить!... Утім, я завжди її кохав. Ось уже п'ять

років, вісім місяців і два дні. Ми щонаочі дивимося одне на одного. Іноді до третьої години. Іноді аж доки не настане ранок. Я поклав псові руку на голову і тихо сказав:

– Добре, що ти мужик.

Ми дивилися на її вікно аж до ранку, дивилися ще довго після того, як там погасло світло. Потім я обробив йому рану і застелив ліжко. Він ліг біля мене і притис свій холодний ніс до мого чола. І тут мене прорвало. Я розповів йому про все. Про всі п'ять років поряд із Її тінню. Про п'ять років кохання, надії і тривоги, що одного прекрасного дня світло у її вікні може не окреслити тонкої фігурки. Я нічого про неї не знав. Не знав, скільки їй років, чим вона цікавиться і якого кольору у неї очі. Але ніколи і нікого у цьому житті я не кохав так, як кохаю Її. І нічого у цьому житті я так не боявся, як цього кохання. У ньому було щось неприродне і неземне. А все неприродне і неземне зазвичай закінчується трагічно.

Наша зустріч припала на складний і неоднозначний період мого життя, коли першим моїм ранковим бажанням було повіситися, або напиться в компанії двох бомжів із сусіднього під'їзду. Зазвичай, я вибирав останнє, і напивався до напівсмерті, ніколи, проте, не забуваючи прийти ночувати додому (чесно кажучи, іноді мене ця обставина просто таки дивує, бо як я опинявся у власній квартирі мені й досі невідомо). Саме тоді, на п'яну голову, я й побачив у жовтому прямокутнику сусіднього вікна тінь жінки, зіткану з ночі й зітхання, з розметаним плечима кучерявим волоссям і долонькою, яка м'яко лежала на склі трошки вище маківки голови. В ту мить вона здалася мені неземним створінням, янголом у плоті, який увірвався в мій горілчано-бомжацький світ, щоб навіки змінити його. В ту ніч ми дивилися одне на одного всього якихось чверть години, проте мені той час видався вічністю – солодкою манливою вічністю із запахом жовтого листу і прив'ялих жоржин. В ту мить я раптом подумав, що продав би душу дияволу, аби отак стояти, і дивитися на її невагому прекрасну тінь – до скону... Наступного дня вона знову стояла біля вікна...

Я завжди підозрював, що за віком вона, певне, годиться мені в онучки, і що у неї сталося якесь страшне потрясіння – мабуть, тому я ніколи навіть не намагався дізнатися, хто вона, хоч для цього треба було лише піднятися на п'ятий поверх будинку навпроти і подзвонити в двері мого давнього, хоч і не дуже доброго знайомого. Втім, серйознішою причиною, мабуть, було те, що я боявся переривати нашу ідилію "гріхопадінням" у побут, бо саме воно зазвичай все і руйнує, це опускання до дрібниць, до з'ясування стосунків через нікому не потрібні слова, через червоніння і пояснення того, що й так відомо. Я боявся зруйнувати тонку фактуру щастя. Бо тільки тепер, спізнавши чужу тінь у вікні навпроти, я зрозумів, що ніколи раніше не був щасливим. Навіть справжнього оргазму я не знав, доки одного разу не пробігся пальцями по склу, пестячи Її постань, і не отримав того ж у відповідь. Мабуть, мені варто було б сходити до психіатра, але натомість мені хотілося піти до священика. Обвінчатися з нею, щоб знати – тепер ніхто не посміє забрати її у мене, бо вона належить лише мені. А сам я і так належав їй від самого початку, без обручки і святкової служби. Нас єднало дещо набагато більше – спільне божевілля і спільна самотність...

Мене розбудив пронизливий зойк телефону, і я пішов піднімати слухавку під невдоволене бурчання навдивовижу швидко знахабнілого пса.

– Як зробити клізму корові? – почувся по той бік дроту дзвінкий молодечий голос.

– Я маю побачити цю тварину, – швидко зауважив я, проте у слухавці уже лунали самі короткі гудки. Жартівники, матір їхню...

Я сходяв умитися, а потім розбудив нахабну псину, що й далі давала хропака, мастячи мою свіжовипрану подушку своїм рожевим шкарубким слинявим язичюрою. Коли я висипав йому до тарілки залишки вечері, пес спробував був обуритися, проте я похмуро буркнув, щоб він не викабелювався, бо більше точно нічого не отримає, і це більш ніж подіяло. Доки він їв, я витягнув з шухлядки гроші і склав детальний список того, що маю купити, а потім ми разом пішли гуляти.

День був теплий, але вітряний, і жовте листя тоннами опадало з дерев у передчутті останньої, вже вирішальної агонії бабиного літа. Пес гарцював, ловлячи гострими зубищами повноту життя, а я відчув, як мою душу заповнює якась окриленість, легкість, прозорість, ніби останній тужавий спогад забутої молодості, що відроджував у ній потребу їхати за десяте море, щоб оглянути феноменальну корову, якій треба робити клізму. Оскільки мені до болю в печінках захотілося зробити якусь прекрасну дурницю, я наважився пройти під вікнами сусіднього будинку, підійти до його під'їзду і взятися за зубатий білий циліндрик бозна ким заламаної ручки. І треба ж, щоб

саме у цю мить двері різко прочинилися, торохнувши мене по лобі, і у темній дірці чужих сходів, що пахли котячою сечею і людськими стражданнями, з'явилася богатирська фігура мого старого друга Сергіїченка – так, так, того самого.

Пес відзначив наші обійми (ох, не люблю я цю клятву замашку!) радісним гавкотом, а Сергіїченко після кількох фраз типу "Го-го, сто ж років не бачились, дідугане!" або "А ти, клятий старий пеньку, зовсім не змінюєшся!" з феноменальним для його років ентузіазмом потягнув мене до найближчого генделика, де продавали на розлив не надто якісне пиво. Власне, я майже одразу зрозумів, що мій старий другачка був радий не так зустрічі з тінню бурхливого минулого, як можливості зайвий раз "Прийняти гріх на душу, г-хе!" Шалений протест мого пса-тверезника було одразу ж припинено поліетиленовим пивним стаканчиком, який Сергіїченко тицьнув йому просто в писка. Обуренню "друга мого меншого" не було меж, проте дзявкати він перестав, і тільки похмуро дивився на мою руку з пивом. Я, звісно, намагався ігнорувати ці погляди, хоч мені й було дико незручно пити під їхнім шквальним вогнем. Господи, ну й придбав же рахубу на свою голову!

– Ну що, ти, брате, ще не зовсім розвалився, га? – крєктав Сергіїченко, занюхуючи п'яту порцію рукавом не надто придатної для подібного діла "вітрівки". – От і я не зовсім. Повзаю, їм, як троє колгоспників, навіть хильнути трошки можна! Так що є порох у порохівницях! – після цього, занурюючи ніс у густу піну шостого стаканчика, додав: – От зараз візьмемо ще горілочку (бо мені це кляте розведене собачою – часом не твоєю, вухастий? (це до мого тверезника) – сечею пиво зовсім не подобається), і гайнемо по бабах. – По цих словах раптом з розмаху хапає мене за барки і довірливо шипить у вухо: – Слухай, Антохо, яка у мене знайома є!.. Люською звуть. Феноменальна особа, це я тобі як експерт кажу! Живе у самому центрі міста, ще й навпроти ментівки, проте примудряється гнати самогон, та не просто так собі, а з "дімкою"!

– А Дімка – це начальник ментівки? – іронічно поцікавився я, добре розуміючи, що ні до якої Люськи він не піде – з пивом і самогонкою у нього завжди було добре, а от з Тим Ділом проблеми почалися ще років десять тому. Та й "Люськи" у нашому віці вже більш прагматичні, їм уже не "Золотого Дракона", а "лаве" подавай.

– Та ти що, геть у старість вдарився, ох із будинку номер шість! – гучно зарєготав Сергіїченко, б'ючи себе долонею по величезному пухкому коліну. – "Дімка", – це диво двадцять першого століття. Кинув поліетиленову пляшку у брагу, і сьоме небо забезпечене.

– Не знаю, сьоме чи не сьоме, – похитав головою, відвертаючись від пронизливого погляду впертої псини, – а у нашому з тобою віці казан зі смолою та сковорідка під дупу забезпечені точно.

– Та ми з тобою, друже, у міцності з будь-ким молодим посперечаємося! – Сергіїченко хотів ляснути мене по плечу, проте промазав, гепнувши натомість по носі пса, який тієї ж миті обурено зістрибнув на землю, не спродукувавши, проте, ні звука (мабуть, це здавалося йому даремною витратою дорогоцінної енергії). – Он подивися, сусідка у мене: двадцять сім років – і інсульт...

– Яка сусідка? – ледве вичавив із себе я, відчуваючи, як кров моя перетворюється на холодний вишневий кисіль.

– Та ти її не міг знати. В квартирі навпроти жила – симпатична така маленька тиха жіночка з сумними карими очима. Так от, кажу...

Я більше його не слухав. Я взагалі на мить втратив відчуття реальності, а відійшовши через хвилину, побачив себе ніби навіть не збоку, а з висоти – жалюгідний оброслий мохом старий пень, що намагається ходити, не кривлячи спину і жлуктить пиво в компанії такого самого вічнозеленого дідугана й сірого пса. Помій, гидота, спрацьований механізм, якому пора під прес.

Я встав і ледь переставляючи ноги, поплівся до продавщиці – огрядної фарбованої білявці з огидно рожевими губами. Вона саме говорила з якимось лисуватим шпиндиком у дірявій кепці, і, коли я підійшов, різко розвернулася у мій бік – напевно, щоб осадити.

– Діду! – вереснув прокурений голос, проте у цю мить виляло-блакитний погляд зітнувся з моїм, тембр несподівано знизився, став якимось чи то теплим, чи то ностальгійним: – Чого вам, дядьку?

– Ковбаси, – розуміючи, що, напевно, показую постарілим і жалюгідним, ледь вичавив із себе слабку посмішку, даючи їй гроші. Жіночка мовчки подала мені ковбасу і здачу. В її очах світилося щось дивовижно схоже на страх.

Повернувшись, я витяг із кишені ніжик і почав повільно чистити бурувату ковбасну палицю. Сергіїченко мовчав, а я не ризикував дивитися на нього – відчував, що зараз не зовсім та мить, коли можна спокійно відбити атаку на bastion душі. Коли з обгорткою було покінчено, я порізав палку і розіклав її перед псиною. Найкращий друг не став зі мною сперечатися – і правильно, друг має вміти вловити момент, коли прагнення справедливості є не надто доречним.

– Коли вона померла? – першим порушив мовчанку я.

– Рік тому, – одразу ж відповів Сергіїченко тверезим голосом. – Вона була твоєю родичкою?

– Так, – відповів я. Вона була моїм життям, проте кого це цікавить? Хто має право цим цікавитися? Старий маразматик, закоханий в тінь у вікні. Самотня тінь у вікні, самотній привид чужого зруйнованого життя. Я ніколи не хотів би дізнатися, як її звали, яка трагедія спіткала її у минулому, чи здогадувалась вона, скільки мені років. П'ять років я жив заради неї, жив як у тумані, п'ять років я був сомнамбулою, що несподівано торкнувся таємничого секрету життя, і тепер не знає, що із цим робити, наївний і нахабний дурень.

Я підвівся і пішов, куди очі бачать, не сказавши Сергіїченкові більше ні слова, і він не став мене спиняти. Цілий день ми з псиною блукали вулицями міста, в якому минуло майже все моє життя, збираючи у скриньки пам'яті жовті уламки пізньої осені, іноді я присідав на холодну мокру лавку в якомусь скверику і довго дивився на свою до огиди стару руку, що лежала на сірій собачій голові. Я прожив довге життя, так ні біса у ньому й не зрозумівши. Пив, спав, їв, робив свою роботу, кохав жінок, вряди-годи задумувався над глобальними питаннями – від нічого робити. Нанизував свою самотність на тонкий шампур сірих буднів. Нічого у мене не було, навіть коли було все. Я ще навіть не починав жити. Тільки ж, чорт забирай, чому усвідомити це мені краще потрібно було саме тоді, коли змінити вже нічого не можна?!

"А що, коли зараз просто взяти і заплющити очі, – назавжди, – раптом подумалося мені. – Щоб завтра якась молода пара закоханих знайшла на лавці у скверику тіло самотнього старого пенсіонера – в науку собі". Я підвів голову й істерично засміявся: е, ні, кого-кого, а мучеників грати я точно не вмію!

На місто спускалася ніч, огортаючи мене темно-зірчастим укривалом велелюдних проспектів і віддаленим шумом шин: місто – не місце для самотності. Місто розчавить твою самотність шинами і маршами з розетки – людині міста відкрита лише депресія, повна безпробудна депресія. Ну й чорт із ним! Сьогодні я вперше засну у пристойний для старого трухлявого пенька час.

– Ходімо додому, псяюро, – посміхнувся я, зазираючи у повні тривоги темні очиська. І ми пішли додому.

...Вона стояла там, де й мала стояти. Сьогодні на ній було щось облягаюче – зазвичай вона не одягалася на мене так відверто. О Господи! – я звів очі до неба – невже вона так і спостерігатиме за моїм темним вікном усе життя, невже... І тут я осікся, бо раптом до мене дійшло, що вона не спостерігає за темним вікном – вікно не було темним. У вікні стовбичила моя тінь. Чомусь мене це не здивувало: чомусь у глибині душі я підозрював про щось подібне. Вже йдучи сюди зі скверу, я розумів, що більше ніколи не увійду до своєї квартири: вона більше не належить мені, там я – лише непотрібна перепона двом самотностям, що відшукали одне одного поза простором і часом. Я залишаю свою самотність на поталу самотності померлої Офелії: хай робить із нею, що хоче (слава Богу, цей старий кукурудзяний качан ще показує доволі непогано як для старого кукурудзяного качана).

– Ходімо звідси, псино, – прошепотів я, відчуваючи, що стаю неймовірно легким, вільним, самодостатнім і величним. – Перекантуємося ніч на вокзалі, а там – як Бог на душу покладе!

Ідучи геть, я доклав неймовірних зусиль, щоб не озирнутися: в нове життя вступають, не озираючись. Той, хто зробив крок уперед, а потім назад, фактично, не робив першого кроку. Я більше не був потрібен нікому, крім себе і бездомної псини із сумними й лукавими очима, і нікому більше я не був нічим зобов'язаний: воля до життя столітнього старця – сміх, та й годі!

Місто різало небо на асиметричні кружала несимпатичних вуличних вогнів. Мені на щокру упала перша цього року сніжинка.

– На щастя! – прошепотів я і підморгнув собаці правим оком.

Таня

Домовик був старезний і злий, у глибоких яругах зморщок на його блідих старечих щоках завжди ховалися кілограми сірого бруду, а холодні вицвіло-блакитні очі позирали на білий світ із-під темних крис засмальцьованого капелюха з відвертою ненавистю. Він жив у покинутій хижі на околиці богом забутого села, і я любила, прилетівши до нього на гостину, всідатися на карниз, бо це дуже його злило, він починав махати своїми крихітними зморшкуватими ручками, ошаліло метатися з кутка в куток і клясти "цю клятву привидівську нечисть" на найрізноманітніші лади. Мені подобалося його злити, тому що я знала – злитися він любить, адже і сам не раз мені повторював, що визначальна риса кожного порядного домовика – професійна злість. А ще він любив цукерки, їв їх похапцем, голосно прицмокуючи й мажучи шоколадом і без того брудні щоки – може, тому, що спопадав їх нечасто і здебільшого випадково. А ще йому подобалося ясної погожої днини розлягатися на підвіконні й гріти у зливй сонячного проміння свої старечі кістки. А ще він любив людей. "Люди... – часто казав мені багатозначно і мрійливо, і сплетені зморщені пальці починали химерно тремтіти. – Люди – це основа основ життя, і якщо людей немає, життя також втрачає свій сенс і стає банальним переходом від одного сірого будня до іншого. Тобі не зрозуміти цього, Привиде, бо ти і сама була людиною, тому ще не можеш не ототожнювати себе з тим світом. Але коли тобі буде тисяча років, і ти житимеш одна у перехнябленому запиленому будинку, єдиною цінною річчю у якому є старий карниз, значення цих слів дійде і до тебе". Я сміялася з нього і казала, що це маразм, тоді Домовик сердився, гнав мене геть, бризкаючи слиною, і клявся, що тієї ж миті намалює сажею хрест над усіма можливими отворами у цій хижі, щоб я не змогла сюди пробратися, і більше не отруювала його і без того гірке безлюдне існування. Я спокійно відлітала, добре розуміючи, що він ніколи не виконає цієї дурної обіцянки і щиро дивуючись тому, які ж усе-таки дурні оті хатні демони, якщо відчувають ностальгію за такою убогою і нікчемною істотою, як людина. От тільки летіла я після подібної розмови чомусь не на цвинтар, де під дубовими дошками і добротним чорноземом ось уже три роки розкладалося моє земне тіло, а у місто, до пофарбованого у блакитний несмак вікна, за яким часто-часто сидів над колискою своєї крихітної рудої донечки той, через кого я одного разу лягла до гарячої ванни і взяла в правицю старе іржаве лезо... Він ніколи не приходив до мене на могилу, це робила його дружина – тиха білява жіночка, зовсім не схожа на мене. Вона порала її і приносила квіти – білі троянди. Я частенько запитувала себе, чому саме білі, а не, скажімо, червоні чи кремові, проте не знаходила відповіді. Не міг же він розповісти їй, що це були мої улюблені квіти: на Бога, чи ж пам'ятає він про це взагалі?! А ще мені було цікаво, як її зовуть – не знаю чому. Просто цікаво, та й по всьому.

Восени у Домовика з'явилася кішка. Проста собі сіра свійська кішка з жовтими очима. Вона ловила мишей, яких він розвів у необмеженій кількості, а у вільний час спала на облубованому ним підвіконні. Домовик лаяв її всіма лайками, які встиг взнати за своє довге життя, проте я бачила, як він ожив і який свіжий блиск з'явився у вицвілих блакитних очах. Сказати, що я ревнувала його до кішки, було б неправильно, проте мені було трохи сумно через те, що, на відміну від мене, він більше не самотній. Яюсь саме собою вийшло, що я стала рідше літати до нього, і частіше – до блакитного вікна, яке обожнювала і ненавиділа одночасно. Він так само часто сидів біля колиски. Іноді поправляв ковдрочку, іноді з усмішкою торкався рожевої щічки, а іноді йшов до вікна і дивився просто на мене з таким дивним смутком, що мені часом здавалося, ніби він мене бачить. У такі хвилини я не могла відкараскатись від думки, що він сумує за мною, хоч і знала, що такого не може бути. Він ніколи не приходив на мою могилу. Він не плакав у мене на похороні. Він не приїхав до мене в ту ніч, хоч я спромоглася в останню мить зателефонувати йому з молільника і сказати: "Я перерізала собі вени"...

Услід за осінню прийшла зима, засипавши світ білими пухкими сніжинками, через які ночі стали майже такими ж світлими, як дні. Люди куталися у пальта й бігли кудись, не дивлячись один на одного і не помічаючи краси світу. Мені виповнилася чотири роки від смерті, і я полетіла до Домовика, щоб відсвяткувати це, проте йому було не до мене, бо, як виявилось, у той день мав відвідувачів – хтось купив ділянку, на якій стояла халупа, і він не міг говорити ні про що поза цим. "У мене з'явилися господарі, розумієш ти, безмозка твоя макітра! – кричав, шалено жестикулюючи. – Я більше не самотній домовик, у мене є хазяї, а це тобі не якась там шолудива кішка!" Я сіла на карниз, щоб перервати цю дурнувату тираду, проте він навіть не помітив моєї комбінації. Це мене образило, і я полетіла геть, помітивши насамкінець тільки, що Домовик продовжує розпинатися перед сплячою кішкою.

Я більше нікуди не літала аж до квітня. Не хотілося. Сиділа на кладовищі, вивчаючи сусідні могили й намагаючись по останках розпізнати обличчя тих, хто там лежить. Часом днювала у чужих могилах, сподіваючись знайти товариша по нещастю, спостерігала за людьми, що приходили плакати не за мною... Проте у квітні, коли весна ввійшла в апогей, я, переконавшись у тому, що більше привидів на цьому периферійному кладовищі немає, засумувала за розмовою і за блакитним вікном.

...Домовик сидів на старому напівсухому дереві в компанії своєї розжирілої й розлледацилої кішки, а на місці його колишнього будинку красувалася руїна. Я спитала, чи й тепер він сумує за людською компанією, у відповідь на що він гепнув себе у кістляві груди так, що капелюх спав з голови, оголюючи вкриту великими темними родимками лисину: "Ти нічого не розумієш, прозорі твої мізки! Вони побудують тут новий дім, і ми там житимемо – разом. Разом!" "А кішка?" – поцікавилась я. Домовик промовчав, а я полетіла геть – до вікна, пофарбованого жакливою блакитною фарбою. Помилочка – його перефарбували у темно-коричневий колір. Що ж, так справді набагато симпатичніше. Я підлетіла до шиби і притулилася до неї чолом. За вікном було свято – багато-багато милих красиво вдягнених діток сиділи навколо зі смаком сервірованого круглого столу, вони з дружиною стояли трохи осторонь, із посмішкою спостерігаючи за тим, як їхня доня задуває три зелені свічки на величезному торті, а над дверима висіла довга паперова смужка, що сповіщала: "Зі святом, Таню!"

Я різко відвернулася, й знову полетіла подалі від цього щасливого коричневого вікна. Домовик сидів на тому самому місці, навіть пози не змінив. Капелюха у нього на голові не було, і під деревом я його також не побачила, з чого зробила висновок: занесло вітром. Запропонувала Домовику злітати пошукати, проте він тільки махнув рукою – мовляв, усе-одно не принесеш, кишка для цього тонка. Все зрозумівши, я мовчки сиділа біля нього на старому дереві, аж доки крайнеба засвітився першими променями. У ці останні хвилини Домовик спитав мене, що ж буде після того, як він оселиться в новому будинку, адже тоді я не зможу прилітати на гостину. Я не встигла відповісти, бо сонце, котре спроквола виплинувши з-за горизонту, загнало мене назад, до могили, де я лягла на свої рештки й довго-довго спостерігала за стебельцем трави, що коливалось наді мною, страшенно сумуючи за слізьми, яких більше ніколи не проллю – привиди не плачуть.

...Тоді, давно-давно, коли я була ще живою, мене звали Танею...

МАРГАРИТА ПЕТРЕНКО

ІФ, ЛТ

* * *

Чорні очі вампірять душу,
чорним смутком чорніє ніч,
в руки падають чорні груші,
за вікном кряче чорний сич.
Мов метелик, згорає віра
над колючим чорним вогнем,
чорним штампом поставлений вирок,
кіл у серце...і чорний щем...

Білий день розбілів білилом
чорні стіни у чорнім сні.
"Хочу жити!!! Приклей мені крила..." -
Написав хтось на білім склі.

Ноти журливого серця (Н.Ж.С.)

Подобатися небу синьому,
такому синьому, як синій льон.

Любитися дощу осінньому,
забуть його страшний прокльон.
Ромашці білій впам'ятатися
й очам твоїм хоча б на мить.
Колись згадається утрата ця,
та час не повернуть і не спинить.
Подобатися небу синьому,
всміхатися й цвісти – тобі.
І білому, до болю, інею
зарюмсати в своїй журбі.

Час

*Невтинний час...Він пожирає нас.
Він їсть наш біль і він вбиває нас.
Краде в нас щось і помирає хтось.
Дарує щастя і ми знаходимо когось.*
Андрій

...І ми втрачаємо когось,
не встигши навіть запитати:
а ким насправді був цей “Хтось”
і як його насправді звати?
Туман, чи вітер...Де ж він, де?
Невже злякав його мій біль?
Його ім'я як “А”, як “н”, як “д”,
як “р”, як “ій”...

А ти мовчав...

Крило торкнулося землі несміло,
кричала крапка, кашляли гріхи,
і напівгола осінь гірко вила
у ресторані з назвою “Кахи”.

А ти мовчав, дивився на підлогу,
яка давно вже з горя зацвіла,
сороконіжка поламала ногу,
на вікнах срібнокільчилась імла.

А ти мовчав, мовчав моїм мовчанням,
коли усе вертілося й жило,
і на геометричній сірій грані
сиділа мука, гострячи жало.

Синіла кров в високому бокалі,
усе було так само, як колись,
а ти мовчав...І золотились далі,
та лиш душа здіймалася увись.

* * *

Являвся, як міраж, розмитий бодем,
трикутниками на моєму склі,
ромашками, закоханими в поле,
надривним криком ніжності у дні.
Повзе туман чорничною дугою

і доторк твій яскравіє в душі,
поклони ти справляєш для другої,
а я, дурна, пишу тобі вірші.
Дрімливий невтишимий смуток
щімкими поцілунками болить
і білих квітів невеликий жмуток
дарованих самій собі на мить.
Карлючкуватими фігурками у сні
лиш можеш ти явитися мені.

Із циклу “Прозове кохання”

I

Емоції візерунками на вікнах
електропоїзда чатують
на нового пасажира з іменем,
а чи то кодовою назвою “Магнолія”.
Тонкострунна, лукава гущавінь
сподівань і надій щезає під
променями увішаного
відлунням болю.
Надбережжя смажить на
сковорідці часу події,
якими смакуватимуть на званій вечері
знебарвлені женихання анікого.
Імлистий шлейф парфумів
яшмовою шипшиною зачаровує
нажурену юрбу, густо обдряпану
брудними думками про
вічність, якої не існує.

II

Задимленість слів у конвертах щодня
цокає перлами, йдучи до
ювеліра, вимотаного дзвінками
новинами з уст емігрантів.
Доброта, оскаженіла від знущань,
біжить на цвинтар, де на неї
вже давно чекають лицарі,
пошлюзовані ржавим абажуром.
Ричання дивних вітрів лягають
на підлогу вчорашніми цвяхами,
уволю нащезавшись у закам’янілому
сні засмаглого реготання.
Гримаса на обличчі Альп
їдкою таїною пересягає сполоханий
бахнутим дукачем кордон, немов
помережаний од сунічного вітру.
Фейхоа співає заколисливу пісню
ламким крокам янгола, що
давно і марно чекає на прихід
хімерної пані Волі, яка так уміло
почервонила землю чиєюсь любов’ю.

III

Хилитається брама,
вмитий пересміюваннями математик
міцно тримає шелестке тремтіння
ясно-жовтої байдужості.
Приємно наслухувати
обціловані дзюрчанням думок мотиви
випрядання єдвабу з гучних
оплесків тріщання криги.
Розумію, що обвивати
твоє серце пелюстками мого кохання
даремно, бо відігнутий кінчик
твоїх чуттів належить іншій.

ОКСАНА ШУРУЙ
ІФ, ЛТ

Militare

Тисяча тисяч – їх там було.
Зграями, арміями, народами,
Плече до плеча, до чола чоло,
Щільно шикуючись, водами, бродами
Йшли через серце моє (імлу!)
Степом, хребтами гірськими, берегом,
Тисяча тисяч – луна від лун –
Зоднаковілими йшли до Тереку
Пити шоломом. Чотири тьми
Серце топтали мені солдатськими,
Горем підкованими чобітьми,
В сум забруднивши шинелі лацкани.
Йшли, підкоряли, корилися. Ватр
Полум'я неба сягало сьомого.
Не повернувся ніхто назад,
Всі опочили... моєю втомою...

* * *

Поступово холонучи, поступово...
Бо студентам хоч іноді треба спати!...
Гасне смужка буденності кольорова,
Всі ці втрачені шанси, сварки, дебати,
І – „кохати” – це вогке, яким без упину
Витікають на сніг дуелянтський поети...
Вітер хрестить волосся моє зі спини,
За законом природи (суцільних „мета”).
На метафорах – відтиск мети металу...
Мідний присмак і порох у серці квітки...
Розпадається день по деталях талих
На поталу примарам на товстих литках...
Тіні грають, як нитка ковзка по спицях...
І про риб, і про рабську покору шкіри,
І про тих, що літають, простих без міри,
Під зеленим Шевченком так смачно спиться!

* * *

По голосах Нібелунгів далеких
Човен мій суне, та майже без руху.
Хвилями рун перекочують ріки
Варварів гордих скорочені роки,
Зрізане, наче горицвіт, життя
Довговолосих озброєних скальдів.

Темінь захитує мачти-смереки,
В нетрях лісів озиваються духи,
Чуються стомлені стогони кроків,
Так, ніби це – поневолені крики,
Згаслі у роті – і без вороття,
Як швидкоплинність співців світлокосих...

Дно у човна з конюшини, глибоке...
Стомлена, схудла, дитинна і ніжна,
Мовчки лежала, на себе не схожа.
Коси забгали горицвітом свіжим,
Так горілиць я в човні попливла
Тихим потоком легенд і сновидив.

Суну до берега. Ліс темноокий.
Скоро вогонь йому сутінь розріже,
Жаром захоплять брати його хижо,
„Сестро!“ – піднімуть мене з мого ложа
І поведуть, як їх доля вела, –
Крізь недоторкані нетрі – до ватри...

* * *

Накрутили над Крутами кола круками,
Наверзли нісенітниць – пече і пече...
Обійняти зчорнілу двома руками!... –
Та відтяли надію по саме плече.
Що ж! – прощатися час! Емігрантським надривом –
Відривання від батьківських хат, не край,
Не картай – у вагоні студентським співом
Під гітару – про наш неврятований край.
Щось загупало (пам'ять: не серце, а зовні...)
А від куль – пересічене небо – сліди.
І по них, оминаючи сосни сонні
Йдуть експресом до Вирію поїзди...

* * *

Я мешканка Тмутаракані,
Далекого краю землі...
Малюю обличчя кохані –
Картини на темному склі.
Мистецтва жорстокі закони,
Тим більше – в квадраті вікна:
Принцеси, жар-птиці, дракони
Розтануть, як прийде весна.
Я – мешканка дальніх провінцій,
І зморшок нема на чолі.
Я чистими бачу криниці
За сотні років од столиці,

Ма

Шість годин – і ти в Києві.

Ти часто тікаєш туди від усіх цих почвар, що колом стискають твоє життя в твоєму бісовому Місті.

Так часто, як гроші дозволяють.

Просто приїхати до своєї Ма (довге таке, тужливе „а”), витягти її з ліжка, від чоловіка, кому о десятій на роботу, надвір витягти, під дощ, а коли і під сніг, простягати руку до неба і казати: „Оно, дивись!” на якусь химерну хмаринку, щоб тільки Ма засміялася, натягаючи верхню губу так сильно, що ось-ось лусне: „Романтику!”

А сам, до себе: „Дурню! Скажи їй!”

Скільки це тягнеться? Здається, навесні. Чи в вересні? Коли це ти підійшов до неї, що танцювала на фундаменті Десятинної під музику, якої не було? Розкинула руки, горілиць – до сонця, і під сліпим дощем – волога така, русалонька, шкіра у мурашках. Потилиця гола – місяці два тому вона всю голову взяла та й позбавила волосся, зголила начисто, а тоді, як ви познайомилися, голова засіялася уже і проросли жорсткі чорні паростки. Обернулася на твої кроки, тикнулася тобі у щоку губами.

Шість годин в автобусі на задньому сидінні – і ти в Києві, чуваче! Рюкзак і светр – усього скарбу. А в рюкзаку – о, так! Ма так любить солодощі, а це – рахат-лукум, найліпший, кажуть, у світі. (Ти свиснув, коли ціну побачив. Нічого собі лукумчик!)

Минулого разу ти привіз їй троянд і ведмедя мало не її зросту, а чоловік Ма висунувся з-за дверей... Коротше кажучи, ліпше пропустимо... Ти міг би сам набити йому пику, але – як на це потім подивиться вона? Може, взагалі не схоче розмовляти з тим, хто вказав її годувальникові на місце. То ти просто стояв, красунчику, стискаючи зуби до болю у яснах – не від того, що миршавий парубчина зарядив тобі у підборіддя, а від сорому, що можеш – і не смієш нормально відповісти.

Гех, заради Ма!

Коли йдеться про неї, чоловіча гордість – фігня! Мачизм для початківців.

Яка вона? Смішно. Широкий приплюснутий ніс, близько посажені очі, дві коротенькі косички, майже сторчки волосся стоїть, коли вона їх розплітає. Чорні-чорні.

Ма вміє танцювати без музики.

Ма, вважає, що смачніше за макарони з яйцем нічого у світі немає! А, брешеш, ще солодке, солодке! Ма вміє їсти його з твоїх рук.

МА ЗНАЄ УСЕ, АЛЕ НЕ ВСЕ ПАМ'ЯТАЄ.

Вона лише не знає своїх рідних, які запахали її у той „особливий заклад” (Ма знає, що це – евфемізм!), де вона вчилася і куди вони надсилали їй листівки і подарунки на свята. Так вона, власне, і дізналася, що вони, ті родичі, в природі є.

Іноді вона дуже смутна, і ніщо її не розрадить:

– Ти мене жалієш, Зернятко! – дметься. „Зернятко” – яке ти, на біса, „зернятко”? А таке, що сам якось її так назвав. І тепер вона взяла це на озброєння.

Ти береш клопоть паперу і виводиш її ім'я довгастими кутастими літерами. Потім домальовуєш личко, і виходить, ніби її ім'я – підпис до того малюнка, себто – то її портрет і є. Він також кутастий. Може, у тебе так виходить, бо ти, Зернятко, сам весь – із кутів. А вона не така, вона овальна, але хіба тобі те допомагає, коли її настрій стає таким зривисто-злиристо-кутастим, як стенограма, як зімітована музикою гроза.

– Ма, – озвався, – скільки можна дутися?

Іноді ти не знаєш, чи вона чує тебе. Хіба можна зосереджено длубатися коротенькими дитячими пальчиками всередині порожнього полив'яного горщика, намагаючись віддерти мікроскопічний камінчик, що стирчить під обідком, і одночасно слухати?

– Ма?...

Шкребує пальчики. Вона закусує свою повненьку нижню губу. Коли вона така, ти ладен проклясти весь світ разом з дрижачим „Ікарусом” – бляшанкою, що тебе сюди приперла. На біса, – питання?

І раптом:

– Я все сьогодні бачила, Зернятко! – і очі свої – тобі в очі. О, так не можна! Погляд у неї безапеляційний, як у дітей і тварин, – остання інстанція. Ти сотні разів казав собі не дивитися в них, суворі й безгрішні, оминав їх при розмові, дивився на вушко із запаленою нещодавно пробитою дірочкою, на родимку на шиї над самим коміром, на плаский ніс. Але – забуваєшся і – от тобі й на! Наче ти закопав живцем її песика... „Я все сьогодні бачила”...

– Що ти бачила, Ма?

–...

Знову хвилин зо п’ять ти чекаєш завершення операції з діставання і виривання камінчика. Маленького зернятка. Або – з діставання тебе, з виведення твого мозку з ладу. Ма, не сердь мене, не треба...

І тут вона проривається, проливається на стіл, на стіни, на підлогу, на шафи нескінченним потоком, бурхливим. І полив’яний горщик танцює, б’ючись об стіл у її тремливих руках:

– Я бачила, як ти дивився на них сьогодні! І та білявка у міні, і ще – хвойда з парасолем. Ти дивився на мене, і тобі було соромно, ти соромився мене, ти купуєш сором за ласощі, Зерррнятко, але не руки, не ноги, ти не любиш мене, хоч і кажеш: „Моя Ма!”, Сергій правильно тебе побив! Він уб’є тебе якось, Зерррнятко, бо я йому потрібна, а ти мене жалієш, жалієш...

Виявляється, ти ніколи не казав, що кохаєш її. А-а...

Ти виливаєш з пляшки вино до каструлі і повертаєшся до плити, тільки б не мати справу з її очима. Ти кидаєш у вино кориці, лимону, всього, що трапляється під рукою.

Вона шкребе горщик. Встає зі стільця, секунду вертить горщиком у пальцях і кидає на підлогу.

– Ти будеш це пити? – звертається.

– Так. Буду.

– А воно солодке?

Ти вариш глінтвейн з десертного – авжеж, воно солодке.

Ти ніколи не казав їй, що кохаєш.

– Тоді я також буду, – вона занурює пальчики тобі у волосся, може, теж вирішила знайти і виврати якогось чорного камінчика? І ти відхиляєш голову назад, назустріч її пальчикам.

– Куди сьогодні ввечері підемо? Правда, прийде Сергій... Але це вже зовсім пізно. Ми від нього втечемо, так?

– Так, Ма!

Ви будете пити разом гаряче вино, і її очі стануть вологими. Блискучими, як її волосся. Вона притулиться до твоєї шиї, до плечей, чекаючи чогось. Гех, Ма! МА все знає на світі, все знає.

І вона залишається у квартирі, коли ти йдеш. Светр і рюкзак. Джинси, чоботи. Чорне волосся. Ось весь ти, всього її скарбу...

Тебе чекають шість годин в автобусі і дім.

Час від часу ви знайомитеся з Ма. Ти приїжджаєш до затишної київської квартирки її чоловіка, якому ніколи не зрозуміти, хто ти, блін, такий і що робиш поряд з його дружиною. Його вона ніколи не забуває, а з тобою все інакше.

Щодо тебе.

Ти везеш їй рахат-лукум.

Ти годуєш її з рук.

Ти напуваєш її глінтвейном.

Ти танцюєш з нею на Андріївському узвозі.

Ти відбиваєшся від її поцілунків, і вона не розуміє, чому.

А ще ти не кажеш Ма, що вона знає далеко не все на світі.

Наприклад, вона не здогадується, що ти – її рідний брат.

Квітень 2005

ТРЕТІЙ КУРС *(а воно вже, хлопці, четвертий)*

ІРИНА ЗАБІЯКА

ІФ, ЛТ

У небі

*„Терпи, терпи, терпець тебе шліфує...”
(Василь Стус)*

– Привіт, привіт, дурненька! Ну й красиво ж перекидаєшся, стелишся в польоті, раптом вниз і знов угору. Тільки, дурненька, чого ж так високо залетіла? Такій малечі сюди не можна, надто далеко від землі, від рідного гніздечка. Повертайся мерщій додому, там тихіше і спокійніше. Чуєш, чуєш, ну куди ж ти... Добре вже, сиди! Тільки не лоскочи, бо ж сама бачиш, руки зайняті – тримаю небо.

Така, знаєш, робота. Хоча робота – це без задоволення і за гроші. А в мене, певне, хобі. Таке собі оригінальне довічне хобі – дивитися на землю з висоти твого польоту, притримуючи руками небо. Чи важко, питаєш? Не скажу. Ні, я не ламаюся. Просто, справді, не знаю. Це як з якого боку...

От їм там, на землі, здається, що найтяжче – фізична втома, занімілі руки та зігнуті плечі. Але ж ні, тіло звикає. Дивно, але йому майже завжди байдуже, який на ньому висить тягар. Коли-неколи воно озивається биттям крові у скронях, тремтінням ніг, крапельками поту по спині. Тіло чомусь звикає до всього легко, без особливих зусиль. Не скиглить, навіть слухається, підпорядковується, кориться. І це дивно неприємно. Здається, тіло – пристосуванець, безпринципний і слабкий. Тіло – оболонка, обкладинка, обгортка, яку викидають, залишаючи вміст.

Не розумієш, що за вміст? Ну як? То ж головне, справжнє, але й болюче, гірке, в'їдливе. Коли вміст протестує, б'є, вирує – отоді небо, небо на руках, стає непомірно важким, давить і розчавлює. Не м'язи і кістки, а вміст тримає небо. Тому бунт вмісту нестерпний.

Та щось я розговорилась, ти, мабуть... Ну от, полетіла, навіть не попросившись. Занудою стала, патякаю лише про своє, от і слухати ніхто не хоче. Не можна вголос про труднощі й біль. Це відштовхує, усім, навіть пташці, хочеться легкості й радості.

А що ж робити, коли твій вміст плаче-ридає, б'ється в істериці, і заспокоїти його не вдається? Люди б сказали – „душа рветься в небо”. А коли вже в небі, а спокою все одно нема?

Не маю змоги навіть втікати. Мушу стояти на самоті, тримаючи небо на руках. Чому мушу? Бо потрібна. Тим, що порпаються десь далеко внизу. Тим, що калічать одне одного на війні; тим, що ракетами пробивають небесну оболонку; тим, що тикаються, як сліпі кошенята, не знаходячи собі місця. Я їм потрібна, тому й не опускаю рук. Тоді ж небо впаде і зовсім розчавить їх! А я цього не хочу, тому потерплю іще з мільйон років. На самоті, в небі.

12.02.04.

ВАСИЛЬ ЗАГРЕЙЧУК

ІФ, ЛТ

Вечірній нарис

Вечір спав на тиху землю
І прийшов кінець подій.
Тихий вітер віє. Тепло,
Затишно в душі моїй.

Сич у гаї обіззався,
Повертають косарі,
Став імлюю густо вбрався,

Місяць тужить по зорі.

В хижах гомін затихає,
Гасне світло у вікні,
Тиша темряву вітає
Й дивом бачиться вві сні.

Тепло душі

Звідкіль приходиш ти до мене,
Тепло душі, моя ти нене,
Що грієш серце у сумні,
Покриті темрявою дні?

Тепло душі, ти ллєш проміння
Снаги і спокою. Сумління
Стає чистіше за сльозу
І сонце світить у грозу.

До себе

Як прийшов же той цар на гостей подивитися, побачив там чоловіка, в одєжу весільну не вбраного, та й каже йому: "Як ти, друже, ввійшов сюди, не мавши одєжі весільної?" Той же мовчав.

Єв. від Мф. 22, 11-12.

Поглянь у небо молоде,
Вдивись у тую глиб прозору,
Дивись, як сонце-но зійде,
Дивись у пізню ночі пору.

Тобі відкриються світи,
Нові, не бачені ніколи,
До них захочеться іти,
Піднявши передерті поли.

І ти побачиш новий світ,
Тим світом ти зігрієш душу,
І мовиш гірко: „Скільки літ
Провин спокутувати мушу”.

Мій одяг рваний, мов душа,
Його сприймати я не можу,
Мене все ж ангел утішав,
І я молюсь: ”Врятуй, о Боже!

Врятуй від нечисті буття,
Очисти одяг мій душевний,
Настав на праведне життя,
Щоб в дні грядущім був я певний.

І світлий образ Твій Святий
У чистоті сердешній зріти,
І певним кроком в путь іти,
Що хоч вузький, та благом вкритий”.

* * *

Рояться зграї хмар у небі
І ловлять перший промінь золотий,
А він зухвало в'є їх кучері, мов гребінь,
І світлом б'є у простір їх густий.

Стихію цю нікому не спинити.
Спалахує залежаний в глибинних надрах скарб.
І цілий день свою енергію він буде лити –
На праведних і грішних – щедрий дар.

* * *

Як важко іноді збагнути це буття,
Що тисячю доріг плететься в голові,
Таких широких, звабних, та пустих,
Що так і стеляться самі.
Але побіля них –
Вузька стежечка. Як хочеш, вибери її,
На ній завжди будь наготові.
Але за те отримаєш ти бажане життя.

Час збудження

Збудився промінь, в гору в'ється,
Збудив природу – та ним не вп'ється,
Збуджується небо, навиворіть аж пнеться,
Збуджене під ним вогке повітря гнеться.
Весна.

Збуджений потік води дзюркоче,
Збудилася голубка й пити його хоче,
Голуб коло неї лагідно воркоче,
Збуджений до співу півень ніяк на тин не скоче.
Весна.

Красується корова стегнами, замурзаними у болото,
Газдиня все ніяк не вмовкне..., і його здира,
Сірко з очима бідними в багнюці скиглить біля плоту.
Солома, кепкуючи з усього, недалеко розляглась сира.
Весна.

Он гурт веселий повертається зі школи.
Качки з країв далеких спускаються додолу.
Щось діється навколо, преображається. Очищає
І душу всередині, і хутро у Сірка...
Це вона! Весна!.. Весна!..

Літо

Хвилюється, марніє, задихається повітря,
Напружено тримається гарячої імлі,
Кусає і колише верх травної повені,
Зерна замореного згортає жмені повні.
Гарячих фарб наповнена його палітра.

О, Божий світ, гляди ж не заскімли!

У хаті чутно ледь, помірно йде годинник.
Спекота пнеться у затулене вікно,
Крізь нього кулаком грозиться затишку,
Там люди стомлені дрімають,
і затишок побіля них дрімає нишком –
Він спокоєм своїм оберігає спокій, бо провинник,
Що за вікном, й одної миті
втратити не хоче все одно.

Пливу собі я на човні

Пливу собі я на човні.
Туман. Туман. Не видно геть нічого!
Пташки налякані тікають геть.
Я злого наміру до них не маю жодного.
А ті гадають, що я – їх смерть.
А в мене у кишені хліб, та ще макух для риб,
І ті, не то що, ледь побачуть днище,
Тікають у темнющу глибину.
Чи це вони того, чи я щось не збагну.
Ну що ж, до берега поближче.
Зате от очерет на місці, купа мух
Пеньки старі, болото, інша нечисть.
Ті навіть і не думають про втечу.
Але стривайте, що це діється, мене тримають,
Мій човник плисти не пускають.
Ох весельце моє кріпкеньке, на тебе вся надія,
І в голові тепер одна лиш мрія
Не рибок і пташок всіляких годувать,
А чимскорій на тверду землю стать,
Отак премирно пливучи кормити риб і всяких пав,
Сам у халепу ледве не попав.

* * *

Вдихнувши глибше,
Збагнеш побільше.

Чого вдихнеш,
Того збагнеш.

ЛЮДМИЛА КОЖУХЛВСЬКА **ІФ, ЛТ**

Піщинка

Я лежу на підлозі у номері-люкс готелю. Прямо під ліжком, на якому кохаються двоє. Стогони і рипіння заглушують голос, що звучить із великого екрану і рекламує пояси для схуднення.

Я не розумію.

З мого пристановища видно стіл, на якому розкидано папірці однакового розміру і однакового зеленого кольору. А ще цигарки і порожні пляшки, які наповнюють кімнату солодко-неприємним запахом.

Я не знаю.

Я – піщинка, занесена з пляжу на підшві модних в'єтнамок.
Так і загину.
Не маючи запаху вітру, звуку моря, світла сонця і всього світу.

18.04.05.

ДАНА ТКАЧЕНКО

ІФ, УМЛ

Осінь

Тремтячий лист упав з дерева,
Торкнувся руками землі,
І зойкнув од холоду:
Проміння його вже не грітиме,
Пташки не цвістимуть крильми,
Лиш ніч перейде інеш, і
І згаснуть зірки.

Тремтячий багрянець чоботом
Втовкмачать у холодний бруд.
І тільки безлисте дерево
Побачить його біду.

Передчуття

І пролився дощ весняний,
Все навколо зацвіло,
Зацвіла й та біла квітка,
Що колись цвіла вві сні...

Радість, диво світанкове
І рожевий небокрай,
Зелень листя, шепіт гаю,
Дощ той мокрий, проливний –

Все це – щастя, не примара,
Лиш дождись його і все...
Ну а поки – сіре небо,
І птахи – лиш горобці.

Сум дощу

Забасує синій смуток
В небі, світлому від сонця,
Світ сопілкою заграє,
І підуть землею кроки,
Сині кроки небокраю,
Мокрі кроки, шепіт листя
Дощ.
Серпневий смуток неба...
Розмережить тихі кроки.

2002

ЧЕТВЕРТИЙ КУРС

(п'ятий, вирушальний)

ЮАННА РИБАЛЬСЬКА

ІФ, ЛТ

* * *

на замковому мурі сиділа руда кішка,
вдивлялася у небо нічне, старіше від Адама і Єви,
і думала про Пам'ять свою, всю Іменами списану,
і спомини кружляли, затуляючи небо, непрохані...

і думала, дивлячись у небо нічне, затемнене,
облизуючись на зорі в сузір'ї Риб зодіакальному...
... якби і собі піти у монархи, скажімо, від радикальної...
розпустою заробляти на прожиток, чи с в я т е н н і с т ю ?..

26.X.2004

Думки старого лавочника

я хворий давно
і моя хвороба
називається вірші
і болить незчувано,
і вона незцілима,
і нестерпно найгірша,
це над прірвою трюки,
і дублера немає —
бо н е л и ч и т ь дублер
до моєї хвороби,
всі враховано кроки,
дев'яносто і дев'ять

я хворий давно,
і моя хвороба
називається пісня
і болить незчувано —
розіпнуть на арені,
і подивляться жадібно
і отримають action
а мене вже не буде

5.V.2004

* * *

За межею, де закінчиться Місто,
люди скидають маски,
може забули ніжність
на сторінках старої казки?
А у Місті вони брешуть,
лицемірять, палять, кохають,
Пишуть вірші. Пишуть вперше.

Пр о к о х а н н я. П р о п а м' я т ь.
І ведуть коридорами вічними
когось кава, когось – конопля,
будьте щирими, будьте ніжними...
...все, набридло, finita,
опля!

* * *

я урбаніст цього величного коктейлю,
що зветься Київ і, можливо, я
йому далеко не годжуся в менестрелі,
у гідну свиту для старого короля.

знов розчиняюся у вирі перехресть,
а пахощі липневих передзвонів
нахабно паморочать голову ледь-ледь
батькам, поки донька катається на поні.

в набутих лосках VIP-крамниць,
в класичних блисках академій,
не загубитись і не впасти ниць,
і не спитать: "О, Києве! а шлях той де мій?"

а просто вдвох пірнуть в фунікулер,
відчувши в серці так давно забутий щем,
сховати книгу до пори (Бодлер),
і просто так зігрить тебе плащем.

...і згадувать через віки, що нам казали
тихенько колії весняного вокзалу...

* * *

на струнах скрипки, на клавішах форте —
піано шукала щастя Жінка,
шукала натхненно, от тільки вкотре
Йй Моцарт *legato* проспівує дзвінко,

що щастя ... воно нетривке і ... власне...
його-то ... нащо? ... можна без нього,
життя вирує! життя прекрасне!
...а з кимось – важко, а без нікого...

о, Жінко, ні, не треба болю,
я Вам позичу свого сарказму.
Ви ладні самі обирати долю:
п р е л ю д і я д о... ч и п' е с а б е з н а з в и.

НАДІЯ СЕНЧИЛО

ІФ, ЛТ

* * *

Я посіяла вас у собі,
Я терпіла вас, наче коханка,
Я уся віддалася добі,

Зрозумівши, що вже полонянка.

Я боролась, немов у вогні,
Я кричала – і чула мовчанку,
Я вже знала, що двоє в мені
Ділять кожен собі полонянку.

Я страждала від болю доби,
Рвала душу, як сич у негоду,
А тепер зрозуміла: раби –
Ви. А я завжди мала свободу!

2004

* * *

Я вже не я,
Ти вже не ти –
Тільки листи.

Ми вже не ми,
Ви вже не ви –
Тільки рови.

Вона не вона,
Він вже не він –
Тільки віддзвін.

2004

* * *

Не муч її, вона і так
Уже замучена до скону,
Зацькована у ритмі дзвону,
Як поза церквою бідняк.

У небі сонце, а вона,
Неначе ніч після негоди,
Що не пита ні в кого згоди,
Вся темна-темна і сумна.

Нехай і так, але нема
Й не буде в ній для тебе ласки,
Чекати будеш сонця й казки,
А прийдуть холод і зима.

Батькові

Барвистим полотном лягла на землю доля
Після стількох доріг на переломі літ,
Для тебе вмерло все: і квіти й запах поля,
В безодні віковій замкнувся білий світ.

На аркуші слова, а у душі оскома,

Із наболілих від розлуки днів,
Воскресне в пам'яті знайома аксіома
Й загубиться між сотнями вогнів.

Без слів витає в думці ностальгія,
Неначе клекіт болю у житті.
Упала ниць розхристана Марія,
Святая Діва в сина на хресті.

Стопа карань, хвилини перебору
Гріха – у часі сотні поколінь,
На ложі правди вічного терору
Застигли десять Божих повелінь.

І знову світ, і знову бездоріжжя,
І знов життя, кохання і любов;
В долоні проросте вже заповідне збіжжя
Замість свічок, кайданів і підков.

2002

П'ЯТИЙ КУРС
(уже їх випущено в світ)

ІРИНА АНТИПОВА
ІФ, ЛТ, маг.

Нездійсненне

Назовні виходить стільки істини, скільки ми виводимо.
Бертольд Брехт

1.
Я втомилась. Правда, правда,
І від себе, і від тебе,
Я не зможу пригадати,
Що шукала, що знайшла.
Загубилась десь відраза,
Десь лишився сон про небо,
Гра в дорогу, гра в наснагу,
Гра в причетність до мети.
Граю, граю! Що лишилось?
На обличчя – грим і маску,
Очі люблять, очі бачать...
То й дивіться, чом би й ні?
Я танцюю, я співаю.
Що із того, що не вмію?
Я старанна, я слухняна,
Ви дивіться – ви – усі.
І уперто стануть ноги,
І чіткими будуть рухи,
Я слухняна, я старанна –
Не знайдете помилок.
Танцюватиму по краю –
Раз не вмію, страшно краще,

Хай звучить смішне „осанна” –
Хоч за крок.
Не побачите обличчя –
Нате ноги, нате руки.
Зараз дуже люблять тіло –
От і буде, вже ж чого...
Не побачите обличчя –
Я не дам дивитись в душу,
Синю, білу чи червону –
Вам хіба не все одно?
Я танцюю. Я слухняна.
Ви порив назвете стилем,
Рвійним, рваним, незвичайним...
То ж екзотика така...
Рвійним, рваним, неслухняним –
Як умію, як згадаю.
Хай танок той буде плата –
І виправдання. За все.
Що робила й не робила,
Що хотіла, що бажала,
Що побачила на небі
І чого не досягла.
Я невміла, я забула
Як літати в небі треба,
Я забула, як танцюють
Й домагаються мети.
Ви дивіться. Це не довго
Бубен, цинь і кастаньети,
І напівприкрите тіло,
Й півроздягнена душа.
Я візьму катану в руки,
Хай не шабля, та й не крила,
Я не буду грати в помсту,
Я слухняна, я пуста.
Я забула, як вмирати.
Як вбивати, теж забула.
Це не страшно, це не треба,
Я, до речі, не про те.
Я візьму катану в руки
Прорубати сходи в небо.
Хто побачить, той і пройде.
Не побачили? Пусте.

Грайте дужче і страшніше,
Я сьогодні буду демон,
Я з кривавими руками,
Що підняті догори.
Бійтесь, праведні і грішні!
Дуже бійтесь, є потреба
Побоятися хоч трошки.
Те, чого вже не знайти,
Ні в цьому, ні в тому світі,
Над землею, під землею,
Те, чого ніде немає...
Чом би вам не побоятись?

Чом би вам не побоятись,
Як його і не знайти?

Треба смерті і любові,
Треба, треба, знаю, знаю!
На стражданні і блаженстві
Побудовано усе.
Треба крові і любові.
Ах, банально? Що ж поробиш?
Те, що вчора, те й сьогодні.
Те, що вчора...
Але втім
я про інше вам хотіла
Станцювати і сказати.
Я про небо і про диво,
Про людей, що йшли й прийшли.
Я згадаю, як вмирати,
Я згадаю, як позвати,
Не до смерті, що ви, що ви!
До дороги, до... а ти...
Зачекай мене – з годинку.
Я закінчу правда, швидко.
Хтось, непевне, буде слухать.
Більшість піде... вже пішли.
Зачекай мене надворі,
Нам з тобою скажуть духи
Щось надміру загадкове...
Не сьогодні. Але ти...
Дочекаєшся? За мене,
і за себе, і за інших?
Має ж правда хоч до когось,
Хоч у сутінках прийти?
Зачекай мене надворі,
Я сьогодні буду гейша,
Щоб любити і вмирати...
Гейша... я... Іди ж, іди!
Ходить істина хоч гола,
Але все ж у запиналі,
Раз не бачили обличчя,
Решта тіло – то пусте.
Раз не бачили обличчя –
Поривань, думок і віри –
Вам не стане слова вічність
Розгадати... грайте в те.
Я убивця. Я коханка.
У моїх руках катана.
Я прийду до тебе, милий,
Напівгола і в крові.
Я – червоне, чорне, біле –
Правда, гарна вийшла гама?
Кров на шкірі – сексуально?
Кров на масці – то страшніш.
Я прийду до тебе, милий,
Буду кликати на подвиг.
На який? Іще не знаю,

Я ж іду, я не прийшла.
Ми з тобою підем в пекло,
Ми піднімемось до раю,
Я, твоя кривава муза,
Келих крові – щоб до дна!
Мі тоді з тобою впишем
Імена тією кров'ю,
Імена високих вишніх,
Що послали й не вели...
У страшну безсмертя книгу
Разом з цифрами упишем,
Аби часом не забули,
Скільки, хто, і як знайти...
Кров'ю, кров'ю – їх, чужою,
І твоєю, і моєю... лиш дурниці,
Бо ж вони... тим багрянцем освячені
Будуть істини словами,
Що були достойні крові...
Нам не шкода, ми самі...
Правда, милий? Нам не шкода.
Ні своєї, ні чужої...
І – червоне на червонім –
Будуть цифри й імена.
Бог забуде – нагадаєм.
Сумніватися? У чому?
Кров змиває всю неславу,
Помилки всі та гріхи...
Із народження до смерті –
У крові, в багрянці темнім,
Що уміти відпускати
Треба з рисами краси...
Щоб боялись, щоб згадали,
Щоб помріяли хоч трохи...
Щоб самі схотіли вмерти –
Чи хоча б сюди прийти.
Та куди ж ти? Милий, милий...
Стало страшно? Ти не слухай.
Я кажу, бува, дурниці...
Не зважай, ми всі такі.
Полюблю тебе сьогодні –
Від розпуки до розлуки.
На сьогодні – чуєш, милий? –
Щасливіших не знайти...
Ти не бійся, це не страшно,
Це любов, ото й по всьому.
Це природна, знай-бо, штука,
Як мистецтво й небеса...
Ні, мовчу, знімаю крила.
Паперові, паперові!
Я не зможу полетіти
В паперові небеса...
Анімешне янголятко
Проведе ясну промову
Щось розкаже надто вічне,
Дасть покаятись, навчить...

Не волати – грішна, грішна!
А вбивати чи молитись...
Тільки втрапити б на небо...
Хоч би й так, хоч на таке...
Ти втішаєш? Милий, милий...
Я збрешу тобі сьогодні,
що любов – це тільки втома
від нудьги і самоти.
Ти ще хочеш полюбити?
Ще й мене? Не треба, милий.
Я не зможу. Я не вмію.
Я... цілуй мене. Прости.

2.
Світло. Сцена. На підлогу
Босі ноги, босі руки.
У шовковім запиналі –
Юна Смерть і зла Любов,
Що прийшли сюди, на сцену,
Ні, не вперше й не востаннє...
Грайте, любі, грайте, милі.
Я не стану поряд, ні.
Я померла у минулій... дії,
Так, чи може й акті.
Правда, треба помирати,
Не в образі, хоч комусь.
А тепер я подивлюся –
Привид, янгол чи диявол –
Як ви будете судити,
Як ви будете іти...

На горі стоїть хатина,
Піврозвалена, самотня,
На горі – велике древо,
А під ним сидять старі.
Грають в шахи, грають вміло.
Вже століття – так і треба.
Грають вами, грають нами –
Й не стомилися від гри.
Десь далеко нидить третій,
Той, що спить з початку світу,
Той, якому ми наснилися,
Той, що любить кров-любов...
Той, що любить вірить в Бога,
І в людину, і в машину,
Той, що справді жить не може
Без вітальних хоругов...

Світло. Сцена. Дошки кров'ю
Замалює злий художник
Після сварки з режисером,
Що напився ізрання...
Я станцюю і для нього.
О, чому ж? Мені не шкода.
Я станцюю як для себе –

Як для тебе і як для...
Я не вмію розказати,
Про війну і нескінченність
І не вистачить кінцівок
Показати місто й храм.
Про повернення додому...
Я не хочу повертатись!
Я вже краще про розп'яття...
Як посміла? Годі вам!
Годі плакати і бити,
Годі каятись і пити...
Вам так хочеться розп'яття?
То розпніть і йдіть собі!
Я стомилась, правда, сива
Я зйду з цієї сцени,
Я зйду й піду у вічність,
Чи в нікуди, а піти...
Треба вміти. Я не вмію.
Я слухняна, я старанна.
Вам, мабуть, потрібен привид
Чи картина на стіні...
Я чекатиму. Я граю.
Доки граю, світ незмінний.
А до тебе – милий, милий! –
Треба йти, й іти, і йти...

Загубились, закружлялись,
У безмежжі дощок сцени,
У бездарній постановці,
Просто в натовпі гостей.
Я не знаю, де шукати,
Я забула вже обличчя,
Я... пробач же, милий, милий,
Я уже не хочу йти.
Тільки ноги пам'ятають –
Шлях і втому, шлях і втому –
Тільки руки пам'ятають
Як хапать і як тримать.
Поцілунки знає шкіра –
Не твої були останні.
По могилах і на зборах...
Де шукати, де знайти...
Милий, милий, дай же руку!
Ти стоїш отам десь обіч,
Ти ще можеш врятувати,
Ти ще можеш... ах, пробач!
Я забула, я ще граю,
Це трагедія й античність,
Я помру, лишилось трошки,
Лиш на те, щоб упізнати...
Упізнати тебе і небо,
І сумну ходу Фортуни,
Що не кинеться з дороги,
Що дійде... ба, вже прийшла!
Бо десь там боги поснули,

По машинах... машиністи
Їх не виженуть до завтра,
Я... іду. Прийшла. Пішла.

Широко змахну косою,
Блисне урочисто лезо,
Осяйне мою усмішку,
Осяйне... тепер усе.
Можна випить за виставу,
За кінець і за... усмішку.
Широко підставлю горло.
Треба випить і за це.

3.
Не лишилось нічого, самі слова –
як учора, як вічність тому.
Я вкладу у них вітер, і небо, й кров,
І свою нескінченну втому.
Я вкладу у них пам'ять клітини кожної
Свого маленького тіла
А чи є потреба... хіба переможної
Вимагають пісні крила?

І смішна маленька жорстока краса
Летючої миті смерті
І порвуться, розверзнуться небеса
Безсоромно, байдужо відверті,
Неспроможні втримать сліпучу синь
І холодний похмурий вітер
Доторкнеться лагідно: відпочинь,
Всі ми тої вічності діти...

ВІРА ГУЗІЄНКО

ІФ, ЛТ

Кар'єристові

Розстріляй свою душу
а проситиметься – не плач
хай недоля каміння
з твоєї дороги зрушить
бо ж вона а не ти їй
кат бузувір і рвач
там десь тіні не сплять –
поміж ними сховай свою душу .
Для закону це злочин
для Бога – це смертний гріх
а для тебе лиш засіб
обминути всесвітні муки
тож купи собі хатку
і сховайся у ній від усіх
щоб не бачили світла
закривавлені скорчені руки;
ти злякаєшся тіні

що її відкидає плуг
купу грошей неробством
по кутках порозточують миші
хоч і матимеш все
та опівночі світлий дух
закричить під вікном від болю
а ти благатимеш тиші.

* * *

моя філософія – вісімнадцятилітньої
моя оборона – слова
моя таємниця – не люблю нікого
весна б сколихнула, але – зима ...
не люблю ... вільно і самотньо
нікого ... ні себе? людей?
я ... визирнула вранці у вікно
а його зовсім затягла крига

* * *

Володар снігу – ти замерз
весняне лихо на чолі
стискало боляче вінець
і ти зірвав і двох сердець
не поєднав
своє згубив
моє не бачив хоч дари
несла у грудях як весна
не взяв
і ні мені ні їй

* * *

В цьому світі немає нікого, крім Бога.
Є, щоправда, ще ми, – але я ж цьому світу чужа.
Дожила до зими – і нічого, ні згадок, нічого...
І лелеки покинули хату... Сиджу і тужу
За небесними крилами –
Ріжуть десь інші світання,
Кришталеvim серпанком мій іній припав до очей...
І немає ні докору, сліз – то підходить вагання.
Це хоч не збреше.
Щоправда, журба припече:
Хто ж так, як ти, обійме мої згорблені плечі?
Світ спорожнів, як моя зледащіла душа;
Більше не день: тільки ранок – одразу ж і вечір;
Більше не ти: є лиш двері. А далі – п'ятьма ...

Мініатюри

* * *

Грак мріяв звити гніздо
На верхівці явора –

Напевне, для того,
Щоб уранці пити свіже небо .

* * *

У троянди було серце
Ховала його в колючках
Щоб хтось не знайшов
І не поранив
Незважаючи
Що сама завдає болю
Ніжним пелюсткам

* * *

Чи сняться тобі ще верби
В холодній міській квартирі?
Ти ж клявся: “Без тебе вмер би!”
Не треба.
Живи собі в мирі.

Забудь наші трави росяні
І берег ріки зелений,
І викинь в обійми осені
Усі свої згадки про мене ...

* * *

мої риси
вирізьбив колись Пігмаліон
але робив занадто гострі кути
тому не зміг закохатись
і відпустив ...

* * *

коли вчилася зрадити ніжності
у вікно зазирнула зима
хоч немає справжньої вірності
і тебе вже давно нема
і в руїнах душі не кривавиться
мертве серце – згоріло втлін
я залишу на втіху заздрості
твої очі і руки Тінь
може ліжко скують павутинкою
павуки сновидінь ... сама !
у куточку малою дитинкою
квилить ніч а тебе – нема

* * *

Знайди мене під листям
У лісі злих дерев
Під снігом – я тремтітиму
Знайди на самоті
У скалках розбитих мрій
В житті з тобою і без тебе
Знайди поки я жива

(тремтітиму від самоти)

ЮЛІЯ ДЖУГАСТРЯНСЬКА

ІФ, ЛТ

У мої кімнаті
вікнами на північ
Живе напівтемрява
вона береже твою тінь
на килимі
У мої кімнаті
обставлений у світлих тонах
Живе тиша
вона шепоче добраніч
Твоїм голосом уночі
У мої кімнаті
з видом на осінь
Живе дуже багато простих речей
Меблі посуд
Panasonic GD55
Вони пам'ятають твої кроки
дотики запах і навіть смак губ
Ми тихенько одне одному заздriamo
До моєї кімнати
ночами в банальну пору
гітари і місяця
приходить у гості порожнеча
і ми всі разом чекаємо на твої кроки

Не-сповідь

2.
судіть мене
ті що усе вже виболіли
кому вже пам'ять
не муляє в скронях
хто пройшов дорогу і назад вернувся
Судіть мене
Ті що перемеряли
Правду кроками
Із кутка в куток
Безвиході
Своїх рідних думок
Судіть мене
Ті що пройшли під лезом
Крил не обрізавши
Кому кров у зап'ястках
Мріє про чашу

Судіть мене ми з вами на рівних
А ті що не бачили
Як умирає тінь на заході сонця
І як воно щоразу починати жити
з кінця і до початку

нехай зачекають
вони ще не прийняли
причастя істини
глянути в дзеркало
після своєї смерті

* * *

1
я обійдуся тобі дешевше
ніж тисячі картин
у коштовних рамах
і не буду пустою
тим паче жаданим прихистком
на тлі молодого узвозу
ще не прозрілий художник
напише нас
я залишу свій слід
у квапливому почерку часу
на твоїх скронях
там де розтають промінчики
від очей
весняний дощ змиє нас із пам'яті
молодого листя беріз і вишень

2
я обійдуся тобі дешевше
ніж любов одна на всю вічність
і не потребуватиму жертв
во ім'я мого
не люблю п'єдесталів вони зазвичай не двомісні
що втім навіть краще
не хочу ділити з тобою
навпіл навіть п'єдесталів
я навчуся бути щасливою
а ти будеш мені розказувати
як я тобі найдорожча з усього на світі

я не коштуватиму тобі ні шеляга
просто буду трохи дорожчою
за один вечір
обличчям у ніжність мого волосся

* * *

через плече
погляд на сонце
голос пам'ятників
у загуслій крові
вічність у небо
з голубами
молодшають храми
старіє віра (старішає Бог!)
здмухну пил із думок
вирву заземлення з вен
прийму заряд вітру
по максимуму

хай пронизує найглибшу глибіню
дуже обережно
кінчиками пальців по скронях
віях вилицях і вустах
молитва весни до тіла
заклинання кров'ю дерев
навколішки перед світом
душа розчахнулася

* * *

Весна
обмурзана сонцем
бігає по дахах
будьте особливо
обачні
у вівторок
вона має погану звичку
вдиратися
у ваше життя
коїти у ньому
шарварок
і йти собі далі
шкереберть
залишаючи вас
наодинці
з не
прошеним
щастям
Ніколи-нічого-не-просіть!
щоб не думати
що потім із ним робити

будьте
вкрай обережні
громадяни зими\стабільності
у підземках
нашого міста
проростає
небезпечна весна
оберемками
невиліковно
інфікованих сонцем
конвалій

* * *

Згорнула крила
Ледве ввіггала до шафи
Важкі ж вони збіса
Втомилася
А під чиє крило
сховаюся на ніч?

* * *

Листя колишнього смисли
Падали тихо

Життя урожайне
на диво
От тільки казки тобі вже не хочеться
Воно б якось правди хоч цуприк

* * *

І прийде твій квітень
Мекка двадцятирічних
Грішне паломництво
через пустелю
Любові
Під пречистим небом
самотності
іншим

Злочин

Спільниця неба
Удвох
Коїмо крадіжку
місяця-виповня
і ділимо навпіл
Випручувану холодну здобич

Я топлю свою половинку
у зоряниці
Аж спалахує вода
аж обпікає цямрини
А на ранок
напуваю нею тебе

Небо
Випускає
Побавившись день чи два
Ображену
трохи підгоєну
половинку
і
задля алібі
зве її „молодиком”

Це щоб було кого
красти
нового місяця
топити
у зоряниці
обпікаючи цямра
і напувати тебе
нового

Present Perfect Continuous

Я любила тебе
Порожнеча відлунує в скронях
Поміж пальців – піском –

Протікає спогад про дотики
На краю не моєї осені
Ти зустрівся
чужий до часу
І був до часу мені рідний
в кожній краплі крові – до болю
в кожному спалаху вуст – до ніжності
в кожному стогоні пальців – до щастя
Ти був мені любий
до часу
До краю не твоєї весни

* * *

Твої губи
пахли хмелем несправдженого
Твої очі
були незглибиміші
від усіх передчась
Руки твої
огортали нечутніші
од вітру вітрів

Память моя –
не скрижаль і не вода –
не зітерти і не розхвилити
дотиків
на межі спраги й самотності

Дай же сили минути,
прожити,
коли не забути,
Те, що було,
хоч і не мало бути,
Коли вже сталося,
раз уже так
Послав нам Бог,
зорі сплелися в небі,
чи судильниці присудили

* * *

Осінь пронизує світ
холодом барви вогню
Ввесь –
від вітру до каменю
Навхрест розчахую душу
і впускаю життя
Свобода
танцює танго із вітром
між струнами протягу
у порожнечі світлої зали моєї душі.
Нарешті.

* * *

Тьмяне золото храму.
Темні крила ангела, що схибив,

За спиною твоєї душі
Не на фресці.
Ладан.
Ти не любиш світла.
Свічі.
Твій голос – кольору осіннього вітру.
Благостинь.
М'яко – окреслений профіль
На тлі перетину
Міста й осіннього часу.

Іменем незнаного
Страшно кликати тебе, незваного
У каплицю, ба, навіть – церкву
Моєї долі.

* * *

Там, де холодно
і прозоро,
Там, де тиша
облизує губи,
Там, де на ім'я
озиваються зорі,
Ти пишеш ім'я моє.
Любиш.
Там, де гаряче,
хоч не пекельно,
Там, де прив'язане сонце
за нитку,
Я твій голос маляю пастеллю.
Я – твоя майже впіймана пташка.
Ти – моя найжаданіша клітка.

* * *

Специфіка слів,
Не сказаних на світанку,
Коли передчуття дня
Пробігало іскрами паморозі
По розніжених зі сну плечах
У візерунках —
Заплутана ніч,
Яка не може не йти
У час, якого нема, —
Специфіка в тому,
Що вони течуть і деформують
Класичний розхил губів
Їх необережно казати
і боляче промовчувати.

* * *

Я люблю
сонце,
коли промені грають на твоїх очах,
перебираючи струни вій,
тоді ти мружиш очі

й усміхаєшся.

Я люблю дощ,
коли краплі окреслюють
твої вилиці і вуста,
тоді ти хочеш тепла
і тягнешся до мене.

* * *

Це було не сьогодні, не вчора,
І не тисячу літ тому.
Ніч була, як любов –
всебезмежна і гаряче-чорна,
А тиша – мяко-єдвабна, настояна –
закотилася у пільму.

Не було слів,
були тільки вуста
Не було днів,
сонце — зірки з місяцем – знову сонце,
а, просто, так
Не було поглядів,
були правдиві вічі
Сонце сідало за обрій,
а закотилось у вічність

Падали дотики –
губи і руки—
як довгожданий дощ
Ждалось хмільної муки –
Щастя прийшло.
То що ж...

* * *

Стати місяцем і падати на твоє обличчя ковзати по губах і віях
Стати вітром і пестити твоє волосся ніжачи собі пальці
Стати водою й огортати твоє тіло найніжнішим у світі дотиком
Стати б любов'ю і тоді щоранку будити цілунками твою душу

* * *

Цьому місту пасує дощ
Насотаний
срібно-бездонний клубок
на кроснах сонячних променів
Із біло-зеленим шовком
каштанової вишивки
По грозовому тлі хмар.

Твій настрій пришито до неба пайєтками блискавок,
І він стікає дощем – живодайною втомою
Грози
– для тебе! –

Цьому місту пасує дощ –
тоді стає видно,

що воно вмiє усмiхатися сонцю.

КРИСТІНА ЗАБУДЬКО

ІФ, ЛТ

У залiзному вiдрi
На верховинi гори
Десь у Європi
Росли едельвейси,
Зачiпали голiвками хмари
І на снiг чи вiтер
Схилялися до вiдблискiв
Залiзних зайчикiв сонця.

А довкола вирувала iнформацiя
Численнi дозволи за пiдписом „самого...!”
І безлiч вчених топили рацiю
У вiдрi
На сивому чолi гiрському.
Шукати iстину ходили рейсами.
За суворим розкладом
Розкрадали час...
Та нема пояснення залiзному вiдру з едельвейсами
На гiрському просторi
Серед повітряних мас.

Проби ґрунту та ехолокацiя,
Пошуки радiацiї...

Метушливому розуму не вистачить землi.
А зверху щоранку
У Небесному Ковчезi пролiтає Ной над Араратом
І пишається клумбою
У залiзному вiдрi.

НОВОДРАН ІННА

ІФ, ЛТ

Русалки-солдатки

Тихо колихалася пiд темнiючою плахтою блакитi соковита, тремтлива, терпка, осiнь... Скорпiони зiр потроху виповзали на небо; насунувши шапку набакир і нiби крекчучи, скоцюрбився мiсяць. Одноманiтною тiнню тихо стояла церква, ще тримаючи в кiстлявих руках срiбнi хрести. Здавалося, що вона ввiбрала в себе всю блакить, і лише темнi бур'яни нiби ховали її у свої хлещеби. Тихо десь по садках падали яблука, вибиваючи з себе останнi соки. Десь судорожно закричала нiчна птаха, і самотнiй цвiркун стиха вдарив по струнах, з яких полилося нiчне сюрчання.

Дiд Іван вже спав, згорнувшись на печi; він насунув на плечi стару ковдру і щось бурчав собі пiд нiс.

Ранок заповз до хати, не питаючись. Промiння сонця спочатку вишилось на iконi, що самотньо куняла на покутi, засiялось на празниках і аж потiм гайнуло на пiч, але дiда там не застало: ще тiлько свiтло лизнуло шибку, гублячи шматки ночi, дiд звiсив ноги з печi. “Вставай, Іване!” – сказавши до себе і, крекчучи спочатку на припiчку, а потiм на ослонi, мовчки

посунувся по хаті; вдягнувшись, вийшов на поріг, глянув на небо, почимчикував до курника. Відкривши курник і припросивши курей, попрямував до качок, які, ліниво вийшовши, струшували із себе сні. “Ану, гиля, ич, не виспались!” – буркнув на них дід і попрямував до канави, підключаючи до старого арсеналу п’ятеро молодих. “Куди, не бачать, гиля, бо зараз підіпхну. Куди, от полізла, стара, ану гилля!” – і пританцьовуючи, розмахуючи якимось бучаком, дід плентався до лісу, до канави.

А після останнього ряду соняшників качки перетворились на маленьких янголят, до яких дід уже звертався: “утю-утю, утю-утю ...”, підводячи їх під ряд “мої маленькі”. Минувши невеличке поле, дід утрутився в ліс. Качки, знаючи цю дорогу, мовчки лопотіли по тихому золоту лісу, де-не-де відриваючись від колони, щоб швидко ухопити яку травину чи ще яку примічену річ. Все тут було знайоме: кожна стежка, кожне дерево, кожен пагорб; отам лисиця вирила своє підземне царство, а там часто ходили лосі... Зараз у лісі було тихо, незворушно. Птахи лопотіли з опадаючим листям. Вітер ледве-ледве зривав останній шепіт яскравих барв. О, синичка – жовтеньке пузце – мовив дід, але, спіткнувшись об якусь корягу, вже буркнув: “Розцвіріньчалась тут ... Гиля, гиля, не знаєте, куди йти?”

Качки весело бігли; обачно озираючись ішов дід. З кожним роком він ближче і ближче пригинався до землі, нижчав і нижчав, але вперто продовжував віддаватися праці.

...Дідову увагу привернули колоритні яскраві звуки, що лилися неподалік “дівочого місця”. Ліс був другим домом діда Івана. Тут виріс, тут ховав свої спогади, вимальовував мрії. Прийшовши після війни, допомагав зводити поламані руки лісу, разом з іншими насаджував нові паростки – лише з пошрамованою землею нічого не вдіяли, так і залишилися тут сліди від мін, снарядів, танкові рови і рівчаки. Звичайно, згодом їх час вирівнював під свої стандарти, роблячи тисячолітній “косметичний ремонт”.

На Дівочому місці, біля галявини, було невеличке озерце – там німці звели нанівець п’ятох молодих дівчат-солдаток; розстріляні тіла, як квіти лілей, знайшли на тому місці розвідники. Зараз біля цього місця стояла якась дивна аура. Чакри молодих дерев схилились над озером. Верби-черниці загасили свої воскові свічки у воді. Щось було незвично, якісь солодкі незрозумілі звуки туманили голову.

Качки підтюпцем полопотіли далі, а дід звернув до галявини. Несміло продираючись лозами, мружачись від яскравого світла, що ножем прорізало щілини очей, раптом завмер і, немов заляканий звір, уплівся в верболіз: там, на березі озера, сиділи русалки в солдатському вбранні. Дід онімів на місці від здивування; руки, а за ними й тіло, опустилися до землі.

“Русалки-солдатки...” – тихо крутилося йому в голові. – “Русалки-солдатки...” Забувши за качок і за все на світі, навіть за власну старість, він метнувся додому. Добігши до двору, трохи притишив. “Може, мені здалося? ...А якщо ні? Треба розпитати ще в когось...”

Сьогодні качки поверталися додому самі.

А дід, сидячи з сусідою на лавці, зайшов з тилу:

– Ну й примар на світі розвелось! Колись таки такого не бувало. Ну ось недавно – розказував мені один чоловік ...

– А осьь й одна з них, – перебив його сусід, вказуючи на бабу Параску, що поволеньки сунулася до них, щоб докинути в їхню розмову пару слівцець, і тихо захихотів.

Баба Параска, маючи дев’яносто чотири і вже недочуваючи, пропустила це повз свої вуха.

– А що, здрастуйте, чи як? – прошамкотіла на них беззубим ротом.

– Чи як! – махнув головою дід Василь. Дід Іван, вітаючись, погас, як гасова лампа, в якій закінчився гніт.

– Шо там з погодою? – продовжувала баба, не чувши їхньої розмови.

– У радіва спитай! – обурився сусід.

– Га?! – перепитала баба.

– Дош, кажу, буде, Параско, над твоїм двором.

– Ой, а в мене ж стріха в курнику тече.

– Тобі ж хлопці на тому тижні газовою плитою закривали? – Закривали, а ти лементу наробила: “Хто на мій курник плитку виніс?!“ От тобі й роби щось! – зарепетував дід.

– Та тобі б плитку винесли на курник – почула б я, якої ти заспівав. Іва-а...– звернулася до діда, – Зроби дах – курей шкода ...

– Ага! – гикнув сусід. – Зроби, і кобилячими шкурами обтягни, як у тій казці.

Баба знову пропустила шпильку у свій бік .

– То що?

“Шо -шо?” – подумав дід, – “ось я в баби розпитаю про тих русалок”.

– Після обіду прийду, ти там їсти наготов.

– Ага ! – баба веселенько метнулася до двору.

Коли сонце примружилось на заході і вечір, ступаючи своїми м’якими лапами, приминав росяні трави, дід згадав за свою обіцянку. Взявши старе іржаве жерстя, почимчикував до сусіди.

Проходячи через городи, глянув на ліс, де вже спечена паляниця сонця духмяно лежала на пагорбі; на мить затуманилося в голові, згадалося, як пахне хліб, як смачна червона шкірка сяє на полиці, прикрита рушником. І його дружина, що поволеньки переступала по хаті...

– Ех, таки хазяйкою була Марія Василівна ... – стиха зітхнув, і...

– А здоров ще будь, здоров, ти б же ще серед ночі прийшов. Вже все прочахло.

– Та я, та в мене ж хазяйство... Я теє – то... тоєчки... Забув, чи то пак не забув, а запрацювався.

І, взявши стару драбину, виліз на похилений часом курник та почав вплітати іржаву бляху в його облізлий чуб. Баба сіла поряд і почала, як зазвичай, скаржитися на погане життя:

– Ой, що ж воно у світі робиться... Вже, кажуть, скоро прийде катаклізмус чи й кінець світу... Або, як по телевізору кажуть – Армагодон...

Баба згадала кілька псалмів з Євангелії про Судний День. Після слів „...і мертві встануть з могил...” розмова почала цікавити діда. Він зліз із драбини і примостився поруч.

– А оце зовсім недавно... учора ... – почала чомусь шепотіти баба, – не спиться мені... Вийду я, думаю, надвір і росою цілющою полікуюся... Аж воно... никає якась примара у мене в кукурудзі – в білій сорочці до п’ят... Та таке ж страшне, страшне, Господи!.. То, мабуть, смерть моя приходила... помирати скоро буду...

– Кахи-кахи-кахи ! – захихотів раптом дід. – Кех – кех – кех !

– Гріх, Іване, з чужої смерті сміятися, – образилася баба.

– Яка смерть? Та то ж я!.. Та дай докажу. Оце, ти ж знаєш – цигани по всьому селу покрали кавуни – і в Петра, і в Василя, і в Катьки Осьмачихи... А у мене ж такі великі вирости – дай Боже! То я їх для онучок пещу. От, думаю, вийду, постережу. Та вдяг сорочку покійниці моєї, щоб лякалися, – ох, добра хазяйка була Марія Василівна! – та вила взяв, та ще й у сіль їх умочив, щоб довше гоїлося. І засів у твоїй кукурудзі – моя ж далеко. Та як на те ніхто і не прийшов...

– Кахи-кахи-кахи ! – захихотіла вже й баба; а сивий курник по-старечому всміхався їм і західньому сонцю ...

ТЕТЯНА ВИННИК

ІЛ, ЛТ

Із циклу *чорнотропів* “Язика повноліття”

* * *

Табель у хвилях літа тільки б ще хліба до хисту
Дідо у вас на віях сивіють дощів скафандри
Дідо а я люблю Лиску сонце іриски
Павуки напустили душ під небесні півні веранди

Календарні подвоєння серця бавляться в квачик
Помпи безногих ляльок помпи лляні полони
Епідемія тіл на жовтогарячий калачик
Розбитий метелик міста під фантазіями патисонів

А вранці на рушнику маки не відіпралась
Перегоріли у венах черлені куші калини
Гарячки ручна попруга веселкою тіло зв’язала
Чорні сліди шовковиць ненавидять іменини

Шланги окропів крику суконь роздерті страви
Домашні фіалки тиску як перші астми у спорті
До сказу інше дитя своєї чужої держави
Не їхнього роду з якоїсь гіркої плоті

Веди із цямрин до лісу веди аж до того світу
Тремтить у криниці натертий до тіні спротив
В гарячому лоні місяця пестити хоботи квітів
Зігнати у череп літа табун безрогого скоту

Будні

Я майже звикла до тебе валіз і маминих ліків
Десь бувало так легко хоч відгонили пивом вірші
І не пахли сніданком розіп'яті снігом вікна
Шаруділи на лапках снів корвалолові миші

У переходах буднів (так далеко їх ще не возили)
Я зривала із тебе пелюстки наук у неприборканім тілі
Тріпотіли речення я любити себе не просила
Клітемнестра ховає язик в цитрабіль неділі

Вишиває весна на спині солоні межі
(Є у тебе не я а у мене не ти і не він)
я руйную із диму повітряно білі вежі
і морозні Явдохи в горлянки зливають менти

ніч стоїть на ножах так відверто так боляче й гидко
стільки отрути розлито й не стримано стільки розлук
ми не можемо уже роздавати коштовні злитки
котиться бубон по колу замкнених рук

* * *

понеже скриплять на хибах ночей перелітні лона
у стелі синиця страху у чорних клубочках мурчання
мандаринове небо потойбіч щокатого грона
він привид предтечі він шкіри немає світання

обсіли вагітну зиму різдвяних шибок діатези
найпершого снігу радість у проскурках снігурів
у венах вищять лейкоцити верещить недорізаний резус
ялина запалює торт гільйотинами синіх брів

пісень золоті ембріони гойдають зірок циферблати
дотепу приручений слід по вінця налитий свистом
андрію не жди до столу щербету першої втрати
хай міняться кольорами сердець антикварні цисти

Весняний мачо

Бездиханна субота як стигми завузлена крив
Хворіють батьки і зраджують друзі найкращі
Витанцьовує Шива загорнений в глобус морів
І терпіти цей чорний лоскіт стає найважче

Я розплакалась вибач не сміла туди заходити
Колотилися стіни вразливі чужим натхненням
Від вина будуть квіти гарячі ще довго сходити
І піднімуться п'яні сторінки в твоє прощення

Вже здичавіли руки вже ненависть є до спідниці
А ниточка нитка рветься під пальцем і рветься
Відмикає весняні легенди в своїй рушніці
Той хто тонко надрівав хоробре жіноче серце

НАТАЛЯ КОВАЛЬ

ІФ, УМЛ

* * *

Десь п'яно ридає пам'ять,
Й душа мов порожня тарілка.
Надщербленим листопадом
Нервово танцює гілка.
Дзеркала душі розбиті,
І вже не заплаче дзвін...
А небо розп'яло груди
І сипле услід ...кокаїн.

* * *

Мій воїне, йди,
Тебе знову війна кличе.
Заховаю свій біль
Десь у густі меди.
Наче в теплу ріллю,
Проростали слова у вічність
І губилися десь
Між простого спаси-й-сохрани.
Мій воїне, йди,
Хоч хотіла б сказати – інше.
Заховаю свій біль,
Та не відведу очей.
Проросту за ногами,
І нехай спориші – гіркнуть.
Йди, мій любий...
Колись може стрінемось, ще...

* * *

[людині]

Шукай себе, вітре, в полі!..

* * *

Ніч навпіл, як скибку, –
тобі і мені
по краплині
чи сліз, чи січневого неба.
Гойдається янгол
на білій стіні,
що стомивсь

прикрашать
новорічні дерева.
Вип'ю кави на кухні,
чомусь, не гірчить –
підвіконня і дощ,
і гудок телефону.
Загорнулось калачиком
щастя в руці,
А на гілці –
лиш янгол
гойдається сонно...

* * *

Гаптувати затягані сни,
Приміряти на двох сорочку,
На сіамських одну. Весни
Цього року не буде – лиш ночі
Щоб коротші були, аби...
Як піти, то уже не кликати.
Цього року не буде весни.
А прикро.

* * *

Гладіаторе, плач! – Маєш право.
Ти це заслужив.
Бо любив і ненавидів щиро –
До жил на високому лобі.
Й не боявся ножа – і не в серце,
А десь між хребців...
Тому плач, бо не кожен, мабуть,
...плакати зможе.
Ворогів мав під стать,
Не жалів ані духу, ні сил.
І кохав, як востаннє,
(Бо, може, таки і востаннє?..)
І у Бога собі не просив
Мідяків і хрестів.
А гріхи відпускало тобі –
Наступне світання.
Гладіаторе, плач! –
Це сьогодні останній твій бій.
І сьогодні ніхто
Не поверне до неба рукою.
Маєш право – то плач,
Бо до бою і болю – один
Станеш ти, наче вперше,
Перед ... собою.

* * *

Лежати на дні холодної ванни
тікати
тікати світ за очі
від себе
і дертись по стінках пам'яті
до крові

нігті ламаючи
тихо-тихо
лежати й капати
поки скрипне в шпарині мозку
ключ
і піде гуляти сама по собі
моя пам'ять
тихо-ти...

СЕРГІЙ ОГОРОДНИК
УМЛ

* * *

(кросвірш)

А. Шевченко

І може це зовсім не сон,
а щойно зр...нений дощ
прийшов сюди навпрошки
твої цілувати вікна
(в мої зазирати очі).
Впусти його на балкон
погр...тись, чим ти живеш...
...набридло носити думки,
до яких ти настільки звикла,
що вдягати більше не хочеш.

Прозрілий прочин вікна
на тебе ніччю схл...пне,
і світло випурхне з рук,
як свічка видихне душу.
Нехай сьогодні – одна,
але самотність мине,
бо твій будинок – пливе
відкритим містом дощів
між хвильок бруку в калюжах,,,

* * *

Доки я біля тебе, поряд, –
не соромся – плач у плече:
і у светрі розгублений погляд
не загубиться й не втече.

Якщо кожного дня шаленіти,
де ж подітися бідним сльозам?
І по щирій твоїй молитві,
як попросиш, – так і воздам!

* * *

Стій! заручнице зливи,
між стін переходу.
Розстриптижена травнем,
спекотним дощем,
Ти бриниш

не від крапель, –
це пронизливе
вістря
свободи
якось лунко вилискує
щастям
з розквітлих очей.

До голісіньких плит

доторкнися живим барельєфом.
Хай сконає на щічці
у слізку відлитої світ!
Він давно –
morituri,
щоби вкотре
в Тобі
воскреснути...
од свавілля волосся,
до губ божевільних Твоїх...

* * *

Запеклі сніги. Шарлотка зими.
Свічки на снігах –
ліхтарями твоїх народжень...
Коли приязнь – на двох, –
нічиєї вини...
на коханні
дошкульно схожих!

Жодних жертв/переможців:
уцілили, хто вижив,
решта усі – ні при чому!
ескалатори станцій метро,
пам'ятаючи *ніжність*,
розвозять –
смертельну втому...

* * *

Гладіаторе, плач! – маєш право.

Ти це заслужив...

(Наталія Коваль)

Мають право на сльози *лише* переможці...

Маю право – й не плачу,
ти хоч знаєш, *яке* це право?!.
Бо пісок – не подушка,
арена – не ложе весталки...
Смерть вагітна. На волю.
Та хіба це *для сліз* підстава?
Хто хоч раз відлюбив,
той зуміє... натхненно... палко!

Серед реву юрмиська

“Ave Caesar” єдине не зрадить!
Morituri – це ж ми,
і приречене те, – що між нами...
...від початку... не важить...
...куди ти вивернеш пальчик...
Володаю мечем,
хай слабкі користають правами!

Подивися у вічі,
хто ж більше із нас бідненьтко?
І по серцю чиєму жалі
повигострюють зойки ножиць...
Збожеволіти ж можна,
коли все... щоразу... спочатку...
Бо якщо *це* кінець,
то *який* я тоді переможець!

* * *

Сповивайте любов
у сум'яття сумних простирадл...
Гострозранений птах –
дИтятко янгола й біса
на принесених згарищах
і на циганських вітрах:
бо що далі від слів, –
то значно ближче. До смислів.

Солодкаво-липучий
хмільний хлороформ словоформ –
це паскудна валіза –
туди що завгодно влізе!
Пийте з горя. Печаль,
заїдаючи холодком...
Цей ваш потяг – статевий, –
на нього завжди не пізно!

Допрасовуй кохання...
і в шафу – до простирадл.
Вальси зимних рядків,
що запросять тебе до танцю...
І якщо восени
раптом
не до троянд, –
стережися
акацій...

* * *

Плачеш, – плач!
Не допоможеться –
смійся!
І не чекай весни!
Бий
на скалки
навідліг
бурульку болю:

хай вона запручається,
запечеться
бризками,
що нескоро стануть
водою,
і зі снів
навстіж розхристаних
повінню
 винесе
 Дійсність...
Смійся,
весни не чекай
і пильнуй...
Передсліззя!

ТЕТЯНА ТРЕТЯК
1Ф, ЛТ

Мадонна

ноти в Консерві
з дев'ятого знизу
як після перерви
на краю карнизу

це сонце на стелі
у ванній на стінах
в кулісах на сцені
на даху у ринвах

і випити залпом
та не закусити
без тебе не можна
і дихати й жити

як блискавка з неба
стріла Купідона
без тебе – амеба...
з тобою – Мадонна!

* * *

*I'm a mobile... **

я телефон що зараз задзвонить
а ти мовчиш і скидаєш сорочку
шоколадом молочним згасає втома
десь на дні твого серця відкрився замочок

обійми як гарячії води у ванній
я ще трохи... тактильно відкрию тебе
так спокійно мені мов екстракт валеріани
я знайшла тебе тільки... а де ти? а де?

** фраза з пісні Avril Lavigne*

Мікстура

Мрію я про тепло і ніжність
і мені не потрібна вірність
якщо хочеш кохайся з крістінкою
ну а я почекаю за стінкою

та коли я із температурою
ти не станеш мені мікстурою
я зап'ю її разом із чаєм
і даремно часу не згаю

* * *

поцілунок і ти між нами
ще не вмієш бо лекції з драми
не навчили тебе любити
але ти вже не будеш скніти

покроїти і зшити з нього
переплестись у позі йога
зав'язати вузлами тіло
так незграбно і майже вміло

* * *

Ті очі із серця не викинеш
Усмішку із мрій не витреш
Цілунками їх би випити
У вогкій прозорій тиші

Руки тремтять від близькості
Очі течуть океанами
Я не потребую різкості
Втішай мене словами

Через скло я на тебе дивлюся
Ну а ти на мене з екрана
Знов одна я без тебе залишилась
Знову в серці квітуча рана

І на відстані твого погляду
Я чекатиму кілька слів
Я залишу тебе без одягу
І себе коли ти не смів

Бо ті очі із серця
 не викинеш

І усмішку із мрій
 не витреш

Цілунками їх би
 випити

у Вогкій
 Прозорій
 Тиші

ВИПУСКНИКИ

КСЕНІЯ ШТУКЕРТ

ІФ, ЛТ, бакалавр, 2005

Владан Матієвич. Пуфф

(Переклад із сербської)

Пууф. Пууф. Ось тобі ще один пууф. Пууф. Пууф, пууф. Я кажу тобі пууф, а ти – як хочеш. Я тебе не боюсь. Я стільки пережила поганого, що ти не зможеш розстроїти мене сильніше. Це ніщо. Не можеш мене вразити. Тільки не ти. Тому: пууф. Пууф, пууф. Пууф, пууф. І ще сто разів пууф, пууф, пууф... Попереджую, не намагайся зігнорувати мене. Не маєш права мене ігнорувати і динамити мене. Я не люблю цього. Пууф, пууф... Дивись мені в очі, коли до тебе звертаюся. Мені дивись. Пууф.

Пууф. Довге і м'яке *ф*. І ніяких двох *ф*. Не пууфф, тальки пууф. З довгим *ф*. Незнайомець подумав би, що там два *ф*, але ні, аж ніяк, там одне довге *ф*. Відчуй різницю між двома короткими *ф* і одним довгим *ф*. Це ж різні речі. Коли говорю пууф, завжди одразу уявляю легесенький звук при розриві переповненого пузиря. Слово пузир тут більше пасує ніж слово пухир, яке, думаю, певно правильніше. Пууф.

Чи знаєш, як мені було важко навчитись вимовляти пууф. Гарний і правильний пууф – справа, яка вимагає тривалих страждань, і, якщо хочеш, таланту. Спочатку ніби вимовляєш правильно пууф, але на тисячному разі починаєш фальшивити пууф. За мить неправильний пууф. Не зможеш навіть уявити, скільки я потребувала часу й наполегливості, щоб удосконалити вимову пуфф-а. Тренувалась днями і ночами. Пууф, пууф... Довго, довго промовляла в тиші й сама себе слухала. І поки старалась, я ніби вживлялась у м'якість пууф-а. Це вживляння допомогло моїй впертості реалізуватись. То знай, скільки впертості я використала. О, я вичерпала всю її, доки не стала досконалим промовцем пууф-а. Ти мусиш визнати, що я справді ідеально вимовляю пууф. І якщо певний час мені потрібно було для цієї справи натхнення і навіювання, то зараз я стала абсолютним професіоналом, зятим докою. Якби ти розбудила мене посеред ночі, то й тоді я б зуміла точно і без хиби сказати пууф. Щасливою була б я, коли б ти розбудила мене серед ночі й вимагала сказати пууф. Але знаю, ніколи цього не станеться. Ти понад усе, незаслужено, люба, ненавидиш пууф.

Мушу тобі признатись, не здібна щось приховувати від тебе, я довго думала, вимовляєш ти пууф чи пуф. Що є краще. Що більше личить цьому інтер'єрові, нашому гардеробу, твоїм сльозам, моїм рисам обличчя. Як ти гадаєш, я помилилась, коли зважилась на пууф? Зважилась на пууф, хоча потребую чогось більшого. Може, варто було б говорити пуф, або пфф, щоб не чути було у. Здається мені, що пууф тебе нервує найбільш, хоча це єдине вірне слово. Або мені це лише здається. В будь-якому разі не можу впевнено сказати, що тобі більше не подобається пууф чи пуф. Однаково нервуєшся, однаково плачеш. Справжнє дике виття. Потроху мене лютує, що не знаю, яке слово більше тобі не подобається пууф чи пуф. Я кричала, що все знаю про тебе, але це є щось нове для мене. Заради експерименту, не знаю чи ще пам'ятаєш, як одного дня я казала раз пууф раз пуф, намагаюся визначити, що так тобі не до вподоби. Можливо, варто було докласти більше наполегливості. Точно. Можливо. За той свій провал я не відчуваю провини. Ти, певно, відчуваєш за собою провину, що не дала мені знак, натяк, яке слово більше не любиш, пууф чи пуф. Ні, я уважно дивилась на тебе, в себе. Тільки ти краєм сорочки накривала обличчя і затуляла долонями вуха. Оскільки ти не відчуваєш провини, я це поважаю, і не хочу тобі докоряти за те, що мене винуватиш. Напевно, ти сама знаєш, що краще відчувати. Чи не так? Пууф. Найліпше, коли б тебе не нервувало це слово зовсім, а інше нервувало б вдвічі більше. Тоді встановилась рівновага в повітрі, а моя б дилема розв'язалась. Але зараз. Ніхто не питає мене, що для мене найкраще. Чи не так? Пууф.

Тільки одне я ніколи не потерплю, якщо б ти казала ппууф. Ох, гидко. Досі я тобі такого слово не говорила, вперше тільки зараз, тому що не можу це слово витерпіти. Коли я помилково вимовляю його мені стає погано. Тоді дивлюсь, тобі теж стає погано. Не можу визначити, чи

тобі відразніше за мене. Коли б була впевнена, що тобі це слово не до вподоби, я б його іноді вимовляла, щоб мені так само стало неприємно. Звикла вже до неприємного. А ти ні. Ти наче паперова. Тому не кажу пууф. Проте не можу замовкнути і забути про пууф. Пууф, пууф. Пууф, пууф. Пууф. Кожний мій пууф є справжнім, немає тут вигадки, імпровізації. Це гола ніжність, але і патетика, і заклик. Прикро це визнавати. Але це правда. Між іншим, коли до того свого пууф-а додаю пууф, а поряд з ним ще один пууф, то перед нами постає абсолютна пууф-ова досконалість. Пууф, пууф. Справжній, як яєчне яйце, як жовтий китаєць жовтим китайцем. Пууф, пууф. Точно. Один пууф – це не стильно. Але купка пууф-ів створює стиль і цей стиль відкидає усякий одинокий пууф. Тоді кожен пууф в свою чергу набуває стилю. Не знаю, чи розумієш мене.

Ох, ти знов затуляєш вуха. Яка ти кумедна. Затуляєш вуха, трохи їх загинаючи. Твої вуха хвилюють мене і повертають в минуле. Вони надали мені хоробрості підійти до тебе. Я знала, що люди з такими вухами за природою цікаві та непосидючі. А я таких найбільше люблю. Я помітила тебе на східцях вашого факультету. Тендітна, з худими плечима. На тобі була капітанська сорочка з силуетом Че Гевари. Ти сиділа, розставивши ноги. Мені подобається коли красиві дівчата сидять із розкинутими ногами. Гарно. А ще краще, коли дівчина приємно пахне. А ти пахла фіалками або любистком. Для тебе з квітів парфумер вицідив аромат і подарував твоїй шкірі. Ми познайомились, я перша почала до тебе заглядати. Торкнулась твого плеча, з чистої приязні розстебнула гудзик на підтяжці, і застебнула. Ти посміхнулась. Твої зуби нагадали мені зуби якогось гризуна. Це були найбурхливіші дні мого життя. І найкращі. Але пууф.

Пууф звучить дуже природно і з'являється у вечірніх сутінках. І вранці, і вдень, і вночі воно звучить однаково та виконує свої функції, але ще з самого початку я помітила, що ввечері пууф звучить найкраще. Можливо, вечір виник від багатьох пууф-ів, чи то пак, пууф з'явився від поєднання дрібних шматочків вечора в ціле. Вечір і пууф – це діти однієї матері. Може й ні, але що, коли так. Пууф. Іноді я думаю, що з місяця народжується пууф. Як же інакше пояснити місячне сяйво, як тільки не тим, що його місяцю подарував пууф. А пора року, якій відповідає пууф є зима. Але в момент вимовлення пууф-а не падає сніг тільки мороз надворі. Яюсь найбільше пууф асоціюється з холодом, коли все навколо покрите снігом. Пууф і біла ніч – брат і сестра. Соромно признатись, але іноді ми говорили пууф влітку. Спекотне літо. І мушу визнати, зараз ми також, але не довго, тільки під час головного болю, трапляється кажемо пууф влітку. Але. Все це дурниці. Впевнена, що треба пууф говорити взимку. Ніколи мені не спало на думку, краще вимовляти пууф восени чи навесні. Ніколи. Нормально, я кажу пууф однаково досконало в будь-яку пору року; проте, восени чи навесні мені його вимовляти яюсь незручно, хоча жоден не відчує цього в моєму голосі. Не звертай уваги, я тільки хотіла тобі висповідатись.

Пууф є очевидним для мене. Він ніжно-рожевий і не може зрозуміти і повірити, що інші його не бачать. Якщо ти його точно не бачиш, то, мабуть, від того, що життя його коротке. Але не зважаючи на те, що він швидко помирає, не вірю, що ти його не бачиш.

Пууф виникає, або більш точно, народжується, ні з чого і зникає в нікуди. Ні, слово народжується не краще за слово виникає. Хоча, може і так. Точно, так і є. Для пууф-а краще народжуватись ніж вибухати. Отаке воно слово пууф. Воно ніби підсилюється літерою *ф*. Але лише від однієї літери *ф* отримує пууф характеристику наближену до слова народжується. А може, ця характеристика, яка дає пууф-у виключності. А ти мусиш визнати, що пууф є виключенням і навіть зразковим виключенням.

Ти плачеш. А коли ми були молодшими, ти могла виносити моє пууф. Тоді ти мене кохала. Тому що я ніколи тобі не казала пууф. Але, хоча я не говорила тобі пууф, я знала і знаю зараз, ти б легко його переносила. В мене з'явилися чорні кола під очима, ось. Але хочу. Мені тебе не жаль. Мені і себе не жалко, чому я повинна тебе жаліти. Може, трохи брешу, що мені тебе не жалко, але хочу. Хочу говорити пууф.

Чому сахаєшся мене. Пууф тебе не з'їсть. У пууф-а немає зубів. Ні рота. Ні обличчя. Пууф втілює ніжність і глибину. Глибину твоїх медових вуст. Бо твої вуста завжди прекрасні. Так само як і твої губи завжди були такими соковитими. Ти мене опоїла до безуму. Пууф. Ти прагла екстремального кохання. Пам'ятаєш, як нас шоковані пенсіонери застукали в ліфті у пристрасних обіймах. Твоє голе біле тіло прикривало тільки розпатлане волосся, чорне, як сургуч, і білосметанні сором'язливі руки. Ми не помітили, як кабіна зупинилась, а двері автоматично відчинились. І зараз ти ще ненавидиш цих двох старих пууф. Пууф. Люблю

пригадувати. Ми грали в лікаря, маму й тата, поштаря, воду і вогонь. Тільки завжди ти була вогнем, а я тебе гасила. Зараз би тебе з радістю запалила, але ти така льодяна, біла. Якби тебе не бісив пууф, я б не знала жива ти чи ні. Слава пууф-у.

Пууф живе дуже мало. Так мало, що мене це доводить до сліз. Тільки встигло з'явитись і вже немає. Тоскно. Ти цю тоскність не відчуваєш. Пууф. Ти думаєш тільки про себе. Пууф – сирітка. Але вона нічого більше не знає, на більше не очікує і стійко переносить коротке своє існування. А інші, такі самі короткі слова, живуть довго. Візьмемо, наприклад, змія. Це довгоживуче слово. Хоча вимовляється воно дивовижно швидко, але їй належить довжина і тиша постає після неї, так як слово змія живе в абсолютній тиші. Пууф не втілює такої тиші. Пууф помирає тоді, коли замовкає *ф*. В ту саму мить. Чим змія краща за пууф, що воно живе довше? Немає правди на землі. Ти це знаєш. Не будемо згадувати такі короткі слова, як змія. Є слова довші і значущіші, наприклад, дезоксирибонуклеїнова кислота. А от і короткі, типу: хмари, колір, біль, кров, вода, білий, дощ. Пууф, пууф. Все повертається до пууф.

Пууф – це твоя музика. Тонкі пальці натискають клавіші рояля. Кожна клавіша є пууф. Біла штора на вікні є пууф. І драпова штора, і кольору беж на відчиненому вікні є пууф. Все є пууф.

Пууф ніколи не поміститься у трикутник. Пууф прагне волі, понад усе. Трекутник неможливий. Пууф-у найбільш од всіх геометричних фігур подобається сфера. І потім круг. Ромб, трикутник і прямокутник для пууф-а справжня мука. В них пууф набрякає, надувається і може навіть луснути від болю. Варто відрізати від нього одне у щоб він здувся і протримався ще трошки у своєму короткому житті. А то б йому стало боляче. Пууф не витримує болю. Треба про це пам'ятати. Трикутнику, не дивись на нього, я вб'ю тебе! Пууф! Пууф!

Пууф! Пууф! Пууф! Я вкушу тебе, люба. Не прикривай своєю ніжною долонькою мого рота. Нехай мене чує весь світ. Пууф! Пууф! Як коли проб'єш м'яч. Кульку. Дівчину. Пууф! Чи так каже пробита дівчина? Га? Пууф! Ти ж знаєш це. Пам'ятаєш. А я тоді стояла під твоїм вікном, зарюмсана, мокла під дощем, і чула тільки пууф. Твій пууф. Пууф твого тіла. Пууф твоєї душі, твоєї величезної душі. Ти хотіла віддатись йому, щоб бути такою як інші. Хотіла мати дитину. Але пууф. Пууф, пууф, пууф. Ти не вірила, що чоловіки брудні та грубі. Зараз віриш, погоджуєшся зі мною цими присмиреними поглядами. Ох, ти мене бентежиш, любесенька. Він так прямо взяв і подивився туди і затримав погляд, а тобі здалось, що ти схожа на крольчиху. Але пууф. Мила. Може ти думала, що він кохає тебе. Пууф. Чи не тому ти так подумала, коли він чепонував тебе за м'яке місце. Плач. Але. Я не зважаю на це, кохана. Пууф, пууф.

Заспівай будь-яку арію Верді, а я спробую на мить змиритись з твоєю ненавистю до мене. Проте, лише на мить. Ні, ти мене не навидиш. Ух. Трт. Пууф. Любиш мене. Пууф. Заспівай мені арію Верді. Якщо не заспіваєш, я буду без упину пууф-ати. Ох, зупиняєшся. Оооо... Не дивуйся моїм сльозам. Не переймайся, яку обереш арію, та й буде моя улюблена. Пам'ятаєш наше літо на морі. Наші молоді тіла, солоні і вологі, покриті засмагою і красою. Як зараз, ми дихали справжнім нічним повітрям, поки божевільні хвилі повставали і били об скелі, а я розчісувала твої розпущені коси гребнем з оливкового дерева. Продовжуй, люба. За порухом твоїх лицьових м'язів бучу, що ти співаєш. Моя хіть буде тобі диригентом. Співай, кохана! Співай, як умієш, тільки співай! Співай про те, чим є пууф. Співай, молю тебе. Пууф. Я так хочу сказати тобі ще один збудливий пууф.

Пууф, пууф. Слово пууф не любить самоти. Пууф дружнє слово і залюбки товаришує з іншими словами, але найбільше довподобі йому ще один пууф. Тобто: пууф, пууф. Так, ніби одине слово пууф дивиться в друге пууф. Кажу так, бо не маю точних доказів, вони ж з'являються тоді, коли є дзеркало, тоді б це виглядало так: пууф, фууп. А без люстерця, це лише – пууф, пууф. Два слова стоять поряд, сповнені любов'ю, дивляться уважно одне на одне не торкаючись; між ними лише вічний проміжок, а іноді і кома. Але, їх це не засмучує. Цей їх ніби не роз'єднує. Коли, наприклад, ставимо крапку, двокрапку, трикрапку. Але зі знаком оклику формується якась відмінна пропорція. Коли після пууф-а стоїть знак оклику це виглядає як гасло до бунту або, принаймні, натяком до непокори. Пууф тоді не звучить як вибух пузиря, а лише викликає відчуття розірваної десь вдалені повітряної кульки, що впала на полум'я свічки і зробила пууф! Такий самий звук. Тільки трохи слабший. Тихіший. Тому і кажу, що чується цей звук на відстані, ця відстань ніби випиває ясність і чіткість пууф-ового скону. Також знак ! може стояти перед пууф-ом, не думаю, що йому там місце, але і такі випадки бувають. Тим паче, якщо пууф заприятлює з другим пууф-ом, тоді знак ! виключається, він зовсім не є бажаним, тоді як

вживання знака . або знака ... є просто потрібним, тобто необхідними. Пууф, пууф. Або: пууф, пууф... В жодному випадку варто уникати ставити перед пууф, пууф той знак, що складається з однієї вертикальної риски і крапки під нею.

Після одного пууф-а, вибач, що повторююсь, може стояти знак !. Пууф! Але, і я також це говорила, такий пууф! є бунтівний. Як тоді нас били. В червні 1968-го. Виступали за якийсь студентський рух. Вас попалили і ти вся дрижала. Ти бажала весь світ навчити співчуттю одим транспортом. Ти захоплено прорікала зі стільця, що це станеться, як тільки студенти об'єднаються з робітниками. Не помічала, як тобі аплодували, не відриваючи жадібних поглядів від твоїх ніг та стегон. Я тільки заради тебе стояла там скраю, бо ж не була студенткою. І бажала тільки одного – реанімувати наше кохання. Я піклувалась про твоє здоров'я, ти була такою слабкою і невиспаною, вмовляла тебе підписуватися псевдонімом під статтями про студентське життя, але ти, норавлива революціонерко, люто відкидала поради. Я хотіла тобі співчувати. Але пууф!

Мені не потрібно причини, певна ситуація, щоб розказати тобі про пууф. Так само, як гарному оповіданню не потрібна фабула, як для щастя не потрібне золото, так і мені не потрібна причина для знищення твоєї тиші. Я не розумію, чому ти волієш тиші. Добре, вперед, так і мені не потрібен привід щоб знищити твою тишу. Пууф. Ти чула? Я буду казати день у день пууф, пууф, пууф. Поки хмари, що плывуть по небу не навчаться випадати пууф-ом. Доки квіти не почнуть цвісти пууф-ами. Доки хижі звіри не стануть пууф-ати. Доки вся природа не зможе мене замінити. І матиме: пууф. Пууф. Напишу на своєму лобі великими літерами ПУУФ. Навмисне. Бо хочу, як тоді, коли молодими ми писали наші імена на грудях: ти – моє, я – твоє. Не важливо, що ти затуляєш вуха. Пууф. І тебе я назву Пууф. Не зможеш відгукнутись, але захочеш знати, коли я кажу пууф, чи я кличу тебе, чи просто нервую. Відтепер матимеш дилему. Дилема – це прикре становище. Тоді побачимо, як ти це витерпиш. Ти така нерухома, а я уявляю, дилема хоче тебе важко завалити. За тобою вслід усюди, пууф. Коли б заходила тобі писати пууф, ти б за розміром літери п знала, нервую я тебе чи гукаю. Якщо б я написала Пууф з великої літери П, то значило б, що маю на увазі твоє ім'я, а коли б з маленької п, то означало б, що я тебе нервую. А коли б Пууф починав речення, перед тобою знов поставала б дилема, бо правопис Пууф в обох випадках був би однаковий. Але я не буду тобі писати. Писаний пууф не є справжнім пууф-ом. Писаний пууф багато втрачає від своєї краси, тоді він вже не залежить від мене, тільки від читача, а питання в тому, як буде з ним читач, тобто ти, поводитись. Питання іще в тому, як я тебе змушу стати читачем. Легше, в будь-якому разі, змусити тебе стати слухачем. Тому я буду казати тобі пууф, пууф, пууф.

Усе є пууф. І наші долі є пууф. І життя є пууф. Кінець кінцем, сам кінець є тільки звичайним пууф-ом. Пууф. Чого так дивишся на мене? Пууф. Що хочеш від цього стільця?! Аааах! Ти здуріла, чорт забирай, що вдарила мене?! Ааах! Зараз я тобі покажу на кого ти здійняла руку. Пууф. Що зараз робитимеш? Пууф. Ну, що ж зараз? Маленька, маленька злюка. Не пушу тебе. Не хочу сидіти з тобою. Пууф. Чого рипаєшся: ти слабша за мене. Пууф... Боляче? А тобі не цікаво, як в мені болить плече від твого удару стільцем? пууф... Не намагайся вирватись. Не хочу, щоб ти розпускала руки, тому не встану з твого живота.

В тебе ніколи не було занадто чорних очей. Зараз вони світлокарі. Чи той поліцай, що побив тебе під Підвожняком, мав дитину? Може мав доньку. Забий на нього і на його доньку. Чи пам'ятає він ту темну ніч і твої чорні очі, коли він розмахував над тобою дубинкою. Твоє волосся розпатлалось по асфальту, з кишені повипадали дрібні копійки, після ти позбирала увесь цей «скарб», ніби не було нічого більш важливішого на світі, наче все ще можна було повернути в минуле, якщо покласти дріб'язок назад до кишені, якщо підібрати розпущене волосся. Але копійки все одно випадали, а волосся трималось на голові, зліплене кров'ю. Після тих палок ти зів'яла, наче побитий градом цвіт. Від того дня ти кашляєш і мочишся сукровицею. Від того дня ти не любиш більше себе. Не любиш нікого. Відтоді я говорю тобі пууф. Може винуватиш мене за наше нещастя, може наше нещастя називаєш своїм, може більше нічого не маємо нашого. Все в порядку, тільки я вічно кохатиму тебе, по-справжньому, несамовито. Ти так нервуєшся, коли я кажу пууф. Відчуваєш біль. Твій біль, коли я кажу пууф, відчуваю сама. Всі твої страждання – мої страждання. Я хочу тебе мучити пууф-ами, щоб ти для мене залишилась, щоб ти залишилась для себе. Пууф. Пууф. Наше кохання – це пууф. Прууф – це наша надія, пууф і є наш єдиний дотик. До перевтоми говоритиму тобі пууф. Боротимуся з твоєю тишею. Пууф.

Пууф. Тиша, пууф. І от тиші, бачиш, немає. Проте. за мить, вона поновлюється. Напливає. Вдавила б тебе. Пууф. Пууф. Тиша, прийми від мене ще один пууф. Тиша, прийшов твій кінець, ми з пууф-ом розіб'ємо тебе. Ти мені дорога. Тому я хочу, мушу лютити тебе пууф-ом. Треба вигадати такий пууф, який заведе тебе. Одного дня і ти підхопиш пууф. Я навіть побачу, як ти засмієшся, візьмеш обома руками будеш пестити пууф. Пууф як камінь на шиї твоєї тиші, утягне її на дно. І вона не зробить тобі більше нічого. І ти заговориш. Тому я не припиню. Пууф...

Пууф...

ОЛЬГА БАШКИРОВА

ІФ, УМЛ, вип. 2001, канд. філол. наук, член НСПУ

УРРІ

Кримінально-сентиментальна фантазія

(Уривки)

“Уррі” був задуманий як пародія на гангстерський роман і водночас – як сіквел – продовження історії улюбленого героя (чи радше антигероя), а вийшло досить дивне утворення, що після довгих роздумів було визначене як “кримінально-сентиментальна фантазія”. У центрі твору – історія “благородного гангстера” Уррі – віртуоза, гедоніста і казанови.

Користуючись досвідом Марка Твена, хочу одразу попередити: “Уррі” написаний без будь-яких претензій на філософську глибину чи психологічні дослідження – просто хотілося створити роман загадковий, іронічний і добрий (чи, принаймні, не жорстокий), як гангстер Уррі, якого пам'ятаємо з дитинства. Подані уривки – це портрети подруг Уррі, жінок дуже різних, об'єднаних тільки очікуванням щастя.

Автор

Фанні

Навіщо боротися з тим, що є, якщо можна жити так, ніби цього немає?

Фанні Вінкельман пишалася собою – ця думка була варта того, щоб розпочати нею новий щоденник. Старий, подарований матір'ю, ще не закінчився, але Фанні закинула його. Це був символічний жест – з минулим покинчено, тепер усе буде інакше.

Новий щоденник – у дорогій шкіряній оправі, прикрашений золотим тисненням, з переплетеними оливковими гілочками на корінці, вона купила за власні гроші. І це також було символічно. Вона більше не бажала жити над цими гамірними залами, бачити, бодай упівка, цих розмальованих, як дешеві ляльки, дівчат, знати, що все це – не що інше, як зворотній бік її постійно оновлюваного гардеробу, її престижного коледжу, її торішнього круїзу. Вона більше не бажала бачити його.

Та кристальна схема життя, яку батьки й учителі вибудували для неї в лабораторних умовах, ламалася. Зміни протікали на молекулярному рівні. Хиталися найглибші основи.

Якщо він їй так подобається, чому тато каже, що з ним не слід знатися? Якщо тато так каже, то чому сам залюбки водить з ним дружбу? Якщо тато водить з ним дружбу, то чому ж тоді він не гідний Фанні? Від одного цього можна збожеволіти. А ще ж є трійки з математики, работоргівля, ядерна зброя, Роззі, яка вважає її дитиною, погане поводження з тваринами, грубі хлопці, вечори, коли не запрошують до танцю...

Але зараз – про нього.

Як сказав тато під час їхньої першої відвертої розмови?

– Я хочу спати спокійно, – сказав він, – і тому Уррі завжди може розраховувати на мою гостинність і моє вино. Не знаю, що змусило його продатися Стампу – бачить Бог, він не злий хлопець, – але Король прислухається до нього, отож мені краще дружити з ним. І все-таки, люба, тобі слід триматися подалі від Уррі. Він сам ніколи тебе не образить, але хто знає, скільки ворогів у нього в Теймері?

Отут батько помилявся – він ображав її постійно: своєю лагідною зверхністю, своїм тоном старшого брата, і тим, що ніби не помічав там – під картатими, білими, червоними, квітчастими

сукеньками Фанні – тугих перс, круто вигнутих стегон і пружкого живота, який опадав, як рівень води в озері, коли вона витягувалася всім тілом, щоб дістати з полиці книгу чи коробочку зі спеціями.

Так, Уррі – поганий хлопець, бо продав себе Стампу, і відвідує заклад її батька, і веде нічний спосіб життя, і підпоює старого Гаррі, щоб посміятися. Та найгірше в ньому те, що він не помічає її.

Але тепер усе буде інакше.

Сьогодні Фанні прокинулася майже щасливою. В кімнаті панувало матове, притлумлене кремовими фіранками світло – тільки на бильці ліжка та на світлому лінолеумі тремтіли веселі сонячні плями. Вона довго лежала на спині, вистромивши з-під ковдри ногу і час від часу розчепірюючи пальчики з нафарбованими нігтями – на маленькій видовженій стопі м'яко випиналися тонкі кісточки, схожі на прожилки каштанового листу.

З вулиці долинали вранішні міські шуми, а зовсім поруч затишно воркували голуби – часом Фанні чула ніжний стукіт їхніх кігтиків по залізній покрівлі.

Їй мимоволі пригадалися всі ті неприємні розмови, що передували “великому переселенню”, як називала Фанні переїзд до цієї квартири – батьки довго протестували, але вона була непохитна. Першим, хоч як дивно, капітулював батько – примха дочки коштувала йому сто дарлінгів місячно, а для Вінкельмана, одного з найуспішніших міських ділків, це не гроші. І ось вона тут.

Натхнена першою перемогою, Фанні почала будувати стратегічні плани на найближчі роки, а щоб вони були вагоміші, записала їх у вигляді пунктів і повісила в узголів'ї. Навіть зараз, лежачи в ліжку, вона могла, схиливши голову набік, побачити ці пункти:

1. Закінчити коледж (термін виконання – червень 197*** року).
2. Не вступати до університету, а влаштуватися на роботу і повернути батькові гроші за квартиру (термін виконання – 2 найближчі роки).
3. Заробити багато грошей і зайнятися благодійністю (термін виконання – найближчі 5 років).
4. Вийти заміж за чоловіка, **зовсім** не схожого на У. (термін виконання – ???).

Отак і слід жити далі – ніби нічого цього не існує – ні безсоромних дівуль, готових продатися за десять дарлінгів, ні кпинів дорослої Роззі, ні котячого, оксамитового голосу Уррі.

Сонячний вересневий вітер з розгону підхопив фіранку і наповнив її, ніби вітрило. Вітер виманював Фанні з ліжка. Їй заманулося вийти на дах.

Дівчина швидко підхопилася і вправно, мов жвава мавпочка, видерлася на підвіконня.

Металева покрівля загула під її босими ногами, коли Фанні стрибнула на залиту сонцем ділянку між димарями.

Звідси було видно далеко – під самими ногами в неї здіймалися дахи Старого Теймера. У проваллях двориків панувала тінь – сонце встигло відвоювати в ночі тільки горішні поверхи. Далі здіймалися шпилі ратуш і костьолів. Завершував панораму міста драконячий хребет старовинного валу, а ліворуч від нього височів темний силует Замку покути.

А там, там, за валом, лежав світ – розімлілий від вересневого сонця, напоений ароматом сосон. Там були затишні мотелі, в яких зупиняєшся тільки на ніч і які залишаєш без щему в серці. Там розляглися срібно-сірі траси, а обабіч ворухить лапами добрий старенький ліс. Уночі в ньому гріко пахнуть незнайомі трави, і дивний місяць дурманіє від їх аромату.

Фанні відчула небезпеку – вона вже поторсала двері забороненої комірки у своїй пам'яті, тому дівчина відігнала химери і кілька разів високо підстрибнула, б'ючи себе ступнями по пружких сідничках, потім стала, розкинувши руки і підставивши обличчя вітру, з насолодою відчуваючи, як щільно обліплює він її тіло нічною сорочкою.

Далі був звичайний ранковий ритуал – ванна кімната, десятихвилинна боротьба з мідно-каштановими кучерями, що врешті-решт двома покірними кісками лягли на плечі, кава з тістечком і, нарешті, одягання. Для сьогоднішнього настрою найбільше підходив стиль “кантрі”, отож Фанні вдягла довгу сукню з корсажем на шнурівці, тонкі білі панчішки, маленький капелюшок зі штучним букетиком і посміхнулася сама до себе в дзеркало.

“Суламіф”, – пригадалися їй батькові слова, і приємне тепло розлилося під серцем – як багато благополучних дівчат, Фанні мала комплекс Електри. Але чому ж тоді її так непокоїть несхожий на батька У... Ні-ні, вона забула це ім’я. Він залишився там, у бандитських ночах, у вчорашньому дні, що навічно зник із першим ударом курантів на ратуші.

Фанні простувала вузькою вулицею – струнка дівчина з обличчям ветхозавітної Рахілі. Чемна, сором’язлива, вбрана у цнотливу сукню, вона скидалася на молоденьку селянку початку століття, що у святковому одязі йде до причастя.

Проходила повз вітрину крамниці, коли почула ззаду далекий рев мотоцикла. Її серце стислося – часом, коли воно так стискалося, їй ставало шкода його, як маленьку покривджену істоту, але дівчина тільки закусилла губу і твердо крокувала далі.

“Які дурниці, – говорила вона собі, – в місті повно мотоциклістів. Чому це має бути саме він?”

Але рев наростав, і вона відчула між лопатками щось нехороше, млосне – це “щось” було як той олівець, який встромив у туге плетиво коси її сусід – злий прищуватий хлопець. Вона йшла до дошки між рядами парт, а олівець зрадницьки стримів у розкішній косі в неї за спиною, і клас захлинався від реготу, причини якого Фанні не розуміла, а тільки виразно відчувала позад себе щось жорстоке, насмішкувате, хиже.

– Вейз мір, – лагідно сказав зовсім поруч низький муркотливий голос, – яка мила дівчина!

Фанні здригнулася – темні напівазіатські очі Уррі впритул дивилися на неї. Він зупинив мотоцикл біля самої бровки, поставивши гостроносий чорний черевик на бордюр.

– Чарівна Фанні прямує до синагоги? – Запитав Уррі з тією зверхньою ніжністю в голосі, якої вона так боялася.

– Для синагоги є субота, – відповіла Фанні, не піднімаючи очей. – Добрий день, пане Уррі.

– Добрий день, Фанні, – трохи здивований її суворим тоном, промовив він. – Ти ображаєшся на мене?

– Ні, – глухо сказала Фанні. – Я поспішаю.

– Щастя тобі, – було помітно, що Уррі намагався вкласти у свої слова якомога більше тепла.

Вона повільно пішла геть. Уррі замислено дивився їй у спину, потім рішуче відштовхнувся від бордюру і, наздогнавши дівчину, знову зупинився.

– Послухай, Фанні, вибач, якщо образив, але дозволь мені дещо сказати.

Вона дивилася на нього зболеним поглядом.

– Так завжди буває, – сказав Уррі, – завжди, коли це вперше. Але одного разу ти прокинешся, і все буде як слід. Ти просто чудова. Ти така чиста, що інакше й бути не може. Не знаю, хто він, але на його місці я був би розумніший.

Фанні відвернулася – в неї вже починали тремтіти губи, в очах закипали сльози.

І зник кудись сонячний вересневий вітер, і непотрібними стали і голуби, що так ніжно цокотіли кігтикками по залізному даху, і сукня в стилі “кантрі”, і новий щоденник.

Він усе зрозумів і водночас не зрозумів нічого. Хоча ні... Усе, усе він зрозумів. І кожне його слово – брехня. Зробив вигляд, що й гадки не має про її смуток, не допускає навіть думки про те, що вона... що вони...

Вулиця пливла й хиталася за гарячим серпанком сліз. Фанні завернула за ріг і знесилена прихилилася до стіни – в доброму Теймері так багато завулків і тупиків, де можна поплакати на самоті.

Колись у дитинстві Роззі, розширюючи й без того круглі очі, пошепки розповідала їй про бандитів, які ловлять дітлахів на цукерочку чи гарну іграшку. Що потім буває з цими дітьми, Фанні не зовсім уявляла, зате вона чітко уявляла цих таємничих викрадачів – усі вони були молодими, струнками й темноокими, усі вміли принадно посміхатися і ненастанно, день і ніч, керовані незнаною темною силою, полювали на невинні дитячі душі.

Ось він – бандит, герой її дитячих кошмарів. Вона вигадала його собі на муку. А тепер нічого вже не зміниш, бо він існує, існує...

І навіщо боротися з тим, що є, коли все одно від нього не сховаєшся?

Розумниця Люсі

*Весна. Из-за Зеленої Стіни,
з далеких невидимих рівнин,
вітер несе жовтий медовий пил
якихось квітів.*

Є.Замятін

Так минала зима: тремтливі сонячні плями на стінах аудиторій, на дубових кафедрах; кава і тістечка – поспіхом, між лекціями. Так минала зима: Уолпол і місіс Радкліф, Шекспір і Гофман; нові, замовлені у знайомі парфуми – морозні, кришталеві – впивалися невидимими кігтками в костюм, у жабо, в хутро шубки, трималися міцно, довго. Так минала зима: з вікна старої бібліотеки, коли піднімаєш очі від книги, – тьмяний вигин Нейли, живої, рухливої під кригою, і сіре перед снігопадом небо, і лялькові фігурки дітей там, над рікою – ніби ожив раптом фламандський пейзаж, і в бібліотеці тепло, і можна подрімати під шелест сторінок за сусідніми столами. Так минала зима...

А потім... потім усе сталося як звичайно. Одного ранку наприкінці лютого Люсі побачила в себе на плечах знайомі руді цяточки. Це були веснянки. Колись давно, ще у дитинстві, вони жили на обличчі Люсі, але потім, коли їхня господиня стала за анкетними даними teenager, вони поступово емігрували на плечі. Взимку веснянки чаїлися, бліднули, але щойно сонце кидало на Теймер лагідніший погляд, щойно починав мляво танути сніг, бурштинові цяточки яскраво проступали на білих плечах Люсі. Так сталося і цього разу.

Проте до справжньої весни було ще далеко. За офіційним календарем весна починалася першого березня, за календарем Люсі Бейкшер – значно пізніше. Ще місяць небо часом набрякало снігом, ще місяць студенти студіювали соціолінгвістику і теорію літератури, ще місяць Люсі спокійно спала ночами – тільки бурштинові цяточки виступали чимраз яскравіше.

Але в останніх числах березня з моря в місто увірвався вітер – особливий вітер, і Люсі відчула: *пора*. Що *пора*, вона й сама не знала, але так було щовесни, так було і тепер.

Взимку Теймер міцно стояв на землі, пригнічений важким небом, придушений снігом. Але навесні, коли з моря вривався цей вітер, Теймер невагомів, рвався в небо. Змахували фіранками, ніби крилами, горішні вікна будинків, танцювали флюгери, пнулися в небо башти, і все місто ставало прозорим, легким – ось-ось злетить, мов свіфтівська Лапута.

Люсі закидала голову в небо – голова починала паморочитися від стрімкого лету білих, невагомих хмар. Після лекцій вона бігла до церкви Ран Христових і, поклавши в руку старого служки монетку, піднімалася на дзвіницю – набрати в легені побільше неба. Звідси було видно далеко – Теймер лежав перед нею казковим малюнком із форзацу дорогої книги. І протяжно, дзвінко лунали над містом голоси машин – у ту мить Люсі забувала, що це пишуть в автомобілях хитрі прилади, попереджаючи господарів про небезпеку, – ні, це були голоси живих істот. “У-у-у-і-і-і-і... у-у-у-у-і-і-і-і...”, – завивали автомобілі, і Люсі вчувалося в цьому завиванні чиесь химерне ім’я, яке чомусь бентежило її. “У-у-у-і-і-і-і... у-у-у-і-і-і-і...”

А вночі їй снилися неспокійні, химерні сни...

ІРИНА ДОРОШЕНКО

ІФ, ЛТ, маг., вип. 2005

Вибір

(Гуртожитська повістина)

Люба моя Віккі! Кохана Музо моя, Натхненнице! Господом-Богом заклинаю, світе очей моїх, зжалься наді мною, рабом твоїм, одотворцем твоїм навіки залюбленим в образ твій! Дульсінеє моя, Лауро, Богине! Якщо ти покинеш мене, серце поета не витримає і смерть моя лишиться на твоїй долі. Ти ж хороша дівчинка, я знаю, що не дозволиш великому Майстру Слова відійти з цього світу з твоєї вини, не дозволиш людству втратити Генія, Мойсея, світоча двадцять першого століття... Все в твоїх руках. Ти ж розумниця, а до сих пір не можеш втямити, що ми створені одне для одного, що ми з тобою одне ціле, ти – плюс, а я – мінус, ти – Регіна Дубовсецькая, а я – твій “Аншлаг”, ти – Верховна Рада, а я – твій законопроект, ти – булава, а я –

твій Богдан, ти – дівчука, а я – твій персик, одним словом, як в тій пісні: “Ти – мелодія, я – баян. Ти – Роксана, я – Бабаян...”, і від цього нікуди не втечеш. Я – твоя доля, я твій – Трістан, я – тавро твоє, а ти, кицю, моя “побєда”. І нікому, нікому ти, серце, не будеш потрібною, доки я сам не відступлюсь від тебе...

Я знаю, всі ви думаєте, що в гуртожитку жити класно. (“Всі”, себто мої одногрупники – кияни і ті, хто тільки збирається вступати до омріяного вузу). Справді, класно. Особливо на вихідних, коли більша частина несамовитих філологів роз’їжджається по домішках посмакувати гарячого маминого борщу. Тоді настає більш-менш відносна тиша, і можна спокійненько пересапнути годинку-другу, почитати цікаву книжку чи приготувати щось смачненьке. Та весь драйв не в тому, що ти лишився один і в тебе з під носа ніхто не потягне найласішого шматка, драйв у самому процесі. Починається не життя, а казка: ти спиш, і ніхто не топчеться по тобі, намагаючись дістати підручника з твоєї полиці, ніхто не тягне тебе за ноги йти грати в баскетбол, цікава книжка читається тоді легко і приємно, і ніхто не вириває її з рук, аби всоте подивитись, чим же саме ти так захопився.

Насмаживши картоплі, поважно відкриваєш банку консервованих грибочків і починаєш розмірено та спокійно жувати, урочисто присьорбуючи кефір. Аби відчутти себе справжнім аристократом, можна навіть взяти повноцінний столовий набір – ножа і виделку. Я ж кажу, головне – процес. Спокійно, як вихована людина, насолоджуєшся трапезою, а не те, що твоя ложка відлітає при першій же спробі зачерпнути якоїсь каші, тільки жалібно дзенькнувши об інші ложки, за якими навряд чи можна щось дістати (хіба що стати на стільчика і над калагою понюхати: а що ж там хоч їлося?)

Проте до всього звикаєш. Одна проблема – тут неможливо тримати домашніх тварин, а я дуже люблю котів. Якось забрела до нас у кімнату кицька, ми її назвали Дунею... Мені то нічого, а от сусідці моїй вона почала діяти на нерви, бо гасала туди-сюди як навіжена, і буквально ходила у всіх по головах. В результаті кицю посадили у великий поліетиленовий пакет і повісили на вішалку, щоб вона трохи заспокоїлась. В пакеті Дуня сходила в туалет, а потім щасливо вирушила у сміттепровід, бо хтось із хлопців помилково сплутав її з не винесеним сміттям.

Взагалі у нас всі хлопці були трохи з причудами, принаймні один мій сусід-китаєць. Оце унікал, скажу я вам. Худючий, тоненький, мав блакитні очі, носа з горбинкою, впалі щоки, відстовбурчені прозорі вуха з червоними судинками, велику кучеряву голову і філософське мислення. Як бачимо, типовий представник жовтої раси, і звати цілком китайсько – Саша. Ну це все жарти, звичайно, просто хлопець вивчав китайську мову і в результаті по-іншому, як Саша-Китаєць, його ніхто й не називав. Кожного ранку на балконі Саша вправлявся йогою (від того він, мабуть, був такий дебелий) і вважав себе п’ятсот першим перевтіленням Будди (і, ніде правди діти, це, мабуть, була його найневдаліша метаморфоза). Саша був людиною крайнощів, у музичних уподобаннях – теж. Частенько, йдучи коридором, він начитував речитативом російській реп з виглядом “матьорого” нігера і з розчепіреними пальцями, або ж, готуючи суп, на весь поверх затулював українську народну думу низьким потойбічним басом, що аж мороз поза шкірою йшов. Ні, він мене не нервував, ми з ним навіть товаришували. Просто Сашко дуже любив раптово поставати з-за кутка і говорити межі очі “привіт!”, або “як життя?”, і так само раптово кудись зникати, а в тебе від переляку ще півгодини тремтіли кінцівки і шалено гепало серце. І взагалі, Саша був дуже ввічливий, міг за день п’ятдесят разів запитати “як життя?” і більше нічого, і головне, що кожного наступного разу він ставив це питання з такою непідробною цікавістю і щирістю, ніби бачить тебе вперше за цілий день. Дивовижний хлопець.

А ще Сашко був відмінником навчання, що рідко траплялося серед студентів східної філології, любляв китайську і японську поезію, і наскільки мені відомо, сам щось писав, але нікому не показував, вважаючи, що якщо творчість його чогось варта, то все одно колись доля крутоне так своїм іскряним шлейфом, що твори його самі посипляться з шухляди на сторінки найпопулярніших літературних видань, настане його зоряний час, і країна побачить обличчя свого героя. Саша мав феноменальну пам’ять і своєрідне мислення, сформований світогляд з орієнталістськими ухилами, своїми пріоритетами і завжди готовими, давно обдуманими і обґрунтованими відповідями на будь-які питання. Він був розумним студентом, цікавим співбесідником і хорошим товаришем. Він був типовим генієм з типовою для генія зовнішністю, трохи несповна розуму, чи то занадто сповна, але тільки за те, що він знав близько тисячі

ієрогліфів і на цьому не зупинявся, я вже мимоволі схилялась перед цим кучерявим буйноголовим чудом.

Одне мене тільки бентежило і хвилювало в Сашкові. Це ота його якась вже аж занадто щира відкритість до навколишнього світу, якась дитяча довірливість, інколи абсолютна непристосованість, прямота поглядів, справедливість і цнотливість юнацької душі. Його часто-густо заляпували багном автомобілі, а він інколи навіть не помічав цього, широко крокуючи тротуаром і вимахуючи своїм подертим портфелем, амплітуда коливань якого інколи досягала двох метрів. Його бутерброди по-іншому, ніж маслом донизу, ніколи не падали, а під кришечкою його “Кока-Коли” іншої фрази аніж “Спробуй ще!” годі було й сподіватися. Сашкові інколи перепало в тролейбусі за відчайдушні спроби справедливим шляхом вирішити проблеми з контролерами чи за героїчні поривання захистити інших. Бувало, страждав наш ідальго і від дворових пацанів у спортивних костюмах і лакованих гостроносих черевиках, коли засиджувався допізна в бібліотеці, а потім відмовлявся сплачувати право пересуватися по району після одинадцятої вечора. Словом, вустами Саші говорило правосуддя, що й приводило найчастіше до трагічних наслідків. Але найбільше мене захоплювала в цій людині ота позитивна енергія, яку хлопець випромінював, якою світився, і від якої, здавалось, і вуха його, і вся його довготелеса тонка постать ставали ще більш прозорими та якимись наелектризованими. Я здогадувалася, що було блоком живлення для Сашка. Безперечно, любов, і пізніше всі мої здогадки підтвердились.

Люба моя Вікторіє! Я довго думав. Зважував усі “за” і “проти”, подумки перебирав усі вади твоєї зовнішності й характеру, та все-таки дійшов висновку, що не зможу без тебе прожити. І я радий тобі повідомити, що незабаром ми офіційно станемо подружжям. (Ну що ти... не дякуй...зробити тебе щасливою – це мій обов'язок).

Ми влаштуємо “пир на весь мир”! Але аби трохи зекономити, візьмемо весільну сукню моєї троюрідної сестри. Правда, сукня трохи застарілого фасону, та й посіріла від часу, проте нічого, зате на ній стільки різноманітних шлярок, стрічечок і брязкалець, які ви, жінки, так полюбляєте, що перед нею не встоїть жодна модниця. Тобі сподобається, я знаю.

Я знаю тебе влучно і наскрізь, я знаю всі твої смаки, примхи і забаганки, я знаю в якій теплиці ти зрощена, з якою любов'ю ти виплекана для мене, тому й усі зірки до твоїх ніг. Я знаю тебе краще, аніж ти сама себе знаєш. Моя наречена повинна бути найкращою.

Потім, кохана моя, я заберу тебе до своєї затишної однокімнатної квартирки в передмісті. Певен, що таке янгольське створіння, як ти, відразу порозуміється з моїми старенькими батьками та молодшими братиком і сестричкою. Щоночі, жадана моя, ми будемо кохатися до втрати свідомості, до сліз, до смерті. Я не раз бачив це у сні, я стужився, мила, за тобою. А вранці ти готуватимеш мені яєчню з сиром і каву “в ліжку”. Ми народимо купу діточок-карапузів, і довгими зимовими вечорами ти будеш плести шкарпетки, сидючи в кріслі-гойдалці, а я писатиму, писатиму, писатиму свої шедеври...

О, золотосіяна моя! Тільки не зіпсуй нічого, Віккі, не протився, кохана, і, змирися зі своєю долею, не нароби дурниць, кицю. І... не сердь мене, чуєш? Не треба.

З повагою, твій коханий.

- Га?.. Я?..Ні. А що? - стрепенувся Сашко і наче виринув з глибокого сну.
- Та нічого, брат, просто, у мене оце виникла думка, що я вже півгодини розмовляю сам із собою. І ти знаєш, я, виявляється, досить непоганий співрозмовник. Принаймні слухати вмю.
- Вибач, Дене. Я трохи той, задумався.
- Та пусте, старий, буває, – Денис лежав на ліжку, підклавши руки під голову, і широко посміхався своєю симпатичною посмішкою, свердлячи веселим поглядом Сашка. – Шо? Любов?
- Яка там любов, Дене, я тебе прошу! – Сашко, наче коник-стрибунець, зіскочив зі свого ліжка і швидко закрокував туди-сюди по кімнаті, заклавши руки в кишені витягнутих на колінах спортивок, при цьому ще й нервово посмикуючи худим гострим плечем. Ден насторожився і примружив спостережливе око: сусід так поводитьсь вкрай рідко, тому Ден підвівся на ліжку, і обіпершись на лікті, вже серйозно запитав:
 - Сантьор, що, знову з місцевими проблеми?
 - Ет!..– махнув Сашко рукою, продовжуючи човгати капцями по підлозі і посміхаючись. – У мене ніколи ні з ким не було проблем, Дене, ти ж знаєш. Це скоріше у них зі мною були

проблеми, і саме я є їхньою першою проблемою, і саме про мене вони думають щовечора, сподіваючись зустріти мене кожного наступного дня в темному провулку.

Ден уже спіймав нотки гумору у Сашковому голосі, і його обличчя мимоволі почало розпливатися у посмішці: все в нормі, зараз почнеться філософія. А Сашко діловито провадив далі, чимраз більше і більше запалюючись, театральню жестикуючи одною рукою, а другу так само тримаючи в кишені:

- Ти знаєш, друже, я навіть інколи намагаюсь якнайдовше побродити по нічному району, аби поспілкуватися з цими нещасними. Давно відома істина: кожна людина повинна реалізуватися в певній сфері діяльності, знайти свій "сродний труд", аби бути щасливою...

Сашко зупинився посеред кімнати і замріяно подивився у вікно, а потім раптово крутонув головою в Денисів бік:

- А я виходить, і є їхній "сродний труд", що дає змогу їм повністю виразитись і бути від того щасливими. Я радий, що можу бути їм корисним і готовий інколи навіть пожертвувати своїм симпатичним фейсом.

- Браво! Браво! – Денис зааплодував товаришу, який відразу розкланявся на всі боки, - теорему, як завжди доведено блискуче, а факт Ваших далеких родинних зв'язків з Матір'ю Терезою більше не підлягає сумніву. Браво!

Сашко з розгону приземлився своєю п'ятою точкою на ліжко:

- А якщо серйозно, Дене, я відчуваю, що скоро розроджусь, – випалив він, гепуючи плюшевим ведмедиком – пандою об спинку ліжка, що ще раз довело радикальну відмінність між дівчачою і хлопчачою системами цінностей.

- Та невже, старий? – радісно скрикнув Денис, перевертаючись. Він підпер голову рукою і заграв в сторону сусіда своїми бісівськими очима, - ти це серйозно, кохана? Нас скоро буде троє?

- Лахмандей ти, Дениско. Я відчуваю, що скоро знову щось напишу...

- Саньок, так ти це серйозно? – Денис аж схопився з ліжка і став у шортах над Сашком, розправивши широкі плечі і трохи аж відвівши руки назад, ніби збираючись схопити сусіда в обійми і розцілувати на radoшах.

- Так, - спокійним рівним голосом відповів Сашко. Він лежав із заплющеними очима і схрещеними руками на пузі. – Так, синку.

- Ну, і як воно? – гарний, міцно збитий Ден вже сидів на маленькому стільчику напроти Сашка, заклавши ногу на ногу і обхопивши обома руками колінну чашечку. Він безрезультатно намагався зазирнути у заплющені Сашкові очі. Збоку це нагадувало чергування біля ліжка безнадійно хворого, що перебував у коматозному стані, і ось – ось мав відійти, вже й руки схрестивши для такого діла.

Дениса доймала нетерплячка і цікавість, а разом з тим розпирала радість за товариша. Не дивуйтеся такій реакції. Денис схилився перед творчістю, але сам ще в школі змушений був визнати свою поразку у вправах з віршування, коли написав про те, що інколи відчуває себе дуже погано, що його нудить від уроків української мови, що він віддає перевагу грі в баскетбол, а не настільному тенісу, що Оленка з паралельного класу вельми симпатична особа, та плюс ще думки на тему "Хто поцупив мого плесера?" впереміш з темою "Що таке буття?", і все це умудрився вмістити лише у двох строфах, в результаті вчителька піддала його творіння жорстокій критиці перед обличчям всього класу. Ну звичайно, куди йому було рівнятися до сопливого віршика про квіточку і метелика, відмінниці і фаворитки викладачки Валі Паляниці. На превелике диво, виявилось, що її вірш був багаторівневим, концептуальним і майстерно виконаним. Образ метелика, який у фіналі того безсмертного твору, раптово відкинув коньки, чи то пак, лапки, чи то пак "помер на листочку жоржини", теж виявився глибоко трагічним і символічним. А квіточка, так то взагалі стала новим віянням і поступом у літературі, і товстощокій рум'яній Валі пророкувалася доля видатної поетки.

Зараз Валя вчиться на вчительку, продовжує писати, але, здається, після "Квіточки і метелика" так більше й не спромоглася написати щось більш геніальне.

Так ось, то було перше і останнє, як Денис вважав, його літературне читання, після якого він зарікся брати олівця до рук, хоча не раз і не два на папір просилося наболіле, пережите, вимріяне. Крила його Пегаса підрізали ще в юності, а новим він сам не хотів дати волю відрости. Правда він писав деколи, але то були вірші на замовлення. Замовником була його молодша сестричка Наталя, яку в родині пестливо називали Тасею.

Якось у школі другокласникам завдали вивчити улюбленого віршика, і так як у Наталі такого не виявилось, а "що-небудь" вона категорично відмовилась учити, тут мала переключилась на старшого брата, аби той спеціально для неї написав літературного шедевра. Довгенько вона діставала Дениса, аж поки той після довгих вмовлянь зрештою почав торгуватися, а це вже було добрим знаком. Зійшлися на трьох гривнях і двадцяти п'яти копійках. Мала розбила свою копілку, відрахувала потрібну суму, трохи потримала папірці в руках, тяжко зітхнула, і простягла гроші меркантильному брату, після чого обое з серйозним виглядом потиснули одне одному руки, і Денис тішачись з малої, пішов пити пиво. Після пива взявся до роботи. Стан, той що треба. Як у французьких символістів, що за допомогою абсенту викликали у своїй уяві найнеймовірніші фантазії. Та діватися нема куди: пообіцяв – виконуй, та й з мамою не хотілося проблем. І після п'ятнадцяти хвилин роботи на папері з'явилися ось такі рядочки:

Ми радіємо півдня за сестричку Тасю,
Бо у неї у шухлядці поселився Вася!

Це не слон, і не жирафа,
Ходить ходором вся шафа.
І не пес, не кошенья,
А маленьке мишеня.

Вася знає толк у їжі –
Спожива продукти свіжі.
І книжки щодня читає,
А прочитане з'їдає.

До комп'ютера дібрався,
Бо на цьому ділі знався.
Був у нас колись комп'ютер, а тепер немає...
Зате Вася Word і Windows у деталях знає.

Був колись і холодильник, тостер, телефон,
Телик, імпортні шпалери і магнітофон.
Мамина мікрохвилівка, і бібліотека...
Всю Васько перечитав. Навіть "Чука й Гека".

Татко в шоці, мама – теж:
– Що це за напастя?!
... Давить либу у шухлядці мишенятко Вася...

І що найсмійніше, та ж таки вчителька, яка свого часу жорстоко розкритикувала Денисову творчість, довго і пафосно захоплювалась Наталчиним віршиком, навіть не маючи уяви про те, хто був його автором.

Денис знав, що його сусід по кімнаті, Саня-Китаєць, щось там собі шкрябав тишком у захлавлені книжечки, та нікому з хлопців не давав читати. Тільки одного разу, пізно вночі, коли Ден повернувся з друзями з дискотеки, і як завжди застав Сашка згорбленим біля настільної лампи, той сором'язливо запропонував йому оцінити свою творчість. Так Ден став першим Сашковим літературним критиком. Після чого всілякими способами намагався стимулювати працю товариша, бо вже саме спостереження за Сашковою творчою лабораторією було для Дена надзвичайно цікавою справою. Від творчих злетів до творчих падінь товариша, Денис разом з Сашком проходив усі кола пекла.

Для мене досі лишається загадкою, як ці двоє, абсолютно різні зовні і за характером особистості, вживалися в одній кімнаті.

- Ну, то коли чекати нам поповнення?

- Скоро, синку, скоро.

Сашко так само лежав зі схрещеними руками на пузі і заплющеними очима, а потім раптом відкрив їх, блакитно-прозорі, і додав:

- Потрібен час.

Здрастуй, кицюню. Це знову я, твій коханий. Шлю тобі палкий свій привіт і поцілунки. Сьогодні знову бачив тебе. Хотів підійти, але, як завжди не наважився. Ти – гарна. Гарна, бо моя дівчина іншою просто не може бути. Мені приємно дивитися на твоє випещене усміхнене личко, і хоч поки що ти посміхаєшся не мені, проте солодке передчуття твоїх обіймів, уже проймає холодком моє тіло.

Вікусю, ластівочко моя, щибетушечко... Мені так прикро, що ми поки що не разом, так образливо, що ти не звертаєш на мене уваги, хоча кожного дня ми бачимося, і кожного дня я намагаюсь відшукати в твоїх очах хоч крапельку любові. Сьогодні ти пройшла повз мене, навіть не глянувши у мій бік, і це після того, як я зізнався тобі у листі про свої почуття до тебе, зірвав завісу з прекрасної скульптури, яку ліпив довгі місяці, спостерігаючи за тобою, тривалий час не виставляючи її на осуд іншим. Ти перша, кому відкрив її, таку граційну у своїй вишуканості форм, чисту і соромливо цнотливу, ти перша і остання, Вікусю, і ти повинна врешті решт почати цінувати це. Я просто не розумію твоєї байдужості.

Позавчора я двадцять хвилин ішов за тобою вулицею. Я милувався твоєю гордою поставою, стрункими ноженятами, високо піднятою голівкою і жмутом пшеничного, аж сонячного волосся, зібраного в тугий хвіст. Я видивлявся, вишукував тебе у натовпі, слідував за тобою, наче за провідною зорею, сподіваючись, що того дня ти приведеш мене до дверей храму нашої любові, озирнешся, зачекаєш на мене. Не озирнулася. Не зачекала. Привела до дверей модного магазину одягу.

Ти віддалася від мене все далі й далі, гублячись у живих вуличних хвилях, доки повністю не потонула у тому гамірливому різнобарвному океані, навіть не намагаючись вхопитися за мою простягнену руку до тебе. Руку, що хотіла вихопити тебе з тої буденності, з розміреного, розпланованого, щоденного графіка, руку, що повела б тебе в казку, пригорнула б до гарячого серця, що стала б для тебе надійною опорою. Ти вкотре протавила цю нагоду, любя моя Віккі. Ти знаєш, що таке гаряче серце?!

Ось... Сиджу собі на балконі і спостерігаю весняну прохолодну ментолову ніч – поверхом вище хтось палить ментолові цигарки і п'є каву: теж не спиться. Чути уривки тихої розмови, сміх.

Люблю, коли місто спить. Люблю дивитися на нього. Відірватися від тривалої роботи на комп'ютері і отак вийти просто в ніч, поглянути на світ зовсім іншими, стомленими очима.

Спить мій рідний гуртожиток, мирно сопуть по кімнатах несамовиті філологи, пустими коридорами бродять їхні сні-примари. Ніби в якомусь тумані туляться попід стінами білі пухнасті кролики, пливуть просто повітрям великі золотаві риби, діловито ходять з кімнати в кімнату, просто проникаючи через зачинені двері, викладачі. Зупиняються біля кожного ліжка, щось розповідають, жестикулюють, проте голосів їхніх не чути. Беруть зі столу чи просто з підлоги розгорнені підручники, перегортають конспекти, сперечаються між собою, щось доводять, виходять, проникають до іншої кімнати. Мирно сопуть студенти. Пливе рожева хмаринка просто повз мене – протягом винесло чийсь сон аж сюди, на свіже повітря, - тільки б не наполохати, тільки б не видати своєї присутності.

Руки гріє чашка зеленого чаю, біля серця теплиться моя любов. „Ти ще не спиш?“, – запитує вона мене з екрану мобільного телефону. „Ні“. „Мала, ти ж обіцяла... Знову на балконі?“. „☺ соггу, це вже звичка“. „Я скучив ...“. „... і я теж ...“. „...люблю тебе, моє сонечко.“ І я тебе люблю. Десь на іншому кінці міста, на чотирнадцятому поверсі спить моя зеленоока любов, як завжди без подушки, з дитячим безтурботним виразом обличчя. Поруч спить його великий плямистий дог, час від часу сонно підводячи голову і насторожуючи вуха. Молодець, пес: пам'ятає нашу домовленість – вірно стереже мою любов, за що мені інколи доводиться платити самотніми вечорами, аби дозволити цій великій, добрій тварині побути наодинці зі своїм господарем, як у старі добрі часи, насолодитися довгими виснажливими прогулянками з цією для нас обох однаково дорогою людиною. Тільки з цією істотою я можу ділити свою любов і ні з ким більше.

„Ти ще не спиш?“, – набираю латинськими літерами. Мовчить телефон. Спить. Рівне, спокійне дихання, скуйовджене волосся, злегка відкриті губи, припухле миле обличчя, подушка на підлозі, зібгана ковдра, зім'яте простирadlo. Міцне молоде тіло.

Він і зі мною спить зовсім не так, як пишуть про те у любовних сентиментальних романах: „ він обняв її, вона притиснулася до нього й заснула на його мужніх грудях...“, ну і так далі, і тому подібне, і вранці вони прокинулись в тому самому положенні. Він спить так, як йому зручно і як йому заманеться, і в цьому виявляється його справжня чоловіча натура і вроджена незалежність. Це трохи зачіпає мою гордість. Таке враження, що цього хлопця ніколи не вдасться приручити до кінця, зробити його повністю своїм. А з іншого боку, це одна з причин, яка і тримає мене біля нього, і, може, навпаки, мені вже давно вдалося його приручити, і він абсолютно відкритий переді мною, не боїться бути уві сні таким, яким він є насправді: любить, аби йому почухали спинку, інколи трохи хропе, що пояснює як тактику відлякування злодюг, спить у неймовірно смішних позах, стягує з мене ковдру або сопе цілу ніч на вушко, як кошеня. Я люблю дивитися, як він спить. Мені приємно щоранку прокидатися з ним в одному ліжку

<...>

Я бачу, як сколихнувся спросоння старий парк, йому відгукнулася поодиноким сигналом та гудінням двигуна сонна магістраль. О такій порі людське вухо стає особливо чутливим, а звуки особливо дзвінкими та пронизливими. Скрипнули двері якоїсь кімнати, кинулись врозтіч сполохані сні: шуснули під плінтуси сполохані кролики, золотавих риб миттєво затягнуло світловою водовертю під плафон настельної сліпучої лампи, дременули східцями на верхні поверхи налякані викладачі. Човг, човг, човг, човг, човг... Хтось іде коридором. На балконі, наче привид, з'явився Саша-Китаєць.

- О! Доброї ночі, панночко! Чудесна ніч, еге ж?

- Еге ж, чудесна. А Вам, пане, теж бачу не спиться. Маєте непоганий вигляд, як на таку пізню годину, - стримуючи сміх, відповіла я.

Саша стояв на балконі в одних сімейних трусах аж за коліно, з яких привітно посміхалася Масяня. Через усе обличчя у нього пролягла свіжа належана на подушці смуга, з його кучерів, наче ріжки, стирчала пара пір'їнок, та незважаючи на все те, очі його, як завжди, світилися якоюсь загадковістю і повчальністю. Саша подивився на небо, потім вниз і ні сіло ні впало спитав:

- Скажіть мені, панночко, ви б хотіли увійти в історію людства? Залишити після себе якийсь бодай маленький слід?

- А що? Є пропозиції?

- Ніколи не відповідайте запитанням на запитання. Завжди формулюйте свою відповідь чітко і ясно.

- Перепрошую, професоре. Хотіла б.

- Тоді вперед!

- Легко сказати.

- Ти ж вчишся на письменника, напиши якийсь геніальний твір.

- Мабуть, мій час ще не настав. Я відчуваю, що ще не готова.

- А я тобі трохи заздрю.

- Чому?

- Ну... бо заздрю, та й по всьому. А насправді, я тобі зараз розкажу. Розумієш, я бачу цю прекрасну весняну ніч, цей місяць, це місто, яке покійно лежить біля моїх ніг, і мені хочеться говорити про це, виразитися. Цей стан піднесення мені давно знайомий, так буває, коли після довгої перерви бачиш море або гірські вершини. Так буває, коли бачиш щось величне, сильніше за тебе, але в той же час ти впевнений, що воно тобі не зашкодить і ти перебуваєш у повній безпеці. Це стан захопленості... навіть закоханості якоїсь. Тоді мене починає рвати на безліч маленьких коциків, всередині щось нуртує і проситься назовні. Я відчуваю, що ось-ось дійду до тієї точки, коли наче розпалений вулкан вивергну ту кипячу лаву, і накрию нею весь світ, усе те прекрасне, що побачив і провідчував... Це не смішно, тут плакати треба.

- ... Процес ерупції. Іван Франко "Із секретів поетичної творчості"...

- Ось бачиш, ти знаєш, навіть як називається такий стан, а я – ні... І в цьому моя проблема. Я не можу знайти потрібну форму для самовираження, я не знаю якою вона повинна бути, який стиль обрати, який ритм задати твору, аби його правильно зрозумів і сприйняв читач. Я пробував

просто слухатися свого серця і писати так, як воно мені диктує, та вийшло зовсім не те, що я хотів. Я загубився у своєму відчайдушному натхненні і змазав усе, що хотів сказати насправді. Я так заборпався у своєму "я", своєму коханому ніким не вивченому "я", що наступного ранку мене ледь не змудило, коли я перечитував те, що ще вчора мені здавалося на диво вдалим твором. Я задумався: "Кому це потрібно? Кому потрібні всі оці мої маразми? І яке право я маю нав'язувати їх комусь? Та хто взагалі їх читатиме? Ці дослідження особистого світу назавжди залишаться цікавими лише мені одному!" Дивно, але, кажу ж, що наступного ранку мені й самому стало гидко перечитувати ті сентиментальні листки і я порвав їх, і вирішив більше не писати. Я не знаю як правильно це робити, розумієш? НЕ ЗНАЮ.

- Сашо, а ти знаєш, що таке талант?

- Талант – це те, що вирізняє людину з поміж інших, бо вона вмєє робити деякі речі так, як ніхто інший. Талант не можна прив'язувати тільки до творчості. Це взагалі, я думаю, одна з людських якостей, яка може проявлятися в будь-якій з людських діяльностей. Он у Дена наприклад, талант до вивчення французької мови: він практично ніколи не відкриває підручника, зрідка з'являється на парах, більше грає в баскетбол, ніж вчиться, проте складає всі іспити на п'ятірки, в той час, коли всі його одногрупники-заучки не вилазять із-за книжок, і при цьому стабільно отримують свої трояки. Це його особливість. Він цим відмінний від інших, він лідер у групі. Взагалі, у нього талант бути лідером, особливо не напружуючись. Проте, сама ж знаєш, є багато випадків, коли такі якості частенько сплять, і тоді людині потрібно самій віднайти їх, або щоб поруч був хтось, хто допоміг би це зробити.

- Я, мабуть, багато чого загубила в собі...

- Усі ми багато чого загубили в собі. Одні – за обставинами, інші – через лінощі, – потер собі плечі Сашко і позіхнув, потім, ніби щойно мене помітив, запитав: - А ти чого досі не спиш, га?

- Та так, думаю... Останнім часом мені не дає спокою одне вічне, заявлене століттями питання, на яке вже давно відповіли платони-аристотелі, а все одно хочеться знайти йому своє пояснення... В чому щастя?

- В гармонії.

- Ото ж бо. Гармонія з самим собою, з суспільством, з коханою людиною, з природою... Дивлюся оце собі на наш старенький парк, і здається мені, що він давно пройдений нами вздовж і впоперек, і по діагоналі, практично повністю електрифікований, уतिकаний ларками з морозивом та пивом, все таки не повністю розкрився перед людиною. Десь у зеленій його пазусі заховано казкове озеро, до якого ще жоден з нас не доходив... Саме там, мабуть, розцвітає квітка папороті в ніч на Івана Купала, і живуть своїм життям усі фольклорні персонажі – лісовик, мавки, русалки, потерчата... Уявляеш, а ми навіть не підозрюємо про це, живемо поруч, і навіть не звертаємо уваги на той прекрасний світ. Інколи, прогулюючись парком, мені здається, що за мною хтось стежить. Ми ходимо асфальтованими доріжками, сидимо на лавках, катаємось на каруселях, сміємося, граємо в бадмінтон, вигулюємо собак, проте рідко, дуже рідко піднімаємо голову догори, аби подивитися на небо, на зелені крони дерев. До речі, у мене останнім часом почали боліти очі.

- За комп'ютером багато сидиш. Ну?

- От. Я якось сміючись, закинула голову догори, і наче вперше раптом побачила над собою бездонно синє небо в зеленому обрамленні листя. "Господи, краса яка!...", – вже не слухаючи подружку і не опускаючи голови, в захопленні подумала я, – як же могла я раніше цього не помічати?..." І мені здалося, що з крон дерев на мене такими ж здивованими очима дивиться хтось інший. Ось і зараз дивлюсь на той таємничий парк, сонний, зовні спокійний парк і уявляю, як аж кишить він, особливо вночі, своїми лісовими правічними мешканцями. А зовсім поруч гуде швидкісна магістраль і заporошує їдким пилом зелені очі нашого парку. Ну хіба не парадокс?

- Мабуть, що так.

- Так воно і є. З кожним десятком років ми дедалі більше відгороджуємося від своїх першопочатків, традицій, природи, відганяючи своєю байдужістю і завченістю все вище і вище у крони дерев її духів, яким тільки те й лишається, що мовчки спостерігати за нами крізь хитромудрі сплетіння гілля і бути непоміченими. Людина чимдалі розширює свою опановану

територію, куди іншому ступити – зась. А я хочу гармонії з усім світом ... А ще хочу сходити на кладовище. Просто так. Як думаєш, зі мною все нормально?

- Цілком. Так буває, коли біополе послаблюється, а в таких місцях завжди попускає.

- Думаєш?

- Не думаю, а знаю.

- Так ти говориш, що теж пишеш?

- Відчуваю, що скоро розроджуся якимось твором. Тільки не можу зрозуміти, чого такі тяжкі перейми.

- Тобі потрібен поштовх. Каталізатор якийсь. Збудник, що активізував би ту ділянку мозку, що відповідає за творчість. Пошукай його.

- Думаєш?

- Не думаю, а знаю, Сашо! Треба йти спати. Добраніч.

- Добраніч.

Швиденько, швиденько під ковдру... М-м-м, моє зручне дерев'яне ліжечко, моя улюблена синя постіль з ведмедиками на хмаринках, мій глиняний мальований дзвіночок над головою – мій вірний охоронець снів... Як я вас люблю, мої любі! Спасибі вам за те, що ви у мене є. Цікаво, що там у нас сьогодні будуть показувати?...

...**Л**юді сняться мені океани,
Рідше річки і маленькі озера,
Ирії різні, вечірні тумани,
Низки мелодій і сині порт'єри.
Арки, фасади будинків величних.
Древніх будинків. Древніх, як світ.
Орнаментальні малюнки незвичні,
Різні епохи і тисячі літ.
Обриси казки, добрі герої.
Шелест сторінки. Деревя. Трава.
Ех, моя фабрика снів!.. Я такої
Не проміняю на просто слова...
... **К**нижка упала, лампа горить ...
Ой , та тихіше ж бо! – Ірочка спить!

...*Мені так жаль тебе, Віккі... Бідне моє, засліплене світлофорами твоїх таки доріг, кошеня, світлофорами, які постійно диктують тобі правила і втискають в рамки "можна – не можна". Налякане моє звірятко, оглушене шумами твоїх таки метро і трамвайів, які ти сама щодня вибираєш, а вони несуть тебе від мене одними і тими ж нудними маршрутами із завченими пейзажами за вікном. Так не можна жити, Вікторіє, і одного дня я все зміню, побачиши. Я стану на твоїй дорозі, просто посеред сірого міста, яскравим цирком-шапіто, або веселим луна-парком з каруселями та солодкою ватою, або барвистим духмяним полем зі зграйками волошок, або крамничкою з іграшками твого дитинства, або просто намальованим на асфальті гарячим серцем з твоїм ім'ям „ ВІК - ТО - РІ - Я ” ...*

І ти зупинишся перед ним, я знаю. На якусь мить зупиниться весь твій світ, застигне натовп і транспорт, повиснуть літаки у повітрі, замруть стрілки годинника, і тільки біля твоїх ніг пульсуватиме моє серце... Але й це не головне. Я хочу аби в ту мить ти усвідомила себе особливою, неповторною, потрібною. Перестала бути пустою лялькою, яку просто приємно зводити в кіно, пригостити морозивом і поговорити на загальні теми, з якою не соромно вийти на люди та й по всьому. Ти ж не така насправді, я знаю. Миле моє, любе моє Вікенятко, тобі так не личить цей прибраний образ міської дівчинки в рожевих черевичках на шпильках з рожевою мініатюрною сумочкою і штучним блиском на губах. Заховалося, знітилося в клубочок десь глибоко в душі твоє справжнє "я", іскристе, норавливе, проте засоромлене своєю простотою і щирістю, причаїлося, і боїться зробити зайвий рух, аби не вирізнитися своїм яскравим темпераментом на фоні одноманітних своїх подружок-кисянок. Тобі тяжко, я знаю, кицюню, тяжко вдавати з себе щось інше, аніж ти насправді є. Нічого, потерпи, рідна, я це виправлю, я допоможу... Тільки дай мені таку можливість.

- О! Привіт! Що робиш? – наче грім серед ясного неба, пролунало над моїм вухом, і кришка від каструлі впала з дзенькотом на кахельну підлогу. Я відчула, як від переляку йокнуло серце. В кухні з'явився розхристаний і якийсь аж занадто збентежений Сашко. Опановуючи себе, я відповіла:

- Борщ варю.

- Борщ! – забігав навколо мене він, – Чудово! Просто чудово!

Саша різко крутнувся на місці, від чого його старенький портфель не витримав і випустив на підлогу два зошити, але хлопця вже не було, й тільки десь вкінці коридору лунало його збуджене "Чудово!"

Через п'ятнадцять хвилин картина повторилася, але цього разу Сашко з'явився вже зі сковородою і яйцем:

- Привіт! Що робиш? – він швидко клацнув яйцем об сковорідку, випустив його в раковину, а шкаралупу кинув на вже підігріту пательню.

- Борщ варю! Сашо, шкаралупа неїстівна! – сказала я, – Що з тобою?

Сашко заклав руки в кишені й збуджено закрокував по колу:

- Ти знаєш, я, мабуть, знайшов. Ну, пам'ятаєш? Ми говорили. Той каталізатор, той поштовх. Я знайшов те, що шукав.

Його очі світилися любов'ю.

Історія Сашкового кохання закінчилась так само раптово, як і почалася. Кілька тижнів наш геній ще політав на крилах, засліплений своїм блискавичним, проте нетривким, скляним коханням до дівчини Віки, про яку ми знали зовсім мало. Тільки згодом виявилось, що вона вчилася на паралельному Денисовому потоці і студіювала італійську мову. Сама була не киянка, а з Харкова, і рік тому назад перевелася до нас з Харківського університету, де її татусь був першим проректором. Віка була довгоочікуваною єдиною дитиною в заможній сім'ї і ніколи ні в яких своїх бажаннях не знала відмови зі сторони батьків: іграшки в неї були найкращі, дитсадок і школа – приватні, одяг з наймодніших магазинів і кожна її забаганка виконувалася блискавично. І коли це примхливе розбещене дівчатко перетворилося на доволі симпатичну, проте так само вередливу, молоду особу і прийшов час вибирати вуз, то на відміну від усіх інших абітурієнтів, у Віки це питання не стояло так серйозно і своїх особистих зусиль вона анітрохи не доклала – татко без вступних іспитів улаштував доцю на факультет іноземних мов рідного університету. Пройшло два роки, і Вікусі захотілося спробувати на смак всі розкоші столичного життя, і любий татусь не зміг їй відмовити в цьому. Завдячуючи своїм старим університетським знайомствам і зв'язкам, зробив усе, аби Віка перевелася до столичного університету. Перевелася, але різко з відмінниці перетворилася на трієчницю, проте чи навчання було для Віки головним? Нові друзі, нові шанувальники, дорогі спокуси дорогих нічних клубів і розваг, модний одяг провідних дизайнерських марок і звичка ні в чому собі не відмовляти закрутили дівчину так, що вона інколи забувала, що для неї важливіше – закінчити університет чи вдало вийти за багатого мажористого хлопчика на мерсі. А Сашко?.. Він випадково став її жертвою.

Якось в один з рідкісних днів Вікиних відвідин бібліотеки під час безрезультатних пошуків у каталозі літератури для заданого реферату, цей трохи дивний, але на вигляд дуже розумний хлопець опинився поруч і запропонував свою допомогу в тих безкінечних шуканнях. Так вони і познайомились. Віку тішили його захопленій погляд і вміння говорити мовою благородного лицаря, що готовий покласти життя до ніг своєї дами серця. Кілька тижнів Сашко морочився по бібліотеках, пишучи реферати для предмету свого обожнювання і бачився з нею тільки тоді, коли передавав їй чергову виконану роботу і отримував нове завдання, вміло завуальоване тонкими натяками хитрої дівчини, приправленими соромливими поглядами та звабливими посмішками. А нашому щирому і відкритому мрійнику нічого більше й не треба було для щастя, бо це була любов. Віка гралася з ним і заради розваги призначила йому справжнє побачення.

Якби хто знав, як ми збирали Сашка і готували його морально до цієї зустрічі. Якось непомітно до цього діла підключився весь поверх. Дві години ми підбирали Сашкові одяг, і зрештою всі схвально захитали головами, тільки тоді, коли побачили на ньому Денисів сирій костюм трійку, червону модну сорочку Олега з сусідньої кімнати і краватку зі сталевим відливом, яку захеканий Денис приніс невідомо звідки після своєї двадцятихвилинної

відсутності. Потім ми півгодини переконували Сашка в тому, що подертого портфеля брати зовсім не обов'язково і, зрештою вирвавши його, натомість всунули йому до рук три розкішні криваво-червоні троянди. В до блиску начищених черевиках, з акуратно вкладеним волоссям і квітами в руках перед нами вже стояв не вічно розтріпаний Саша-Китаєць, а Олександр. І тільки вуха, що просвічувались проти вікна, нагадували нам про того, іншого Сашка.

Мені душно, краватка стягує й без того натерту шию, піджак, давно вже повис на руці. Я бреду, залишивши на дорозі покинуті троянди, йду невідомо куди. Навіщо було так знущатись? Я готовий був покласти весь світ до її ніг, а вона... мало того що насміялася наді мною, ще й звинуватила мене в якихось переслідуваннях. Які листи?! Нічого не розумію, що я зробив не так? "Гармонія з самим собою, з суспільством, з коханою людиною..." у мене цього немає й, мабуть, ніколи не буде. Яке безглуздя, я справді думав, що врешті знайшов те, що шукав...

Якийсь хлопець вже годину стоїть в тіні моїх гілок, трохи нервується – це вже не перший кого я тут бачу цієї весни. Він закоханий. Вони всі закохані, всі приходять з квітами й чекають... Троянди, гладіолуси, тюльпани – всі різні, й кожен букет очікує на свою обраницю, аби принести їй радість, але не сьогоднішній...

- Сашо!

Хлопець озирнувся. Позаду нього стояли дві дівчини.

- Нарешті... – тихо промовив він, - Віко, я...

- Ти що собі думаєш? Ти справді вважаєш, що я буду з таким, як ти? Подивись на себе! Невдахо! Як ти посмів мені писати свої брудні, маніакальні листи? Забери їх назад, і видай посібник "Для збоченців-початківців", може буде більше користі, бо на мене вони не справили абсолютно ніякого враження!

В обличчя хлопцю полетіли конверти, дівчата сміялися голосно й фальшиво. Я не люблю таких сцен...

Небо затягнуло сірою поволокою хмар – збирався дощ. Дівчат уже не було, а хлопець, постоявши мить, пішов – він ніколи не напише свій вдалий твір, проте невідомий відішле ще не одного натхненного листа цій вередливій дівчині...

СНІЖАНА ЖИГУН

Іф, ЛТ, вип. 2005, асп.

НЕМАЄ ВИХОДУ

(Драма на одну дію)

Дійові особи:

ОРЕСТ – студент 5-го курсу історичного факультету, 22 роки. Його мовлення позначене впливом бойківської говірки, вплив посилюється і стає особливо відчутним у розмовах з матір'ю та у моменти хвилювання. Зі Слідчим та Романом говорить підкреслено правильно.

КОСТИК – його зведений брат, студент 3-го курсу філологічного факультету, 20 років.

ЛАРИСА – зведена сестра Ореста, студентка 1-го курсу Ін-ту дизайну, 18 років.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА – його мати.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ – його вітчим.

РОМАН – міліціонер, 22 роки

СЛІДЧИЙ – працівник органів МВС, 28 років.

ДІЯ ПЕРША

і єдина

Ляльковий паперовий будиночок на дві кімнати – вітальня та кімната Лариси – розділені паперовою перегородкою. Він зменшений щодо людини. На стіні – дзеркало з фольги, вікна

намальовані, шафа теж, картини. Справжні речі – бойківські рушники, ковдри. Меблі – диван, ліжко – зроблені з великих сірникових коробок, стіл також, стільці – великі катушки від ниток. Освітлення тмяне. Враження, ніби у підвалі горить маловатна лампочка. Можливі тіні.

Ява перша

Висвітлено порожню вітальню. З різних боків входять Лариса і Тамара Семенівна.

ЛАРИСА: Ну як він, Тамаро Семенівно?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Та як... Як раніш. Лікарі кажуть, одужує.

ЛАРИСА: А де ваші сережки?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Зняла.

ЛАРИСА: Тамаро Семенівно, Ви ж не знімали золоті сережки просто на вулиці?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Хотіла йому вітамінів купити... Зовсім змарнів. Так гроші на знеболувальне взяли. Тіко на йогурт і старчило. А він каже, від молодшого нудить. Може, туди, в університет звернутися? Є ж там якась профспілка, а мо', допоможуть?

ЛАРИСА: Та Ви що? І гадки такі покиньте, і не додумайтеся комусь і словом обмовитися. Його ж з універу виженуть!

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Най Бог не дає. Його ж за що?

ЛАРИСА: Таж у нас заборонено на мітинги. Тільки запасуть – і все. А в дні демонстрацій перевірки постійні. Це що не в нас, то й не записали. А то вже б відрахували.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Нізвідки помочі нема.

ЛАРИСА: Тамаро Семенівно, знаєте, у мене є брошка срібна, але старої роботи, ну пам'ятаєте. Я ж її не носитиму. Давайте її здамо. Тільки не виносьте вже нічого.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Гріх, дитинко, то ж матері твоєї. Її берегти треба – пам'ятка. А речі... Вони ж для нас.

ЛАРИСА: Заждіть.

Лариса кидається до себе в кімнату і зі сховку дістає гроші. Спершу відраховує три папірці, потім один забирає і несе два.

ЛАРИСА: Ось. Купіть йому вітамінів і все, що хоче.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Спасибі ті, дитинко, ой спасибі. Я ж потім віддам до копійчки. Най тіко одужас. (Плаче)

Лариса виходить. В інші двері заходить Денис Петрович. Тамара Семенівна швидко витирає сльози.

Ява друга

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Ну що?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Кажуть, одужує.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: А як одужує, то чого ж плачеш?! Годі вже. Живий і слава Богу.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Таж душа болить. Молодий такий – тіко б жити й радіти.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Ну, що ти скиглиш. Поправиться й буде. Ставай щось робити – менше надумасш.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Руки роблять, а серце плаче.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Тамаро, знаю, як тобі тяжко, але і я стомився. Кожен день тебе таку бачити.

Давай повертатися до нормального життя. Живий і слава Богу.

Тамара Семенівна повертається іти з кімнати.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Тамаро, (*пошепки*) а той приїхав?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Та наче, бо Лара зачіску зробила і святошне вдягла. (*Виходить.*)

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Ото ще приніс Бог на голову.

Ява третя

До вітальні заходять Лариса, Роман і Костик.

ЛАРИСА: Тато, ти ж пам'ятаєш Романа? Він син тітки Тані Приходько, ну через хату од баби.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Здоров, козаче, я тебе востанне, мабуть, гусеням бачив. Що тепер поробляєш?

РОМАН: Працюю. Міліціонером.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: А... Не за адресою ти. Наша міліція вже нас поберегла... Хоч не посадила, зате обстригла.

ЛАРИСА: Тату, але ж то не Роман!

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Не татай. *(Тягне її за рукав, пошепки)* чи ти здуріла? Нам лише міліції бракувало. Слідчий кожен день ходить. Та ти тільки подумай про Тамару – в неї ж серце стане. А вернеться Орест?

ЛАРИСА: Я його не запрошувала і прогнати не можу. А як вам весь світ тепер немилий? Не кажіть Тамарі Семенівні, то не буде й плачів з валідолом.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Ларо, вони ж тобі рідня.

ЛАРИСА: З двох сімей, тату, одну не зліпиш. *(Відходить до хлопців.)* Може, подивимось телевізор?

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: “Ментів” чи “Убойну силу”? *(Виходить.)*

РОМАН: Що за громи? Батька штрафонули даїшники?

КОСТИК: Та ні. Чув про сутичку, де побили хлопців з опозиції? Там був і наш старший брат.

ЛАРИСА: Тамари Семенівни син.

КОСТИК: А тепер він у лікарні.

РОМАН: І сильно побили?

КОСТИК: Три ребра, струс мозку і так кілька травм.

РОМАН: Сильно.

КОСТИК: Отож, хоч як ми раді тебе бачити, але за таких обставин...

ЛАРИСА: От іще Костику. Роман тут як гість із дитинства. І не треба про це. Правда, Ромцю?

РОМАН: Так точно. Бо я ж і справді ні до чого. Я ж у селі переважно п’яниць муштрую.

ЛАРИСА: Ходімте краще пити чай.

Ява четверта

До кімнати заходить Тамара Семенівна зі слідчим.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Господи, та скіко ж ви до нас ходитимете? Сто разів уже вам казала – нічо не каже. Не хоче говорити. Затявся.

СЛІДЧИЙ: Мушу ходити. Мушу. Мене він і на поріг не пускає. А сьогодні склянкою запустив. Я вже закрив очі. Скаржитись не буду. А то, знаєте, міг би і як напад, і як неповагу оформити.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Господи, та який же напад. З серцем хлопець. Струс мозку в нього...

СЛІДЧИЙ: Та я ж узяв до уваги “смягчаючі” обставини. А ви ж мені тепер маєте все розказать: що згадував, що думає.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Та кажу ж, нічо не думав. Не хоче казать. Голова болить.

СЛІДЧИЙ: А з ким говорив?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Та кажу ж вам – не хоче й згадувать.

СЛІДЧИЙ: Так, а з ким, крім вас, міг говорити? От, скажімо, з батьком міг?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Не знає його батько. І знати не хоче. Покинув він нас восьмирічними.

СЛІДЧИЙ: То ви його не повідомляли?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Не озивавсе він весь час, то не знаю, й де він.

СЛІДЧИЙ: Так, а чоловік ваш як до Ореста ставиться?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Нормально. Добре ставиться.

СЛІДЧИЙ: Давно ви разом живете?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Два роки.

СЛІДЧИЙ: Чи були у них з вітчимом конфлікти, сутички?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Ні, ніколи. Та й навіщо вам? Хіба мій син підозрюваний?

СЛІДЧИЙ: Ні, перепрошую, то я так. А кому він найбільше довіряє?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Мені.

СЛІДЧИЙ: Ну, а таке, щоб вам не сказав, то кому б? З ким він приятелює, кому вірить?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Не знаю. Є у нього друзі і в університеті, і на роботі, і в партії.

СЛІДЧИЙ: Цікаво, цікаво, а з ким у партії?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Я не знаю прізвищ. А ви і їх отако допитуватимете?

СЛІДЧИЙ: А хто приходив до нього з партії?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Коли?

СЛІДЧИЙ: Ну, до лікарні приходили?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Ні, нікого не було.

СЛІДЧИЙ: Що ж це за погана партія така. Хлопця побили, вважай, через них – не поїхав би, не побили б, а вони не те, щоб компенсації, а навіть і не відвідають. Такі прийдуть до влади – про десятох не турбуються, а їм мільйони в руки попадуть. Кому така партія треба!

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Ви агітувати мене прийшли? Ятрити легко – гоїти тяжко.
СЛІДЧИЙ: Ну, а зі зведеними у нього як? Є контакт?
ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Є.
СЛІДЧИЙ: А з ким більше ладить? Ну, з ким він на футбол ходять, пари прогулює?
ТАМАРА СЕМЕНІВНА: З Костиком.
СЛІДЧИЙ: А з сестрою, значить, не дружить.
ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Чого ж, він до неї з усім серцем.
СЛІДЧИЙ: А вона?
ТАМАРА СЕМЕНІВНА: А вона до нас із прохолодов.
СЛІДЧИЙ: Ревнує, значить, вас до батька. Ви ж зайняли місце її матері...
ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Нічийого місця я не посіла. Мати їхня померла, років уже 7 тому. Ми не для любовощів зійшлися. Щоб хоч якось дітий виростити і на ноги поставити.
СЛІДЧИЙ: Якщо ви не проти, я хотів переглянути Орестові фотокартки – зі школи, університету, з партії.
ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Фотокартки? Вони в сепаратці. В спальні. Закіль Ореста нема, я щодень дивлюся.
Виходять.

Ява п'ята

У кімнаті Лариси. Лариса і Роман. Він робить з паперу літачки і пускає в зал.

ЛАРИСА: А пам'ятаєш ту грозу?
РОМАН: А як ти гухнула в річку разом із велосипедом?
ЛАРИСА: Потім Степан з мене все літо кепкував!
РОМАН: Він і зараз згадує. А як ми крали в колгоспі кавуни? А як котили їх з гори? А вони весь час виривались і розбивались? А як нас запас сторож? У мене й досі білі цятки від гороху на плечі. Навіть смішно: два кульових, три ножових і горох.
ЛАРИСА: То ти в нас герой?
РОМАН: Трішки. А як ми їздили в район на концерт?
ЛАРИСА: А моя баба казала тобі: “Ти ж дивись мені!”
РОМАН: А в автобусі не було місця і ти сиділа в мене на колінах, і всі мене дражнили...
ЛАРИСА: Ой-ой-ой, яка трагедь.
РОМАН: Отак змінюються цінності. Зараз би увесь автобус бився, щоб посадовити тебе на коліна.
ЛАРИСА: І б'ється.
РОМАН: Я їм заздрю.
ЛАРИСА: Можемо завтра ж кудись поїхати і встрянеш у бійку.
РОМАН: Добре. Візьму з собою свій гумовий кий.
ЛАРИСА: Хіба у сільських міліціонерів є кий?
РОМАН: Ні, цивілізація туди не дійшла. Я пожартував. Візьму дрючка. Може, варто охороняти й вікна-двері, відганяючи палких залицяльників?
ЛАРИСА: Може.
РОМАН: О, ні, тільки не це! Але ж прекрасна королево, чи є серед них хоч один, що вам до вподоби?
ЛАРИСА: Один є.
РОМАН: Скажіть лише, хто він, і я викличу його на дуель.
ЛАРИСА: Тобі треба менше дивитись російські серіали. А хто він, я й сама хотіла б знати. Можливо, мені допоможе хороший детектив?
РОМАН: Я весь до ваших послуг. Одне ваше слово і я стану Аніскіним, раз ми вже говоримо про кіно. І, як казав Шерлок Холмс, викладіть факти.
ЛАРИСА: Ні, без жартів. Я й справді останні два роки на день народження отримую поштою пакунок. У коробці завжди те, що я найдужче хотіла, але не могла купити. А замість зворотної адреси – штемпель головпошти.
РОМАН: Це хтось із близьких.
ЛАРИСА: У моїх близьких немає можливості робити такі подарунки.
РОМАН: А що вони кажуть про це?

ЛАРИСА: Батько сердиться, Костик каже, що мені щастить. А Орест: “У кожної дівчини має бути своя таємниця”. Отак.

До кімнати заходять Тамара Семенівна зі Слідчим. Якусь хвилину запановує тиша.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Ларисо, ти теж хочуть спитати.

ЛАРИСА: Я вже все сказала той раз. Більше в лікарні я не була і нічого нового не знаю. Дайте мені спокій. Ходімо, пошукаємо Костика.

СЛІДЧИЙ: Добре, я вже піду, не буду вас непокоїти.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Щоразу це кажете. І щоразу вертаєтесь.

СЛІДЧИЙ: Робота така. *(Виходить із кімнати).*

РОМАН: Що за дядько?

ЛАРИСА: Слідчий. Ореста ж серйозно побили. Відкрито справу – перевищення повноважень. Діватися нікуди – от і ходить. Шукає можливість зам’яти, видно. Бо там шукав би, а не в нас у хаті.

РОМАН: Я вийду на сходи перекурю.

ЛАРИСА: Я з тобою.

РОМАН: Нікотин шкідливий для організму. Особливо – чарівних дівчат.

ЛАРИСА: Добре, я готуватиму вечерю.

РОМАН: Тоді в моїй сумці візьми мій внесок.

Ява шоста

Слідчий і Роман на сходах.

СЛІДЧИЙ: Я потрясён. Вот где не ждал. Ты же объявлен в розыск. Твой фейс гоняют по всем каналам. Правда с прекрасными усами. Ты скинул их уже здесь?

РОМАН: Нет, еще в поезде.

СЛІДЧИЙ: И как хозяева не врубятся? Вот лохи. Как ты у них оказался?

РОМАН: Старые знакомые.

СЛІДЧИЙ: Но фамилия?

РОМАН: У нас с матерью разные. А что дело? Какие шансы? Собственно говоря – я же исполнял приказ!

СЛІДЧИЙ: Дела – как сажа бела. Рыжика поймали. Этот даже не догадался куда-то слинять. Коврова на вокзале взяли, Мариняка у бабки в Черкасах. Вобщем, остался только ты и Сашка, но за ним уже поехали. Прикинь, этот дурак всё время девке своей отзванивался. Ну, мы взяли девицу, покрутили-повертели – ну, кому я говорю – и вот он – адресок тётушки в Виннице. А ты своей как, названиваешь?

РОМАН: Нет.

СЛІДЧИЙ: Правильно. Век не найдут. Это ты здорово придумал. Это ты мастерски. Вот только...

РОМАН: Ленку не трогайте.

СЛІДЧИЙ: Ладно, ладно, раз всё равно не знает, чё мучиться? Я дам отбой. Только я говорю вот что: не сладко тебе будет здесь, ой – днями, как в аду. Паренька-то вы и оттрепали. А он вот-вот выписывается...

РОМАН: Что шьют?

СЛІДЧИЙ: Превышение полномочий. Кстати, ты – паровоз. А адвокат у них злейший. С вот такими зубами. Пятёрник мотать, как пить дать. А нашему брату на зону нельзя, нельзя. Ты же знаешь... Ну и выбор у тебя...

РОМАН: Но я же исполнял приказ!

СЛІДЧИЙ: Найди теперь, кто его отдал, но я не советую.

РОМАН: Капитан, небось, празднует?

СЛІДЧИЙ: Эт’ вряд ли. Под трибуналом он. За невыполнение.

РОМАН: Во бардак – хоть так, хоть так – тюряга.

СЛІДЧИЙ: Ты главное, если што, не колись.

РОМАН: Ладно, но ты же меня не сдашь?

СЛІДЧИЙ: Какие вопросы между своими людьми?

РОМАН: Я выгребу, сочтёмся.

СЛІДЧИЙ: Дай Бог, дай Бог.

Роман повертається до вітальні відстібує під лацканом піджака шпильку, заходить за телевізор і щось перемикає в ньому.

СЛІДЧИЙ *на сходах у мобілку*: Пришліть двох на –ську вулицю 13, четвертий під'їзд. У цивільному. Треба значить. Не світитися. Мінять частіше. Нічого не сталося. Смотреть в оба.

Ява сьома

Лариса і Роман у вітальні.

ЛАРИСА: Ну й навіз ти! Наче в голодний край їхав.

РОМАН: Не хотів обтяжувати. Незваний гість – гірше податківця.

ЛАРИСА: Скажеш таке. Хочеш телек подивитися? Давай я ввімкну. *(Короткий спалах)* Ой!

РОМАН: Я зараз гляну *(Підходить, витягує шнур з розетки)*.

ЛАРИСА: От тобі й раз. Цього тільки бракувало.

РОМАН: Я полагоджу. Щось, мабуть, перегоріло.

ЛАРИСА: Та нічого. Що ж тут. Не всі ж 'улі...

РОМАН *(відходить від телевізора)*: Я пізніше полагоджу. А я все хочу спитати: ти теж за Ім'ярека? *(Бере зі столу аркуш, робить літачок і спрямовує в зал.)*

ЛАРИСА *(накриває на стіл)*: А за кого ще? Він мені стипендію у 5 разів підняв. І платив вчасно. А цей додав п'ятак, а ціни вдвоє підскочили.

РОМАН: Тобто суто матеріальний інтерес?

ЛАРИСА: Хай буде, що так. *(Виходить.)*

Роман підходить до вікна, дивиться вниз з-за порт'єри, задумливо хитає головою. Затемнення.

Ява восьма

Сцена та сама. У вітальні Роман копирсається в телевізорі. Заходить Орест. Голова перев'язана, неголений.

ОРЕСТ: Я помилився дверима, чи ви люб'язно чистите нашу квартиру? Бо телемайстра я знаю.

РОМАН: Ви, мабуть, Орест? Я – Роман, приятель дитинства Лари і Костика. Гостюю у Вас. А як Ваше здоров'я? Ми всі дуже за вас хвилювались.

Подає руку. Орест на мить затримує погляд, потім повагом дає. Ставить сумку і заходить у кімнату Лариси. Зачиняє двері й підпирає спиною. Мовчить. Лариса якийсь час не помічає його.

ЛАРИСА: О! Ти вже дома? А ми й не знали, що тебе сьогодні виписують. Казали: через тиждень.

ОРЕСТ: Сподіваюсь – не завадив?

ЛАРИСА: Ну чого ти?

ОРЕСТ: Що ж не приходила?

ЛАРИСА: Не могла.

ОРЕСТ: Бідненька. За весь місяць?

ЛАРИСА: А ти думав, як твоя мати в тебе сидить, то робота тут сама робиться?

ОРЕСТ: Бідна моя Попелюшко. Ну нічо. Принц вернувся, тепера зможеш його весь час доглядати *(Намагається притягти до себе, та пручається)*.

ЛАРИСА: Знов за старе?

ОРЕСТ: Відвикла. Що то москаль каже – с глаз долой – из сердца вон.

ЛАРИСА: Давай без анатомії.

ОРЕСТ: Радо. Бо ще з'ясуємо, що у декого кров печінка ганяє.

ЛАРИСА: Ти змушуєш мене йти з моєї ж кімнати.

ОРЕСТ: Лише тому, що в моїй якийсь приبلуда *(Лягає на ліжку.)*.

Лариса виходить із кімнати, грюкаючи дверима.

ЛАРИСА *(до Романа)*: Ходімо в кухню.

ОРЕСТ: Лесю! *(Та зазирає.)*

ЛАРИСА: Що ще?

ОРЕСТ: Мені хто дзвонив?

ЛАРИСА: З універу. Катя чи Таня, Мишко, Іван. Ми нічого такого не казали, лише, що в тебе струс і за лікарню.

ОРЕСТ: А з партії?

ЛАРИСА: Аякже, жди. У них вибори на носі, їм не до пішаків.

Лариса йде зі сцени, Роман, виходячи, бере її під лікоть.

Ява дев'ята

Орест сам. Бере з ліжка Лариси рожевого пуделька з добрими безхитрісними очима.

ОРЕСТ: Як тя звуть? Будеш Ім'яреком. ТИ теж не створений для собачого світу. Що ти робиш у цій зграї бультер'єрів? Там потрібні добрі зуби, а не твої вміння. Наївний, довірливий пудель.

Дозволяєш себе обкрадати, дозволяєш ображати. В памперси тебе вдягали, дітей тобою лякали. А ти собі махаєш хвостом.

У цей час у іншій кімнаті Леся дістає подушку, плед, кладе їх на диван. Приносить склянку води. Кладе букетик сухих квітів. Виходить. Заходить Костик.

КОСТИК: Привіт, братухо! Вигляд маєш потужний, тримайся. Ти чого не дзвонив – я б тебе зустрів.

ОРЕСТ: Та я дорогу не забув. Радий тя бачити.

КОСТИК: Їсти хочеш? Я зараз Ларці гукну, хай щось зварганить.

ОРЕСТ: Та я вже не голодний.

КОСТИК: Що вже?

ОРЕСТ: Життя вирує!

КОСТИК: То, може, по-парубоцьки? А мо', що купить? Я при бабках. Замовляй.

ОРЕСТ: “Багатий допоможе бідному”. Знаш, давай пивка від твоїх щедрот...

КОСТИК: З чіпсами чи з горішками?

ОРЕСТ: “Білого” Чернігівського. Або “Багряного”...

КОСТИК: Ми будемо пити чи читати?

ОРЕСТ: Біжи вже, філолог.

КОСТИК: Стрижена дівка не встигне косу заплести.

Ява десята

Орест іде до себе і лягає. Якийсь час лежить мовчки, потім затагує.

ОРЕСТ: Ані м'яти, ані рути,
 де ж тут гірняк мусить бути?

ЛАРИСА: Тихіше, Карузо. Тобі зараз усе шкодить. Почитай щось. Я ще одного Бьоля в бібліотеці взяла. Будеш?

ОРЕСТ: Давай. *(До Романа)* Що ж, познайомимося ближче. Що поробляєте у вільний від гостин час?

Лариса махає йому, щоб нічого не казав.

РОМАН: Ви будете сміятися, але працюю в міліції. Розумію ваші почуття...

ЛАРИСА: Орку, це не має ніякого значення. Він працює в селі. Він не відповідає за тих покидьків. Ти розумієш?

ОРЕСТ: Розумію, йому подобається інша музика. Камерна.

ЛАРИСА: Тільки не починай.

ОРЕСТ: А що привело вас сюди, у стольний град?

РОМАН: Приїхав на сесію в Академію МВД. Я навчаюся на заочному.

ЛАРИСА: Це вже точно. Заочнішого я ще не бачила. Ти ж так нікуди і не їздив!

РОМАН: А в мене завтра перший іспит.

ЛАРИСА: Так іди готуйся! *(Виходить)*.

ОРЕСТ: І що складають на мента?

РОМАН: Багато чого, криміналістику, фізкультуру... *(Один за одним бере аркуші для нових літачків. Кожну паперову іграшку проводить довгим поглядом)*.

ОРЕСТ: О так, фізична підготовка наших ментів мене вразила, потрясла.

Особливо мізки. Що ж до культури...

РОМАН: Я розумію ваші почуття, але люди виконували свою роботу. Якби ви не порушували порядок...

ОРЕСТ: Ми не порушували. Конституція гарантує свободу зборів. Хоча в нас скоро буде інструкція!

РОМАН: Даремно ви іронізуєте.

ОРЕСТ: Чому ж. Я із задоволенням моделюю майбутнє. Історики не завжди займаються минулим. Ви лише уявіть – спеціальною постановою в моду буде введено смугастий одяг, у меню ресторанів увійде обов'язковою стравою баланда, деякі з них навіть називатимуться “На зоні”, “Карцер”. Радіо “Шансон” у нас вже є. А стане дві державні мови – українська і феня. І цукерки “Вишка на півночі”...

РОМАН: Ви забуваєте, що він директор тюрми.

ОРЕСТ: Так, прекрасна кар'єра – із простого зека – директором рідного закладу. У радянські часи будівничий тюрми неодмінно сідав у неї сам, а в наші... Що то значить нові віяння. Демократизація.

РОМАН: Мені не подобається ваша розмова. Як історик, ви повинні б пам'ятати, що на перших президентських виборах балотувалися зеки.

ОРЕСТ: Термін “в'язні сумління” вам нічо не підказує?

РОМАН: Ця система ламає хребта усім, незалежно від статті.

ОРЕСТ: Вам подобаються ламані президенти?

РОМАН: Ні, мені не подобаються м'якотілі. Згадайте, що було у сімнадцятому. Романтик Грушевський не зміг нічого зробити. Все отримали більшовики, керівниками яких були зеки.

ОРЕСТ: Це доля всіх революцій – їх задумують романтики, втілюють фанатики, а користують покидьки.

РОМАН: Класична річ.

ОРЕСТ: Чи не тому її й цитують, і нею оправдовуються всі – і негідники й ...гідники. *(Пауза.)*

РОМАН: Знаєте, я вам заздрю – ви попри все вірите. А я не вірю жодному.

ОРЕСТ: Не заздрийте – дуже боляче.

РОМАН: Щоб вас потішити, розкажу історію. Одного морозяного ранку мій напарник притяг п'яничку – так без детективу: дрібне хуліганство. А він мені знай заливає, я, каже, – з прем'єром сидів. Через пару днів уже інший цю пісню співає. Третій вже набрид, перевірили ми його – а він туди ходки мав, де той і в снах не бував. Так ми об'яву приліпили: “У дільничного мається список”. А в іншому відділку бачив: “Громадяни злодії, ставтесь один до одного з повагою, серед вас майбутні президенти”. З гумором люди. Хоч я, взагалі, схильний дати людині другий шанс. Як на мене, він його використовує. Он і матеріально обіцяв підправить.

ОРЕСТ: Ага, у 2007 році. Тільки до того усі не доживуть.

РОМАН: Ну, ви рано збираєтесь.

ОРЕСТ: Як бачите, мене підштовхують.

РОМАН: А якщо він виграє? А він же ж виграє, навіть якщо не оберуть. Тоді і ваша справа обернеться інакше.

ОРЕСТ: Будьте певні, я нікому не подарую. Існують міжнародні організації.

РОМАН: Кому вони допомогли? Покажіть. Ткніть пальцем. Ми для них, як тераріум, за яким цікаво спостерігати. Але жодна рука не простягне протиотрути. Я б вам радив забрати заяву. Інакше такого ще надихастесь.

ОРЕСТ: Ну, ви вже починаєте погрожувати. А все так чудово починалось.

РОМАН: Невже у вас немає для кого поберегтися?

ОРЕСТ: Є. І в їхніх очах я хочу бути мужчиною. Це справа гідності, як ви не розумієте? Побиття – це приниження. Один на один – бій, те, що було...

РОМАН: Ви не думали, що ця бійка для них теж приниження. Адже у них, я певен, є нагороди за службу, є, що важливіше, поранення...

ОРЕСТ: Це не моя вина. Ми йшли з миром, вони – з кийками.

Заходить Лариса.

ЛАРИСА: Романе, ходімо допоможеш. Хай Орест засне.

Орест заходить до кімнати Лариси і знаходить сумку Романа. Дістає кредитки, блокнот. На стільці висить сорочка, і з кишені Орест дістає паспорт і дивиться на реєстрацію. Кладе на місце. Виходить. Визирає у вікно.

Ява одинадцята

Тамара Семенівна і Орест у вітальні.

ОРЕСТ: Мамо, мамочко. Ну не тра, не тра так банувати. Ми разом.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Ой, синочку, мій бідненький. Схуд на тріску, а був же ж як тая чічка.

ОРЕСТ: Ну, ма'.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Ой, горенько моє, синочку. Я ж ті нічо не принесла. Не було в тя ще такого дня народження, як сей раз.

ОРЕСТ: Ну нічо. Я буду працювати, усе знов відроблю.

Ті ж і Костик.

КОСТИК: О, ма', привіт! Стомилися? Рома, пиво будеш? Я тут дещо купив...

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: А де гроші дістав? Позичив?

РОМАН *(голос за лаштунками)*: Лиши мені, я потім з цигаркою вип'ю.
КОСТИК: Ні, розрахунок дали.
ТАМАРА СЕМЕНІВНА: За що це? Ти ж грамотний хлопець...
КОСТИК: Ні, чистота газети – не головне, у ній дбають і про чистоту кадрів.
ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Що ж ти зробив? У брудній сорочці прийшов? То ти б сказав, що це я не встигла.
КОСТИК: Ма', ну що ви. Я на мітинг не пішов. А була перевірка.
ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Так було б іти, раз треба.
КОСТИК: Я не Павлик Морозов. Орка побили, а я їм маю плакати носити.
Може, ще й стінка на стінку підемо?
ОРЕСТ: Одужаю і запросто!
ТАМАРА СЕМЕНІВНА: А що батько скаже?
КОСТИК: Та що це – остання робота? Єдина газета, де треба коректор? Може, я ще до його повернення влаштуюсь.
ОРЕСТ: А не, то пожди, разом пошукаємо.
КОСТИК: Двоє із ларца, однакових с ліца.
ОРЕСТ: Мам, ми однакові?
ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Про мене.
ОРЕСТ: То найми.
ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Хіба картоплі чистити?
КОСТИК: Ларко! Оголошується тендер на почистку картоплі. Раз, два, три, його отримує чарівна дівчина. Як ваше ім'я?
ЛАРИСА *(заходить до вітальні)*: Не приколюйся.
КОСТИК: Дивне ім'я, але наш тендер чинний. *(Випихає її з кімнати. Тамара Семенівна теж іде)*.

Ява дванадцята

ОРЕСТ: От чого так? Торсаш її завжди ти, а дістається мені?
КОСТИК: Мій юний друже, життя – це павутинка: я смикаю за ниточку на одному кінці, а труситься у тебе. Та ти не переживай. Вона там зараз мобілізує Романа.
ОРЕСТ: До речі, непокоїть мене цей тип. Відкривай.
КОСТИК: Та що ти, вони з Ларкою в одній пісочниці лазили, але щоб щось...
ОРЕСТ: Це теж, але я про інше. Пощо він приїхав?
КОСТИК: Наче на сесію. Твоє здоров'я.
ОРЕСТ: А Леся каже, що він нікуди не ходив. Скільки він тут кантується?
КОСТИК: Та вже з тиждень. І правда, я хотів його на футбол повести, “Шахтар” грав, він відмовився. Сказав не вболіває. А про рахунок питав. І хто забив, питав.
ОРЕСТ: А з ввічливості? Хороше пивце.
КОСТИК: Я так і подумав. Іншого не знаємо.
ОРЕСТ: Значить, не факт. А факт, що біля нашого під'їзду двоє кентів тусуються. Не наші. Я після виборів тут усіх знаю. Мороз 32 градуси, сніг мете, а вони все на дитячому майданчику гріються. Скоро так розвезе, що самих загребуть.
КОСТИК: Думаєш, менти?
ОРЕСТ: Ну, а ти б оце цілий день отак провів би? Можеш визирнути, глянуть на них. Тіко обережніш. Не пішли?
КОСТИК: Не, і не видно, щоб збиралися. Може, за ними поспостерігати?
ОРЕСТ: Не думаю, щоб було цікаве. А цікаве от що: кажеш, мент ваш сільський. Велике село?
КОСТИК: “Село то большое, да два человека всего мужиков”, а решта пенсіонери.
ОРЕСТ: А без лірики?
КОСТИК: 5 кілометрів. Одна вулиця. Пошта, магазин. Школа і клуб закриті за збитковість. Плюс контора, де й міститься офіс підозрюваного. А до речі, підозрюваного у чому?
ОРЕСТ: У фінансових махінаціях в особливо великих розмірах.
КОСТИК: Та ну тебе.
ОРЕСТ: Ну, без жартів. Як по твому, де там найближчий банкомат?
КОСТИК: Давно там не був, але знаючи ситуацію... Кілометрів сто. Не менше.
ОРЕСТ: Так от, у нашого гостя 5 кредиток.

КОСТИК: Мо', він ними жонглює?

ОРЕСТ: Нє, серйозно. У нас дурниця: нараховують гроші, ідеш до банкомату, знімаєш, ідеш у магазин. А там: отримуєш, їдеш, кладеш, потім їдеш, знімаєш, купуєш. Дурдом.

КОСТИК: Мо', просто понтується.

ОРЕСТ: Може. Але все це легко б пояснювалося, якби він жив у місті.

КОСТИК: Але так сталося...

ОРЕСТ: Ні, Ватсоне. У нього Д.-ська реєстрація!

КОСТИК: Ого! Як ти взнав?

ОРЕСТ: Методом дедукції, звичайно. Оглянув його кишені.

КОСТИК: Діли...

ОРЕСТ: Отже, що ми маємо? У місті Д. зі мною ставсе прикрий випадок. Порушено кримінальну справу. У нашому домі з'являється один, що має Д.-ську реєстрацію, імовірно купу грошей, що не личить охоронцеві правопорядку нашої країни, і поводитьсь він дивно. Плюс два типи, що пасуть вихід. І, до речі, ваш красень за Директора. Ти скажи, ну як може мент бути за зека? Це ж плюс і мінус, чорне і біле.

КОСТИК: З цього приводу можна написати наукову роботу, або принаймні статтю: "Консолідуєча та ідентифікуєча властивість мови". Менти ж єдині, хто розуміє, що він говорить, крім колишніх і теперішніх товаришів, звичайно. Вони ж теж знають феню, як другу рідну. А мова – не тільки засіб спілкування. Але, знаєш, а якщо все те збіг?

ОРЕСТ: Він буде приємним.

КОСТИК: Чекай. Реєстрація не козир. Згадай: і Толік, і Таня зареєстровані у своїх селах, а живуть у Києві. Чому не може навпаки?

ОРЕСТ: Може, все може. Просто знаш... Я нікому не казав...

Я ж з тої бійки тільки одне пам'ятаю. Руку без рукавиці, в ударі. І печатка – така сама, як у нього.

КОСТИК: Розкажи слідчому. Це ж прикмета.

ОРЕСТ: Кому? Він же теж їхній. Граєтьсе в ката й мишок. Тихо. Йдуть. Ані мур-мур.

КОСТИК і ОРЕСТ(*затягують*):

Перший день без води – ледве йдуть верблюди,

Другий день без води – ледве йдуть верблюди...

Заходить Лариса.

ЛАРИСА: Не треба мені ваших секретів. Їсти ходіть.

КОСТИК: Конспірація провалилась. Терміново міняємо репертуар.

Хлопці йдуть. Сцена порожня. Голос диктора радіо.

ГОЛОС: Триває слідство у справі побиття трьох осіб під час мітингу кандидата в президенти Ім'ярека у Д. Нагадаємо, що четверо підозрюваних заарештовано. П'ятий, Артеменко Роман, і досі перебуває в розшуку. Сьогодні генпрокурор України оприлюднив версію, за якою зникнення Артеменка пов'язують із опозицією, яка, ймовірно, здійснила, або збирається здійснити, самосуд. Якщо версія підтвердиться, буде порушено справу проти представників опозиції і, зокрема, її лідера Ім'ярека.

Ява тринадцята

Роман і Лариса в її кімнаті, Роман робить літачки.

ЛАРИСА: Рома, якщо ти все одно не готуєшся, ходімо в кіно.

РОМАН: Коли?

ЛАРИСА: Зараз, просто зараз. Сили вже на нього нема.

РОМАН: Ти хочеш побути зі мною, чи тікаєш від Ореста?

ЛАРИСА: Вибач. Будеш тільки ти. Ходімо.

РОМАН: А може, лишимось? Будемо битися подушками, зіграємо у дочки-матері...

ЛАРИСА: І чого тобі постійно хочеться все пригадувати?

РОМАН: Тоді було дуже весело.

ЛАРИСА: Не те, що зараз. Ти вибачай...

РОМАН: Не переймайся. Але прононс у нього і справді капітальний. Чисто западенський.

ЛАРИСА: Вони ж із західної. Взагалі він нормально говорить. То, щоб мене позлить.

РОМАН: Не реагуй. Зрештою, він нічого такого й не сказав.

ЛАРИСА: Та, мене нервує, що він і до тебе присікався.

РОМАН: Ну, я ж ментяра позорний. Не зважай. Давай поговоримо про щось інше. На кого ти вчишся?

ЛАРИСА: Не минуло й півроку, як ти поцікавився. Я буду флористом.

РОМАН: Це типу “флора-фауна”?

ЛАРИСА: Ні, це людина, яка складає букети, або бачив: у нас на кухні гірка з вазонів? Моя курсова. Мій проект, Орестове виконання. Він буває у доброму гуморі. Хоча теж була історія: мені в понеділок здавати, а він у неділю не робить. Я прошу, молю, а він: “Де ти була в суботу?” І хоч кіл на голові!

РОМАН: І як усе вирішилося?

ЛАРИСА: Зробив після 12-ї.

РОМАН: Нормально. А ким працюєш?

ЛАРИСА: За спеціальністю. У нас недалеко тут магазинчик, зараз він на ремонті. Я там працювала консультантом.

РОМАН: І заробила на 600-й мерс...

ЛАРИСА: Ні, але комп’ютер куплю, коли тут усе налагодиться.

РОМАН: Серйозні плани.

ЛАРИСА: Ну, так двадцять перше століття надворі. А то он телек зламався, так живемо, як у резервації.

РОМАН: Пам’ятаєш бабу Дусю?

ЛАРИСА: Приблизно.

РОМАН: Якось приходять до матері й каже: “Живемо, як турки – не знаємо, хто де й умер”.

ЛАРИСА: Капітально.

РОМАН: Ти до баби не збираєшся на канікулах?

ЛАРИСА: Може, вже після виборів. Як воно обернеться...

РОМАН: Та ну, життя все одно триватиме. В тюрму ж тебе не посадять.

ЛАРИСА: А хто його знає. Принаймні од Директора я нічого доброго не чекаю.

РОМАН: Дурниці. Ти його малюєш чорними фарбами, а Ім’ярека білими. Просто диявол і Христос.

ЛАРИСА: Хто як заслужив.

РОМАН: Нам узагалі хочеться вірити в доброго дядю, який прийде, візьме нас за руку й поведе у світле майбутнє. А якщо його довго немає, ми побачимо його в першому-ліпшому. Тільки чому ж, коли він виграв парламентські, я тоді теж за нього проголосував, ми так і не відчули на собі дію його нових чудових законів? Він не борець. А цей прийшов – і додав нам зарплату.

ЛАРИСА: А іншим не додав. Тільки не в цьому річ. Ти мені ось що скажи, чому міліціонер підтримує зека?

РОМАН: Відкрию таємницю: він оплачує банальні компослуги у рідній області і представникам силових структур.

ЛАРИСА: Але ж це незаконно!

РОМАН: А зек-президент? Не сміши! Знаєш, мені б хотілось подивитися на тих ментів, що колись його ловили, надягали наручники, штовхали на капот. ЩО почувають вони тепер? Я навіть певен, що вони бояться, щоб він не згадав про них. І сумлінно виконують усі накази, щоб боялись усі. Тоді самому не так гидко.

ЛАРИСА: Це потворно. Я хочу жити інакше, стабільно. Хочу знати, що я і завтра матиму нормальну роботу.

РОМАН: І в чому проблема?

ЛАРИСА: А хто купуватиме квіти, коли не буде на хліб? Правда, хліба, мабуть, теж не буде.

РОМАН: Якщо хліба не буде, пропоную поїхати до кінця канікул у Пітер.

ЛАРИСА: Серйозно?

РОМАН: Слово мента. Просто довго не знав, як запропонувати. Ти була там?

ЛАРИСА: Ні.

РОМАН: Тоді місто на Неві саме те, що треба.

Пригортає її.

РОМАН: Я дуже радий, що доля подарувала мені цю зустріч.

ЛАРИСА: Яка патетика.

РОМАН: Ні, це просто здорово, що ти така. З тобою можна забути про все.

Ява чотирнадцята

Слідчий і Орест у вітальні.

СЛІДЧИЙ: Радий вас бачити здоровим і у доброму гуморі.

ОРЕСТ: Шкода, що не можу відповісти “навзаєм”.

СЛІДЧИЙ: Знаєте, ви один з найважчих у моїй практиці.

ОРЕСТ: Вам доручають дистрофіків. За стандартами військкомату моя вага в нормі.

СЛІДЧИЙ: Облишмо ці словесні вправи. Ви пішли з лікарні, значить уже в стані відповідати на мої запитання.

ОРЕСТ: А я зобов'язаний?

СЛІДЧИЙ: Так!

ОРЕСТ: Тоді я запрошу свого адвоката.

СЛІДЧИЙ: Не ламайте комедію. Ви потерпілий.

ОРЕСТ: Саме це й підказує мені остерігатися вас.

СЛІДЧИЙ: На стандартні запитання ви відповідатимете без адвоката?

ОРЕСТ: Залежно від того, що вважати стандартом.

СЛІДЧИЙ: Припиніть.

ОРЕСТ: Добре, валяйте.

СЛІДЧИЙ: Прізвище, ім'я, по-батькові?

ОРЕСТ: Гнатюк Орест Михайлович.

СЛІДЧИЙ: Рік, дата і місце народження.

ОРЕСТ: 15 лютого 1982 року, місто Сколе. А якого року допит?

СЛІДЧИЙ: Сьогодні? Вибачайте, що без подарунка.

ОРЕСТ: Ви зробите його, коли підете.

СЛІДЧИЙ: Сімейний стан?

ОРЕСТ: Не одружений.

СЛІДЧИЙ: Рід діяльності?

ОРЕСТ: Студент.

СЛІДЧИЙ: Чим займається батько?

ОРЕСТ: Не знаю.

СЛІДЧИЙ: Досі ви були щирі.

ОРЕСТ: Я не знаю, я не бачив його 14 років.

СЛІДЧИЙ: Чому?

ОРЕСТ: Це вас не стосується.

СЛІДЧИЙ: Зараз мене стосується все.

ОРЕСТ: Ми роз'їхалися.

СЛІДЧИЙ: Не для протоколу, що ви відчуваєте?

ОРЕСТ: Не для протоколу, одчепіться.

СЛІДЧИЙ: Добре, ось вам листок, опишіть день, коли ви прибули у Д. Якомога детальніше.

ОРЕСТ: Я не можу писати.

СЛІДЧИЙ: Тоді диктуйте.

ОРЕСТ: Я погано пам'ятаю.

СЛІДЧИЙ: Що пам'ятаєте. Це врешті у ваших інтересах. Я до вас писарем не наймався.

ОРЕСТ: Пам'ятаю, як ми прилетіли. Усі виходи були заблоковані, нам лишили тільки перший, де вже зібралися п'яні гіцелі. Вони кричали, матюкалися... Ми пішли до того виходу, який був запланований. Виламали і пішли до автобусів. Там теж були проблеми із п'янюгами. Коли ми приїхали до університету, де мав виступати Ім'ярек, виявилось, що там ідуть збори якихось молодиків. У коридорах і в аудиторіях стояли ящики горілки, багато було напідпитку. Хтось офіційний вийшов і сказав, що нам відмовлено у приміщенні. Тоді ми колонами пішли на площу, до пам'ятника Шевченку. Під час виступу Ім'ярека, ми побачили, що якісь рагулі кидають у вікна сусідніх будинків пляшки із запалювальною сумішшю. Ми хотіли їх нейтралізувати. Втрутилася міліція. Почалася тиснява і бійка.

СЛІДЧИЙ: Скільки було міліціонерів на площі?

ОРЕСТ: Багато. Сотні.

СЛІДЧИЙ: І всі бились?

ОРЕСТ: Ні, вони пластиковими щитами розганяли натовп. Бійки були локальними.

СЛІДЧИЙ: Як ви думаєте, чому так сталося?

ОРЕСТ: Думаю, хтось того хотів.

СЛІДЧИЙ: А ви певні, що той хтось не очолює опозицію? Ви не думали, що все це – лише геніальна провокація, що за рахунок таких, як ви, хтось добирає собі балів?

ОРЕСТ: А ви не думали, що хтось інший, не з опозиції, не хотів, щоб вийшло аж так, а думав лише завадити мітингу, скомпрометувати опозицію. А хтось менший перестарався. Знаєте, не так тієї вороги, як добрії люди.

СЛІДЧИЙ: Вас нічим не здивуєш.

ОРЕСТ: Здивуєш, здивуєш. Ви мені жодного разу не показували справи, а по закону я маю право ознайомитись.

СЛІДЧИЙ: Це підозрюваний має таке право.

ОРЕСТ: Ви втратите шанса мене здивувати?

СЛІДЧИЙ: На жаль.

ОРЕСТ: Мабуть, таки доведеться звернутися до адвоката. Ви не вмієте бути чемним.

СЛІДЧИЙ: Гаразд. Не варто тягти сюди адвоката. Ось постанови про арешт, ось протоколи допитів...

ОРЕСТ: Ковров П.І., Мариняк К.С., Риженко В.М., Петренко О.Ф. Мені здавалось, їх було п'ятеро. Так казали.

СЛІДЧИЙ: Так, його ми ще не затримали. Подивіться, будь ласка, на ці фото, ви нікого не пізнаєте?

ОРЕСТ: Я не бачив облич, принаймні не пам'ятаю.

СЛІДЧИЙ: А раніше, до того?

ОРЕСТ: Я не бував у Д., у міліції теж. А фото п'ятого у вас немає?

СЛІДЧИЙ: На жаль, ні.

ОРЕСТ: Як же ви його шукаєте?

СЛІДЧИЙ: Я безпосередньо цим не займаюся.

ОРЕСТ: А принесете іншим разом?

СЛІДЧИЙ: Я замовлю його з Д. Але на це потрібен час.

ОРЕСТ: У кіно менти жвавіші.

Дзвенить мобільник слідчого.

СЛІДЧИЙ: Хто? А так, так. Зачекайте хвилинку. *(До Ореста)* Мушу вийти, важлива розмова.

ОРЕСТ: Тільки на сходи. У нас перенаселення.

Слідчий виходить на авансцену

ОРЕСТ: Костику, скажи йому, що я сплю. Він мене вже дістав. Він питав про батька...

Ява п'ятнадцята

СЛІДЧИЙ: Слухаю. А ви не здогадуєтесь? Ви не дивитесь телевізор? Вашого сина побито. І за таких обставин, що ще не відомо, хто піде у справі. Ну, як це немає. Орест. Народжений вісімдесят другого року у Сколomu. Тамару Семенівну не пригадуєте? Я розумію, ви викреслили з життя той шлюб, але ж не сина... Що я хочу? Щоб ви допомогли собі і власному синові. Ні, ви не можете його бачити. А ви не здогадуєтесь, чому його побили? Це пов'язано з вами. Політикою не займаєтесь, але фінансові вливання робите, до того ж економічна політика теж політика. Чому ви не можете його бачити? А ви думали, як він вас зустрине? Що він від вас мав у житті? Ви можете зробити для нього багато. Так. А у скільки ви оцінюєте його долю? Що ви, я оцінюю її вдвічі. І ще. Це питання розглядається на дуже високому рівні. Зробіть усе, щоб відомий вам депутат проголосував завтра "за". Це нікого не обходить. Пам'ятайте, у вас іще дві дочки. Не нашкодьте їм.

Коли слідчий повертається до кімнати, Костик лагодить телевізор, Орест спить.

КОСТИК: Не будить його. Він ще слабкий.

СЛІДЧИЙ: Тоді дозвольте поспілкуватися з вами.

КОСТИК: Будь-ласка. Література, футбол, занепад зредукованих...

СЛІДЧИЙ: Політика і судова справа.

КОСТИК: Політика... Сучасна лексика активно поповнюється під впливом політичних перипетій. Так, скажімо, після появи на вулицях наших міст тисяч портретів Директора, в українській мові міцно вкоренилося слово "бігморди".

СЛІДЧИЙ: У вашому домі є хоч хтось, хто не пов'язує мене із Директором?

КОСТИК: Не знаю, треба в першому під'їзді спитати.

З сусідньої кімнати виходять Лариса і Роман.

СЛІДЧИЙ: Чекайте, я маю до вас кілька запитань.

ЛАРИСА: Я не хочу з вами говорити. Ідїть собі.

СЛІДЧИЙ: Хїба ж можна повірити, що ви не рїдна Оресту?

Лариса йде за лаштунки.

КОСТИК: Заждїть хвилинку. (*Виходить за нею*).

СЛІДЧИЙ (*до Романа*): Ну как жись? Есть для тебя информашка.

РОМАН: Давай на площадку пойдём, а то еще засекут.

СЛІДЧИЙ: Ну, пошли, выйдем. Короче, дело твоё дрянь. Чем дальше, тем хуже. Отыскался уже папаша твоего, не знаю как и сказать.

РОМАН: Дальше.

СЛІДЧИЙ: А што дальше? Он человек влиятельный, денежный. Говорит, чё хошь ради сына сделаю.

РОМАН: Вспомнил, бандеровец.

СЛІДЧИЙ: Да, семейка у них вся бандеровская. И пацан в них.

РОМАН: А мне чё делать?

СЛІДЧИЙ: Ясно, бабло малевать. Как у тебя с этим?

РОМАН: Да чё ты ему, вместо сына денег предложишь?

СЛІДЧИЙ: Зачем ему? Ему их не надо. Есть другие люди, менее заинтересованные, более жадные, но тоже вершащие твою участь.

РОМАН: А сработает?

СЛІДЧИЙ: Сто процентной гарантии не даю, но...

РОМАН: И скока?

СЛІДЧИЙ: Думаю штук десять, зелёных конечно.

РОМАН: Скока?

СЛІДЧИЙ: А ты себя недооцениваешь. Свобода она дорого стоит.

РОМАН: У меня стока нет. С собой тищи две. Гривен.

СЛІДЧИЙ: А в банках?

РОМАН: Ну еще штук пять.

СЛІДЧИЙ: Мало, очень мало. Ладно, ти пока думай, а я всё там перетру, прошупаю почву.

Ява шїстнадцята

У вітальні Костик і Лариса, вона чїпляє на дверї до своєї кімнати напис "Немає виходу", Орест стить на диванї.

КОСТИК: Що за суїцидні написи?

ЛАРИСА: Іди собі.

КОСТИК: До речї, Ворф сформулював свою теорїю, спостерїгаючи дїю саме таких от написів на поведїнку людей.

ЛАРИСА: Менї нема до того дїла.

КОСТИК: Французам теж не було, а потїм вони зняли у своєму метро такі таблички, і в них удвое зменшилася кїлькїсть самогубств. Тому я не хочу...

ЛАРИСА: А я не хочу, щоб до мене перся хто попало. Я дїсталася вже. Можу я побути сама, менї за тиждень ще одну роботу треба показати.

КОСТИК: Я в шоці в цьому році. У неї брат лежить угроблений, а вона, бачте, не може перебирати свої квіточки. А пам'ятасш, як ми плакали над мамонтятком?

ЛАРИСА: Мало тобі слїз? Досить. І досить вам дїймати мене. Чоловіча солїдарнїсть.

КОСТИК: Не треба гендеру, Ларко. Ти забула про його день народження...

ЛАРИСА: Та не забула я. По-дурному вийшло. Я ж не знала, що він сьгодні приїде. Думала, піду ввечерї до лїкарнї й куплю подарунок по дорозї.

КОСТИК: Ти ж знаєш, не в подарунковї рїч. Тїльки щось менї підказує, що говориш ти неправду.

ЛАРИСА: І що ж?

КОСТИК: Інтуїція. Ти в нього як у першїй день була, так потїм і все.

ЛАРИСА: А якого ти роздзвонив усяким Таням-Лєнам-Ірам? Думасш, як менї сидїти серед них?

Ти хоч раз бачив, як вони на мене дивляться? Нї сестра, нї дївчина.

КОСТИК: Ти ускладнюєш, Ларо.

ЛАРИСА: Ні, Костю, просто я граю за правилами. Хоча, мені здається, що скоро на мене чекають великі зміни. Сподіваюсь, ти за мене порадиєш? Якщо Орест мене не розшмагує.

КОСТИК: З кохання він ладен на все.

ЛАРИСА: І не кажи. Характер ще той. Он сьогодні...

КОСТИК: Ларо, ти вивчаєш англійську і французьку і не хочеш зрозуміти свого брата.

ЛАРИСА: А ти можеш? От скажи, чого йому не досить бути українцем, як я і ти, чому неодмінно треба бути гуцулом?

ОРЕСТ: Я бойко, Лесю.

ЛАРИСА: З величезними вухами (*тікає у свою кімнату*).

Ява сімнадцята

ОРЕСТ: Підслуховувати не тільки негарно, а й корисно. І хоч як мені не приємно здогадуватисе про недоказане у вашій розмові, треба поговорити про погане. Мені – капець, перевіір двері.

КОСТИК: Тобто?

ОРЕСТ: Ваш мент і мій особистий слідчий знайомі. Ймовірно, колеги. Коротше, пасе він тут МЕНЕ. І ті двоє на вулиці – теж. Мабуть, чекають до виборів...

КОСТИК: Та ну, не може ж він тут до виборів жить?

ОРЕСТ: Це не головне, а мені гаплик, гайки, хана, торба... Які ще є слова?

КОСТИК: Ти не можеш помилятися?

ОРЕСТ: Надто багато збігів. І він сказав: “Єсть для тебе інформашка”. Не про кеди ж у магазині за рогом він йому розказував. Що робить? Я не хочу в тюрму, там погано.

КОСТИК: Давай з’їдемо звідси. Заборонити вони тобі не можуть. А хвостів спробуєм наколоть.

ОРЕСТ: Це так легко.

КОСТИК: Поїдемо у Сколе, там одсидимось.

ОРЕСТ: Взагалі, це ідея. Але не в Сколе, а до діда Йвана. А потім у Польщу. В тебе є закордонний паспорт?

КОСТИК: Є. Тільки ти далеко сягнув. Заспокойся. Ще ніхто тебе не садить.

ОРЕСТ: Тоді пізно буде.

КОСТИК: Стоп, попустися трохи. Ми завтра ось що зробимо: завтра твій слідчий прийде?

ОРЕСТ: Прибіжить.

КОСТИК: Прекрасно.

ОРЕСТ: Кому як.

КОСТИК: Він у течці папери носить?

ОРЕСТ: А думаєш цеглу?

КОСТИК: Візьмемо й подивимось.

ОРЕСТ: А його у ванній зачинимо?

КОСТИК: Відвернемо пильність.

ОРЕСТ: А ти виявляється аферист.

КОСТИК: Так, але хто це оцінить.

ОРЕСТ: Обговорімо.

КОСТИК: План А – “Матроскін”: куплю вранці таку ж течку, напакуємо папером і підмінімо.

ОРЕСТ: Несерйозно.

КОСТИК: Добре, хай буде запасний. Тоді твій план – замкнути у ванній.

ОРЕСТ: Я ж пожартував.

КОСТИК: А пам’ятаєш, у нас заціпка зламалась і двері ззовні замикались. Легким рухом руки...

ОРЕСТ: А затягнеш ти туди його як?

КОСТИК: Чимось замастить, облить?

ОРЕСТ: Не дуже, якщо чесно.

КОСТИК: Я можу спробувати стрельнуть.

ОРЕСТ: А якщо засіче, то сядемо оба. Ні, тут треба капітальний план.

КОСТИК: Гаразд, я подумаю. А ти по-нормальному засни.

ОРЕСТ: Не, дай мені альбом з ескізами й олівець. І лист, у мене в куртці, у внутрішній кишені.

КОСТИК: Цей? Від діда Івана?

ОРЕСТ: Муги. Я зараз накидаю загальну картину, а ти мені потім намалюєш усі ескізи?

КОСТИК: Звичайно. І ще – за універ не хвилюйся. Я був і в деканаті, і на вашій кайфедрі. Кажали тільки, щоб диплом писав. А ти цей проект не можеш захищати?

ОРЕСТ: Навряд чи. Наша освіта відокремлена від практики. Виграємо вибори – візьму 'ранд і поїдемо з тобою втілювати.

КОСТИК: Поїдемо.

ОРЕСТ: Відіб'ємо територію, замовимо саперів...

КОСТИК: Боюся, що за територію ми стільки паперів накатаємо, що всю гору вкрити зможемо.

ОРЕСТ: Та не бійся, щось проб'ємо. Я думаю відновить ото такий бункер зі стовпів, як дід Іван розказував.

КОСТИК: Ага, а стовпи зрізати у сусідньому селі, як дід Іван розказував.

ОРЕСТ: А ще – 2 криївки і боївку... Усе так замаскувати файно. А назвемо знаш як? "Повстанський ліс". По-моєму, супер. А у лісі можна ще тварин розвести, щоб був і музей, і парк, щоб відпочити...

КОСТИК: Пополювати. Ти там зброю збираєшся виставляти?

ОРЕСТ: Ти сьогодні такий прозаїчний, ніби в когось якісь проблеми. Виставляти будемо гроші, документи, одяг, – усе, що дід Іван відкопав. Ще щось знайдемо. Фото, протоколи. Головне – розповідати цікаво. Файно буде. Таксівку пустити. Рекламу.

КОСТИК: Кіно, тир, бар, ресторан.

ОРЕСТ: Кіно і тир можна, а ресторан не окупиться.

КОСТИК: Ти починаєш оживати.

ОРЕСТ: Усе сучасне тимчасове, а минуле – вічне. Має ж у мене бути якась місія в житті? Не тіко ж папери політикам готувати. Набридло все. Хочеться на пенсію, до дідів, бабів.

КОСТИК: То які проблеми? У тебе вже немає ні занять, нічого. Диплом свій і там прекрасно напишеш. Може, й краще.

ОРЕСТ: Муги... лікарі сказали, що про лижі на сю зиму я можу забути.

КОСТИК: Що це тобі – остатня зима?

ОРЕСТ: Думаш зеків возять кататися?

КОСТИК: Ми закрили цю тему. Кожен мусить боротися за себе до загиби.

ОРЕСТ: Ти б ще краще написав мій диплом. Я конче мушу перемагати. А вони воювали ще 10 років знаючи, що все 'дно програють.

КОСТИК: Вони були екзистенціалісти.

ОРЕСТ: Тільки слів вони таких не знали...

КОСТИК: Я б дуже хотів познайомитися з дідом Іваном.

ОРЕСТ: Думаєш, він Сізіф, Сартр і Камю разом?

КОСТИК: Чому тобі конче треба з усього сміятися? А я хочу знати, чи правда, що перенісши тяжкі випробування, люди стають цілісними.

ОРЕСТ: Неправда. Подивись на мене – я втратив. Я зрадив себе: я вилежуюсь тут, коли мої товариші готують вибори, а я лежу і, знаєш, що найгірше – я більше не хочу туди йти. Мені все набридло, я не хочу думати, що все стається тому, що ми це дозволяємо.

КОСТИК: Це тимчасове. Головні ознаки життя в тебе є.

ОРЕСТ: Так, я ліняю, отже я існую.

КОСТИК: Коли тебе називають гуцулом, ти реагуєш. Значить рефлексі лишилися.

ОРЕСТ: Отакої, чого ж мені бути гуцулом? Чому всі наші пошуки націдентичності конче схиляються до Гуцульщини: наша музика, фільми, туризм. А я – бойко.

КОСТИК: А ми? Я тепер часто думаю: хто ми? У горах є гуцули, є бойки, у лісах – поліщуки... А у степу? Хто живе у степу?

ОРЕСТ: Ховрахи.

КОСТИК: Моя прабаба була болгаркою, а прадід – греком. І хто я – трохи словак, трохи росіянин...

ОРЕСТ: Я завжди се підозрював.

КОСТИК: ...трохи українець, трохи грек, трохи болгарин, а десь далеко –прибалт. І чи можемо ми з Ларкою розуміти себе, коли в нас говорять голоси народів світу? Я тобі заздрю. Ти знаєш свою рідню.

ОРЕСТ: Не всю.

КОСТИК: Ти знаєш її в діахронічному зрізі.

ОРЕСТ: Без термінів.

КОСТИК: До п'ятого коліна. А я не знаю. У нас не прийнято говорити. Роками. Я знаю, що мій прадід загинув у так звану громадянську. Два його брати відступили з білими. Але більше ні слова. Моя прабаба особисто знала Махна, і це все. Мій дід єдиний із сім'ї вижив у голодомор, а я не знаю більше нічого. Моїй бабі дописали 2 роки, щоб вона пішла на фронт. Скажи, де було гірше, ніж на фронті? Де ж узятися історичній пам'яті, коли ми знаємо свою історію лише в датах? Усій нації слід поставити діагноз – склероз. Якби ми пам'ятали тридцять роки, то не були б, як сліпі кошенята.

ОРЕСТ: А як на мене, мусимо забути, хто кого розкуркулював і будувати все з чистого аркуша.

КОСТИК: Ти собі можеш це дозволити. Ти пам'ятаєш, а я не маю, що забувати, бо добре й не знав.

ОРЕСТ: Історія – безглузда наука. Вона тільки накопичує, нічим не гребує і нічого не вчить.

КОСТИК: Вражений чути це від історика.

ОРЕСТ: Я не антиквар, я деміург. Просто подумай: усе, що сьогодні коїться, за десять років стане простеньким реченням “На президентських виборах такого-то року переміг такий-то”.

КОСТИК: Історія як реєстр влади? А я хотів би знайти там дату, коли ми стали homo politicus?

ОРЕСТ: Здається, так назвав Хвильового Маланюк.

КОСТИК: Я не про те, я про нас.

ОРЕСТ: Ні, ми homo legens.

КОСТИК: Типові політикуси. Мені часом здається, що якби не було політики, нам і поговорити б усім не було про що. Ім'ярек збирає більше народу, ніж будь-яка музична група. Ми не об'єднуємося в групи за інтересами, а в електорати. На наших зошитах – наклейки Ім'ярека, на піджаках – його емблеми, ми проймаємося до людини довірою, коли бачимо цю простеньку картинку. Ми навіть десь там у глибині душі вважаємо, що людина, яка голосує за Ім'ярека, не може бути поганою. Я так познайомився з Олею.

ОРЕСТ: То маш амурети?

КОСТИК: Мене не надихає електоральна любов.

ОРЕСТ: Туман вісімнадцятий. Слухай! Річ не в політиці. Я голосую за Ім'ярека, не тому, що він очолює мою партію. І навіть не тому, що він захищатиме інтереси таких, як я. Я голосую за ті цінності, які він пропагує і забезпечить – особиста свобода кожного, мораль, стабільна економіка, єдність, держава для людей, а не навпаки. А що пропонує його опонент? Мені байдужа його програма, бо він репрезентує аморальність, беззаконня, примус і я не вірю, що так він забезпечить економічне зростання.

Затемнення.

Ява вісімнадцята

Лариса і Орест у вітальні.

ЛАРИСА: З днем народження вчора негарно вийшло. Вибач.

ОРЕСТ: Вибачив.

ЛАРИСА: Це тобі. *(Простягає подарунок).*

ОРЕСТ: Дуже вдячний. Тепер у мене буде шкіра, як у малюка?

ЛАРИСА: Мабуть.

ОРЕСТ: І найкраща дівчина у світі поцілує просто зараз?

Лариса цілує його у щоку, Орест обіймає її.

ЛАРИСА: Ми більше не сваритимемось?

ОРЕСТ: Ніколи. Я дуже скучив за тобою.

ЛАРИСА: Я теж.

ОРЕСТ: Поїдеш зі мною в Карпати?

ЛАРИСА: Чого?

ОРЕСТ: Ну, лижі, сноуборд – що схочеш. Там дуже красиво.

ЛАРИСА: Ні, не треба *(вивільняється).*

ОРЕСТ: Чому?

ЛАРИСА: Не треба, ну ким я туди поїду?

ОРЕСТ: Ти знаш: поїдеш, ким схочеш. Слово лише за тобою.

ЛАРИСА: Я не знаю.

Ява дев'ятнадцята

До вітальні заходить Слідчий..

СЛІДЧИЙ: Виспались?
ОРЕСТ: Хто вас пустив?
СЛІДЧИЙ: Ваша матір. *(До Лариси)*. Не йдіть, я хочу поговорити і з вами також.
ЛАРИСА: Не маю такого бажання. *(Йде зі сцени.)*
СЛІДЧИЙ: Отже. Ви маєте значно кращий вигляд.
ОРЕСТ: Ні, я поголився.
КОСТИК *(до Слідчого)*: Вибачте, ви не вийдете на хвилинку, вас матір кличе. Ви не довіряєте нам? *(вказуючи на папку)*
СЛІДЧИЙ: А раптом потрібно буде щось записати? *(Виходить на секунду)*
КОСТИК: Перша спроба невдала.
СЛІДЧИЙ: У вашому віці витівки недоречні.
КОСТИК: А в чому річ?
СЛІДЧИЙ: Вона мене не кликала!
КОСТИК: А кого ж?
СЛІДЧИЙ: Мабуть, вас. Не заважайте працювати. *(До Ореста)* Питання до вас: на вашу думку, чи могла б опозиція стати призвідником масових заворушень?
ОРЕСТ: Мирних так.
СЛІДЧИЙ: А терористичних актів?
ОРЕСТ: Хто вам диктує такі дурні запитання?
СЛІДЧИЙ: Відповідайте.
ОРЕСТ: Ні.
СЛІДЧИЙ: Сьогодні на Теремках вибухнула маршрутка – семеро осіб померли, четверо у лікарні.
ОРЕСТ: То й що, а в Іраку бойовики й досі тримають заручників.
СЛІДЧИЙ: Маршрутка вибухнула через дві хвилини після того, як з неї вийшов пасажир.
ОРЕСТ: Невже Директор?
СЛІДЧИЙ: Ні, ваш товариш із партії – Петро Тимченко. Його вже затримано.
ОРЕСТ: Я вам не вірю. Ви взяли не того хлопця.
СЛІДЧИЙ: У нього вилучено листівки Ім'ярека. Справа набуває політичного характеру.
ОРЕСТ: Поговорімо про справу, через яку я маю нещастя вас знати. Ви добули мені фото п'ятого?
СЛІДЧИЙ: Я вже казав вам, що надішло запит.
КОСТИК: Я не заважатиму? Мені потрібен стіл. *(Починає розкладати папери і привалює течку Слідчого.)*
СЛІДЧИЙ: Юначе, у цій течці важливі документи *(Витягає її)*.
КОСТИК: То що я її з'їм?
СЛІДЧИЙ: Ви мене змушуєте викликати хворого брата до міліції. Я так і зроблю, якщо ви зараз же не підете. За годину мене тут не буде, і ви зможете робити, що хочете.
КОСТИК: Можна, я наодинці пару слів скажу?
СЛІДЧИЙ: Ви обоє поведіться так безцеремонно, ніби вже виграли вибори.
КОСТИК: А що, приватність Директор і далі не поважатиме?
Слідчий виходить.
КОСТИК: От гадюра. І зараз течку забрав. Значить так: я піду подзвоню з автомата, попрошу його до телефону, а ти хапай.
ОРЕСТ: Добро. Слухай, у тебе гроші ще є?
КОСТИК: Тільки десятка. Я ж усе матері віддав.
ОРЕСТ: Вертатимешся – зайди в перехід, купи троянду.
КОСТИК: З якої це радості?
ОРЕСТ: Ну, будь людиною. *(Костик іде.)*
СЛІДЧИЙ: Продовжимо. Як давно ви бачили Тимченка?
ОРЕСТ: Восстанне – у Д.
СЛІДЧИЙ: А знаєте, під час обшуку в нього вилучено пакет для вас, і в ньому кругленька сума. Не хвилюйтесь, ви зможете її забрати, якщо, звісно, ваш адвокат зможе довести, що це ваша заробітна плата або компенсація. Зараз ці гроші вважають хабарем голові тервиборчкому м. Охтирка, куди ви, згідно з супровідними документами, очікуєтеся спостерігачем.
ОРЕСТ: Я відмовляюсь далі говорити на цю тему без адвоката.

СЛІДЧИЙ: Що ж, тоді я піду.

ОРЕСТ: Чекайте, я хочу знати про стан своєї справи.

СЛІДЧИЙ: А який стан? Ті четверо виконували наказ старшого, а його якраз і немає. Навіть більше, є значні розбіжності щодо того, хто саме керував групою. Тому його навряд чи знайдуть.

ЛАРИСА: Вибачте, що перебиваю, Костика немає? Тоді ви не могли б допомогти Тамарі Семенівні зняти швейну машинку згори.

Слідчий виходить за Ларисою разом із течкою, за хвилину Лариса повертається і жбурляє течку.

ЛАРИСА: Ото ще. Вчепився. Машинку зубами зніматиме чи що?

Орест миттєво відкриває і гортає, закриває і відкидає на стіл. Заходить Слідчий.

СЛІДЧИЙ: Ну як, усі таємниці вичитали?

ОРЕСТ: У вашому слідстві все таємниця.

СЛІДЧИЙ: І як, розгледіли хоч одну?

ОРЕСТ: Не встиг, ви зарано повернулися. Може, дасте мені другий шанс? Он і дзвінок, підійшли б.

ЛАРИСА: Вас.

СЛІДЧИЙ: Ні, цього разу її погортаю я.

Ява двадцята

Слідчий на авансцені.

СЛІДЧИЙ: *(у слухавку)* Не морочте мені голови! Що ви конкретно можете сказати? *(Кладе слухавку.)* Одни ідиоты в этой ментуре.

До нього підіймається Роман.

СЛІДЧИЙ: Харашо, что пересеклись. Где отсиживался?

РОМАН: На чердаке.

СЛІДЧИЙ: Ты бабло намалевал?

РОМАН: *(Дає 2 кредитки, дістає гроші.)* Пять штук.

СЛІДЧИЙ: Мало. Дела твои плохи. Давят. Щас дело к выборам, все хотят быть красивыми. И пацан не совсем дурак – тряхнул, зараза, уже мою папку – а в ней на тебя весь комплект – анфас и в профиль, весь джентельменский набор. Без оригиналов, конечно. Так что давай бабки и беги, пока не поздно.

РОМАН: У меня нет больше.

СЛІДЧИЙ: Да ладно, вы тогда не хило получили. Не мог ты так бысто их оставить.

РОМАН: У меня больше нет.

СЛІДЧИЙ: Ищи. Я прийду завтра. Привезу тебе ксиву.

Роман іде до кімнати Лариси, сідає за стіл, відкриває шухляду в пошуках аркуша, знаходить щось, потім шукає папірець далі, знаходить, складає літачок і запускає. Потім повертається до знахідки і перелічує гроші. Кладе на місце. Виходить. На порозі зіштовхується з Ларисою, пропускає в середину, вільно обіймає її за талію. Це бачить Орест.

Ява четверта

До вітальні заходить Слідчий, на нього чекає Орест.

ОРЕСТ: *(Слідчому)* Ви вже йдете?

СЛІДЧИЙ: Так, на сьогодні все. Цирку більше не буде.

ОРЕСТ: Мені здалося, ныби ми не договорили.

СЛІДЧИЙ: Ви хотіли ще щось сказати? Я вислухаю новий дотеп завтра.

ОРЕСТ: Ліпше сьогодні. Я хочу зробити заяву.

СЛІДЧИЙ: Дати свідчення, ви хотіли сказати?

ОРЕСТ: Так.

СЛІДЧИЙ: Валяйте. Завтра і справді цього вже може не бути.

ОРЕСТ: Записуйте.

СЛІДЧИЙ: Весь увага.

ОРЕСТ: Хлопець, який верховодив тоді у Д. був високим, русявим, сіроокиим.

СЛІДЧИЙ: Це нам відомо. Потрібні якісь особливі прикмети.

ОРЕСТ: У нього рубці – 2 на спині, під ребром, на плечі і на боці. І білі цятки на ramenі.

СЛІДЧИЙ: Це де?

ОРЕСТ: Тут.

СЛІДЧИЙ: А звідки усе це? Сорока на хвості принесла? Чи він там стриптиз влаштував?
ОРЕСТ: Я відповідатиму за свої свідчення.
СЛІДЧИЙ: Заробляєте статтю?
ОРЕСТ: Де підписати?
СЛІДЧИЙ: Тут: “З моїх слів записано правильно” і підпис. А знаєте, під ваш опис акурат підходить ваш гість.
ОРЕСТ: Що ви, це міліціонер з іншої області.
СЛІДЧИЙ: Я мушу це перевірити.
ОРЕСТ: І облишите мене?
СЛІДЧИЙ: Лише на 24 години.
ОРЕСТ: Шкода.
СЛІДЧИЙ: Нічого, вони минуть швидко.
(у коридорі в мобілку) Усилить охрану дома. Групу захвата на завтра.

Ява двадцять перша

Лариса і Роман у її кімнаті.

ЛАРИСА: Як іспит?
РОМАН: Провалив.
ЛАРИСА: Співчуваю.
РОМАН: А ну його. Тут мене вже нічого не затримає. Поїхали?
ЛАРИСА: Я не можу так одразу, ні сіло, ні впало.
РОМАН: Ларисочко, у мене коротка відпустка.
ЛАРИСА: Зараз не час.
РОМАН: Да чево ждять воппе? Отдохнешь, развеешься.
ЛАРИСА: Ми ще не перетнули кордон.
РОМАН: Хай, просто я не розумію тебе. Така нагода: Пітер, Нева, білі ночі. А тут іще пару днів – і дах з’їде.
ЛАРИСА: Сьогодні приїде батько і я вирішу.
РОМАН: Я хочу встигнуть на завтрашній поїзд.
ЛАРИСА: Стривай. Що сталось? Чому такий поспіх?
РОМАН (*іншим тоном*): Просто я хочу скоріш лишитися з тобою наодинці у найромантичнішому місті колишньої батьківщини. (*Обіймає її.*)
ЛАРИСА: Попустися, я ще не вирішила.
РОМАН: Ні, ні, ні – зовсім нічого не хочу, нащо ти мені здалася?
ЛАРИСА: Ти вредний.
РОМАН: Неа.
ЛАРИСА: Нехороший.
РОМАН: Неа.
ЛАРИСА: Такий, як у дитинстві.
РОМАН: А в тебе були кіски. І гольфи. І лялька... Енді.
ЛАРИСА: Венді. Я її загубила потім у парку.
РОМАН: Нам буде дуже добре в Пітері. Я зроблю все, щоб тобі сподобалось.

Ява двадцять друга

Костик і Орест у вітальні.

КОСТИК: Тримай. Матері лист. Ти бачив?
ОРЕСТ: Бачив.
КОСТИК: Що там було?
ОРЕСТ: Мій батько.
КОСТИК: І все?
ОРЕСТ: І ще щось, але я не дійшов.
КОСТИК: А що з батьком?
ОРЕСТ: Вони копають під нього. Він багатий.
КОСТИК: І?
ОРЕСТ: Там адреси, рахунки, якісь витяги.
КОСТИК: Це не те. Там мало бути ще щось. Чому ти не подивився?!

ОРЕСТ: Бо я не знаю, хто він. Ти розумієш: там було все: адреса, телефон, майно, сім'я. Я бачив його дочок, коли востаннє був у баби. А вона сказала їм, що я студент-практикант... Я його чомусь пам'ятаю погано. Коли він пішов, мати спалила всі знімки. Може б, я шукав його, але матері болять, як я за нього згадую.

КОСТИК: Він ніколи до тебе не приходив?

ОРЕСТ: Ні, та ми й поїхали майже одразу.

КОСТИК: Сюди?

ОРЕСТ: Ні, спершу на Північ. У Якутію. Тому мені Росія асоціюється з темрявою і холодом. Там багато платили. За два роки повернулись. Баба сказала, що він теж поїхав у довготривале відрадження.

КОСТИК: Чого ти ніколи не розповідав?

ОРЕСТ: Мама не любить. Для неї життя почалось вже тут, у Києві.

КОСТИК: А нашій мамі закінчилось.

ОРЕСТ: Вибач.

КОСТИК: Забудьмо про сумне. І про нашу невдачу теж. Я до завтра ще щось придумаю.

ОРЕСТ: Ну, тоді побажай мені успіху.

КОСТИК: Може, я його підготую?

ОРЕСТ: Краще хай буде несподіванка – може, не встигне отямитись?

КОСТИК: Щастя.

Ява двадцять третя

Орест бере свій альбом і заходить до кімнати Лариси. Там він розвішує альбомні аркуші з кольоровими написами різними мовами: "I Love You", "Ich liebe dich", "Kocham" тощо. Потім сідає за стіл і кладе перед собою троянду. Заходить Лариса.

ОРЕСТ: (Простягає квітку.) На едельвейси не сезон.

Лариса починає знімати написи, Орест озвучує кожен.

ОРЕСТ: Те ато, Je t'aime, Аз те обычам...

ЛАРИСА: Це якою? (Тримаючи черговий напис.)

ОРЕСТ: Грузинською.

ЛАРИСА: Я дуже зворушена всім, що ти зробив...

Лариса раптом сідає і закриває обличчя руками, Орест сідає долі поруч.

ОРЕСТ: Не плач, не плач. Я не хотів... Я люблю тебе і боюся втратити. Моя хороша, кохана, люба. Не плач, мій їжачку. Скажи мені "так".

ЛАРИСА: Залиш мене.

ОРЕСТ: Дозволь мені бути поруч.

ЛАРИСА: Ніколи не кажи більше. Нічого не було. І нічого не буде.

ОРЕСТ: Я все'дно чекатиму.

ЛАРИСА: Це не зміниться.

ОРЕСТ: А я попри все чекатиму. І приходитиму. І робитиму так, щоб ти була щаслива. Знаю: це можу тільки я.

Виходить. Лариса перебирає аркуші, падає на ліжко і занурює лице в подушку.

Ява двадцять четверта

Орест і Костик у вітальні.

КОСТИК: Ну як?

ОРЕСТ: Наступного разу буде краще. Я вийду. Голову провітрю. Набридло лежати й страждати. Куплю якусь газету, а то сто років в ізоляції. Подзвоню батькові. Просто скажу, що вони його пасуть, і покладу слухавку.

КОСТИК: Піти з тобою?

ОРЕСТ: Краще не треба. Просто подивись, щоб я пройшов заставу.

КОСТИК: Гарзд.

Денис Петрович і Костик.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Куди це він?

КОСТИК: Світ за очі. Привіт.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Не дури мене.

КОСТИК: Та Ларка йому зовсім голову закрутила, от дах і з'їхав. Увесь у бинтах по місту тиняться. Мумія повертається.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Мені твої дурниці після рейсу ... Що з Ларкою? (*Не чекаючи відповіді йде до неї в кімнат*).

Ява двадцять п'ята

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Ларисо!

ЛАРИСА: Привіт.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Чого хлипаєш? Мало було, ще треба?

ЛАРИСА: Нічого.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: А нічого, то й перестань. Що ви тут знов з Орестом не поділили? І сваритесь, і сваритесь. Спокою з вами нема.

ЛАРИСА: Тату, ви зруйнували мені життя.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Приїхали.

ЛАРИСА: Чого ви женилися? Знаєте як воно – НЕ-РІДНІ. Знаєте? А мене ви спитали, як мені жити з чужим чоловіком? Під прицілом погляду. Брат і сестра, що любляться.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Ти його любиш?

ЛАРИСА: Не терплю. Усіх. Вас, що вважаєте його за сина, Костика, що може запросто бути з ним, дівок, яким так легко кохати його. І його нерідного брата. А він мені найрідніший. Тату я поїду звідси. Геть. Десь далеко-далеко. Не бороніть. Бо задихнусь тут. Хочу сама вирішувати.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Доню, не помилися, є легші виходи.

ЛАРИСА: Не хочу легкого, хочу, щоб допомогло.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Серденько, ми з Тамарою...

ЛАРИСА: Не нагадуйте про неї. Вона мені найгірша. Вона вийшла заміж за кохану людину, а я тепер мушу...

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Доню, ти несправедлива!

ЛАРИСА: А де справедливість, де? Справедливо, що мама померла? Справедливо, що ти женився на матері мого хлопця? Справедливо, що я не можу викинути його з серця?

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Мені не подобається твій настрій.

ЛАРИСА: А мені подобається. Я зараз здатна на все. Втну таку дурницю, після якої не буде вороття.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: Роби, що хочеш. Аби не було каяття. Тільки ми тобі рідня. Пам'ятай це. І нам буде жалько, а тобі непереливки. А рідня вона завжди рідня. *Виходить*.

Ява двадцять шоста

У сусідній кімнаті сидить Тамара Семенівна, затуливши руками обличчя.

ДЕНИС ПЕТРОВИЧ: І ти ревеш? Та чи ви, показалися? Чи подуріли? Не стало життя, щоб його. В гаражі відісплюся, раз дома божевільня. Сніданок принесете.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Денисе! Пішов. Оце тобі й допомога. І що тепер маю робити?

КОСТИК: Ма, що сталося? Поганий лист?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Ой, синочку! Нема мені щастя. Одна біда йде і другу за собою веде. Сестра пише. Батька нашого в лікарню поклали. Операцію треба. А їм три місяці зарплати не плачено. Так і в нас же грошей нема. Усе в лікарні лишили.

КОСТИК: Не переживайте, знайдемо гроші.

Лариса сідає на порозі своєї кімнати.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: І гроші... А я боюся, щоб не подумали, що як Орест діда Івана знайшов, то я їх цураюся...

КОСТИК: Та, що ви, хто ж таке подумає?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Я йому казала, є у нас батьки, не треба нам нікого, а потім таки погодилась, аж йому і правда слова нікому мовити. Один на світі зостався.

КОСТИК: Мамо, не переживайте, заспокойтесь.

Лариса приносить води і сідає поруч.

Ось попейте. Але я вас зовсім не зрозумів. Що сталося?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Я не хтіла, а Орест усе: зробімо це не для себе, а для нього. Я спершу і в хату не зайшла. На вулиці чекала. Він сам пішов. Каже: "Діду, дайте води напиться" А той: "Бери, синку". А Орест йому: я не синок, я онук ваш, діду. (*Плач*).

КОСТИК: Та хто ж?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Та дід Іван. Як ото у 39-му прийшли до нас совети, то моя мати вийшла за лейтенанта їхнього. Десь із-під Кам'янця-Подільського був. Красивий, ставний, а добрий...

Мати його так любила, та й він її. Вона вже двох дітей мала, як похоронка прийшла. Так і так: загинув ваш чоловік. А з двома дітьми... Вдень колгосп, уночі облави. Тяжко дуже було. Женився з нею чоловік, дід Іван. Кохав її, жалів. А тут лейтенант вернувся, майором уже. Мати похоронку показує. Кажуть, вибирай. Вона з тим лишилася. А Іван до повстанців пішов, я його дочка. Але мене батько любив і ніколи я не думала, що нерідна.

ЛАРИСА: А як дізналися?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Сусідка сказала. За макітру з матір'ю посварилась і сказала. І Ореста батько любить. Хай мене, може, за матір, але його? А любить і жалує. І я його батьком вважаю.

ЛАРИСА: Як усе тоді було складно. Скільки ж ви пережили.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Ніколи не легше. Люди вони люди і є. Усе переживають.

ЛАРИСА: Але, мені здається, коли важче, то люди якісь чуйніші один до одного.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Чуйності завжди ждуть.

КОСТИК: Але не завжди мають.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Любять, дітки, одне одного, ви ж найрідніші. Ми з сестрою, хоч і не зовсім рідні, а дружно жили. Що тільки писати, не знаю. Мо', Орест прийде та позичить у когось із партії.

ЛАРИСА: А скільки треба?

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Сестра пише, зо дві тисячі, лікар сказав.

ЛАРИСА: Чекайте. *(Виносить гроші)*. Візьміть. Я про вас нічого не знала. Розкажіть мені багато-багато, про все.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Ой дитинко, спасибі. Хай Господь тебе благословить, а я дякуватиму, скільки житиму.

КОСТИК *(тихо)*: Я тобою пишаюсь, Ларок.

ЛАРИСА: Просто не хочу лишати по собі погані спогади.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Ой діточки...

КОСТИК: Та біжіть уже, дзвоніть сестрі та переказуйте гроші.

ТАМАРА СЕМЕНІВНА: Спасибі. Побіжу. Спасибі. Господь вам віддячить.

КОСТИК: От таке-то воно – життя.

ЛАРИСА: Яке щастя не знати війни.

КОСТИК: І домової теж!

ЛАРИСА: Якийсь час її точно не буде.

КОСТИК: Радий чути.

РОМАН: Ларо, ти не бачила моєї клітчатой сорочки?

ЛАРИСА: На стільці висить.

Ява двадцять сьома

Роман заходить до кімнати і визирає у вікно. Те, що бачить, йому дуже не подобається.

РОМАН: Прийдётся, как Золушке, бежать, бросив чувства на произвол судьбы. Главное не оставит туфлю или еще что-то, что зовётся вещьдоком.

Відкриває сховок, але грошей там немає.

Надеюсь, больше неприятностей не будет *(Бере зі столу аркуш і робить останній літачок)*.

Виходить до Лариси і Костика, заходить Орест.

Ява двадцять восьма

ОРЕСТ: Народ!

ЛАРИСА: Що з тобою, що сталося?

ОРЕСТ *(читає з газети)*: Учора ввечері о двадцять другій годині сорок другій хвилині машина, в якій їхав кандидат у президенти Ім'ярек, врізалася в Камаз. Кандидат у президенти помер дорогою до лікарні. Його водій у тяжкому стані. Туман... погана видимість... зустріч із виборцями... З'ясовується причетність до аварії основного суперника Ім'ярека на виборах – Директора. Якщо його вина буде доведена...

РОМАН: Це дурниця. Нелогічно. Це не він, для нього це найгірший крок. Є хтось третій.

ЛАРИСА: Що ж тепер буде? Це був наш шанс.

КОСТИК: Як дико жити, коли хтось невидимий смикає за ниточки, думаючи, що він Господь Бог.

РОМАН: А людей знову зневажили, як безсловесну масу. Прийди і проголосуй.

ОРЕСТ: А ти спробуй не мовчати. Я у штаб. Хтось зі мною?

Леся розглядає фото на зворотному боці газети.

ЛАРИСА: Розшукується підозрюваний у причетності до інциденту, що стався у Д. 12 .1. 2004 року...

ОРЕСТ: Лесю, це вже не має значення...

ЛАРИСА: Артеменко Роман Миколайович... Ромцю, чиє це фото? Я дзвоню у міліцію. Ти зрадив нас, нашу довіру. Мою. Мене.

РОМАН: І що ти їм скажеш? Дзвони. Що знайшла в своїй кімнаті розшукуваного злочинця, кривдника свого брата? Що він заліг у вас на три тижні? Хто повірить, що ви не перехували мене? Хто повірить...

ЛАРИСА: Як ти міг? Ти страшний. Я не знаю, що страшніше, жити в такій державі, чи серед таких, як ти?

РОМАН: Ларо, мені шкода, але йшлося про мою свободу.

ЛАРИСА: Тобі треба було про це думати.

РОМАН: Я виконував наказ.

ЛАРИСА: Так казали й нацисти.

РОМАН: Мені шкода.

ЛАРИСА: Такі, як ти убили його. Виконавці. Байдужі. Убивці. Убивця.

Роман виходить на сходи і йде геть.

КОСТИК: Чекай! Треба його спинить, там же ж ті горили.

Біжить за ним.

Орест підходить до вікна, чутно постріли.

ОРЕСТ: Он кого...

ЛАРИСА: *(Кидається до вікна.)* Що з ним? Він живий? Це моя вина.

ОРЕСТ: Не дивись *(Міцно тримає її, вона затихає, тільки плечі виказують хлипи)*. Ти не винна. Ніхто не винен. “Зроби свій вибір – прийди і проголосуй”. ...Прости Господи нам, як і ми прощаємо боржникам нашим ...Бо не відаємо, що діємо. ...Допоки чиясь смерть не врозумить нас. *Світло поволі гасне, доки не лишається один промінь, який висвітлює напис ВИХІД ПОРЯД. За якийсь час і він гасне.*

ЛЕСЯ КОВАЛЬЧУК
ІФ, ЛТ, вип. 20005, асп.

* * *

Небо зелене сьогодні
Молоком кислим пахне
Дерева іще голодні
Вітер роздягне й ахне
Щоки налиті соромом
Падають у земні долоні
Небо – наповнене ромом
Везуть золотаві коні

* * *

Павутинками плаче вітер
Амфорами у мій сад
Вічність сплетина з літер
У суцільний життєвий парад
Тінь лягає у скроні часу
ТІ лишився в коралах брехні
ТИ – Я
Німба
На престолі потІр моїх снів Й
Прірва сива і Даль
Оksamитова нотка

Чекання
Епілог її завтрашніх ля
Рокова
Колонада Нічого
Оді
С
Ейова дама
На
осінь...

* * *

А.К.

*Загубила кохання між трав
А ти милий його просто вкрав
А, можливо, згубила в снігах –
Чи пустила його по вітрах
Загубила кохання в собі,
Як відчула тебе у собі...*

* * *

С.М.

У мене страждання в клітинку
У тебе його нема
У мене зазвичай влітку
У тебе за-жди... Зима
Так солодко вени ріже
До болю знайомий сміх
Скажи мені, любий друже,
Чи пройде долання меж?

* * *

С.Ф.

Сьогодні спати не-можливо
Ти посміхався надто хтиво
Невже вино і білий дим
Не подолає навіть Рим?
І знов сміятимуться дні...
І все горітиме в вогні...
І знов націлиться Амур –
Й позаду буде контражур...

* * *

С.Ш.

Сонце залишило поцілунок
На моїх знеможених плечах
Ти для мене просто подарунок –
Степ безмежно дикий на мечях
Поле-тіло вдаль моїх вагань
Сотні літаків твоїх бажань...
Злетів не буває без падінь
Залиши себе – солодку тінь...

Місто

В.Ю.

Завтра місто буде в помаранчах

Щоб не заблукати нам у хащах
А сьогодні місто плаче нишком
Десь далеко і під моїм ліжком
А у неба, а у неба зараз віспа
Лікарі лікують навіть числа
Скільки правди а ще більше хисту
І завжди чомусь усе без змісту...

* * *

Світанок лягає спати
в обійми минулого дня
Змиваються відчаєм дати
ескізами власного “я”

Верліброва келія часу
переповнює все життя...
Душа одягнена в рясу
змітає з тіла сміття...

* * *

Я – орхідея
Гарна ідея ?
Я – орхіДеЯ
В обіймах, Де-Я ?

ВІРА КОВТИХА

ІФ, ЛТ, вип. 2005, асп.

За жанром поданий нижче твір визначаю як **роман-мозайку**. За формою він є сегментованим пазлом, який кожен реципієнт має складати самостійно. Таку форму було обрано не випадково – вона, як ніяка інша, найбільш точно відтворює стан розірваної свідомості, характерний для тієї категорії людей, що поставлена в центр авторської уваги.

У процесі прочитання тут можна побачити різне – від надумано-банальної історії навіть-некохання до, здавалося б, ілюстрацій праць Зігмунда Фрейда, Карла Юнга, Еріха Фромма... І кожен з інтерпретаторів матиме рацію, оскільки в тексті одним із основних цензорів і гравців, що складатимуть пазл роману, виступатиме їх власна підсвідомість.

Однак до будь-якої гри докладаються орієнтовні її правила та інструкція. Тож спробуймо.

Насамперед – психічна хвороба і складність співжиття із психічно хворою людиною. У творі йдеться про одну із найлегших форм шизофренії – рекурентну (поворотну, періодичну) шизофренію в онейроїдно-кататонічному її варіанті, яка має досить хороший прогноз і за сприятливих умов, як правило, майже не шкодить особистості.

Онейроїдний синдром характеризується сновидним, мрійливим, фантастично-маренневим потьмаренням свідомості з напливом чуттєвих яскравих сценічних фантастичних уявлень, що виникають довільно. Картини ці схожі на сновидіння, в їх основі – зоровий псевдогалюциноз. На певному етапі розвитку хвороби може мати місце так званий синдром двійника – оманливі впізнавання. Хворий у незнайомих людях може бачити близьких і знайомих і абсолютно не впізнавати знайомих йому людей. У стані онейроїда перед внутрішнім зором хворого проходять сцени, події, в яких він сам є головним героєм. Прикметно, що всі марення в картині психічних захворювань зазвичай ґрунтуються на чуттєвому досвіді та підсвідомих страхах і бажаннях.

Звідси другий пункт – робота лікаря-психіатра. А втім, читачеві зовсім не обов'язково розбиратися в тонкощах психіатрії. Головне – не терміни, а відчуття.

Третій складник – проблема співвідношення геніальності, творчості й божевілля. Ще 1863 року криміналіст і психіатр Чезаре Ломброзо написав працю «Геніальність і божевілля», яка стала своєрідним запереченням широко побутуючої тези про те, що всі творчі, а особливо геніальні

особистості – психічно хворі люди. Цю працю навряд чи нині можна вважати такою, що має непересічне значення для науки, однак Ломброзо був тут провісником Фройда і Юнга.

Фантастичний пласт – міф про Ліліт – як видається, не потребує розлогих зауваг. Єдине, що хотілося б зазначити, – у творі синтезовано різні легенди Ліліт із авторською вигадкою.

Все інше, як на мене, пояснень не потребує. Мозаїка готова до гри...

Місяцепоклонниця

«... Місяць позирає на землю котячим оком. Прозирає наскрізь. Ним не можна не милуватися. Я з дитинства люблю ці дні, коли він уповні. Колись бабуся розповідала мені, що на ньому можна побачити, як Каїн убиває Авеля... Я не вірила і довго дивилася, намагаючись у місячних плямах розгледіти страшну сцену... Тепер я виросла, але і досі люблю дивитися на Місяць. Уже зовсім по-іншому. Я могла б годинами не відводити очей від його диску, вбираючи це тепло, це світло... Таке особливе відчуття... наче щось має статися... І це бачитиму тільки я... Але тільки тоді, коли невідривно стежитиму... Цей вогонь тривоги... збудження, бажання... Він так довго палив... палав... випалював... І тільки сьогодні я вперше зрозуміла, що ним можна палати... З власного бажання... Це світло... Бліде, молочно-хвилююче... таке тепле, як я... гаряче і збудливе... як моє тіло, що хотіло волі... Нестримної, дикої... Як ритм ритуального танцю...»

Ми з нею вчора вирішили, що я мушу це писати. Аби не забути... Що? Вже йдемо? Почекай, я допишу... А, так... Місяць за годину зайде... Іду...»

Вона посміхалася, дивилася наче прямо мені в очі, але не бачачи мене.

– Він був такий кумедний... Так метушився... Думав, що я помираю. Хм-м-м...

Замилувана усмішка.

– То ти його бачила?

– ... (Порожні очі)

– Ти бачила цього хлопця?

– (Пауза) Ну звісно. Він так кричав у свій мобільний... На нього неможливо було не звертати уваги...

– Ти намагалася?

– Що?

– Не звертати уваги?

– Я хотіла, щоб мене облишили... У спокої...

– Хто?

– ...

– Ти тому прикидалася?

Величезні очі поглянули на мене серйозно і холодно. На мить закрався сумнів.

– Я не прикидалася... Коли напруга перевищує дозволені межі, ніхто не може гарантувати, що лампа не згасне. Це гра. Ви цього не бачили.

Вона обернулася. Сумнів відступив і принишк. Я фахівець. Насамперед...

– Розкажи. Ми от із лікарем не розуміємо

– ...

Вона завмерла, напружившись. Тоді стомлено встала.

– Я хочу додому. Відпустіть мене.

– Де ти живеш?

– Яка вам різниця?

– Ти нікуди не підеш.

Вона сіла.

– Ти боїшся розказати? Тобі забороняють?
Вона мовчки подивилася на мене і обернулася до вікна.

– Ну що, Максе? Думаєш, наша? Як на мене, щось є...
– Та... Слухай, красуне, то як тебе все ж таки звуть?
Вона кинула на нього замутнено-презирливий погляд. Поволі протягла:
– Я вже сказала, це неважливо.
– То для тебе неважливо, а нам потрібно знати.
– ...
– Ну гаразд. А скажи, ти сама вирішила отак лежати і прикидатися, чи тобі хтось підказав?
Може якісь голоси?
Погляд з-під лоба.
– Поясни, ми ж от із лікарем намагаємося зрозуміти...
Вона поглянула на нас, криво усміхнулася і з кам'яним обличчям обернулася до вікна.

– Ну, Максе?
– Та не знаю, Діміч. Як на мене... Слухай, красуне, а може тобі життя набридло?
– Життя? – вона замислено протягла, похитуючись зі сторони в сторону. – Це велика гра, яка теж колись закінчиться... Банально, але... До того ж, коли знаєш правила, можна все... Навіть забрати життя... Тільки...
Макс багатозначно поглянув на мене.
– Розкажи, що за правила?
Вона мов прокинулася, поглянула презирливо на Макса, тоді на мене.
– Ви мені вже набридли.
– Так розкажи, що ж там за правила?
– ...
– Ти правий, щось таки є. Що пишеш?
– Та думаю...
– Ай, пиши що-небудь. Ти ж бачиш, що треба класти, от і клади. А Інка там уже розбереться. Все, я у себе.
– Зараз буду.

– Ну що, догралася?
– Не розумію...
– Кажеш, сильні люди тільки божеволіють... Ти сюди хотіла? По-твоєму, сильні люди сидять у клітках?
– Я нічого не хотіла. Я просто хотіла з тобою подивитися на Місяць. Я не винна, що ти не витримала.
– Я не витримала? А Ти?
– А що я? Я тільки вела тебе...
– Але ж Ти – це Я! Я сама йшла...
– Я не винна, що ти ділиш себе на мене і тебе. Ми різні. І ти слабша.
– Я... О Боже!.. (Пауза) Мені захотілося роздягтися і просто танцювати, купатися в цьому світлі, а потім...
– Тихо, тихо...
– З'явився цей запах крові... Ритмічний стукіт, тупіт ніг... Я хотіла сховатися від них, я лягла... Я прикинулася мертвою... А вони танцювали довкола... Це ж була гра? Так мало бути? Так було треба?

- Тихо... спокійно... Ну все...
- Я боялася поворухнутися, хоч і бачила, що їх немає вже, що вони пішли... Що є тільки цей хлопець із телефоном... (Пауза) Мені страшно...
- Заспокойся, все вже добре. Я ж тут...
- Ти? А де Ти була тоді?.. А ці люди довкола... Поглянь, вони ж усі хворі... Чому я серед них?
- ...
- Мовчиш? Тоді йди. Облиш мене. Я маю вийти звідси. Ти заважаєш мені своєю присутністю. Іди!..

Ні, так далі жити не можна. Це вже хвороба... Це треба лікувати...

Як виявляється, найважче лікувати самого себе. Ха! Я – психотерапевт, психіатр. Як звучить, а? І що з того? Що мені з того? Коли я нічим не кращий за своїх пацієнтів...

Ні, так далі не можна...

Я ж останнім часом навіть не встигаю постерегти, як то все відбувається... Усмішка, два слова – і все. Я встаю з чужого ліжка. Добре ще, якщо з ліжка... Ні, це ж просто жах... Я ж уже навіть імен не пам'ятаю. Мій телефон не замовкає...

Уф-ф-ф... Це патологія... Це ж залежність... Чорт забирай! Я залежний від жінок... Я залежний від сексу... От я зараз на роботі – і думаю про це... Але ж я на роботі! Я повинен бути тут, а не подумки в чиемусь ліжку!

Як я живу? Чим я живу?..

От приміром учора... Звідки вона взялася, ця дівчина, Бог її знає... Щоб я так уже її хотів... Та ні... Все наче за принципом „ніколи не відмовлюсь”... Але ж і це не так... Не так...

Телефон, як завжди, задзвонив саме тоді, коли найбільше хотілося спокою.

- Приймальне!
 - Дмитре Дмитровичу, ви кого мені поклали?
 - Не зрозумів...
 - Це ж скільки випити треба, щоб покласти здорову людину, та ще й до мене! У вас там що...
 - Чекайте, Інно Миколаївно, ви про кого?
 - Ви мені годину тому дівчину направили...
 - А, така симпатична...
 - Така, така...
 - Ну, так а що там таке? Вона ж приглушена трохи... Не кажіть, там щось є.
 - Ви мені що написали? Особа не визначена. Ви що? Вона щойно чітко видала всю метрику, ми дзвонили додому, перевіряли. Заявляє, що то все було об заклад...
 - Який заклад? – я вже нічого не розумів.
 - Вони з друзями побилися об заклад, що вона потрапить до психлікарні. Вона закінчила акторську школу...
 - Чорт забирай! Ви що там, подуріли всі чи як?
- Максова голова з'явилася у дверях.
- Діміч, „пульку” пишеш?
 - Я підняв застерезливо пальця.
 - Почекай... Сядь...
 - По-моєму, ми ще при своєму розумі, а от ви, Дмитре Дмитровичу... – Інка вже зривалася на крик. – Ви як собі знаєте, а я її відпускаю! Навіть оформляти не буду! До того ж у мене іще три години тому закінчився робочий день! А вона ще трохи тут посидить із моїми психопатами – і справді битиметься в істериці.

— Почекайте, Інно Миколаївно, я все описав. Я такою її побачив. Там щось є, треба просто глибше копнути. І це вже ваші обов'язки. Моя справа – покласти. Її потрібно було госпіталізувати. Ви не гірше мене знаєте, що такі речі зімітувати неможливо...

— Вона поводитьсь абсолютно адекватно, тут немає в чому копатися. Я відпускаю її. До побачення.

На тому кінці дроту грюкнули слухавкою. У вухо вдарили короткі гудки. Я ошелешено поглянув на Макса. Той сидів, закинувши ногу на ногу, курив і питально дивився на мене.

— Пам'ятаєш безіменну красуню?

— Аякже. А що таке?

— Інка її відпускає, каже, що вона цілком у нормі. На Максовому обличчі виписався подив.

— Вона каже, що дзвонили додому... Максе, ну ти ж це бачив? Це ж неможливо зіграти!

— Як зіграти?

— Каже, що це був стьоб! Гра! Екстрім! Розумієш? А ми не побачили...

— Гра? Вона щось казала про гру... Та ну, я ж теж там був... Не перший же день наче... По його очах було видно, що він теж прокручує в пам'яті тих двадцять хвилин.

— То кажеш, Інка її відпускає?

— Ну...

— Погано. На п'ятихвилиниці – розумієш, так?

— Умгу...

— Ну, нічого. – Макс струсив із себе напруження, ляснув долонями по колінах і розтягнув свою коронну посмішку до вух. – Я з тобою. Я на твоєму боці. Добре, що сьогодні чергую. Удвох якось відгавкаємось. Так?

На його усміхнену пику було настільки приємно дивитися, що я не міг не посміхнутися.

— От і добренько. Викинули з голови – і пішли „пульку” писать. Там, певно, вже Борис прийшов.

— Ні, ну це нормально? Взагалі...

Я не міг оговтатися. Я ж лікар! Я ж фахівець! Я не міг... Чи...

— Дімич, розслабся! – Макс вийшов у коридор. Вже звідти долетіли його слова: – Ходімо, я тобі коньячку наллю. Одразу все на місця стане...

Коридором залунав його срібний сміх.

«Я мушу розібратися в собі... Як так вийшло... Що це було? Все було настільки схоже на сон... Наче я заснула в певний момент, а потім прокинулась... остаточно вже там, у лікарні...

Те, що я бачила, було так схоже на первісні обряди... Я читала колись... Вони імітували статевий акт і вивертали сім'я на землю, думаючи, що запліднюють її... Тільки замість землі була я... Це було настільки приємно, дивно... І всі вони були в моїй владі... Якби я наказала їм убити самих себе, вони б це зробили на місці ж... Бо я світилася... як Місяць... Я чула, як вони це казали... „Бліда, як Місяць, тільки гаряча”... І все ж таки я боялася, що мене вб'ють... Але вони відтанцювали і пішли... Сказали, що повернуться – і покажуть мене Йому... Кому?..

Можє, це просто фантазія? Але настільки реальна... І я так чітко її пам'ятаю... вона наче жива... ось наче продовжується... знову...

Стоп!

А лікарня? Це ж уже не жарти... Не фантазія... Тоді що це? Я вже не розумію нічого...»

— Як справи?

- ...
- Ну, чого ж ти мовчиш? Образилася?
- Ти прогнала мене...
- Я не проганяла, просто треба було вийти звідти, а з тобою було б важче.
- Не важче... просто хтось один мав там залишитися...
- Ти про що?
- Твоя воля поки що достатньо сильна, але зрештою... Я правильно зробила, що привела тебе туди...
- Тобто?
- Ні, це я так...
- Ні, вже поясни!
- Я не можу... Когось із нас ти мала там залишити, щоб жити далі. Але ти не захотіла. Ти забрала мене із собою – і це твоя помилка.
- Але чому? Я ж – це Ти?
- Так. А хто та, що світилася як Місяць?
- Як хто? Я...
- Ти певна?
- Що ти маєш на увазі?
- Це не ти... Розумієш... Я відчувала її появу, і тому мусила тобі це показати... Доки не пізно...
- Чекай, як це не я? Я ж відчувала... Я ж бачила...
- Ти не відчувала. Ти тільки бачила. Але можеш відчувати, тільки не там... Тут...
- Де там? Де тут?
- Ти даремно обманула лікаря... і придушила мене...
- Ти хочеш сказати, що я... Н-і-і-і... Геть від мене!..
(Пауза. Схлипування.)
- Не плач...
- ...
- Чуєш мене, не плач...
- Що ти хочеш іще від мене?
- Не маєш права...
- Відчепись!..
- Сильні люди ж не плачуть... Вони тільки... божеволіють...
- (Сміх) А... Он воно як!.. Ужє можна сміятися?..

Я вже думав, минулося...

Як виявилось, на кілька днів. І знову те ж саме – алкоголь, жінки, секс... секс, жінки, алкоголь... Якесь замкнене коло просто...

Так, я люблю жінок. Вірніше задоволення, яке вони приносять чоловікові. Тепло, яке вони дають... Пристрасть, якою палають... Якоюсь мірою це справді наркотик, це стан, в якому зупиняється час, а водночас – летить шалено... Тільки тобі тоді вже до того байдуже... Абсолютно...

Найгірше те, що після тимчасового потьмарення свідомості, ти приходиш до норми... І починаєш усвідомлювати, що не можеш зупинитися саме тоді, коли на тому найбільше залежить... Просто підсвідомо не можеш... І чим це не патологія?.. От чим? Певно, зараз у мене саме період загострення...

Треба щось робити...

– Дімич, що це ти останнім часом якийсь недоживий? Як погляну на тебе, так тільки ридати хочеться...

Я навіть не постеріг, коли Макс розташувався навпроти моєї невдоволеної напівдепресивної особи...

– Ну, що таке? Якась краля відмовила? Так вибач мені, дорогий, але ж це нормально. Не всім же одразу в твої гіперсексуальні обійми падати. Почекай, упаде з другого разу, – його плечі здригалися від погано стримуваного гуркочучого сміху.

– Здохнуть хочеться...

– Ого! Нічого собі! Суїцидальні висловлювання? Депресія? Ну, дорогий мій, так тобі „швидку” викликати на часі. Тільки знаєш, я оце думаю: якщо ти будеш пацієнтом, то хто ж тебе прийматиме? Як не як, а чергуєш сьогодні ти...

Він не витримав і задзвенів своїм різким металевим сміхом.

Смішно? Може й так... Найсмійніше ж те, що навіть моєму товаришеві найперше в голову прийшло... Ні, з цим треба щось вирішувати...

– Гей, Дімич, – у Максових очах з’явився тривожний вогник. – Та ти, як я подивлюсь, і справді трохи не в собі... Може, поговоримо про це?

Тут уже засміявся я.

– Ти себе чув? «У вас проблеми? Ви хочете про це поговорити?» Ти тільки поглянь, як наша професія відбивається на нас. Це вже як в анекдоті про тролейбус. Я от приміром, так узагалі навіть мислю симптоматично...

– Е ні, дорогенький, вже все, не відмажешся. Говорити, то говорити.

– «Умовний пане, я відчуваю, ви щось від мене приховуєте. Розкажіть...»

– Так, ану перестань. Я вже не жартую. Ти не подобаєшся мені. Давай, колись.

– Та...

– Давай, давай!

– (Пауза) Розумієш, це ненормально...

Вислухавши мій монолог, Макс відкинувся на спинку стільця і зареготав:

– Ну, знаєш, я тобі так скажу. Повір мені, такий величезний натовп мужиків щодня молить Бога з тим, щоб отримати хоч десяту частину тієї жіночої уваги, яку маєш ти... Ха-ха! І могли хоч в половину так, як можеш ти... Вони там уже свічок у церкві понаставляли – увесь купол закіптюжили...

– Максе! Але ж... Ну от подивись, почитай це повідомлення... Я навіть не знаю, хто це... Він одразу посерйознішав.

– Та не буду я читати. Це я так, думав, може в жарт переведу, та ти й попустишся... Дімич, ти ж фахівець. Як то кажуть, сам собі доктор. Якщо ти вважаєш, що це проблема, – а ти, як я бачу, саме так і вважаєш – то або вирішуй її сам, або йди до психотерапевта.

– Я вже думав про це... Мабуть, таки днями піду.

– Я б тобі сам допоміг. Але ти ж знаєш, я тільки психіатр. І лікую трошки інше. Моя фізіономія розтяглася в горизонтальному напрямку.

– Ну-ну, тільки психіатр...

– Ну добре, іще гінеколог. Тут уже ми з тобою порозумілися – я теж люблю жінок... За нашим реготом я навіть не почув, як прийшло чергове повідомлення...

«... Я була роздягнена... Вони несли мене довго, по черзі на плечах... А всі інші довкола танцювали... Часом зупинялися, щоб кохатися... Але мене ніхто не чіпав... Берегли для Нього. Я потім це зрозуміла... Вони намастили мене чимось... якась олія... така запайна... і я блищала у світлі Місяця... То була дуже дивна місцевість, рослинність наче в джунглях, а на небі зірки значно більші, ніж у нас... Тільки то навіть не зірки, а величезні світлі плями... І Місяць... на півнеба...»

Вони винесли мене кудись, і там були дивні споруди, чимось схожі на наші єгипетські піраміди... І стояв величезний трон, а на ньому сидів Він... У Нього не було обличчя, тільки світло... круг Місяця... Другий Місяць... Він сказав, я подарую тобі все... Тільки спочатку треба зіграти в гру, щоб знати правила...

Мені соромно писати, що було далі... Я не почувала такого з жодним чоловіком...»

-
- Не піддавайся.
 - Ти про що?
 - Не піддавайся фантазіям. Ти можеш. Живи тут, а не там.
 - ...
 - Тебе ж запросили на побачення, от і піди. У театрі теж вистава, не тільки у твоїй голові.
 - Я боюся... У темноті буде гірше... у темноті завжди гірше, вони напливають із такою силою... і вони всі сексуальні...
 - Я знаю...
 - А якщо я справді почну роздягатися? Ні, я не піду...
 - Ну хай сексуальні... Так спробуй їх реалізувати. Цей хлопець начебто так нічого... От може... Слухай, може тоді все і пройде... Ти ж просто боїшся...
 - Ні, з ним не вийде... ні з ким не вийде... Там же не людина... Мені страшно...
 - Скоро повний місяць...
 - Думаєш, буде гірше?
 - Думаю... Ти поглянь, що з тобою і без нього... Це ж збудник...
 - Ні, я не піду до лікаря...
 - Я ще нічого не сказала.
 - Я знаю, що ти хотіла сказати. Може, почекаємо?
 - ...
 - Поки буде повний місяць... Може, нічого не буде?..
 - ...
 - Ну, не мовчи!
 - Як хочеш. Я з тобою...

«... Це приходить чимраз частіше... Він приходить чимраз частіше... Вчора було якесь свято... Певно, на мою честь... Усі співали, водили якісь ритуальні танці... Я сиділа біля Нього на троні, і Він сказав, що за кілька днів я можу стати... Ні, спочатку Він кохав мене... на очах у всіх... а потім сказав, що коли я хочу, то можу стати... я так зрозуміла, що королевою... чи жрицею... Він не сказав, ким конкретно, але змахнув рукою – і в повітрі зависло зображення, дуже схоже на карту Таро... на Імператрицю... Тільки для того мені треба буде пройти якусь ініціацію, щось таке зробити... Він казав, що всі попередні не змогли, і всі оті зорі-плями, які на небі, то їхні душі... які тільки світять, але не більше... А я, якщо зможу, то Він буде моїм рабом, і всі інші... Всі інші провадили танець, і згори було видно, що вони гуртом творять форму ножа... І знову запахло кров'ю... і світло Місяця било в очі до болю...

Я боюся брати ножа до рук... Не можу навіть порізати хліба...»

-
- Дімич, твою мать! Ти ще довго там?
 - Та вже біжу!
 - Це скільки ж там можна ту „швидку” приймати! Преферанс – це ж святе!

- Вже повідсиджували все, що тільки можна!
 - Та ну що ж я...
 - Сідай давай! Моя задача. Ну?
 - Та що ну... Не знаю...
 - Я – мізер, Діміч, – Макс підняв пальця вгору і хитро усміхнувся.
 - От якби мені сюди і сюди по одній, то можна було б думати... Ні, я пас.
 - Ну, відкривай, Борисе...
 - Змах картою – туз, король... Крик розпачу.
 - А-а-а-а...
 - Я зрозумів, Максє...
 - Не ображайся, Борисє, але кидаю в морду...
 - Загальний регіт створив чудовий контраст розчарованому Максєвому обличчю.
 - Лягаємо, Андрію?
 - Давай!
 - Та що там! Хоча... – Макс уважно вдивляється в карти. – Ну-ну... Твій вихід, Діміч.
 - Так, ці вийшли... Та ну, тут стопудово одна взятка є. Дивись...
 - Є, Діміч, є. Пиши.
 - Ні, почекайте! – Макс запротестував. – Ти вийди...
 - Максє, припини, та тут по-любому є одна. Ну дивись...
 - Добре, добре. Але не більше!
 - Та не більше...
 - А-а-а... Такий мізер зірвали!..
 - Гей, Діміч, ти пишеш чи ні?
 - Що? А так, пишу...
 - Слухай, якийсь ти дивний останнім часом, – Андрій роздавав карти, тримаючи цигарку в зубах.
 - Та, це так... Я майже не сплю просто...
 - Хо-хо! Дмитре Дмитровичу... – по виразу Борисєвого обличчя були зрозумілі всі асоціації. – І хто ж вона? Яка, не питаю – ти завжди з ногами від вух обираєш...
 - Та ну тебе!
 - Що таке? Ще скажи, що любов! Я повірю, сходу, ти мені віриш?
 - Борисє...
 - Що, знову не вгадав?
 - Та треба просто снодійного випити...
 - Що? Ти і снодійне? Діміч... – Макс поглянув серйозно...
-
- *Пиши, поки ще контролюєш себе...*
 - *Мені страшно...*
 - *Я вірю. Пиши... І візьми із собою...*
-

«...там є така мила дівчинка років чотирнадцяти... вона завжди обтирає мене олією, сидить біля моїх ніг... в її очах світиться непідробна любов... вона каже, що я дуже гарна, що хотіла б бути моєю сестрою... Я засміялася, посмикала її за вуха і поцілувала в носа...

сказала, що цим обрядом я зробила її своєю сестрою... вона так зраділа... потім підтримувала мою голову, коли Він... щоб не вдарилася в розпалі... пестила обличчя, гладила волосся... А Він посміхнувся потім, змахнув рукою, і я побачила...

За кроком – крок:

Раз, два...

Зведи курок –

Біда!..

Тікай туди,

Де друг.

Шукай сліди –

Злий Дух

Іде до тебе

Знов,

Аби пролити

Кров...

Я не хочу... у світлі Місяця хтось убивав... дівчинку... Як Каїн... тільки за що?..»

– Що? Ти і снодійне? Дімич... – Макс поглянув серйозно і нашттовхнувся на застиглий погляд. – Дімич, ану здавай!

Тінь тривоги промайнула в Максових очах. Шурхіт карт, рипіння канапи.

– Ну, взяли! Та не карти, хлопці! Якись ви всі сьогодні... – Макс поставив на стільця чарки.

– Ще не випивші, – вставив Борис і, перехиливши налите, розгорнув віяло карт. – Оце з вами, хлопці, добре, тільки мені треба піти хворих оглянути...

– Та ну, Борисе, – Макс хитро посміхнувся. – До дев'ятої ще встигнеш. Тим більше, що всі наші хворі наколоті і успішно відпочивають. А коли там що – слава мобільному зв'язку! Медсестра ж твій номер знає?

– Та знає...

Від несподіваного дзвінка Борис підскочив. Хапливо витяг телефон і поглянув на екран. Дзвінок обірвався на середині мелодії.

– Ну, Дімич... Я тебе слухаю. Ти щось хотів мені сказати?

Хитаючи головою, Борис запихав телефон до кишені джинсів, а я сміявся на всю горлянку.

– О, Дімич! Тепер я тебе пізнаю! – Макс привітно налив горілку і подав кожному. – Ну що, спілкуйся вільно, живи мобільно?

– Ага, говори про любов і не думай про час...

– Тож, за цнотливість! – закінчив Борис.

– Чому за цнотливість? – засміявся я. Борис явно піднімав мені настрій.

– А чим тобі цнотливість не подобається?

– Та я нічого, просто...

Телефонний дзвінок був, як завжди, саме вчасно.

– Черговий лікар!

– Дмитре Дмитровичу, „швидка”.

– Іду...

«Я не хочу... у світлі місяця я убивала цю дівчинку... Як Каїн... тільки за що?..»

Ненависть Дух

Несе –

Як тільки в душу –

Все...

Ти – вже не ти,

*А – Зло.
Ти не людина –
Тло...
Я не хочу... Повний місяць... Іти?.. Він кличе мене... Я боюся... Іду... Не хочу... Моя
маленька... Ніж... треба взяти записник... і ніж...
Тікай. Звезди
Курок.
Од Зла – за кроком
Крок...»*

– Алло, Максе, а підійди-но сюди! Зараз.
Я подивився на красуню, що сиділа переді мною місяць тому.
– То де, ви кажете, її знайшли?
Лікар «швидкої» відірвався від документів.
– Дільничний міліціонер побачив її на лавці у парку. Вона сиділа з ножом у руках. На його появу ніяк не відреагувала. Там є рапорт.
– Так, я вже бачу. А це що, її записник?
– Так, знайшли в кишені куртки. На жаль, ні імені, ні прізвища там немає.
– Та я думаю, немає потреби. Здається, у нас все є...
– Ну, що в тебе тут? – Макс із розгону завалився на стілець.
– А подивись-но на це.
Вона сиділа, злегка похитуючись, втупившись в одну точку, не реагуючи ні на що. Макс подивився на мене і схидно усміхнувся:
– Ну тепер уже Інка не відкрутиться.
– Вона ж?
– Вона... Цікаве дівча... І куди Інка дивилася...
Я дивився на цю дівчинку – і мені було її просто шкода. Гарненька вдалася... Чорнява... як я люблю... Було б непогано... Та ну, придурок!.. Я фахівець... насамперед...
Я розкрив записника. Почерк дрібний, але досить розбірливий... Здається, щоденник... Знайомі слова... Так, вона тоді щось подібне говорила... Ого!.. Вона записувала свої галюцинації... Просто скарб для лікаря... **«Вони імітували статевий акт і вивергали сім'я на землю, думаючи, що запліднюють її... Тільки замість землі була я...»** Нічого собі... Фантазії сексуального змісту... Цікаво з психотерапевтичної точки зору...
Я подивився на неї... Налиті грудки, міцні ніжки, смужка ніжної шкіри над джинсами низької посадки... Мене смикнуло... О Боже! Ні, ні, ні...
– Максе, опиши її, я зараз повернусь.
– Ти куди? – мовчазне запитання в очах «що таке?»...
– Опиши, я повернусь – підпишу...
Все, завтра ж іду до психотерапевта...

«Мені цікаво, коли тут зійде сонце, і настане день. Чи взагалі воно зійде, це сонце... Не тому, що мені воно так уже потрібне – мене цілком задовольняє цей Місяць на півнеба... просто шаленію від нього... Але три дні... Я тут іще ніколи так довго не була. Завжди хіба ніч, а то й мить – таку містку, мов добрий десяток років... Хоча звідки знаю? Чи день, чи ніч – тут однаково місячно... тепло... збудливо... Але зараз... Задовго і дуже якимось... напружено... Стан постійного збудження знесилоє сам по собі... Але він настільки сильно штовхає тебе до руху, танцю... Я починаю розуміти, чому всі ці люди, там, унизу, постійно рухаються... Ритмічно, мов танцюють... чинять ритуал... Той туніт ніг, який почула вперше, тепер став музичним супроводом. Я вже звикла до нього...»

Он вони розпалюють вогнище... Цікаво, що це буде?.. Що кажеш, маленька? Будуть кип'ятити квіти? Навіщо? А-а-а... Це так робиться та запашна олія?.. Дивно, ніколи б не подумала... Що, моя дівчинка?

Маленька подруга чеше моє волосся, що якимось дивом стало надзвичайно довгим, майже до п'ят... Їй дуже це до вподоби. Каже, що коли кладе їх на свої колінця, то їй лоскотно, бо вони легкі і м'якенькі, мов шовкове ниття... Миле створіння...

Чомусь тривожно... Дивлюся на Місяць... не легшає... завжди допомагало... Маленька пішла... самотньо... Стаю на коліна, дивлюся на величезний місяцеоб'єм над головою... Могла б так стояти вічно... Хвиля дикого збудження захлюпнула тіло... Треба Його... зараз... хочу... Він так давно не приходив... Давно...

Чому?..»

-
- І що? – Максова фізіономія застигла у дверях. – Не дивись на мене так.
- Як?
- З-під лоба. Я не калічити тебе прийшов.
- І то слава Богу. А то я вже труситися з переляку почав.
- Мені просто цікаво...
- Ну? – я закинув ногу на коліно, підпер підборіддя кулаком і зупинив на Максимі погляд затравленого ховрашка. – Питай.
- Ні, почекай. Спочатку зміни очі.
Я засміявся.
- Не подобаються?
- Аж ніяк. Не твої.
- Ну, вибачай. Вже які сьогодні маю.
- Умгу... Гарзд. То скажи-но, якого біса ти поклав це дівча до мене? Сам же знаєш – Залейко завтра буде пінитись.
- Хай піниться.
- Про мене, то й нехай собі. Але треба було до Інки кидати... Хай би сама і розбиралася, пішло б їй на користь. Менше собі дозволяла б.
- Нічого, вона тепер і так менше гавкатиме, – я не міг стримати єхидної усмішки. – «Ви там що, п'яні? Кого ви мені поклали...»
- Макс тримався з останніх сил, але імітація вийшла настільки вдалою, що наступних п'ять хвилин ми дружно реготали. Інна Миколаївна була нашою улюбленицею...
- Та ну тебе! Отак із тобою завжди – тільки зберешся поговорити серйозно...
- Максе, що ти хочеш почути?
- Він подивився так серйозно, що мені довелося відвернутися.
- Я просто хочу зрозуміти. Мені байдуже, де вона лежатиме. Але це не схоже на тебе, – наші очі зустрілися. Він нахилився ближче, зазираючи мало не в душу. – Не схоже, розумієш? Той Діміч, до якого я звик, обов'язково віддячив би Інці, ще й на п'ятихвилинці покпинив тихенько у неї за спиною. Той Діміч ніколи не повівся б так... непрофесійно...
- З моїх очей готові були посипатися іскри.
- Так, Діміч. Не ображайся, але ти повівся саме *непрофесійно*, – він підкреслив останнє слово так, що захотілося завити. – Ми з тобою друзі... Принаймні, були досі...
Дике бажання заїхати йому в носа...
- Максе!
- ?
- Друзі! Щоб ти не сказав... Ти ж знаєш...
- Знаю. Просто про всяк випадок. Все міняється з часом...

– Їй-богу, зараз віржу!

– Ну, ну! – він посміхнувся. – Не кидай димом. То все ж таки... Погодься, це – непрофесійно...

Погляд з-під лоба. Кризь зуби:

– Так... Треба було класти в гостре, я знаю.

– Ну, і?..

– Інку пожалів.

Саркастична усмішка.

– Не вірю.

Я підійшов до нього, притулився лобом до лоба.

– Інквізитор! – процідив.

Майнувши халатом, був уже в дверях.

– Я зараз повернуся.

– Діміч! – дивися на мене, піднявши брови.

Я зітхнув і знову сів на канапу. Макс просто мовчав. Запитально мовчав...

– Я не знаю. Я справді ще не знаю чому... – випустив цівочку диму у стелю. – Але хочу, аби ти її взяв.

– Хм...

Він задумався. Кілька хвилин мовчав.

– Онейроїд?.. – уважно поглянув на мене. – Чому я?

– Бо я тобі довіряю.

Щире здивування.

– А що тобі до неї?

– Кажу ж, іще не знаю...

– Не подобається мені...

– Мені теж, – вибач, що перервав – але здається, це справді важливо. Я навіть готовий за цю, як ти кажеш, «непрофесійність», отримати втик по повній...

Він мовчав. Дивився насторожено.

– Ти ж знаєш, Максе, я звик довіряти тому, що ворухиться десь там, глибоко... Ця дівчинка... Щось у ній таке... просто... Розумієш, ти хороший фахівець... І я хотів би... Максе...

Я дивився на нього майже благально. Він зітхнув.

– Ну, я зрозумів, здається... Будемо вважати, що тобі просто пощастило – я саме завтра виписую одну пацієнтку. Параноїчка, весела така, все пісні співає, пам'ятаєш?

– Не пам'ятаю. Їх тут сам знаєш скільки. Та й не має значення...

– Думаю, я таки зможу завтра у Залейка твою красу вибити. Може, він навіть і галасу тоді здійсмати не буде, – Макс перехопив мій вдячний, мов у нагородованого пса, погляд. – Стривай, стривай! Я іще не закінчив.

Він налив собі кави, запалив і хитро глянув на мене.

– Зараз ти мені скажеш, що час від часу забігатимеш, аби поглянути, як там твоя красуня. Наші обличчя одночасно розтяглися до вух.

– А-а-а! Підловив, підловив...

– Ні, Діміч, я просто випив із тобою не одну чарку. До того ж, – він посерйознішав, – твоя допомога мені не завадить. Онейроїдами я ніколи не займався, на відміну...

– Так, я займався... – скляний погляд у стіну...

Неприємні спогади налетіли, мов комашня на гниль... Тріпнув головою, розганяючи в'їдливі думки, що миттю здійсмали перед очима вихори образів...

– І все ж таки... Не скажи... Ти був тоді одним із найкращих фахівців у відділенні.

Я страдницьки посміхнувся, мов на розп'ятті...

— До речі, вибач за сумнів... Але... Ти впевнений у діагнозі?

— Як ніколи, – Я дістав із кишені халата невеличкого записничка. – Ось її щоденник. Вона записувала свої початкові фантазії. Я завтра віддам його тобі, добре?

— Дімич, це ж особисті речі. Ми повинні були їх описати і здати в камеру схову.

— Я знаю. Але, по-перше, це не гроші, не ключі і не документи. По-друге, про нього всі забули, бо коли я вибіг перекурити, то машинально вкинув його до кишені. А коли повернувся, то речі вже описали, та й сам я тоді про нього забув. Ми просто віддамо його їй пізніше, але до того я б радив тобі це почитати. Думаю, воно дуже й дуже стане у пригоді. Можна вважати, що нам... – я осікся, – вибач, тобі якоюсь мірою пощастило.

— Дімич, все нормально, – погляд був м'який і заспокійливий. – Я абсолютно не проти, аби ми лікували її разом. Кажу ж, мені тільки на користь. Я ж цим не займався. Головне, забігай надвечір, коли дух Залейка вивітриється. Ти ж знаєш, коли я чергую... До речі, – він посміхнувся, – ми ділимо шкіру невбитого ведмеда. Треба іще, аби він віддав її мені. Хоча... Може, проблем і не буде. Я так зрозумів, що грошей із неї багато не витягнеш, а клопоту вистачить... Тому Залейко навряд чи зацікавиться...

— От і я про те ж.

— Ну то що, друже, – Макс простягнув мені руку, – не знаю, навіщо це тобі треба, але... Попрацюємо?

— Попрацюємо, – я з полегкістю потиснув його міцну теплу руку. – Знаєш, у мене знову прокидається дике бажання таки дописати дисертацію.

— Давно пора. Думаю, від того медицина і наука тільки виграють.

— Та яка там наука! – я махнув рукою. – У ній я вже давно розчарований. Не зараз і не в нашій країні нею займатися. Я б для себе... Розумієш, після... Просто... це вже справа принципу... Та, нехай уже... Закрили тему.

Макс поглянув із розумінням.

— Як би там не було, а я так дивлюся, що це дівча нам обом піде на користь.

Він змовницьки підморгнув, а я почув, як якийсь давно заіржавілий непевний важіль знову ворухнувся в моїй середині...

— *Ти чуєш мене?..*

— ...

— *(насторожено) Ну не мовчи, будь-ласка...*

— ...

— *(тривожно) Прокинься, чуєш? Не губись у фантазіях!..*

— ...

— *(розпачливо) Не треба! Повернись!.. Мене ж без тебе... нема... (Тиша).*

Цікаво, що зі мною відбувається...

Уф-ф-ф! Що-що... Сам знаєш – почуття провини... колишня помилка... самооцінка... Ну і що? Ну знаю я це – чи мені легше від того?..

А ця дівчинка... вона просто теж онейроїдна...

Бр-р-р!! Уже другий день не можу позбутися цієї картинки. Наче хто навмисне перекручує плівку... попсовану, як стара заїжджена платівка, що постійно відкидає голку назад... повторює фрагмент до безкінечності...

Я не хочу цього бачити! Невже ніколи не позбудуся?..

Не додивився, не постеріг... Не побачив, коли щось змінилося... Не пам'ятаю такого...

Якби ж іще просто не помітив, а то ж... Винен... Винен, як ніколи... Взагалі тоді не звернув уваги... не подумав... поспішив... Пожалів її чоловіка... він так просив... день народження відсвяткувати вдома... Та й усе вже наче нормалізувалося, закріпилося...

Ні!.. Не пожалів... Ти просто виправдовуєш себе. Ти не хотів сперечатися, щось комусь доводити – бо поспішав... Пам'ятаєш ту красуню? Ту хворобливу пристрасть? Ту ніч, якої ти так хотів і так поспішав на побачення?.. А потім той жадливий ранок... Пам'ятаєш? Дзвінок посеред ночі... М-м-м!!!

Я вчинив НЕПРОФЕСІЙНО... Ненавиджу це слово... Себе ненавиджу... Так забути про все... ні про що більше не думати... Ну хіба ж так уже тоді хотілося?.. Коли патологія бере гору над здоровим глуздом... І я лікар після цього?.. Ніколи не забуду його голосу по телефону... його погляд...

Боже, що я зробив? Я ж поклявся, що більше не буду лікувати!.. Не помиляюся у діагнозах – то от і моє місце у приймальнику... а не у відділенні... А тепер... нав'язав Максові цю дівчинку, і сам приліпився... Ні, я зовсім здурів...

Але... Може, це шанс?.. Я лікар як не як, і можу – мушу! – лікувати... Ні, маячня...
І все ж таки...

– Алло, Діміч! Ти що, спиш досі?

– *(роздратовано)* Уже ні. Дякую.

– Та не сердься ти, уже ж як не як майже четверта.

– Який ти, слухай! Я б на тебе, друже, подивився – у мене всю ніч «швидкі» чергою стояли. Мов показалися... Що ти хотів?

– Та я взагалі потішити тебе збирався...

– Ми йдемо ввечері на пиво? Їдемо на рибалку? Ти нарешті завів коханку і хочеш мене з нею познайомити?

– Ха-ха-ха! Оце я вже чую, що ти прокинувся...

– Так що?

– Я хотів сказати, що справа наша вигоріла. Залейко сьогодні напрочуд миролюбний. Так що чекаю тебе на міні-нараду.

– Та ти що! Оце справді порадував. А вона взагалі як сьогодні?

– Та поки що особливих змін я не бачу.

– Нічого, все нормально. Сьогодні підвезу тобі її щоденник, а завтра я чергую, тож думаю, увечері зайдеш, поговоримо. Бо сьогодні не можу, маю дві консультації.

– Добре, хай так...

«...Місяць переповнює собою повітря... Мов розчиняється в ньому і через легені розливається по тілу... Мої руки, ноги, все тіло починають світитися... Місячний круг вилискує синню... Я стою, наче в блакитній аурі, піднявши руки вгору, до нічного Ока... Тілом пробігає легкий трем... вітерець ласо погладжує обличчя, груди... розвіває незвично довге волосся... Стала на коліна і тріпотливо-листяно тремчу... Хочу Його...

Чекаю...

Іще жодного разу не бачила, аби на цьому небі була хоч одна хмарина – ніщо не застусе місяцеоб'єму... Озираюсь назад – може там хоч одна, маленька... Немає... Зате внизу... там щось відбувається... Всі мешканці цього дивного світу стоять біля підніжжя моєї піраміди, піднявши руки вгору... точнісінько, як я... і не зводять із мене очей... Чекають...

Не розумію... Хто я для них? Богиня? Жриця? Чого від мене чекають? Що маю робити?..

Почула за плечима гарячий віддих... Він! Обернулася і, як завжди, на мить перестала бачити через Його сліпуче сяйво... Потім сильні руки підняли мене... відчувши пружне м'язисте тіло, міцно обплела його ногами, стиснула... Останнє, що встигла побачити – як

*внизу під загальний стогін почалась оргіастична меса... Це було зітхання дикої насолоди...
Потім я бачила і відчувала тільки Його...*

Крики знизу підіймалися до зоремісячного обширу... І я перестала стримувати свої...»

Що за день! Працювати взагалі не хочеться... Нуджу світом, наче недоумок якийсь... Цікаво, як там моє дівча?..

Так, ти, я бачу, не на жарт розійшовся! Уже й «моє»... Ні, я так скоро з глузду з'їду... Що мені до неї?.. Якесь нездорове відчуття...

Та що ж це таке! Ну скільки ж можна! Ні, це не тільки і не стільки минуле... Той момент у приймальній... ніжна смужечка тремтливого тіла з-під короткої кофтинки...

А-ааа! Це просто жах якийсь! Я ж навіть не пам'ятаю, як її звать... Хоча... Вперше, чи що?..

Жах! Такого зі мною іще не було... Жарти жартами, але ж вона хвора... А я лікар... Ця прірва не повинна переступатися...

— Гей, Діміч! Якого біса на твоєму обличчі відбита уся світова скорбота?

Я аж підскочив від несподіванки. Масивна Борисова фігура поволі запливла до кабінету і всілася на хлипкого стільця. Той жалібно зарипів, але, звиклий до екстремальних ситуацій, мужньо вистояв.

— У-ф-ф! Борисе, чого ж так людей лякати? Привіт. Ти сьогодні зі мною?

— Так, Левченко попросив за нього почергувати. А мені що, копійка зайва? Та й до того ж – у такій компанії... – він підморгнув. – Преф? Пиво? І те, й інше?

— Не знаю поки що.

— Фу, який ти сьогодні нудний! Аж гидко!

— Просто Макс має увечері зайти...

— От і чудненько! Дивись – уже й збіговисько!

— Нам треба поговорити. У справах...

— То поговорите, я ж вам що. У мене і свій кабінет є. Я саме карти порахую та пляшки повідкорковую. Проблему знайшов! Хм!

— Побачимо, – я замислено обернувся до вікна.

— Діміч, що за настрої такий? Де мій улюблений напарник нічних чергувань? Де душа і безсовісність колективу?

— Борисе, – я обернувся і всівся на підвіконня. – Ти ніколи не задумувався над тим, що в нашій лікарні, та й узагалі в нашому профілі як ніде відчутний поділ... на касти чи що...

— Тобто? – він кинув мені запальничку, постерігши, як я обмацую кишені в її пошуках.

— Я про поділ медперсонал – хворі. Це ж справді наче касти в Індії – нижча ніколи не зможе піднятися до вищої. Не стане поруч... Хіба навпаки...

— О, навпаки – запросто! – Борис засміявся. – Ти же знаєш, у нас далеко до хворих ходити не треба. Тут кожен лікар зі своєю патологією.

— Та ні, Борисе, я серйозно. Так виходить, що ми до наших хворих можемо почувати лише співчуття чи жаль... І то зрідка, бо зазвичай намагаємося відсторонитися... І аж ніяк не прив'язаність...

— Ще скажи любов.

— Ну чого ти так. От, приміром у хірургів, терапевтів – я вже мовчу про гінекологів – все якось простіше. А в нас... Утворюється така собі нездоланна прірва... Наче ми – люди, а вони – ...

— Діміч! – Борис обірвав мене різко, не давши договорити. – Це ти того сьогодні такий кислий? То я тобі раджу – викинь ці дурниці з голови. Ти сам прекрасно знаєш – якби ми брали до душі кожного пацієнта, то вже років через два потрапили б на той бік твоєї «прірви». Це аксіома – психологічний бар'єр між психіатром і хворим. То в чому проблема?

— Та ні в чому, – я зліз із підвіконня. – Так, подумалося...

— Знаю я, щира ти душа, романтики тобі не вистачає! Облиш, такому, як ти, і поза цими стінами того доста буде.

— Та я що...

— А що? Касти, прірва... Діміч! Ми всі свідомі того, що люди, які сюди потрапляють – уже наші. Більшість із них – практично безнадійні.

— Це чому ж? З останніми розробками на Заході...

— Облиш, це на Заході, а не в нашій країні. І ми – ти, я, всі інші – свідомі того!

— Та не нервуйся, Борисе. Чого ти? Я просто вхопив за вухо якусь думку, а ти вже й розійшовся.

— Та не розійшовся я.

— Ага, такі децибели видаєш – аж скло дрижить. Басок у тебе – дай Боже! Сам знаєш.

Він усміхнувся і, стишивши голос, продовжив.

— Просто, знаючи твою романтично-замріяну натуру... Діміч, ти ж розумієш, «іронії долі» тут не буде – хірург, симпатична пацієнтка, вивих...

— Ну, там, здається, теж нічого не вийшло, – я не міг стримати сміху і тихо пхинькав. Дико люблю теревенити з цим добряком-громиллом – поганий настрій справді почав відступати...

— Так, але... Вийшло чи не вийшло – це вже деталі. Сам знаєш – у житті подібних випадків достатньо. Але не в нас. Через наші руки справді проходять чимало гарненьких дівчат, привабливих жінок. Але навряд чи можна бути з ними щасливим. І спокійним. Тобі ж не треба цього пояснювати...

— Не треба. У мене критика поки що наявна. Щойно вона зникне – я певен, ти покладеш мене до свого відділення і будеш глядіти не гірше від сестри милосердя, – я церемоніально похлопав його по плечу, скорчив жалібну пику, зітхнув і, не витримавши, засміявся. – Знаєш, якщо чесно, ніколи не думав, що ти можеш бути таким серйозним!

— Та ну тебе!

— А-а-а! Це моя фраза!

— Отож, набрався від тебе всіляких дурниць! А щодо серйозності... Зачепив ти мене... Дивно, це мало кому вдається... Зазвичай я на такі балачки не ведуся, не беру до голови... – Борис на хвильку примовк, тоді раптово кинувся: – Так! Котра година?

— Пів на четверту.

— Отож-бо! Пішов я за пивом, доки вільний. І взагалі – набрид ти мені!

Підвівся і задерикувато вплив із кабінету.

Почути власні думки збоку завжди дивно... Це ж такі були мої думки... тільки озвучені Борисом... Значить, критика в моїй голові таки присутня... Це добре... значить іще не зовсім здурів... Але я про це думаю... Це тривожить мене... Треба знайти причину... хоча... Здається, я її знаю...

Я завжди був певен, що Дімка запхне увесь наш курс разом із численними професорськими та замівськими дочками й синками мало не у слонячий зад... Йому завжди все легко давалося. Не тому, що по-дурному щастило – він справді дуже здібний, особливо у питаннях практичних. Якщо всім нам треба було по початках сутужно згадувати прочитане колись-десь, то Діміч відчував хворих інтуїтивно – одразу, з першого погляду. Тому, мабуть, і психоаналізом паралельно зайнявся (зовсім не дивно, що і це у нього теж вийшло)...

Але тоді, по закінченню, всі дивувалися, що він не пішов до аспірантури. А Дімка посміявся – і пішов у лікарню. Я тоді відмовчався – а що йому скажеш? Хоч і друг, а переконуй, не переконуй – упреться і все. А з іншого боку, то і радий був. Звик я до цього придурка... А так працювали майже разом.

Але це чудисько знало, що робило. Через кілька років, назбиравши своїх онейроїдів, він таки почав писати дисертацію. Все зламав той прикрий випадок... І по-дурному ж як вийшло! Але

Дімку тоді наче з ніг збило. Він відмовився лікувати, пішов із відділення у приймальне, і – закинув дисертацію. Я так і не зміг нічого тоді зробити, ніяк на нього вплинути. Хоча часто думав, що ця ситуація могла б піти йому на користь. Дімка ніколи не помилявся, а відтак був надто самовпевнений і через те розхлябаний. Думалося, от і зрозуміє, нарешті, що не все завжди буває гладко, треба і промахи пережити. А він...

Хотілося убити ідіота – отак просто поставити на собі хрест! Добре, що через деякий час хоч до психотерапевтичних консультацій повернувся, але... Це все одно був не той Дімич...

І от ця дівчинка... У його очах запалала колишня божевільно-точна упевненість... Вперше за два роки... Це був той Дімич! І якщо я знову його втрачу, то який тоді із мене в біса друг... Треба щось робити...

– Ну що, прочитав?

Макс кивнув, підкурюючи.

– Прочитав.

– Що скажеш?

Він затягнувся, за традицією саркастично підняв ліву брову і усміхнувся.

– Ну, як мінімум, дуже цікаво. У деяких місцях я мало зі штанів не вискочив... Літературний таланти пропадає... Я так розумію, що то іще далеко не все, тільки те, що добре запам'ятала. Ти уяви, що ця дівчинка іще могла бачити і не запам'ятати!.. Можна сказати, що їй пощастило з тематикою видінь. Не всім нашим пацієнтам так щастить. Тепер я розумію, чого ти тоді так швиденько вискочив покурити. З твоїм темпераментом... після її записів...– Макс задзвенів сміхом.

– Та ну тебе! Теж мені... Придурок!

Я насупився. Не стільки через його слова, скільки через те, що перед очима знову засяяла смужечка матової шкіри над низькими джинсами... Тріпнув головою...

Макс уже іржав, захлинаючись, – вираз обличчя в мене, певно, був той іще. Я і сам починав пхінкати. Ми з цим ідіотом якщо і реготали – так само як і напивалися – то тільки на пару...

– Та припини ти вже, чуєш? Коняка! – я, сміючись, жбурнув у нього запальничкою. – Тож серйозно говорю!

Макс заспокоївся, пильно поглянув на вогник сигарети, що майже повністю дотліла, потушив її і замислено протягнув:

– Якщо серйозно, то Інка – коза. Дай закурити, – я подав пачку. – Ми ж були праві, ти бачив записи про лікарню? – мовчки кивнув. – Це ж був початок. Якби тоді таки поклали, до ступору, може, і не дійшло б... Хоча... тут не вгадаєш.

– Це був навіть далеко не початок... Ти помітив, наскільки сильним був спротив? У неї були досить тривалі якісні прояснення... Саме тоді вона й писала. І все ж таки дивно, що ніхто не помічав...

– Так, довгенько вона до нас ішла. До речі, уже третій день вона майже без змін. Може, збільшити дози? Чи спробувати інші нейрореплетики?

– Н-н-ні, не думаю. Галоперидол з аміназином тут найоптимальніші. А більше... Ні, не думаю. Сподіваюся, що надовго це не затягнеться. Завтра, максимум післязавтра повинно полегшати.

– Ну, тобі видніше. Хай так, – Макс потушив сигарету.

Я осікся. “Тобі видніше”... Мені? Та яке я маю право...

– Пробач, я не хотів.

– Ти чого? – щире здивування.

– Як... Ти ж її лікар, тобі вирішувати. А я тут зі своїми домислами...

– Тю, дурень! Я ж тобі сказав, що лікуватимемо разом. Окрім того, що в інституті прочитав у підручнику, я про онейроїд нічого не знаю, не траплялися. Я ж іншим займаюся. Тому мені

навпаки, як фахівцю, цікаво попрацювати з цим також. А ти у цьому копався, я тобі повністю довіряю. Ану, поглянь на мене!

Мовчки дивлюся з-під лоба.

– Я тобі цілком довіряю. Ти почув? – кивок. – І щоб більше такого мені не було.

– Просто...

– Я знаю. Не треба. Досить уже про це. Все не позаду, а попереду, зрозумій нарешті. Ти перспективний фахівець, облиш уже ці дурниці. Ось щойно, дві хвилини тому, ти був тим Дімкою, якого я знаю іще з інституту – упевненим, розважливим, мислячим, інтуїтивно точним... І на кого ти схожий зараз? На отого опецькуватого слимака, який кожного разу біля анатомки мало не в кому впадав, пам'ятаєш?

Я усміхнувся спогадові. Так, то був «оригінальний фрукт», «родзинка» нашої групи. Макс одразу ж уловив мить зміни настрою.

– Слухай, знаєш що? Від завтра я буду її лікарем тільки номінально, а процесом лікування займатимешся ти. І навіть можеш нічого не казати, – він застережливо виставив руку вперед, реагуючи на мого відкритого для заперечень рота, – Я все одно не маю на неї достатньо часу, у мене купа своїх параноїків. Роботи більше, ніж нормальна людина може витримати...

– Брешеш, – вставив я.

– Брешу, ну то й що?

– Я не мо...

– А тебе я, здається, не питав. Я сказав – і так буде. Ти мені друг?

– Питаєш таке.

– То от і допоможи другові не балачками, а ділом. Усе?

Ми якусь мить висвердлювали очима одне одному душі. Я знав, що він правий... Знав... але боявся... Боявся... але здався.

– Знаєш... Я навіть не знаю, чи вбити тебе, чи подякувати, – криво усміхнувся, хитаючи головою.

Макс задоволено відкинувся на спинку стільця.

– Можеш поцілувати мої черевики. Їм буде приємно. Вони давно не почували екстазу.

– Ні, мабуть таки вбити, – я схопився за його шию і жартома її стиснув. – Давно хотів за неї потриматися! Тепер ти труп!

Макс реготав і у свою чергу термосив за шию мене...

– Хлопці, санітарів зараз покликати чи потім?

У дверях стояв, єхидно вишкірившись, Борис. Склавши руки на грудях, він сам був схожий на громила-санітара, який вичікує зручного моменту, аби розпочати сеанс “активної психотерапії”.

– Потім буде пізно! – ми розчепились, і я, відсапуючись, упав на канапу. – Бо я його вб'ю!

– Хм-м-м, – Борис вдумливо похитав головою. – Гарна ідея. Тільки, може, ти дозволиш йому перед смертю пивця потягнути, десяток вістів востаннє записати? Як ти на це, Дімич?

– Вали давай за всім причандаллям, санітар-сердобольник! Пів на восьму вже. Ти мав тут бути ще о шостій!

– Ти диви, як розійшовся! Страх! – Борисове обличчя зобразило кумедний переляк. – Лечу, товаришу командире! – він відкозиряв і пошоргав коридором.

– Максе, ти божевільний...

Він усміхався, потираючи шию.

– Всі ми тут із патологією. І ти в першу чергу. Гад!

Я вишкірився.

– Дай п'ять!

— Хоч десять, – він потис мою руку міцно, з душею, іншою стусонув у плече. – Діміч, бувай!

Я подякував очима.

— Завтра даси мені її адресу. Хочу поговорити з сусідами. Ти ж забрав дані у Інки? Макс ствердно кивнув.

— Хоч сьогодні. Все у ваших руках, пане лікарю. Тобі видніше. “Мені видніше... Хм... Мені?.. А може...”

«... моє тіло напружене, мов струна... я вже десь біля краю... іще... іще мить... іще... Тебе... іще рух... перехопило подих... іще... зіщулилась до розміру піщинки... останньої... що падає... в годиннику... іще... востаннє... Іще-е-е-е!..

...падаю... розсипаюсь криком... і кожний спазм, як вибух... жар... ізсередини... подих іззовні... ще трохи – і запалаю знов...”

— *Ліліт, прокинься... Прокинься... Ліліт...*

Що?.. Хто?..

Так не хочеться виринати із цього шаленого виру...

— *Ліліт, прокидайся... згадай... уже час...*

Відкриваю очі – не бачу довкола нікого... Його немає... Дивно... Цей голос... дуже схожий на Його...

Ліліт?.. Невже вони знайшли нову... А я?.. Стану зіркою, як попередні?..

Біжить моя маленька подруга... Не знаєш, нікого не приводили? Ні, не приводили... і каже, більше ніколи не приведуть... бо є я... А хто така...

Маленька закрила мого рота рученятком і, усміхнувшись, сказала запитати Його...»

— Залейко ще не пішов?

— Та ще ні.

— Вона як?

— Побачиш зараз. Сядь поки. Він уже скоро посуне. Почекай з півгодинки, просто не хочу натикатися на нього.

— Та без проблем. Я сьогодні не поспішаю. Щойно подзвонили, відмінили вечірню консультацію. Так що я повністю твій. Налий кави, чи що?

Макс саркастично скривився.

— А ти мені оце треба? Прийшло тут – спочатку кави йому налий, тоді сигарету дай, потім по дівчатах поводи... Зажерся ти, Діміч!

Випад з дівчатами якийсь неприємно вколів... Щось я останнім часом якийсь надто чутливий став... Муха – і та, певно, зачепить...

— Сам винен, – дзвякнув задержувато, – Прикормив макушком, а тепер відігнати хочеш? А риба – вона не дурна – від смачненького не попливе нікуди. Навіть якщо на гачок напореться... Слухай, так вона ж дурна, виходить!

Макс мало не захлинувся, сміючись.

— Ну, Діміч, риба ти моя, у наявності інтелектуальних здібностей у твоїй зябратій голові я завжди сумнівався...

— Скотина ти, – зітхнув я протяжно.

— І все? Дивно... До речі, про рибу. Може, вирвемося якимось?

— Та роботи багато... І, мабуть, іще більше буде, – я замислився, випускаючи кільця диму.

Макс раптом ожив, згадавши:

— То ти був там?

— Був. Оце щойно ж звідти.

— І що сусіди кажуть?

— Та різне говорять... Загалом оцінки позитивні. І хоч вона досить недавно там живе, — за різними версіями від чотирьох до п'яти місяців — але сусіди по поверху досить добре її знають. Тій з дитиною часом допомагала, коли треба було посидіти, інших тішило, що спокійна — за їх висловом «нормальна» — дебошів не влаштовувала, на відміну від попередніх жильців. Одна бабуся взагалі на неї мало не молиться, бо постійно допомагала із закупами, та й просто увагу приділяла, а для стареньких то якраз дуже цінне...

— Зрозуміло, побутова банальщина. Чемна дівчинка та й усе... І невже ніхто нічого такого не помічав?

— Так у тому то й справа, що помічали. Останніх місяців півтора часто настрої був занижений, якась розгублена, кажуть, була, останнім часом — замріяна. Найсмійніше, що всі хором списали це на якусь віртуальну закоханість. Причому «мабуть нещасливу, у кого не буває», яку «треба пережити»... І тільки та сама бабуся, що, як і всі бабусі, завжди знає щось більше, категорично заперечила такі вигадки і сказала, що її щось тривожило, що була неспокійна. Але чогось *нашого* ніхто навіть не запідозрив, усі страшенно дивуються, як же так... Ну, як завжди в таких випадках...

— Що ж ти хочеш, Діміч. Люди завжди прагнуть, аби їм було тепло і спокійно — вони хочуть жити в колі *нормальних* людей. Хоч я із їхніми критеріями «нормальності» посперечався б. А будь-яке відхилення від норми — як-от психічно хвора людина — вносить дисбаланс у відлагоджений стереотип «нормальності», хоч якою б ця людина позитивною була. Тому щодо таких, як вона, подібні підозри з'являються в останню чергу.

— Воно то так, але я тобі скажу, що повальна більшість моїх колишніх пацієнтів у період ремісій розмірковувала і поводитися значно адекватніше, ніж ті, хто вважають себе повноцінними успішними особистостями і ведуть так зване «нормальне» усереднене спокійне життя.

— Тож я і кажу, що критерій «нормальності» насправді дуже відносний. Це розумієш ти, я... Але є стереотипи, усталені норми життя. Не нам їх міняти.

— Так, але ми можемо принаймні з цим боротися.

— Можемо. Питання тільки в тому, наскільки це буде результативно. Скільки б ти не розказував тепер її сусідці, що після виписки цю дівчинку в принципі можна буде вважати фактично здоровою і «нормальною» в тому розумінні, що вона адекватно поводитиметься і не становитиме ніякої загрози для оточення, однак свою дитину сусідка з нею тепер навряд чи залишить. І ще невідомо, що скаже її хазяйка. Стереотип сильніший.

На ці слова я міг тільки сумно похитати головою. А що тут скажеш? І раптом, згадавши:

— До речі про стереотипи. Я там такого наслухався від двох бабусьок, ну, з тих, знаєш, котрі постійно сидять біля під'їзду і обсмоктують кісточки усіх жильців?

— О, я таких стріляв би, не задумуючись. І що?

— Так от, одна намагалася мене переконати в тому, що вона — повія. Бабці, бачиш, її манера одягатися все сказала.

— Да-а-а, вони таке люблять, — Макс вишкірився. — Бабцю, певно, низька посадка її джинсів турбувала?

— І не тільки. Я так зрозумів, що спідниці вона теж не до п'ят носила, — ми розреготалися. — То слухай, кажу! Бабця свято переконана, що вона щомісяця по кілька днів ходила на панель на життя заробити, бо виходила з дому пізно, а поверталася над ранок «наче п'яна».

— Чекай, а вона що, в нічний клуб не могла ходити, тільки на панель?

— Ай, нічого ти не розумієш у бабусиній філософії, — Макс іржав. — Не перебивай, слухай же! У другої бабці інша версія. Каже, що ці дні були саме на повний місяць, і що вона ходила на зібрання якоїсь секти, і там її наколювали. Коротше кажучи, наркоманка вона. Це маячня звісно, але про повний місяць, до речі, цікаво. Так от, коли я представився і пояснив, чому їх розпитую — поміть, їх навіть не цікавило, для чого мені це, аби ото тільки побалакати — так друга бабця

переможно почала доводити першій: «Бачиш, я ж казала – наркоманка, от і криша поїхала», а та їй безапеляційно: «що ви розкажете, яка там божевільна – блядь вона!» От тобі і стереотипи, і норми.

– А це завжди так. У кожного під'їзду – своя язиката бабця. У нас такі самі. Кажу ж, стріляв би їх без розбору. Жити легше стало б.

– Та що ти так серйозно все сприймаєш. Я ж так, для сміху розказав. До речі, я сьогодні ще й в університеті був. Вона, виявляється, через тиждень мала дисертацію захищати. Її керівникові після моїх слів мову відібрало. Найголовніше, що і там нічого не запідозрили – вирішили, що хвилюється, стомилася... Немає навіть мінімальної обізнаності, а варто було б...

– Дімич, я не розумію, чому ти дивуєшся? Якщо Інка, дипломований фахівець, і та прогавила тоді, вперше, то чого ти хочеш від простих людей, які з цим, може і не стрічалися ніколи?

– Твоя правда. Щось я занадто цим переймаюся. Не треба було б...

– Ти тільки зрозумів? Браво! Дімич, ти занадто цим переймався вже тоді, коли просив мене її взяти. Тож тепер пізно, переймайся вже до кінця.

Макс розвів руками, мовляв, нічого більше тобі не лишається. На його обличчі вигравала легка східна посмішка, але в голосі прозвучала мало відчутна нотка добре прихованої тривоги...

– Максиме Сергійовичу, зав уже пішов, – медсестричка хитро підморгнула.

– Дякую, Ірочко. Ти чув? Залейко здимів. Ходімо!

Я саме перетравлював його тривогу...

– Вставай уже, ти, мислитель!

Ми йшли коридором, медсестричка щось щебетала Максу – була закохана в нього, це помічалось з першого погляду. А Макс усе прикидався чайником, причому холодним. Я б на його місці подумав щодо цієї Ірочки. Але... Я, слава Богу не на його місці, і у мене немає дружини... Тож можу думати, про що і як хочу... Приємне відчуття...

І ось ця палата... вона сидить непорушно на ліжку, вдивляючись порожніми очима у щось позад мене.

– Майже без змін, – Макс замислено підпер стіну. – Хоча мені здається, що часом вона таки щось уже сприймає.

– Цілком може бути. Онейроїдний синдром потроху розмивається, щоправда не так швидко, як хотілося б. Але фантазії триматимуться іще досить тривалий час.

Я присів навпроти, поглянув у її відсторонене порожнє личко і тихо покликав:

– Прокинься, дівчинко! Прокинься, мій світе... уже час...

– Посміхається, – Макс підійшов ближче.

– Так, але, на жаль, не нам, – я піднявся і обійняв його за шию. – Знаєш, мені завжди здавалося, що онейроїдам там ліпше, і ми не маємо права витягати їх назад у цей божевільний світ.

– Щось ти сплутав світи, Дімич, – я відчув, що на його обличчі з'явилася звична східинка.

– Ні, не сплутав. Просто коли вони там, то бачать таке, що нам, здоровим, рідко і наснитися – вони там космонавти, правителі, вершители... Їм добре, вони там не просто хтось... а тут? У мене склалося враження, що більшість онейроїдів, якщо, звісно, вони не бачили Апокаліпсису, часто сумують за тим, вигаданим світом... І навіть хочуть туди повернутися... Пам'ятаю, одна дівчинка-восьмикласниця плакала, коли її вирвали з фантазій, бо в той момент вона саме спускалася по трапу на якусь іншу планету. Казала, що ми не дали їй погуляти... Так от і їй там, здається, непогано... Так, мій світе? – вона не відреагувала. – Прокидайся, давай...

Пола халатика сповзла і оголила медову, ніжно-звабливу ніжку... У-ф-ф-ф! Чорт забирай!..

– Максе, ходімо. Це буде не сьогодні...

Здається, спрацювало. Дімич бігає, мов заведений. Щоправда, мене тривожить те, що він якось аж надто захопився цією дівчинкою, але... Зрештою, якщо після цього він нарешті повернеться до відділення... А навіть якщо і не повернеться, але принаймні професійно «оживе», то я і тому буду радий...

Головне, аби знову відчув смак... Він же покликаний до того... Лікар від самісінького коріння, не медінститутом склепаний, а вроджений... І є ж такі!

От бігає ж зараз за нею просто так, задарма... фактично без зарплати... Хтось сказав би, що ідіот... Але він, як треба, грошей заробить... А зараз видно, що просто задоволення отримує... Давно я таким його не бачив... Аж самому приємно...

На канапі в моєму кабінеті сиділо щось рожеве. Навпроти нього на стільці вмовився Борис (якого біса він тут робить?), його обличчя світилося від нестримних веселощів. Ні, тільки не зараз... Я люблю цього придурка, але це не той момент, коли б мені хотілося знайомитися з його черговою пасією...

– Привіт, Дімич! У тебе гості.

– Я бачу.

– Це Марися, – щось рожеве посміхнулося і потяглося до попільнички, струшуючи попіл.

– Дуже приємно, – я видувив блаженку посмішку. – Ти чого тут, Борисе?

– Та зайшов домовитися – може, «пульку» попишемо після зміни? Ти ж іще в ніч? Я Андрія притягну...

– Супер! Я оце саме збирався тобі дзвонити. Макс теж сьогодні чергує.

– От і домовились. Ну, тоді я пішов. У мене там дідусь проблемний.

– А?.. – я вказав очима на рожеву дівчину.

– А Марися до тебе, – Борис хитро підморгнув. – Я так зрозумів, що це тобі подарунок від Коротинського.

– Тобто? Від зав. приймальним?

– А у нас що, два Коротинських? – він вишкірився. – Красуня тобі все розкаже. Все, до вечора.

Я вилетів за ним у коридор.

Ти що, жартуєш? Не приколюйся, Борисе. Де ти відкопав це чудо?

– Та не відкопував я її. Вона вже тут сиділа, коли мене принесло. Ну, ми потеревенили, доки ти десь валандався. Взагалі краще передзвони Коротинському. Тільки спочатку її послухай.

– Маячня якась!

– Точно, Дімич! – він приснув. – Те, що я від неї почув... Знаєш, таких до нас для профілактики на день-другий треба класти. Щоб життя малиною не здавалося!

Борис стусонув мене у спину і, регочучи, пішов по коридору.

Мене заціпило. Що за чортівня! Нема мені чим зайнятися! Уже і так ледве дишу – «швидкі» ганяють, мов навіжені! Іще ніч попереду... Але схоже, що це не розводка. Хоча... Бориса розбереш!.. Ну, що ж... Ходімо, поспілкуємось...

Дівча пускало дим у стелю і явно нудилося. Придивився до неї пильніше – загалом симпатична, тільки б косметики на личку поменше... Волосся довге, біляве. Швидше за все фарбоване, з червоними пасмами. Одягнена досить стильно, але, як на мене, занадто вже з викликом. Кокетлива рожева спідничка мінімальної довжини, рожева жилеточка і гетри... Чорний светрик та мокасинчики... Ну що ж, певною мірою – мрія деяких чоловіків...

Пригадалося перше враження – «щось рожеве»... Із сумом про себе усміхнувся. Яскраво-рожевий колір справді сприймався плямами і робив із дівчати «щось» непевних обрисів. Навіть досить привабливе личко і досконала фігурка губилися у дикій яскравості...

– Ну що ж, Марисю, готовий тебе слухати, – я сів біля столу і підпер голову рукою. – Перепрошую, я не представився. Дмитро Дмитрович.

– Я знаю, мені Володимир Анатолійович все розказав, – дівча широко усміхнулося. – Можна просто Діма?

Мої брови полізли вгору. Безпосередність? Зухвалість? Кокетство? Швидше за все, останнє...

– Звісно, без проблем. То ти справді від Коротинського?

– Так, – вона манірно закинула ніжку на ніжку і запалила. – Його дружина – моя хрещена. Мене абсолютно не цікавили її родинні зв'язки, але, відчувши, що під моїм задом запалюється уявне жертвне вогнище, я одягнув зацікавлений вираз обличчя і чинно закивав.

– І взагалі мій тато з дядьком Володимиром давні приятелі. От якби я народилася хлопчиком, то він би сам мене хрестив. А так хрестила тітка Валя...

Я почав відчутно дратуватися. Ще кілька хвилин таких балачок – і мене могло б прорвати не гірше якогось Везувія. І не менш смертоносно...

Дівча не вгавало. Покинувши недопалок, театральню склало руки на коліні, виставивши шикарний манікюр, провокативно посмикувало брівками і гордовито цокотіло:

– А мій тато працює в Кабміні. То він домовився на телебаченні про мою практику – я на журналістиці навчаюся. Так от я на телебаченні походила... Чогось я там постійно всім заважала, хоча нічого такого не робила. Ми тільки з оператором стояли і курили, нікого не чіпали...

«Ні, вона симпатична... Але я мабуть ніколи не зможу хотіти дурну жінку...»

– ...То мені сказали, щоб я пішла подумала, підготувала якийсь сюжет – ну, про що буде цікаво. І я подумала... Колись я десь читала – не пам'ятаю де – що найбільш творчими і талановитими людьми є психи...

Мене смикнуло десь всередині. Я мало одразу не рывкнув, але стримався і вдавано спокійно зауважив:

– Тут немає психів. Тут хворі люди – пацієнти.

Марися не звернула уваги на металевий присмак моїх слів.

– Ну, хворі, психи – різниця ж невелика. Я от про що сказати хотіла. Мені здається, що у психіатрів найцікавіша робота серед усіх лікарів. Ну тіпа найбільш творча чи що... Ви ж спілкуєтеся з такими оригінальними людьми, з ними, мабуть, завжди цікаво... така робота дуже... ну така... Ну от Фрейд, приміром, тільки з психами і працював. І Кафка взагалі був хворий, і Достоевський...

Я уже ледве стримувався. Борис мав рацію – таким створінням із плямисто-рожевого світу треба час від часу робити профілактичне промивання мізків...

– Не Фрейд, а Фройд...

– Та яка різниця! Так от... Я попросила дядька Володю, аби він мені показав, як ви, психіатри, працюєте, а я потім пізніше прийшла б з оператором і ми сюжет записали б. А дядько відіслав мене до тебе і сказав, що ти веселий хлопець і все мені розкажеш і покажеш...

Досі в моїй голові досить туманно вимальовувались можливості і формат подальшого “спілкування” з цим чудом, але тут мені раптом провітліло – нянька-екскурсовод? Я кинувся до телефону.

– Алло! Володимире Анатолійовичу? Добрий день...

– А, Дмитрович! Я оце саме збирався тобі телефонувати. Там я до тебе дівчинку відправив – розкажи їй, як тут у нас що, поводи по відділеннях. Це моє особисте прохання. Їй цікаво – хай подивиться.

– Але... Я ж на чергуванні, у мене машини стоять... І часу зовсім немає.

– То хай посидить, доки приймеш «швидкі». Будеш мати час – поводи. Думаю, їй швидко набридне, та й нецікаво насправді буде – ти ж бачиш, яка вона. Дитя іще.

– Так отож! А я не... – перервав себе на півслові. Поглянув на дівча – «нянька» її все ж таки образило б... – Я не екскурсовод, Володимире Дмитровичу!

– Так, не відпирайся. Більш товариського хлопця я не знаю – так що працюй. Відгул зайвий отримаєш.

У слухавці почулися короткі гудки. Це був кінець. Переді мною відкривалася шикарна перспектива здохнути іще до вечора. Десь глибоко всередині почала хлюпати і булькати злість. Змішуючись із роздратуванням, підступала до горла, клеочучи і квакаючи мало не матом...

— От бачиш, нікуди ти не дінешся, – вона пихато закопилила губку.

Захотілося її придушити тут-таки на місці. Якась елітоподібна малявка буде мені вказувати, що робити, тільки тому, що її тато хтось там!.. Ні, але ж Коротинський і гад... Це ж треба так день попусувати...

— Ну, чого ми сидимо? – Марися встала, обсмикуючи спідничку. – Я готова. Гоу?

За вікном почулося гудіння «швидкої».

— Сядь! Я не готовий. Он, чуєш, машина приїхала? Я маю прийняти хворого. Це мої безпосередні обов'язки, за які мені не так багато платять. А твоя прогулянка – завдання позапланове, тому сидітимеш ти тут, доки я не повернусь.

Я докладав титанічних зусиль, аби не рявкати.

— Ні, я теж хочу приймати, – вона знову встала.

— Сядь, я сказав!

Вона з переляку хляпнулася на канапу.

— Вибач... («Це ж треба, таки рявкнув») Я не хотів кричати. Але навряд чи тобі треба... та й заважатимеш ти мені...

Задзвонив телефон.

— Що там?

— Дмитре Дмитровичу, давайте швидше, тут буйний.

В мою голову залізла божевільна ідея...

— Сильно?

— Ну як вам сказати...

— Уже біжу.

Я витяг із шафи якогось халата.

— Вставай, Марисю, одягайся. Підеш зі мною.

— Ура-а-а! – вона швиденько підскочила і вхопила халат.

«Сподіваюся, у неї з нервами все нормально... Але біс із ним, може одразу й охоту відіб'є...»

Я вилетів із кабінету. Дівча затупотіло за мною коридором...

«...вони вважали мене богинею... Здається, щось на кшталт богині материнства... не можу зрозуміти... Щойно приходили молоді жінки, приносили кілька десятків малят, і кожна зверталася з проханням: “Поцілуй своє дитя, мати!” Мені ж не шкода – я цілувала...

Тільки дивно так... вони всі дуже схожі між собою – дівчатка, хлопчики... Хоч ті жінки, що їх приносили, певно матері, зовсім різні... Щоправда, є щось і в них спільне... в очах... якась... не знаю, як і назвати, демонічність, чи що... якийсь дикий вогонь...

Деякі з них набагато вродливіші за мене... мають набагато досконаліші фігури, ніж моя... Я навіть позздрила одній через її бездоганні пружні сіднички... навіть машинально, соромлячись, прикрила волоссям свої... Але вони всі дивилися на мене, наче на єдину і неповторну ідеальну обожнювану істоту... Тільки тому, що Він обрав мене?.. Та ні, це не підлабузництво, це щире захоплення... любов...

Те, що Він – їхній володар, видно... Я б на Його місці іще подумала, на кому зупинитися – тут стільки божественних жінок...

Забрали дітей. Стало якось тривожно... Дивлюсь, як вони вервечкою спускаються з моєї піраміди... Дітлахи, сидячи на руках, обернулися і, як один, дивляться на мене... Такі дивні очі... Щось не добре смикнуло всередині...

Маленька подруга несе обід... чи вечерю... Каже, що треба поїсти... Намагаюся... А скажи, як цим жінкам вдалося, народивши дітей, зберегти такі бездоганні форми?..

Маленька каже, що вони їх не народжували... А чий же це діти?.. Каже, довго розповідати, не хоче...

Знову щось заворушилося під серцем... Якимось неспокійно... Що ж тут відбувається?..»

— Що тут у нас?

Залетівши у приймальний блок, я роззирнувся і тут-таки пошкодував, що сюди ось-ось прибіжить Марися. Здається, я перегнув палицю...

— Я вже, де мені сісти?..

Щасливий вираз обличчя дівчини змінився на суміш страху й огиди. Я вхопив її за ліктя і силоміць посадив напружене тільце на стілець біля себе.

— Що там? – звернувся до лікаря «швидкої», узяв простягнуту медсестрою чистий бланк і скося зиркнув на Марисю. Сиділа, не ворущаючись, втиснувшись у спинку стільця.

— От, анатом-любитель. Випатрав собачку і нутрощі розвішав у кухні на мотузці...

На кушетці сидів молодий чоловік років до тридцяти. Його обличчя, руки і майже весь одяг були у крові...

— ... каже, що вона його гіпнотизувала... Матері погрожував, вона до сусідів побігла...

Він часто і голосно дихав, то втуплювався в одну точку, то ніби до чогось прислухався, і тоді його очі бігали... Час від часу він смикався, намагаючись встати, але хлопці-санітари щоразу садовили його на місце...

— ... міліція вибивала двері – ось рапорт. Там у квартирі... просто... не передати...

— Добре, я зрозумів.

Біля дверей, притулившись до стіни, ледве стримуючи схлипування, стояла маленька, напівсива, сухенька жінка.

— Ви мати?

Вона закивала.

— Як вас звуть?

— Марія Василівна, – вона втерла очі хусточкою.

— Дуже приємно, а мене – Дмитро Дмитрович. Заспокойтеся, все буде добре. Присядьте, будь-ласка, не стійте, – намагався говорити якомога м'якше.

— Ні... я тут... я не хочу... – вона втиснулася у куток.

У цю мить хлопчина знову зірвався з кушетки, і санітари з гуркотом і матюками намагалися його посадити.

— Та тримайте ж його, хлопці! – крикнув я, відчувши, як Марися вчепилася в мою руку.

— Не бийте! Тільки не бийте його! Я вас прошу, не треба! – мати голосила, схлипуючи в кутку.

— Тихо! Заспокойтесь всі!

Я рывкнув – і це подіяло. Марися відпустила мою руку, мати замовкла і перестала хлипати. Навіть хлопчина притих. Я сів заповняти папери.

— Як тебе звуть, хлопче?

— Володя, – обізвалася з кутка мати.

— Так! Тихо! Я ж не вас питаю, не заважайте! – вона замахала руками, мовляв, не буду більше. – Вовко, гей, ти мене чуєш?

Він поглянув на мене і знов почав до чогось дослухатися.

— Вов, мене слухай! Сюди дивись! Чуєш? Не слухай тих, що говорять. Мене слухай! – він ніби зосередився. – Що це ти там наробив? А?

— Нічого...

— Нічого? А собака чим завинив?

Він почав важко дихати.

– То що там?
– Гіпнотизувала...
– Як?
– Обзивала... говорила зі мною...
– Як обзивала?
Він засопів.
– Ну добре. А на мотузці ото нащо порозвішував?
Він підозріло подивився по сторонах і зашепотів:
– Щоб усохло... щоб дух не вернувся... а то все... капець...
– Вовко, а скажи мені таке: горілку п'єш?
Він незрозуміло похитав головою. Мати в кутку закивала.
– Ясно. Так, все, хлопці, йдіть мийте його.
Вовку потягли в санблок.
– Це перший раз, чи вже лікувалися? – звернувся до матері.
Вона закивала.
– Та він лежав уже у вас. Я його добре пам'ятаю, сам привозив десь восени. То не на вашій зміні було. Він тоді маму мало не повісив.
– Ой, лікарю! А я й забув про вас. Давайте, я підпишу виклик, їдьте.
– Так хлопці ж...
– А, справді. Ну то ви вже почекайте, підвезете їх до відділення, добре? А то наші санітари самі з ним не справляться впораються.
– Та звісно, підвеземо.
Я поглянув на матір. Вона вже сіла на кушетку, склавши руки на колінах, м'яла носовичка і дивилася на нас.
– Будь-ласка, скажіть там, хай його не б'ють... – мало не прошепотіла.
Я обернувся до лікаря.
– Кажете, минулого разу мало її не повісив?
– Так, та в неї і зараз вся спина синя.
– То правда?
Вона опустила голову і сильніше засмикала носовичка.
– Та це я впала...
– Так, так, розкажіть мені... А кажете, хай не б'ють...
Вона підняла очі – лавини розпачу падали з них. Мене аж пересмикнуло.
– Та не хвилюйтесь ви. Хто вам таке сказав – у нас ніхто хворих не б'є. Заспокойтеся, – їй наче трохи відлягло. – Ви мені краще ось що скажіть: коли йому стало гірше? Не одразу ж він за собаку взявся?
Я відчув, як від цих слів біля мене здригнулася Марися. Боже, я зовсім про неї забув! Бідна дівчинка... Сиділа, зіщулившись, переводячи погляд з мене на матір...
– Та він уже тижнів три щось там чув, ходив усе, говорив до когось... – її голос затремтів.
– Так що ж ви раніше його не привезли?! Нащо ж було до такого доводити?!
– Та шкода було... – прошепотіла.
– Послухайте мене, Маріє Василівно! – вона підняла голову. – Не можна жаліти. У таких випадках – не можна, розумієте? Буде тільки гірше, – вона кивнула. – Якби ви приїхали раніше, ми б його трошки підлікували, заспокоїли, і такого б не було. Не робіть того більше. Одразу дзвоніть, раптом що. Добре?
Вона дрібно закивала.

— Добре, добре, добре... — і раптом розплакалася. — Господи!.. Все ж було добре... Він же золотий був син... слова мені вперек ніколи не скаже... Це все тоді... Його на вулиці... пляшкою... якась наволоч... і грошей же не було в нього... і череп тоді... дірка там була... А тепер п'є постійно... За що ж мені таке... — вона сиділа і голосно хлипала.

— Органік... — обізвався лікар.

— Мда... Там в голові уже мало лишилося... — я поглянув на жіночку, що безперервно терла очі носовичком. — Лікарю, може підвезете її?

— Та без проблем, нам саме по дорозі.

Я поглянув у вікно. Там уже третю годину мжичило зовсім не по-весняному... Закрив історію хвороби.

— Оленко, — медсестра саме крапала у склянку заспокійливе для Марії Василівни. — Ось папери, і нагадай хлопцям, щоб вони у відділенні іще раз наголосили на суворому нагляді. Я там написав, але про всяк випадок...

— Добре, лікарю. Ось, випийте, — вона простягла жінці склянку.

Та взяла і мовчки погладила Оленку по руці.

— Маріє Василівно! — вона підняла на мене очі. — Не переймайтеся, все буде добре. Коли він вийде, йому буде краще. Не плачте. Ось лікар вас додому підвезе.

— Дякую вам дуже, — вона спробувала усміхнутися, але то не дуже вийшло.

— Заберете речі, так? — вона кивнула. — Оленко, простеж, будь-ласка, добренько?

— Так, звісно.

— Ну, на все добре. Лікарю, — я потис йому руку. — До побачення, Маріє Василівно.

Я мовчки підняв Марисю зі стільця і вивів із блоку...

«... Він іде до мене і посміхається... Каже, що час, нарешті, мені прокинутися... я не розумію, я ж не сплю...

«Не спиш, але досі несвідома того, хто ти...»

Як? Я ж просто... Він затуляє мого рота, дивиться у вічі...

«Бо до Єви була Ліліт... Ліліт була Змія... Вона була першою дружиною Адама... Згадай...»

З-перед очей все попливло плямами...

...Адам повалив її на оксамитно-заквітчаний трав'яний килим, притиснув руки до землі і цілує заглибинку між грудьми... Вона готова розтанути, розпливтися маленькими краплинками, випаруватися і злетіти до хмар, щоб потім упасти на нього дощем...

Що це? О ні, знову!.. А все було так прекрасно... Ну чому він такий важкий! Вона не може дихати під вагою його тіла... ну чому завжди все має бути саме так? Чому вона не може вигнутися і вільно закричати?...

Адаме, зачекай... Та почекай же!.. Як що? Мені важко... Дай я буду зверху... Чому це не може? Хто сказав? Чому все вирішуєш ти? Єгова сотворив нас із однієї глини — ми рівні. Я хочу свободи, хочу дихати вільно, а не бути придушеною тобою... Що? Так має бути? Хто сказав? Ні, не має. І не буде!.. Я хочу зверху. Ні? Тоді ніяк... Пустити, мені боляче! Пустити!..

Вона бігла, тікала від цього пихатого Першого Чоловіка, який вважав себе подобою Єгови, а відтак, мало не богом. Він ніколи не те що не любив, навіть не рахувався з нею — завжди був правий (йолоп!)... Вона тікала, сподівалася знайти того, хто бачитиме і любитиме її, а не тільки себе...»

Марися сиділа на канапі з широко розплющеними нажаханими очима і жалібно наморщеним лобиком. Я мовчки налив їй кави і сів навпроти. Сьорбнула ковток-другий. Її руки тремтіли. Мене вже починала мучити совість і думка про те, що я таки тварюка.

– Марисю, ти як? – вона здригнулася, хоч я говорив досить тихо. – Все нормально, заспокойся. Поговори зі мною, не мовчи.

Очі обернулися і зупинилися на мені. Нижня губка тремтіла, від колишньої задержаності, манірності і понтів не лишилося й сліду. Переді мною сиділо ображене і налякане рожеве дитя...

– А він правда міг маму... у... убити?

– Цей? Так, міг.

– Чому?.. Як же... Вона ж мама...

– Марисю, він хворий. Навіть не усвідомлює, що чинить якимось неправильно. Він переконаний, що інакше ніяк більше не можна, бо то загрожуватиме його життю. Його треба лікувати, йому обов'язково стане краще, і він все зрозуміє.

– І все? І більше такого не буде?

– Ну... Не обов'язково. Він справді дуже хворий.

– І тут багато таких?

– Та вистачає...

– Я думала, це тільки у фільмах так страшно... що це все режисери...

– А звідки ж фільми, по-твоєму, беруться? Усі сценарії написані з життя... Навіть найстрашніші...

Вона мовчки дивилася в чашку, потім поглянула у вікно і тремтячим голосом пролепетала:

– Я не хочу... про це... знімати...

Я аж розчулився. Навіть дивно було усвідомлювати, що іще хвилин сорок тому мені хотілося прибити це дівча, наче набридливу мошку, що лізе в очі...

– А ти думала, що тут сидять одні Пікассо, Ван Гоги, Моцарти і Кафки? Марисю, у цьому місці дуже рідко щось створюється. Здебільшого руйнується – особистість, світ, життя... На жаль...

Її плечики дрібно затрусилися, брудні слізки побігли личком, крапаючи на колінця. Я сів поруч і обійняв, притуливши до грудей. Слава Богу, що плаче – значить, стрес компенсується...

– Все добре, не плач... Ну все вже... Дивись, порозтікався увесь макіяж... Ну перестань... От і халат уже чорний... І нащо тобі ця косметика, ти ж і без неї гарненька...

– Правда? – вона перестала шморгати носом і усміхнулася.

– Правда, правда, горе ти моє, – я потягнувся, розпрямивши затерплу від обіймально-колисального сидіння спину, і поліз за сигаретами. – Оце впала ти на мою голову... Що я тепер Коротинському скажу? Тебе ж зараз на світ Божий вивести страшно. Буде мені за твою травмовану психіку... Ех-х! Ну, як завжди...

– Ні, нічого тобі не буде. Я скажу, що сама хотіла. Так же й було. Ти ні в чому не винний.

– А це вже питання дискусійне... Але грець із ним, – грибок вини уже починав розростатися у мої совісті. – Хочеш пройти по відділеннях?

Вона замислено похитала голівкою. Щось хотіла сказати, але змовчала і обернулася до вікна.

– Якщо не зараз, то приходь, може, іншим разом. Якщо хочеш, звісно.

Вона знов заперечно похитала головою, зирнула на мене і, повагавшись, таки сказала:

– Не треба... Ти не мусиш... Ти ж не хотів цього робити... Це ж я... Вибач... Я скажу дядькові, що вже не хочу... я справді не хочу...

– Та ну! Я вже не серджусь. Хоча було, було... То таке... Просто тепер ти побачила життя трошки іншим, ніж раніше, може, не таким гарним, як тобі здавалося, але ж воно триває, правда? – вона кивнула. – От і добренько. То що – по відділеннях?

– Ні, я додому... піду, мабуть, – вона витягла дзеркальце і почала витирати патьоки фарби з-під очей.

Дивлячись на неї, чомусь згадав картину однієї нашої пацієнтки, на якій химерний, фрагментарний кіт плаче чорними сльозами... Картина?

– Марисю, знаєш, що? – запитальні оченята. – Ти якоюсь мірою мала рацію. У цих стінах справді є обдаровані люди. Дехто називає їх навіть геніальними. Одна наша пацієнтка, вона давно вже хворіє і практично тут живе... У неї дуже цікаві картини, досить специфічні, але... – Марися зацікавлено підняла голівку. – На наступному тижні, здається, буде її виставка десь тут, у нас. Я, на жаль, не знаю точно. Так що, мабуть, приходь з оператором. Вона, звісно, не Далі, але... думаю, тобі буде що сказати, особливо після сьогоднішнього.

– Складно... Я ж насправді нічого про це не знаю, – вона замислилася.

– Ну я... ай-й, добре вже! Я можу тобі допомогти.

«Оце немає тобі, Діміч, чим зайнятися... Клопоту на свій багатостраждальний зад шукаєш...»
– аж сам собі здивувався.

– Тоді... гаразд, я все дізнаюся у дядька і прийду, добре? І ти не будеш сердитися? – зробила стурбоване личко.

Ні, воно таки миле дитя... Я усміхнувся і подав їй руку, аби допомогти піднятися з канапи...

«...Едем залишився далеко позаду... Ліліт знала, що Єгова послав за нею трьох янголів, аби повернути... Пробач, Великий Творцю, але вона не хоче до цього бовдура Адама... а іншого чоловіка ти не створив... Ніжні підкови кровили, зранені гострим камінням, вітер плував довге темне волосся... Хотілося сісти і заплакати, але вона бігла... Упала... І раптом відчула, як чийсь сильні руки підняли її у повітря...»

За мить під ними хлопотіло море. Він опустил її у воду, обмив і обцілував скривавлені ніжки... Потім підняв угору, і вона нарешті побачила Його... Вірніше не побачила – відчула, бо її сліпило місячне сяйво... Вона бачила обриси його тіла, але не могла роздивитися обличчя, тільки очі... Вони відштовхували – і в той же час у них хотілося втопитися... погляд холодний – і такий гарячий...

Він поставив її на землю...

«Адам – недоумок. Я дам тобі все, що ти захочеш. Будь моєю богинею. Будь зі мною...»

Він схилився і поцілував її коліно...»

Знову і знову намагаюся таки перечитати її записи, аби спробувати відтворити процес. Дуже цікаво... Єдиний гандж, що не можу того читати спокійно і відсторонено – проймає аж до самого... а ще коли її саму згадаю... Хоч бери та відріж його, аби не заважав!..

Ні, ну це вже я... зовсім... загнув трохи... Але ж ти бачиш, знову думка не туди побігла!

Гарно пише... Та і взагалі цікаво, адже як-не-як, але мати можливість простежити розвиток хвороби зсередини – це просто знахідка. Я таке вперше бачу. Зазвичай, розпитуєш їх уже потім, тижнями, та й то збираєш лише луну, бліді тіні тих відчуттів, картин...

А тут просто скарб. Аби ж тільки вона про щось інше писала... Але ці ніжки... Так би й вицілював, вище і вище... Цікаво, якої форми її грудки... за цими поролонами ніколи насправді не вгадаєш...

Тьху! На тобі – знову... Починається! І так постійно... Ні, ну це нормально? Ти не можеш... ти ніколи не будеш із нею спати! Ти – лікар, а вона – хвора... До того ж, це тільки фантазії, у житті вона може і не бути такою...

Та яка різниця, яка вона в житті! Я не маю права, я не можу, я – лікар...

Але я хочу її... хочу...

Ні... це просто жах!

«Дивне відчуття... Що це було? Моє тіло напружене, воно вилискує звабно і заклично... Щось змінилось... Він стоїть, посміхається і чекає... Я згадала... Адам... Тобто я...»

Він простягнув руку:

«Ліліт?»

Усміхаюся, подаю свою:

«Ти?»

«Я. Сатана, Сатаниїл, Самаель... Але ти завжди любила називати мене своїм Місяцем. Твоє право – ти моя богиня.»

Він опустився і поцілував моє коліно.

«Ми так довго чекали на тебе...»

І тут я побачила свій великий живіт... Вагітна!

«Уже не вперше. То все твої діти.»

Жінки з дітьми на руках... Мої?

«Ну, давай!»

Випросталася, потягнулася, піднявши руки догори... За мить Він тримав перед собою за ручку і ніжку дівчинку з такими ж темними без виразу очима, як у нього... Кинув дитину вниз... Якась жінка піднялася у повітря і підхопила... Він підняв і посадив мене на плече, підійшов до краю піраміди. Натопи чекав, у повітрі вчувалася напружена тиша.

«Скажи їм.»

«Я – диявол, ім'я моє – сон. Я – перша Єва, ім'я моє – Ліліт, я знала ім'я Єгови і посварилася з Ним...»

Натопи унизу переможно закричав...»

– Слухай, здохнути можна!

Я шумно залетів до Макса і, хряпнувшись на стілець, розлігся на його столі. Він саме писав історії хвороб.

– Ти така скотина, що виживеш, – покинув ручку і стомлено потягнувся.

Я одягнув ображену піку.

– То так, значить! Ну-ну... Попросиш ти ще мене в сімдесят років пива тобі подать...

– О! Ти дивись, як розійшовся! Налякав! Що ти хочеш від мене? Що там у тебе вже сталося?

– Так ото ж бо, що нічого! Нудно мені. За шість годин тільки дві машини приїхали. І то обидва – наші постійні клієнти, нема чого і спитати, все й так зрозуміло... Так ото ж не знаю, де себе подіти...

– Я не зрозумів, – Макс хитро підняв брову, – А де ж твоя «переносна бібліотека»? Ти ж постійно щось читаєш, як я приходжу, та ще й матюкаєшся, що «швидкі» почитати не дають?

– Так і читати не хочеться, уявляєш?

– Страшно! – удавано співчутливо похитав головою.

– Ну, от я і подумав: зайду до Макса, посидимо, поговоримо, хоч розвіюся...

– Умгу... – він ледве стримував саркастичну посмішку, схрестивши руки на грудях. – Ну-у... Давай, поговоримо. Слухаю тебе.

Я приліпив до свого обличчя розумно-вдумливий вираз.

– Ам-мм... Розумієш...

– Розумію. Але... Ні, не думаю.

– Так? Кажеш, не варто?

– Ідея не з кращих...

– Чому?

– Сам знаєш, не дурень.

– Ну, Максе...

– Ні, Діміч.

– Я не був у неї вже два дні.

– Це якщо із сьогоднішнім рахувати?

– Але ж я маю стежити за динамікою...

– Але ж Залейко іще не пішов. І у нього паскудний настрої.

– Ну я тихенько проскочу... Вона ж уже фрагментарно сприймає дійсність... Треба ловити момент...

– Діміч, ти так хочеш його побачити?

– Його – не хочу, тільки її...

(«Оце я ляпнув... Як в око вліпив...»)

Макс не витримав і розреготався.

– Ну я дуже здивувався б, якби ти хотів його! Поки що сумніватися у твоїй орієнтації у мене підстав не було. Іди вже, недоумку. Але розгрібатися будеш сам. Я тебе попередив. Мене мов тайфуном знесло зі стільця. Уже у дверях мене наздогнало його:

– Тільки Ірочці скажи. Вона тебе хоч попередить, раптом що. У тій палаті його нова хвора. Я різко загальмував, обернувся і зазирнув до кабінету, закусивши губку, як це зазвичай робила Ірочка. Виставивши зад і стрільнувши очима, звабно-сором'язливо процитував:

– Обов'язково, Максиме Сергійовичу! Може вам зробити чаю чи кави?

– Геть звідси, свиня! – Макс швиргонув у мене ручкою.

Ні, Ірочка – мила дівчина. Але підколювати Макса закоханою медсестричкою – це ж просто пісня!

Дивно, ми так довго дружимо, а насправді такі різні... Він – однолюб, і, мабуть, таки ніколи не зрадить свою дружину... А я, мабуть, ніколи і не одружусь. Навіщо ж обмежуватися фіалкою на вікні, якщо перед тобою розкішне квіткове поле?.. Але він ніколи не осуджував мене за мої «букети» і – головне – не заздрив, як інші охلامони, що претендують на звання «гарячого мачо», а насправді неспроможні не те що задовольнити жінку, а навіть затягнути її в ліжко...

Ірочка, звісно ж, із готовністю стала «на шухер». Даремно Макс так її ігнорує – ластівочка...

Моя красуня замріяно сиділа на ліжку. Я сів навпроти неї навпочіпки. Схудла трохи... І так була тоненька...

– Як ти? Чуєш мене?

Реагує не голос, дивиться на мене, усміхається... Але погляд іще затуманений... Цікаво, що вона бачить?..

– Як ти? Скажи, ти мене чуєш, я знаю...

Посміхається. Змучена, але гарненька... У нічної сорочки надто глибокий виріз для моїх очей...

«Його не хочу, тільки її...» – сплигло у пам'яті... Хочу... Боже, як це важко... коли не можна... Аби я був таким, як Макс...

Посміхайся, дівчинко... Я простяг руку і почав гладити її личко – ніжна, майже прозора шкіра... Чорняве волосся спадає з плечей... Все буде добре... Я витягну тебе звідти, обов'язково... Ти захистиш свою дисертацію... все буде добре...

– Дмитре Дмитровичу, ходімте, швидше! – Ірочка торкнула мене за плече. Коли вже виходили з дверей, вона, підморгнувши, почала на рівному місці:

– ... а так загалом стан стабільний, особливих змін не було...

Щойно вивернули з палати, як наткнулися на Залейка, який туди прямував. Його очі звузилися і недобре зморгнули.

– Кого я бачу! Ти що тут забув?

– Максим Сергійович... – почала була Ірочка, кидаючись на амбразуру, але я стиснув її ліктя.

– Максим попросив подивитися на пацієнтку, аби порадитися стосовно нейролептиків.

– А, та сновидна дівчинка... Ну, і як успіхи? Може, порадиш виписати її не сьогодні-завтра? – злісна іронічна гримаса.

Лавину болю, злоби і ненависті до цієї людини зупинила стіна глибокого презирства.

– Не думаю. Хай полежить поки. Але застосовувати психостимулятори я не буду радити в будь-якому разі.

Залейка пересмикнуло. Він хотів щось сказати, але, поглянувши на медсестру, змовчав. Його злість тільки просичала:

— Геть із мого відділення! – він обійшов мене, добряче штовхнувши, і зник у палаті.

Відчуття, наче з усього розмаху лупонувся головою у стіну. Усе вмить знову постало перед очима... та ніч... таксі...

Макс зрозумів із першого погляду.

— Я тебе попереджав.

— Максиме Сергійовичу, вибачте, я не встигла... – Ірочка винувато розвела руками.

— Нічого, все нормально, дякую. Біжи, і причини двері, добре?

Коли ручка клацнула, він поліз за шафу і дістав пляшку коньяку.

— На, заспокойся.

— Ні, ну... Ну і козел! – я поставив чашку. Пальці, живучи незалежним життям, нервово стукотіли по столу. – Максе, зайди увечері, «пульку» попишемо.

— Не можу. Я обіцяв Натці, що буду сьогодні раніше.

— Я їй передзвоню.

— Дімич!

— Максе, будь-ласка. Інакше я там з глузду з'їду сам.

— Тебе вбити мало... – зітхнув. – Я сам їй подзвоню.

«...Він сьогодні якийсь не такий... Інший... Прийшов і сів не поруч на трон, а переді мною навпочіпки... Просто сидить і дивиться на мене... задумано так...

Незвично якимось... Він завжди був такий... такий... Його сила, пристрась одразу мов збивали мене з ніг, єднаючись із моїм вогнем внутрішнім... А сьогодні якимось не так...

Тобто все так само – я відчуваю, як у Його середині б'ється той самий ритм, нуртує те саме шалене бажання... Але Він сидить навпроти і тримає його на межі... Не дає вибухнути... спиняє... мов не хоче мною напитися...

І ще... Його сліпуче сяйво сьогодні тьмяніше... Він так само увесь білий, але я можу навіть роздивитися його обличчя...

Питає, як я... Мовчу, посміхаюсь і чекаю... Коли ж нарешті підійде і притисне мене, як раніше... Мовчить... Дивиться якимось сумно так... Протягнув руку... Гладить обличчя... ніжно так... як ніколи раніше...

Маленька подруга підійшла і щось йому сказала... Мовчки встав і пішов...

Дивно... Наче не Він...»

— Що, Бориса з Андрієм іще немає? – Макс стомлено сів.

— Андрія не буде, а Борис затримується – щось там негаразд із якимось хворим.

— А, я бачив, реаніматолог до них у відділення біг. То це, мабуть, надовго.

— Та ні, він дзвонив, казав, що хвилин за двадцять буде.

Стомлене зітхання.

— Може, коньячку? У мене теж десь тут є.

Макс тільки похитав головою.

— Мені для повного щастя не вистачає на Натку тільки перегаром дихнути...

Ниточка моєї совісті поволі натягнулася.

— Пробач, я не думав... Вона розсердилась?

— Та ні, – Макс якимось сумно усміхнувся. – Ти же знаєш, тебе вона мені завжди пробачить. Просто...

Він обірвався на півслові, але я зрозумів – просто сьогодні він хотів побути з нею, а не зі мною... З подивом упіймав себе на тому, що слимачок ревностів так неприємно проповз десь глибоко...

– Ну от скажи мені, – він говорив тихо, але з відчутною ноткою докору, – Чого тебе сьогодні принесло вдень? Я ж тебе попередив. Ти, як завжди, думаєш, що тобі пощастить? Що його не зустрінеш?

– Максе, не треба. І так гидко...

– Гидко йому... Що він тобі сказав?

– “Може порадиш виписати її через день-два?” – перебивши в’їдливу інтонацію Залейка не дуже вдалося.

– Мда-а-а... Ну сволота він. Ти що, не знав?

– Іще якби не Ірочка...

– До речі, про Ірочку, – Макс посерйознішав. – Дімич, будь другом, не підколюй мене нею. Я ж не залізний. Її однієї без тебе вистачить...

Мені мов дах знесло.

– Максе! Та невже?! А я думаю, ти святий, і ні на яку чужу плоть до кінця життя не глянеш!

– Теж мені, Сатана знайшовся, – він нервово м’яв сигарету. – Дімич, розумієш, ти колись мене дістанеш, і я зі злості це зроблю, бо... бо не можу спокійно на неї дивитися... ти ж знаєш, яка вона... Але, Дімич, – хрест муки в очах, – Я шкодуватиму про це, бо люблю свою дружину. Я не певен, що вона мені це пробачить...

Мене просто вирубало. А я і справді скотина... Штовхати свого друга до вчинку, який зруйнує його щастя... Замість того, щоб...

– Так, Дімич, я знаю, що вона закохана в мене. Так, я часом хочу її... Але... Я не можу... не можна... Розумієш? Та ні, ти не розумієш. Ти ніколи собі в цьому не відмовляв... – він відвернувся.

Щось слизьке і неприємне в горлі...

– Ні, я дуже добре тебе розумію.

Чорняве волосся, прозора шкіра, округлі колінця...

– Розумієш? – він скептично похитав головою, мовляв “ні”, потім здивовано: – Розумієш? Я щось пропустив у твоєму житті?

Двобій поглядів. Я програв, відвівши очі.

– Дімич?

– Нічого. Все, як завжди.

– Ти певен?

– А от і я, зачекалися? – Борис залетів ураганом. – Хух, як мене все це дістало! Отут уже! Треба йти у відпустку.

– А я думаю, зараз скажеш, що звільнитися треба, – я скривився. – Ви хочете сказати, що тут сьогодні зібралася компанія кислих і роздратованих пик?

– Ну-ну! Преф усе лікує. Здавай, Максе, – Борис уможувався на канапі, яка жалібно скавчала під ним. – І чого це тобі, Дімич, саме сьогодні припекло? Мені б удома треба було бути...

– І мені... – Макс флегматично розкидав карти.

– Але нічого, – Борис уже потирає руки, розгортаючи віяло. – То як, без однієї.

– Без однієї? А не занадто?

– Ну що ж, грай, Борисе.

– Піка.

– Піка? Максе, ляжемо?

- Давай.
- Тут два виходи: один більш прогресивний, ніж другий...
- Треба з чирви...
- То ж прикритий король!
- Ну то й що?
- Треба розіграти козир..
- Дуже добре, тоді він виходить...
- Ну, все? – Борис не міг всидіти на місці.
- Давай, виходь, Максє.
- А отак!
- Туз!
- Забирай. Ну, походить із чирви – і ви будете хорошими людьми!
Хрускіт карт.
- А так?
- Ну, Максє!
- Ха-ха-ха! – на стілець упав піковий туз. – Без однієї!
- От гад!
- Вискочив!
- Двадцять чотири вісти на рівному місці!
Борис задоволено зотягнувся.
- Ну все, мені вже й додому, здається, не треба. Здавай, Діміч!
- Боже, я зовсім забув! Задури́в ти мені голову! Завтра приїжджають її батьки, – Макс обережно покосився на Бориса. – Ти ж, мабуть, захочеш із ними поговорити...
- Аякже, мене цікавить анамнез. Завтра? О котрій?
- Хлопці! Ви що, знущаєтеся? Скільки можна про роботу? – Борис скривився, мов ображена дитина.
- Та ні, це не робота. Це – хобі.
Ми з Максєм перезирнулися. Він похитав головою, загадково усміхаючись.
- Я з твоїм хобі з роботи вилечу...
- Діміч, ти маніяк!
- Ай, Борисє, нічого ти не розумієш.
- Ну от і прекрасно! Карти бери!
- Та що тут брати? Я пас.
- Максє?
- Ну-у... Один.
- Два! – Борис задоволено вишкірився.
- Ну от і грай.
- То о котрій там, Максє?
- У тому-то й проблема, розумієш? О третій.
- Упс!
- Ото ж бо... Король!
- Мда-а... Після сьогоднішнього Залейко мене і на кілометр до відділення не підпустить...
Як я ненавиджу цю людину!.. А так, Борисє?

- Якщо чесно, не знаю, що й робити. Хіба що...
 - Ага... Ми подумали про одне й те саме? Навіщо нам...
 - ... сидіти у відділенні, коли ми можемо...
 - ... посидіти десь у бесідці на території. От і чудненько! – ми потисли одне одному руки, змовницько усміхнувшись. – І хай Залейко сказиться! Так, що кому писати? Борисе?
 - Один нагору. Слухай, Діміч, за що ти так його любиш?
 - Кого? Залейка?
 - Так не мене ж...
- Телефонний дзвінок обірвав наш діалог.
- ...та ні, недовго. Іще з годинку посидимо і будемо розходитися. А ти що робиш? – Макс усміхався, слухаючи щебетання у телефоні.
 - Це Натка? – він кивнув. – Дай мені! Ну дай!
 - Чуєш, Нат, тут Дімка тебе просить. Будеш говорити з цією мордою? – Макс простягнув мені телефон, східно упівголоса цитуючи: – «Хіба ж цій морді можна відмовити...»
 - Привіт, моя краса! Ти не сердися за те, що я забрав твого чоловіка? Ні? Ай, моя ти лапочка! Розцілував би і не посоромився!.. Ні, ми недовго... Ще так годинки півтори-дві, добре? Що? Та я ж сказав! Клянуся, що не три і не чотири!.. Ну все, цьом-цьом. На тобі твого Макса!.. Той іще хвильку поворкотів і, сміючись, заховав телефон.
 - Все, задоволений?
 - А що? Вона, Максе, між іншим, сказала, що поки ти зі мною, вона за тебе спокійна.
 - Боже, як вона помиляється!
 - Так, тихо! Бо мене зараз почне совість мучити. Через декого, між іншим...
- Борис, який увесь цей час мовчки спостерігав за нами, нарешті спромігся вставити слово.
- Хлопці, у вас що, одна дружина на двох? Дикий регіт.
 - Ні, просто його дружина любить мене більше, ніж його! – я пихато випустив кільце диму в стелю.
 - Так, я тобі зараз дам! – уривчасто висміяв Макс.
 - Мда-а, шкода, що моя дружина не має до тебе таких теплих почуттів, а то я теж тобі слухавку час від часу давав би, – Борис скорчив таку трагічну рожу, що наступних три хвилини кабінет знову трусився від реготу.
 - Слухай, Максе, а якщо серйозно, не боїшся, що ця падлюка рано чи пізно уведе твою дружину?
 - Так, Максе, ти не боїшся? – я, як падлюка, не міг не озватися.
 - Ні, Борисе. Це давня родинна історія. Все дуже просто. Одного разу...
 - Так, не розкажуй, – я удавано запротестував, одягнувши грізну пику. – Навіщо Борисові наші скелети у шафі?
 - А тебе ніхто не питає, – Борис закрив мого рота своєю широчезною долонею. – Розкажуй, Максе. А то окрім того, що він круто грає в преф, п'є за трьох, коли треба, мало не щодень піднімає нову спідницю і часом приймає хворих, я про цього йолопа нічого не знаю.
 - Точно, Борисе! Ти дуже правильно його назвав. Так от. Одного разу, десь років два з половиною тому, ми з оцим йолопом пішли якось увечері на пиво. Поки я робив замовлення, він уже підчепив якусь дівча – як ти знаєш, йому в цьому плані завжди все легко давалося – і перетяг її за наш столик. Не минуло й півгодини, ще тільки пиво принесли, як Дімічу з якогось кутка помахала чергова давня знайома, і він, пообіцявши, що на п'ять хвилин, поплив туди. А потім – іще через півгодини – підскочив і заявив, що він уже кудись біжить і сподівається, що ми не ображасьмося. Ну, як ти розумієш, мені то що, я цього йолопа давно знаю і до таких вибриків

завжди готовий. А от із дівчиною якось негарно вийшло. Але оскільки ми з нею фактично і так весь вечір удвох просиділи, то я, як відповідальний за цього йолопа, і водночас як сторона вже достатньо зацікавлена, вирішив провести цю дівчинку додому. Натка виявилася справжнім дивом, і от, в результаті, я вже рік, як одружений. А Діміч тепер, як добряче вип'є, постійно перед нею вибачається за той вечір. Тільки даремно. Діміч, ми страшенно тобі вдячні за те, що ти такий йолоп!

– Нема за що, приходьте ще! – у мене вже ребра боліли від сміху, але я був радий, що у Макса покращав настрої. – Ти б менше дякував, а більше ділом займався. Я похресника хочу!

– Тільки після вас.

– О, Максе! Довго доведеться чекати. Натка стільки не витримає.

– Ні, Максе, ти таки на моє запитання не відповів, – Борис не міг обійтися без шпильки. – Ти певен, що, вуркочучи з твоєю дружиною по телефону, він не допоможе тобі «ділом займатися»?

– Ні! – вигукнувши одночасно, ми засміялися і потисли руки один одному.

– Ніколи. Я не така сволота, Борисе, як тобі може здатися на перший погляд, – за вікном загурчала «швидка». – Я скоро. Не тікайте нікуди...

«...Зробивши з Ним усе, що мені хотілося, вимучивши обох, я лежу на його плечі... Місяць накриває нас своїм сльозом...

І раптом я це побачила... Ніж... І Авель падає... Здригнулася всім тілом... Він ніжно притискає мене до себе, цілує у лоба і усміхається.

«Нарешті побачила?»

А я завжди думала, що це бабусині казки... що на Місяці насправді нічого не видно... тільки плями... Думала, ніколи й не побачу...

«Це листівка від мене тобі, тільки не музична, а жива. Я подарував її на честь твоєї помсти цій дурненькій білявці Єві. Пам'ятаєш?»

Ні, не пам'ятаю... Хоча... Спогади завихрилися, складаючись у химерний пазл...

Цей бовдур Адам аж надто швидко втішився – Єгова зробив йому нову іграшку. Цього разу з Адамового ребра – аби не була такою хворобливо гордовитою, як я...

Не могла йому не помститися... Вирішила, що його нащадків на землі бути не повинно... Намовила Сатану перекинутися у Змія... А ця дурепа Єва так одразу і купилася на яблучко... І первісток Адама Кайн був не від нього. Був сином Сатанайла, тому й убив Адамового мазунчика Авеля...

І хоч Адаму вдалося наплодити іще купу дрібноти, але першою дитиною на землі був син Сатанайла....

«Це була геніальна ідея...»

Він погладив мене уздовж тіла... Чомусь стало моторошно... Це все я?.. Ніж... Авель?... Невже це справді через мене?..

Почуття провини тихо починало гострити пазурі...»

Я підлітав до свого кабінету, коли почув розмову, що велася за моєї відсутності. Спинившись, прислухався.

– ... тому краще не питай його про це. У них із Залейком особистісна ворожнеча. Він тобі цього точно не розкаже. Це все одно, що по живому різати.

– Ще один скелет у шафі? – я відчув, що Борис усміхається.

– Та ні, це інше. Якщо тобі так цікаво, я можу розказати, але в його присутності ти про це забудеш.

– Нема питань. Просто мушу ж я знати, з ким працюю.

Дуже хотілося зайти і перервати цю розмову, але щось мене стримало. Зрештою, почути про себе правду збоку... думку друга, яку я глибиною душі знав, але ніколи не чув уголос... не

вимагав того... І думка сторонньої людини... колеги... Притиснувся до стіни, закривши очі і зціпивши зуби...

— Невже ти зовсім нічого не чув? Скільки вже тут працюєш?

— Та десь років півтора. Я ж перевівся з третьої.

— Тоді зрозуміло. Цій історії вже значно більше...

...Мене поволі відносило від берега теперішнього, заглиблюючи в туман тих днів... Бридкий холод по спині...

— Почалося все ще тоді, коли ми з Дімкою були студентами і проходили тут практику. Потім він вирішив заради власного інтересу залишитися підпрацьовувати фельдшером у тому ж відділенні. Залейко тепер ним завідує, а тоді був просто лікарем. Під час одного з Дімчиних чергувань у відділення поклали дівчинку з попереднім діагнозом ступорозної депресії. Її взяв Залейко, але це вже був кінець робочого дня, і він, не надто заглиблюючись, довірився діагнозу приймального. Дімич казав, що в принципі справді було схоже, однак він одразу засумнівався. Як тоді висловився, «не той вираз очей був».

...Ці оченята... я надто добре їх пам'ятаю... Юні, іще зовсім дитячі... потім очі дорослої жінки... майбутньої матері... Зелені... в золоту цяточку...

— ... досі дивуюся, як він буквально відчуває хворих... Залейко призначив на ніч психостимулятори, а Дімич мусив виконувати призначення лікаря, хоч і сумнівався. Доза була невелика, але того вистачило – під ранок їй стало гірше, вона почала ходити по палаті і стогнати...

...Її очі були повні жаху... вона не реагувала на мої слова... тільки дивилася в одну точку і хлипала: «Не треба... не треба... я не буду більше...» Я мусив щось зробити...

— ... і Дімич на свій розсуд вколов їй нейролептики. Вона заспокоїлася, а вранці був скандал – Залейко просто сказився через його самодіяльність.

— Чого ж він не подзвонив черговому лікарю? Хай би той призначав...

— А йому, ти знаєш, «пощастило». Тоді тут на півставки працював один ханурик, який приходив на нічні чергування для того, аби задавити пляшечку-другу в компанії чи самому і лягти спати до ранку. От саме він тоді і чергував. Після цього випадку його вигнали... Так Дімич тоді довів, що у тієї дівчини була не депресія, а онейроїд з депресивним змістом видінь – вона пізніше сама розказувала, що все довкола пеклом вважала, і за нею мерці ганялися. Як розумієш, психостимулятори тільки підсилили продуктивну симптоматику. Фактично Дімич поставив під сумнів репутацію Залейка. Розумієш – студент-шмаркач проти дипломованого лікаря зі стажем...

...Залейко бризнув слиною... «Ти, недоносок... Ти будеш вказувати мені, як лікувати? Ти хто такий?..» Хвиля нудоти підступила до горла...

— ... одним словом, буча була велика, але за стіни не вийшла. Обмежились головою того ханурика, на Дімича посварились пальчиком, але не вигнали, оцінивши його інтуїцію і, в принципі, правильні дії. А Залейко... як бачиш, це не завадило йому пізніше стати завідувачем відділення.

— М-да... Але в такому разі...

— Це іще не все. Дімич тоді таки перейшов у інше відділення, але по закінченню інституту...

... Залейкове обличчя перекошилося... «Ти? Що ти тут робиш?» – «Перепрошую, але не «ти», а Дмитро Дмитрович. Ми з вами колеги. І я працюватиму у вашому відділенні. Ось наказ...»

— ... думаю, зробив це навмисне. Тоді була купа вакантних місць у інших відділеннях, але він захотів саме туди. І навряд чи це була ностальгія...

...з одного боку хотілося зібрати матеріал для дисертації – онейроїдів все ж таки більше серед жінок... А з другого... довести цю суперечку до кінця... тепер на рівних...

— Розумієш, це було безглуздо. Він був кращим за нього іще тоді, студентом... Просто Залейкові все надто легко і безболісно минулося. Дімичу завжди муляла ця несправедливість. Думаю, він вирішив прийти туди як живе втілення докорів совісті... Хоч, як на мене, у Залейка її взагалі немає... Але менше з тим, бо зараз іще Дімич прибіжить, не встигну доказати...

...З надривом без голосу розсміявся, втиснувшись у стіну... Встигнеш, я почекаю...

– Все розв’язалося досить несподівано. Два роки тому, через п’ять після того скандалу, до нас знову потрапила та дівчинка – на той час уже заміжня жінка. Вона була вагітна і дуже переймалася через значну загрозу зриву, що і спричинило загострення. Діміч узяв її – Залейко навіть не пікнув...

...Була така мила з цим маленьким животиком... Зовсім не така, як тоді – уже доросла... Але дуже тривожна... на цей раз із проміжною формою... депресивно-параноїдною з онейроїдними включеннями... Як і тоді, центральний мотив самозвинувачення...

– ...і все було би прекрасно, якби Діміч не впоров дурницю – інакше не знаю, як назвати. Ні, помилок не було, лікування було досить успішним, її стан стабілізувався, настрій вирівнявся... І тут її чоловік почав клянчити, аби її виписали, відпустили додому, що вона вже здорова... Але її треба було ще хоча б тиждень поконтролювати, ну хоч вихідні – до понеділка... А Діміч чомусь не став сперечатися – біс його знає, що на нього найшло...

...Ай, друже, прикривася... Не знає він... Знаєш, все ти знаєш – за спідницею біг... Чорти б мене... М-м-м...

– ...він погодився і виписав. А вона... Хтозна чого, досі не відомо, що там сталося... Але вона тієї ж ночі під ранок розпанахала собі вени...

...Він переляканим голосом кричав о четвертій ранку мені у слухавку, що винен, що не треба було її забирати... що вона закрилася у ванній і не пускає його... тільки плаче... просив під’їхати, поговорити... умовити... що мене послухає... Я лишив свою сонну теплу голеньку красуню... таксі... не встиг... вибиті двері... кривава вода... я не зміг нічого... надто багато крові... втратила... Втратили... її... Він тільки мовчки сів...

– ...Діміч вирішив, що це винятково його провина і пішов з відділення...

– Але чекай, чого?

– Так, формально він ні в чому не винний – після виписки він не ніс за неї відповідальності. Швидше за все, це провина її чоловіка – іще невідомо, що там у них було... Але морально... Розумієш, він вперше помилився. Хоча, як на мене, то це просто дурість, а не помилка. Але для Дімки вона стала фатальною. Він взагалі відмовився лікувати, того ж і сидить на приймальному.

– Ну і дурень. Навіщо ж? Ні, я розумію, ситуація так собі... Але...

– Я те саме казав. Не подіяло. Дімка завжди слухав лише самого себе. Тільки невідомо, кому він тим гірше зробив – сам же дав Залейкові жирний козир в руки. От він ним тепер і грас...

...Розпанахала руку аж до кістки... де тільки й сили взяла... краплі крові на білих кахлях... маленьке мокре тільце під моїми руками... ще кілька годин тому під ними було інше, тепле... невже воно було варто цього... він каже, що винен... що не так сказав... образилась... Він винен? Чи...

Пам’ять сплюснула, пресуючи немилосердно... Досить! – різко обернувся і пішов коридором, почувши гудіння “швидкої”...

Вона потрохи повертається в реальний світ. Оце щойно ми вперше поговорили. Трохи розповідала про свої фантазії, але дуже важко... довелося випитувати... Була розосереджена, відволікалася... Ще, мабуть, щось бачила...

Часом дивиться на мене якимось так... Мабуть, синдром двійника... цікаво, кого бачить... посміхалася... мило так... наївно і водночас... до болю в тілі звабно... ммм...

Що бачила? Одрозу каже – Місяць... І в щоденнику все Місяць і Місяць... Стільки раз намагався уявити той світ, що описувала... Піраміда, місяць на півнеба... Місяцепоклонниця! (усмішка) Фантастика! Так просто і не уявиш...

До речі... бабулька казала, що вона на повний місяць з дому ішла... Може, в цей час їй було гірше?... Буває ж таке... На повний місяць «швидких» завжди чомусь більше... Треба буде простежити... І перший раз, коли її привозили, теж, здається, місяць був уповні... Цікаво...

Ні, чорт забирай! Ця її усмішка... От знову ж перед очі лізе... така... Якби не знав, що вона хвора, подумав би, що зваблює... ненав’язливо так... але невідворотно...

-
- Ну, що скажеш? – Макс стомлено зітхнув.
- Та що, ти ж сам чув, могло б бути і краще... – я дивився, як її батьки спускалися до виходу. – Спадковість обтяжена по лінії матері: дядько-самогубець, бабуся лікувалася... Та й мати сама істерична трохи, тобі не здалося?
- Щось таке... А той випадок в дитинстві...
- Так, правильно, психотичний епізод... Зазвичай таке в подібних до її випадках рідко буває... Знаєш, я слухав і дивувався – наче ж мати, і переживає, і любить її, помітно... Але як це так, коли твоя дитина в п'ять років просто сидить і протягом двох годин плаче без видимої на те причини... Як же можна просто накричати і закрити в дитячій... Іще тоді треба було задуматися, а пізніше стежити краще...
- Дімич, це ти знаєш, бо ти лікар. А вона сприйняла це, як чергове вередування – і все...
- Ну, не зовсім... тут багато чого може... Знаєш, з огляду на цей епізод, дивно, що у неї така порівняно пізня маніфестація... Хоча в принципі... хто знає, може вони щось пропустили, бувають же стерті приступи, виключно афектні. Могли сприйняти просто як поганий настрій... А тут додався екзогенний фактор: смерть дядька, захист, утома – от і воно... Ні, Максе, я все ж таки допишу свою дисертацію... – він усміхнувся. – До речі, ти помітив, що її мати відповіла на моє запитання про закоханості, чоловіків у її житті?
- Звісно, що вона ні з ким іще не зустрі... Тобто як?
- Ага, ти теж читав її записи. Пам'ятаєш – *«я не почувала такого з жодним чоловіком»*?
- Умгу... А будь-які фантазії ґрунтуються на чуттєвому досвіді...
- Ото ж бо. Ніколи не вгадаєш, де чорти водяться. Мені аж самому цікаво, яка ж вона насправді... – замріяний погляд.
- Так, Дімич, спокійно! Дихай глибше.
- Та чого ти. Я ж так тільки...
- Макс іронічно усміхнувся і похитав головою. Хто б мені язика одрізав!..
-

«...Він каже, що довго шукав мене... дуже довго... що я зникла після того, як Він підіслав мене до Адама, аби народити нових «замаскованих» під людей демонів...

Цілує мої груди...

Йому потім казали, що мене було безповоротно знищено на попіл, але Він не повірив – навіть якщо й так, то цей попіл мав через мою свавільність упасти і відродитися в новому тілі... В моєму тілі...

Він знайшов моїх «замаскованих» дітей і зібрав їх тут... Знайшов багатьох жінок, позначених моїм попелом... Вони були схожі на мене... не зовнішньо... внутрішньо... але в жодній із них не відродилася Ліліт... Тільки в мені... А всі попередні з його волі стали зірками в цьому світі – щоб дух мого попелу залишився...

Я так і не зрозуміла, що саме з ними сталося... Цікаво, як їм там...

«Не переймайся, досить непогано...»

Він усміхається, зазирає в очі...

«Будь-яка з них віддала б іще півжиття, якби воно у них було, аби іще раз пережити ті миті... і вмерти зіркою...»

Задумалася... Чи віддала б я? Якби...

Він читає мої думки... Узнявши за руку, підводить до краю піраміди... Люди внизу займалися хто чим, але одразу, як один, повернулися до мене...

«Поглянь на них... Бачиш, вони всі твої. Не знаєш, чому так?.. Ти віддала їм не півжиття, не життя... За цей світ, за те, щоб бачити цей Місяць, ти віддала значно більше – свободу... Розумієш? Тепер ТАМ, у ТОМУ світі ти зовсім не вільна... від них... від нас...»

Довкола чомусь темно... Смузка світла... Двері? Звідки?.. Ліжко, ковдра... Повертаю голову... Вікно... залізні ґрати... Шумить... Дощ?.. Де я?.. Злипаються повіки... Спати... темно... Хто?.. невільна...»

Марися виявилася славною дівчинкою, якщо не звертати уваги на її обмеженість. Після тієї промивки мізків вона покинула свої понти. Принаймні зі мною. Оператору її пощастило менше – йому дістається подвійна порція, за себе і за мене. Лишається тільки посміхатися, спостерігаючи за цим чудом. Але на мене вона дивиться мало як не на бога, ловить кожне моє слово. Якоїсь миті довелося собі зізнатися, що то все ж таки до біса приємно...

Поза тим, водячи Марисю виставкою, мало не спух від досить-таки незвичних думок. Чомусь згадалися її слова про те, що всі психічно хворі – творчі люди, а всі геніальні творчі люди – здебільшого хворі... Вкотре дивуюся, наскільки можна спотворити будь-яку розумну думку...

Колись я справді щось читав про психологію творчості, про психічні відхилення видатних людей... Звісно, якщо людина творча, то психічна хвороба може посилити фантазію, а може і навпаки – завадити процесу творчості. Але навіть Ломброзо, який був настільки хаотичним у своєму дослідженні, говорив, здається, що конкретного взаємозв'язку між геніальністю і божевіллям немає... Навіть за наявності певних фізіологічних закономірностей у будові черепа і так далі...

Щоправда, багато хто говорить про схильність певного типу творчих особистостей до психічних розладів... Але схильність – це не хвороба... І говорити так безапеляційно, як багато хто любить...

Хоча взагалі мене це ніколи особливо не цікавило. Тим дивніше було спіймати себе на подібних роздумах... Завжди виходив із переконання: є хороший літературний твір, є картина – і прекрасно. Яка різниця, ким і наскільки здоровим був їх автор... Хіба це важить для мистецтва?

А це роздумую, наче то головна філософська проблема мого життя... Все тому, що моя дівчинка пише... схоже, вірші... Не знаю, чи досі писала, але зараз пише... Макс казав, що вчора бачив... Заговала, сказала — вірші, але почитати не дала. Треба буде сьогодні самому попросити. Мені дасть...

Але ж я і самовпевнений! А що? Справді ж, мабуть, дасть... Мені завжди щастить...

У неї в записах був якийсь вірш... розкидано так записаний, фрагментами... тривожний дуже... Психічний стан досить чітко простежується... Як у Ван-Гога на картинах... Дивно... Досі про це тільки читав, а тут віч-на-віч...

Марися смикає – що означає ця картина? До речі, от і ці картини... Бог один знає, що підсвідоме цієї жінки хотіло сказати, коли вона малювала їх... Кількість інтерпретацій просто безмежна... Треба добре подумати... А от і той пошматований кіт з чорними патьоками сліз... І бачила ж вона його... мабуть, дуже погано їй тоді було... такий депресивний дух – просто з ніг валить...

Бачиш kota, Марисю? Ото ти на нього тоді була схожа, коли ревіла в моєму кабінеті. Розумієш, що хочу сказати?.. Сміється, показує пальчиком, мовляв мовчи, бо оператор почує... Дитя... І воно ще хоче зрозуміти, що на цих картинах написано... Тож пояснюю... Ех, краще бігай на своїх фантастично високих шпильках...

– Готовий посперечатися, що вона зараз дасть мені почитати свої вірші, хоч тобі і не дала, – я показав Максіві язика.

– Діміч, що за дитячий садок? Не дала, бо я не так уже й просив. Це ти зараз клянчити будеш, як дитя мале. Відколи це ти став поціновувачем поезії?

– Від сьогоднішнього полудня. Ти був на виставці?

– Мені ще тільки виставки бракувало. Не мав зовсім коли. Та і встигну ще.

– Обов'язково сходи. Я оце так надихнувся... У неї ж і записи дуже гарні...

– Так, тільки вона і тобі своїх віршів не дасть. Можу посперечатися.

– Це чому ж?

- Схоже, у неї вечірній наплив фантазій. Сам побачиш.
- А вдень як було?
- Та вдень непогано. Добре орієнтується, з Ірочкою говорила...
- Сьогодні Ірочка? Максе... – насмішкувато почав за звичкою. Він тільки підняв праву брову. – Все, мовчу. Пробач, забув.
- ...ходила коридором, роздивлялася, біля вікна довго стояла. Та й зараз, мені здається, фрагментарно орієнтується.
- То ходімо. Хоча ні, хай краще Ірочка її приведе сюди. Мене ота її сусідка справа до сказу доведе.
- Макс усміхнувся.
- То Залейкова...
- От тим більше, нема чого там дискусії розводити.
- Та добре вже, добре. Ірочко!
- Коридором зацокотіли підбористі ніжки...

—————

«...Маленька подруга прийшла і забрала мене... Ішли якимось коридором і прийшли до Нього... Я знову можу бачити Його обличчя... і Він знову якийсь не такий... Тут іще хтось, якийсь чоловік... Каже, що я його знаю, що ми говорили вранці... Уранці?.. Тут не буває ранків... тут тільки ніч... і Місяць.. Я не знаю вас... Чи знаю Його? Смішний такий... звісно знаю... Хто він? Як хто... Це ж Він... Мовчить і дивиться на мене... І знову на межі, з надривом... Бойться торкнутися... Чому?.. Я так хочу Тебе... притисни, як Ти вмієш... як любиш...»

- ...Добре, мене ти не знаєш. А його? Знаєш?
- Киває головою, усміхається. Мовчу...
- Хто він?
- Він, – мене мало не розриває від цієї усмішки...
- Бачиш, Дімич, оце і всі твої вірші.
- Синдром двійника. Вона завжди в мені когось бачить... Цікаво, хто він, мій двійник...
- Тобі ж сказано – Він.
- Максиме Сергійовичу, там знову батьки Журавської, – Ірочка ображено скривилася.
- Будь-ласка, поясни їм все, я їх більше не витримаю.
- Вони мені не вірять. Хочуть, аби ви підтвердили кожне слово, – вона мало не плакала.
- Ні, тут всю сім'ю треба лікувати! Зараз іду. Дімич, це мінімум на чверть години. Побудеш?
- Без проблем.
- Тим більше в такій компанії – маєш нагоду розібратися, хто твій двійник. Я зараз, – Макс побіг за Іроччиними підборами.
- Вона сиділа на стільці і мовчки усміхалася. Потім встала і підійшла...

«...Мовчить... тільки дивиться... Чого ж Ти?.. Торкнися... проведи рукою по моєму тілу так, як тільки ти можеш... Дай свою руку... Ні?.. Хитає головою... Що з тобою?.. Ти не хочеш мене? Свою Ліліт?.. Ти ж завжди хотів... шукав... я знаю... І зараз... Я ж відчуваю... я бачу... ось... ось він... говорить за тебе... Хапається за голову, закриває очі... Ні?.. Чому ні?.. Добре, я сама... як тоді вперше... як Ти дозволив... а Адам не дозволяв... Ти ж любиш... так... лю.. биш... так?.. Лю... би... сво.. ю... Лі...літ...»

Міцні руки підняли мене... не так... як завжди... Він справді... не... такий... сьогодні... кращій... іще... іще... прикрив мого рота рукою... не кричу... не... кри...и...чу... аа-а... Сидить, охопивши голову руками... Мовчить і дивиться... Хитає головою... Та що ж із Тобою сьогодні?..»

– Я тебе уб'ю!!!

Макс наче сказався, я таким його досі не пам'ятаю...

– Ти бачив?

– Ні, чув! І добре, що тільки я! Ти що, здурів?!! – його очі діставали до живого. – Чого мовчиш? Я питаю тебе, ідіота!

– Максе, я не хотів...

– Що-о-о?! Що ти сказав?! – він стукнув кулаком об стіну, різко кинувся до мене, схопив за плечі і почав трусити. – Ти хоч розумієш... Ти... Ні, я тебе уб'ю!

Покинувши мене, обернувся до неї. Стояла і дивилася у вікно на передвечірнє сонце, не звертаючи на нас ніякої уваги. Макс підійшов і взяв її за руку.

– Ходімо, ластівко!

Вона кивнула і, придивившись до нього, спитала:

– А де маленька?

– Зараз прийде, ходімо.

Вона знову кивнула і пішла. Проходячи повз мене, Макс кинув:

– А ти... Геть звідси!

Я не зрушився з місця. Не міг. Тільки сидів, вирячившись у вікно. Що це? Як? Як я... Такого зі мною іще не було... Якась мить – і все... І вже пізно... а тепер що?.. І Макс...

Мене мов струмом прошило – Макс! Я ж підставив його!.. А раптом хтось іще чув... чи бачив... я ж нічого не пам'ятаю... Боже... і заради чого... як же це я...

– Ти ще досі тут? – Макс зайшов і почав нервово ритися в паперах, не дивлячись на мене. – Я сказав, щоб коли я прийшов, тебе тут не було!

– Максе...

Я дивися на нього, мов побитий пес. Благально... Не бий... Я не вкушу більше... ні... правда...

– Ні! – відрізав, але коротко позирнув на мене. – Я не буду з тобою зараз розмовляти.

– Максе, я справді не...

– Дімич, все! Я сказав! Я не буду...

– Максиме Сергійовичу, там усе гаразд. Вам Михайло Іванович вітання передавав – я його по дорозі зустріла, – Ірочка, як завжди, мило усміхалася.

– Дякую, сонечко. Вибач, що примусив бігати, – Макс, як йому не було важко, таки вичавив досить лагідну посмішку.

– Та що ви. Іще щось?

– Ні, Ірочко. Іди відпочивай, іще набігаєшся – у тебе ніч попереду.

Вона впливла з кабінету, а Макс, різко обернувшись, відчеканив:

– Я сказав! Іще раз: я не буду ТУТ з тобою ПРО ЦЕ говорити! Все!

Він був розлючений. Я справді ніколи його таким не пам'ятаю... Мовчки встав. Хотілося сказати «вибач», але чим це безглузде слово тепер тут зарадить?.. Чорт!

– Ти зайдеш до мене?

Макс мовчить. Робить вигляд, що читає...

– Максе, я...

– Тебе вже тут немає.

Чітко, мов три постріли...

«Тебе... вже тут... немає...»

Мовчки вийшов...

Чи не занадто я з ним різко? Він начебто і сам у шоці...

Та ні, де там різко! Ну чим, чим він думав?! А-ай! Тим, чим і завжди!..

Ну не придурок, ні? Ну не дебіл? І це лікар, це друг називається? Тож із роботи обидва повилітали б, якби хто дізнався! Іще й під суд віддали б...

До речі, чи точно ніхто не... Так, санітарки за вечерею ходили, Ірочку я сам з переляку відіслав... Хіба хто із хворих... А, хворі – це таке... Наче пронесло...

Ні, його по стінці треба розвезти... Так от чого він так бігав підстрибом!.. А я, дурень, подумав – от, лікує знову... Радів... Теж недоумок...

Але ж гад! Каже, хай Ірочка сюди приведе... тут краще... Я думаю, звісно краще!.. От хитрюче ж...

Та ні, це вже маячня якась!.. Він же не міг знати, що я вийду... та і взагалі... Перший раз він із нею наодинці був, чи що... Щось я вже занадто розійшовся... перебільшую... Але як же це іще можна пояснити?

І нащо я взагалі її узяв? От не подобалась ж мені одразу ця історія... Так хотів же, як краще... Другові допомогти... Теж мені, рятівник знайшовся!.. Дай Боже, щоб не довелося розхльобувати...

Але ж він справді ожив... Я сам бачив, як позавчора передивлявся розробки своєї дисертації... Він же два роки взагалі про неї чути не хотів... І знову цей відблиск фахової самовпевненості... Ну що на нього сьогодні найшло, чорти б його!.. У-ф-ф!

А вона?.. Що з нею тепер робити?.. У принципі, орієнтувалася ж... тільки сприйняття ілюзорне було... Що ж вона нічого не... Та! Йй, мабуть, добре було... їм усім із ним добре...

Маячня якась!..

Це просто якась маячня!..

Мій дах абсолютно відмовляється стояти на місці... Він тихо і впевнено кудись з'їжджає...

Що за день! Той ридуючий чорний кіт із виставки просто знаковим був... Це ж треба! Більше місяця так хотіти жінку і стримувати себе – чого ніколи не вмів, та й не хотів учитися – і що? І все для того, аби вона ж тебе фактично і згвалтувала!.. І ти нічого не зміг зробити... Чи не захотів?..

А що найгірше – так підставити друга... Та я ж справді не хотів... Навіть не розумію, як так сталося... одна мить... щойно підійшла... її руки... а далі – все... вона біля вікна... і Макс...

А Макс так розсердився, що може більше і не прийти... і не заговорити... І правильно зробиць...

Що за день! Нарешті... Санітар приніс моє пиво... Це скільки ж за ним можна було ходити...

М-да... дві для мене, дві для Макса... Тепер чотири для мене... Ні, ще ніч попереду, треба віддати одну санітару... Та немає за що, пий на здоров'я... Сигарети?... Так, бери, скільки хочеш... Так, на добраніч...

На добраніч...

Твоє здоров'я, йолопе...

І все ж таки вона бачила не мене... Цікаво, кого вона так... навіть слова підібрати важко... Це було просто... я стільки разів уявляв... але навіть не міг подумати, що все так... Фантастика!

Може, це тому, що я так довго хотів... чи вона справді саме та жінка... саме така, щоб... Так, я вже п'яний... Треба коньячку...

Я поліз за шафу.

– То ти таки вирішив дізнатися, яка вона насправді?

Я мало не випустив пляшку з рук. Макс стояв у дверях, притулившись до одвірка і схрестивши руки на грудях.

– О, Максе! Як добре, що це ти, – я був страшенно радий його бачити. – Тільки я вже випив твоє пиво... Я боявся, що ти вже ніколи не прийдеш...

– Я думав. І про це теж.

- Чекай... А чого ти не вдома? Уже пізно... по десятій... Ти ж не чергуєш...
- Ні. Але якщо я прийду додому, то дружина обов'язково запитає, чого у мене поганий настрій. А що я їй скажу, коли сам нічого не розумію?
- Так, Натка – золото... вона спитає... То сідай тоді, я тобі ось коньячку наллю... ой, чашка брудна... там чай був... не отруїшся?.. На, тримай... я ось із тобою теж вип'ю...
- Може, ти вже не будеш?
- Та нічого, ніч буде спокійна... Ми за день тридцять шість машин прийняли... значить ніч буде спокійна... тенденція така... Так що можна... я однеєчку... За те, що ти тут... – ми випили. – тепер питай... все, що хочеш... що не розумієш... все розкажу... Правда, я сам нічого не розумію... але питай...
- Макс мовчки дивився на мене якийсь час.
- Діміч, ти взагалі нормальний?
- Н-ні...
- Що це таке було?
- Н-не знаю...
- Ти хоч розумієш, що зробив?
- Р-розумію...
- Що тебе за це по судах затаскати можна?
- Умгу...
- І мене з тобою?
- Умгу...
- Я тебе зараз приб'ю, можна?
- Пр-равильно...
- Так, – він забрав у мене пляшку, – Дай сюди коньяк. Щось я погано твої напівслова шифрую. Треба тебе догнати, як завжди...
- Правильно, ми маємо бути однакові... п'яні... і будемо говорити півсловами... Тсс! Шифр!.. І мені...
- Тобі вже досить, бо я тебе тоді не дожену.
- Правильно, друже... Боже, прийми за ліки... як пішло?.. За півгодини ми сіли один навпроти одного, мало не лоб до лоба.
- Діміч!.. Почнемо спочатку!..
- Так, Максе!..
- Ти мені скажи... Ти взагалі... нормальний?
- У-у... – я заперечно похитав головою.
- Макс схидно посміхнувся.
- Я знав... що ти це скажеш...
- Ну так... що ж брехати...
- Так що ж це було?..
- Згвалтування...
- Не зрозумів... тобі що... там... – він хаотично махнув рукою вбік вікна, – мало їх?..
- Ні... не я...
- Тобто... вона?
- Умгу...
- Як це?.. хіба таке... буває?..

- Ну... мабуть...
- Так... чекай... Давай все... по черзі... Ти що... не хотів?..
- Н-ні-і, я хотів... давно хотів... іще з першого погляду... Ні, з другого... Ну... як її другий раз привезли... Тоді, вперше, якось не помітив... а потім...
- Так от чого ти мене просив узяти...
- Н-ні... ні... не того... я просто... лікувати... розумієш... вона ж... онейроїд...
- А-а-а... То я все правильно зробив, так?.. Ти цього хотів?.. Іще раз... спробувати... тільки не зізнався?..
- Ти – молодець... ти – друг...
- А-а-а... то ти повернешся?.. ну... до нас...
Заперечно похитав головою.
- Ти – справжній друг... а я – скотина... тебе підвів... Але я правда її не чіпав... я терпів... вона сама... Розумієш... для неї то був не я... а той... Він...
- Так, почекай... н-не могла вона... зовсім сама... І ти теж... я ж чув...
- Н-ні... я намагався... ну... відмовитися... але... вона така... така... розумієш... одна мить... і... і...
- І потім уже пізно відмовлятися... Я зрозумів, – він почав сміятися. – Ді-і-і-імич, ти засранець!
- Хай так... будеш мені памперси... міняти... Але вона така... – замріяні очі.
- Наше з тобою щастя... що о-озвучку твоїх подвигів чув тільки я... Вічно ж тобі щастить...
- Чекай... ти певен, що ніхто більше...
- Н-ні... тобто певен... не чув...
- А Ірочка?..
- Я сам її відправив щось запитати... у десяте... як тільки почув...
- Тож подзвонити можна було...
- Тю... справді... щось я не подумав... А-ай! Яка різниця... головне, що вона послухалась і пішла...
- Максе, ти засранець!.. – тепер була моя черга сміятися.
Ми притупилися лобами.
- Максе, ти на мене не сердися?
- Дімич, серджуся...
- І що ми з цим... робити будемо?
- Не знаю... тебе убити мало...
- Чому?..
- Ти ж... як то кажуть... слона і не помітив... у всій цій дурній історії ти забув про неї...
- Н-ні... не забув... Чого це?
- Дімич... виходить, що ти... скористався її станом...
- Почекай!.. Це ще хто ким... скористався!..
- Я розумію... твоєму самолюбству зараз невесело... Але... що, як вона... завагітніє?.. Як ми це пояснимо?...
- Не завагітніє...
- Чого такий упевнений?..
- Ти в картку її... давно дивився?.. у неї тільки вчора закінчилися...

— Тссс! Я забув... справді... гаразд... Але все одно якось... недобре це... Хоч вона сама... але... нечесно якось...

— Та що ти переймаєшся!.. Все буде чесно... Я даю тобі слово... що більше не торкнуса її... доки вона сама того не захоче... при ясній свідомості...

— Тобто... ти що, збираєшся?..

— А ти думав... такий скарб... Шкода, звісно, що вона нічого не пам'ятатиме... Все доведеться спочатку починати... Але... нічого... зате все буде з квітами... і чесно... І я дізнаюся, яка вона насправді...

— Ти що, зовсім п'яний?..

— Ні... Я цілком серйозно... клянусь...

— Не треба... мовчи... Агов! Друже... вона ж хвора...

— Ну то й що... у неї хороший прогноз...

— Дімич, ти ненормальний?..

— Ти вже питав... Слухай, ти не знаєш, хто така Ліліт?

— Хто?

— Вона сказала, що вона – моя Ліліт... розумієш? То все робила не вона... а Ліліт... Хто це?

— Стоп, Дімич! Стоп... іще раз...

— Ну, Максе! Я – це Він, а вона – Ліліт... їй так здавалося...

— Все, зрозумів... не знаю... Може, щось із літератури, фільмів... так же не вгадаєш... пошукати треба...

— Треба...

— Але цим займатимешся ти... завтра... А я... поїхав додому... спати... Б-р-р!.. Напоїв ти мене...

— Сам пив...

— Так, мовчати! Я ще сердитий... Зараз оце по стінці... як розмажу...сь і піду... Все, таксі я почекаю надворі...

Я провів його очима і завалився спати. До ранку. На щастя, “швидкі” мене зрозуміли...

— *Привіт! Як ти?*

— *Це Ти?*

— *Я.*

— *Тебе так давно не було...*

— *Тебе теж... То як ти?*

— *Начебто нічого... тільки ці трати...*

— *Краще так, ніж... Чи там краще?*

— *Де?*

— *Там, де ти була...*

— *(замислено) Не знаю... там... там я – Ліліт...*

— *А тут?*

— *А тут – Я...*

— *І хто кращий?*

— *Коли я там... краще, коли Ліліт... (обірвалася) Але... я тоді хвора?*

— *Чому ж? Ти можеш бути нею і тут. Такою, як вона... такою, як хочеш бути... Для цього необов'язково бути там...*

- Думаєш?
 - (усмішка) Упевнена.
 - А Він?
 - Знайди його тут. Навчись бачити.
 - То я не хвора?
 - Я не лікар, вибач...
 - А хто ж ти?
 - Я – Ти, забула?..
-

Вона стояла на своїй піраміді і плакала... за нею був той місяць на півнеба... Знявся сильний вітер... їй ледве вдавалося встояти на ногах... Я був унизу і нічим не міг їй допомогти... бігав і смикав усіх тих людей, що ходили біля підніжжя, а чув тільки одне: «Не можна...» Я побіг сам нагору, але камені з-під моїх ніг вислизали, спочатку по одному, по тім швидше і швидше...

Прокинувся від власного крику. Це ж треба, такий сон... стільки раз намагався уявити собі той світ і ніяк не міг до кінця, а тут одразу... Тільки якось так неприємно... Ай, це все вчорашні посиденьки з Максом. Пити треба менше... І спати більше... не відпочив зовсім... Треба буде ввечері забігти до неї... Якщо, звісно, Макс не передумає і не вижене мене втришия...

Загалом я був задоволений нашою вчорашньою розмовою з Дімкою... Тільки голова болить страшенно... ще й не виспався...

Головне, що я таки був правий. Хай, хай... Іще трохи побігає за нею, полікує, увійде в раж... Дивись – і повернеться, і за голову візьметься... Можна вважати це компенсацією моїх марних зусиль дворічної давності. Але ж і впертий тоді був! Я помилився – і все, і немає чого говорити, не маю права більше... Дурень – що тут зробиш?..

Тільки от ця його ідея зав'язати стосунки... Не знаю... Те, що вчорашнє не повториться, я певен – він обіцяв. Треба було одразу з нього таку обіцянку здирати... так тільки хто ж знав, що так може бути... Але невже він справді серйозно?

Божевільний! Навіщо?.. Вона гарна дівчинка, але... не знаю...

«...Іде дощ... Так гарно... Вікно відчинене, і в мою палату лізе смарагдове зарошене листя... Якби іще не ці грати...

Останнім часом я майже не фантазую... Мабуть, це добре... значить, мені стає краще... Дивно... нічого ж не болить... я ж фактично здорова людина, якби не...

Павучок плете свій гамак між гратами... Павутички блищать на сонці... Хіба дощ уже став?.. Справді, немає... Сонце стомлене, вечірнє... Отже, скоро прийде цей симпатичний лікар...

Такий милий... І ніжний... видно... по руках... і очах... Часом так хоче мене торкнутися – і не знає, як... я ж бачу...

Дурниці... мабуть, здається... Це все іще хвороба...»

Так он воно як! Ось ти хто, моя дівчинка...

То ти розказувала, що Ліліт – перша дружина Адама, яка була до Єви і втекла до Сатани?..

Так, справді, бачу... І це теж... Але ж то потім придумали... А спочатку – ось...

«... уявлення про Ліліт – від імені шумерської демониці Ліліту – як про демоницю-суккуба, що оволодіває чоловіками проти їх волі, народжуючи від них демонів...»

Так... далі... шкодить новонародженим... це вже не те...

Ай-ай-ай! Моя ти пташка!.. У давнину тебе назвали б відьмою... чи, швидше, біснуватою... і не помилилися б...

Уявляти себе демоном... А не даремно ж вона себе нею бачила... Десь глибоко у позасвідомому в ній, мабуть, таки живе ненаситна Ліліт... Це відчувається... Я відчув... як жертва...

Ха-ха-ха! Здуріти! Я – жертва... Таке зі мною точно вперше... зазвичай полною я...

Ну що ж... Тепер моя черга... Якщо мені потім вдасться... Потім, Дімич – ти обіцяв Максу... Якщо мені вдасться у тобі, справжній, розбудити Ліліт... то у нас може все вийти... і навіть фантастично... І я навіть тоді не знаю... Мабуть, я і подумав би про...

Стоп, Дімичу! Попустись поки... дихай глибше...

Ні, я не знаю... Все ж таки сумніваюся... Не сказав би, що це мені подобається, з одного боку... А з другого...

Я справді ще ніколи Дімку таким не бачив... Він бігав за багатьма... І завжди... Все це було на моїх очах, я знаю його, як облупленого... знаю його хватку... його азарт... Це інше... Це щось зовсім не те...

Здається, йому справді цікаво... і не тільки в плані ліжка... Бігає за нею, квіти носить... як тоді обіцяв... Дивно... Не пам'ятаю, щоб він колись дарував квіти жінці більше, ніж один раз... Правда, раніше все й закінчувалося максимум на зустрічі другій-третьій... якщо й ті були... А тут... Просто божевілля якесь...

За останній тиждень упіймав себе на звичці стежити за ними з вікна, коли гуляють по території, сидять на лавці... Не стільки за нею, як за ним... Щось розказує... сміються... слухає її... бере за руку... Все наче, як завжди... і якимось не так... Може... Але ні, Дімич не з тих, хто може закохатися... Захопитися – так... Але це не те...

Єдине, що мене тішить – він реально щось робить... попіднімав старі записи, історії хвороби... щось пише... Хоч це добре...

Але не подобається мені... все одно... От що він з нею потім робити буде? Із посмішкою розпрощається, як з усіма іншими?.. Ех, Дімич... навіщо ж... Ти ж лікар, мав би розуміти, що вона – не всі ті інші... вона – інша...

Борис десь вибіг, партія лежить недограна, Макс блаженно п'є пиво...

– Чуєш, тобі її хазяйка вчора не дзвонила?

– Ні, а що таке? – Макс із умиротвореним виразом обличчя потягнувся за ниточками сушених кальмарів.

– Вона мені дзвонила.

– Навіщо? – здивовано підняв брову.

– Аби ми передали, що вона виганяє її з квартири. За несплату за ці два місяці.

– Ну що ж, передамо, – запалив і знову задоволено перехилив пляшку.

– Я забрав її речі до себе.

– Навіщо? Хай би ця тітка почекала її. Може, вирішили б щось, та й жила б вона собі спокійно далі...

– Я і її забираю до себе.

Макс захлинувся і кашляв, вирячившись на мене.

– Ти серйозно?

– Абсолютно. Я ж тобі сказав тоді ще...

– Ні, почекай, – викашляв, – Те, що ти тоді... Слухай, Дімич, ти хочеш сказати, що збираєшся жити з жінкою? З однією?

– Я розумію, самому ця теза у твоєму виконанні вуха ріже. Але... Так... Поки що так...

– Отож-бо, Дімич – поки що. А потім? І взагалі, ти її спитав?

– Аякже. Ми вчора ввечері одразу ж про це поговорили. Вона погодилась. Чого ти так дивишся на мене?

Макс поставив пляшку і свердлов мені очима.

– Дімич, це ж не просто так... це ж не іграшки, до яких ти звик... Це відповідальність... До того ж подвійна – вона наша пацієнтка, не забув? Ти, як лікар, не гірше мене знаєш...

– Ай, Макс, припини! У неї попереду як мінімум десять-п'ятнадцять років ремісії, а за сприятливих обставин – і до тридцяти.

– Чого ти такий упевнений? – нотка роздратування. – З тією жінкою, здається, теж все було добре...

Холодний душ... кам'яний погляд... стиснуті зуби...

– Вибач, Дімич... я... вибач... я не хотів... ну вибач... Просто... Ти не хочеш бачити... вона хороша дівчинка, я згоден, але... Зрозумій же мене!..

– Я розумію. Я думав... Але ж ти теж знаєш, що у неї одна із найсприятливіших форм... Це ж не буде щороку... Може, ще один приступ, та й той у похилому віці... Так же і життя можна прожити...

– Що? Невже ти зібрався...

– А чому ні? Хіба мені не час? Здається, уже дорослий...

– Дімич, ти хворий... – Макс приречено зітхнув.

– Ну от бачиш, ми з нею одним ликом шиті, – усмішка.

– Дімич...

– Макс, все буде добре, чого ти?

– І що вже тут сталося без мене? – Борис одразу ж приступив до пива.

– Та от, Дімич одружуватися зібрався.

– Так, хлопці, – Борисова пика скривилася, – Не смішно. Перше квітня вже давно минуло.

– А я й не жартую, – Макс знову зітхнув.

Борис запитально поглянув на мене. я тільки ствердно кивнув. Він аж кинувся:

– Так чого ж ти такий кислий, Макс! Ану, санітара послати за чимось міцнішим! Це ж треба підмочити – нарешті сталося! – мені аж смішно стало, так він розійшовся. – Ай, Дімич! Що ж ти з собою робиш! Дурню ти! Воно тобі треба... І хто, хто вона? Після тридцяти, кажуть, сам чорт женить!..

Макс, прозираючи пляшку з пивом на світло, задумливо вимовив:

– Це його пацієнтка.

– Не моя, а твоя.

– Яка різниця, – він флегматично продовжив. – Борисе, вона лежить у моєму відділенні.

Того на мить заціпило. Дивився то на мене, то на Макса, потім якимось полегшено зітхнув.

– От, йолопи! Розвели, як маленького. А я, ідіот, купився!

– Борисе, це правда, – знизав плечима. – Пам'ятаєш, ти бачив мене якось із чорнявою дівчинкою? – він кивнув. – Ми справді житимемо разом.

Борис помовчав, потім спокійно вмовився на стільці, закинув ногу на ногу, ковтнув пива і обернувся до мене.

– Дімич, ти нормальний?

Макс напружено задзвенів своїм металевим сміхом.

– Я вже його про це питав.

Борис не звернув уваги.

– Ти добре почувашся? Може, до мене у відділення підеш, полежиш? Там якраз іще і друзів нових знайдеш. До пари.

– Та ну вас! – я вже починав сердитися. – Чого ви, наче я не розумію, що роблю!

— А ти розумієш?
— Про це я його теж питав, – Макс із усмішкою спостерігав за нашою з Борисом дискусією.
— По-моєму, ні фіга ти не розумієш. І якого оце дива, і за які такі гріхи ти зібрався узяти на себе цей хрест?
— Та який там хрест?!
— Добре, я перебільшую. Ми всі люди, і наші пацієнти нічим не гірші за нас. Не був би ти лікарем – нема проблем. А так ти ж щодня апріорі боєтимешся, чекатимеш, твоє око постійно щось у ній шукатиме. Поганий настрій, голова болить, безсоння – це все до тебе говоритиме іншою мовою. Для чого тобі це? А-а-а, я згадав... Розумію. Ти вирішив переступити через прірву.
— Невже ти пам'ятаєш?
— Аякже, дістав ти мене тоді. То я правий? – я усміхнувся. – Ну, коли так, Бог із тобою – вперед на міни. Все одно тебе не перепреш. Здавай, Максе, закрили тему.
Макс, розкидаючи карти, зазирнув мені в очі. Я боявся, зараз знову скептично похитає головою, але в його погляді бігали усмішки. Одна з них вистрибнула, зачепившись на обличчі... І якось одразу відлягло. Він завжди так реагував на мої вибрики... Значить, не все так погано...

— Ну що?.. Що з тобою?
— Я боюся...
— Чого?
— Ця дитина... Вона якась не така... у неї якість очі не такі... порожні... темні...
— (м'яко) Та які там очі... Вона ж іще майже не розплющує їх. Заспокойся, послухай мене...
— Ти не розумієш...
— Чому ж? Розумію... Ми ж єдине ціле... ти знаєш... Я ж – це...
— Ти – це Я...
— І тобі страшно... я відчуваю...
— (тривожно) Страшно... Я боюсь її... Вона так дивиться на мене... дико... не подитячому... злісно... Вона не моя...
— Тихо, тихо... Подумай, може це тобі здається?
— Ні... я не хочу, щоб вона була тут... не хочу... не хочу...
— Почекай, ти ж так хотіла її... обов'язково дівчинку...
— Не таку!.. Хотіла дитину, а це якась...
— Що?
— Не хочу... не хочу...
— Послухай, може це хвороба?
— (дратівливо) Ні, зі мною все гаразд! Це вона...
— (тихо) Заспокойся, давай почекаємо, коли прийде він.
— Доки він прийде, вона з мене всю душу вийме цими очима!
— Ти комусь говорила про це?
— Ні... Тільки Максу...
— І що він?
— Що, що! Сказав, що мені це тільки здається!
— То може, так і є?
— Ні, ні, це неправда!.. (з надривом) Не хочу!..
— Ну все, заспокойся. Ши-ш... Все буде добре...

- *Ти не розумієш!.. (холодно) Облиш мене...*
- *(налякано) Не треба... не виганяй...*
- *(різко) Не хочу! Іди!.. Я сама...*
- *Ні, послухай мене...*
- *Сама! Геть!..*

Сьогодні, дивлячись на цю маленьку чорняву дівчинку, що грається з моєю дочкою, я волів би сто разів помилитися...

Але я був правий... На жаль...

Розумію це сьогодні і так само, як і п'ять років тому, хочеться розбити кулак об стіну від власного безсилля... Хочеться поставити дурне безглузде запитання – чому так? Адже все справді могло бути зовсім по-іншому... так, як Діміч тоді це бачив...

Чому?.. Чому так?..

Можливо тому, що все було занадто добре? Але хіба ж це причина?..

Я завжди боявся цього «занадто» – так не буває... Але Діміч, як не дивно, завжди жив саме за цим принципом – занадто швидко, занадто пристрасно, занадто мило, занадто безпрограшно... Занадто безпомилно...

Для нього спокій і впорядкованість були нецікавими... Він міг бути щасливим тільки через «занадто добре»... І був...

Уже казав, і ще раз повторю: я ніколи не бачив його таким, як тоді... Досі боюся назвати це коханням... Він, швидше, був одержимий нею... Це було те, що справді надовго зацікавило. Не знаю, що в ній такого було, але він навіть перестав заглядатися на спідниці... Моя Натка казала, що я бовдур і нічого не розумію, що Діміч просто нарешті нагулявся. Я і не сперечався. Єдине, що мало для мене значення – це те, що вони справді були однією головою і душею...

Вона успішно захистилася. Він допрацьовував свою дисертацію. Найбільше ж мене тішило те, що Діміч зі свіжою силою та ентузіазмом повернувся до відділення, що дало змогу піти мені... Ми вже менше бачилися на роботі – я пішов працювати по своїй другій спеціалізації, у пологовий будинок, залишившись у відділенні на півставки... Діміч усе сміявся, коли ми збиралися вчотирьох, що Натці давно час провідати мене на робочому місці. А в результаті привів на облік її...

Вона дуже легко переносила вагітність, все було бездоганно – ніяких ризиків, загроз... Але вона дуже боялася пологів. І чи не через цей страх вони таки видалися важкими? Вона мучилася майже добу, часом втрачала свідомість. Це був поганий знак... Я сам сидів біля неї, приймав пологи... Була дуже виснажена, довго приходила до тями...

Коли її перевели до палати, що передбачала спільне перебування матері й дитини, я мусив діагностувати післяродовий психоз – вона до жаху боялася своєї дитини... Діміч доти вельми успішно тримав себе в руках, хоч дуже переживав, я бачив. Але коли почув мої слова, як стояв біля стіни, так, стукнувшись об неї головою, і сів на підлогу. Розпач, який я побачив тоді в його очах... Ми обидва знали, що це означає – можна було забути про її досі хороший прогноз... Тепер це буде інша вона...

Я призначив суворий нагляд і зібрався переводити її до Дімки в лікарню. Але тієї ж ночі близько першої мене викликали. Вона вистригнула з вікна...

Чергова медсестра, хлипаючи, розповідала, що почула глухий плач дівчинки – вона душила її подушкою... Медсестра кинулась визволяти немовля, впевнилася, що з ним усе гаразд. Але в цей час вона з надривним криком вилізла на вікно... Доки перелякана медсестра думала, що робити, вона, поглянувши вгору, а тоді вниз, стрибнула...

Діміч цього не чув. Усі папери підписував тоді на автоматі. Я досі не розповів йому... А навіщо?..

...Коли я приїхав, він уже був там... Йому подзвонили першому... Він стояв на колінах біля неї і кричав: «Відійдіть усі!..» Гладив її обличчя, кілька разів прислухався до серця і ридав... Потім сів біля неї і так завмер... Коли приїхала міліція, його ледве зрушили з місця...

«...моя дівчинка... як же ти!.. що ж ти!.. дихас... дихас!.. серце... ні... немає... Ні!.. І личко таке, як тоді... худесеньке... прозоре... волосся... моє... чорняве... тільки оцей патшок крові з носика все псує... така ж... моя... моя дівчинка... моя Ліліт... дивиться кудись... куди?.. а-а-а... Місяць... так... твої улюблений... сьогодні уповні...

...моя... губка припухла... ось я її поцілую... мов посміхається... моя... моя дівчинка... дихас!.. серце?.. ні... немає!.. Як же... ти...»

...Діміч сидить у мене на кухні, регоче і тицяє мені в носа клешнею рака. Біля смітника стоять порожні пляшки від пива, дві іще на столі. Натка в кімнаті грається з нашими дівчатами. Діміч укотре починає переконувати мене повернутися до нього у відділення (невдовзі після того, як він захистився, Залейка нарешті вигнали за хабарництво і Діміч став завом відділення):

– От зараз ухоплю клешнею за носа і потягну!

– Ага! Щоб я його дома бачила тільки по вихідних і то не завжди? – Натка підсіла до нас, хитро усміхаючись.

– Ну, Нат, не треба, ми ж серйозні люди! – Діміч поцілував їй руку.

– Знаю я вас, серйозних! – вона засміялася. – Ти так точно ним ніколи не був. Все ручки цілуєш!

– А чому б не цілувати, коли гарні? І ніжки теж!

...Уже два роки, як Діміч знову потягся по жінках. Думали, може одружиться – як не як, а дівчинці треба матір, бабуся ж не вічна. Але він тільки сміявся і казав, що його мати іще всіх нас переживе... І знаходив наступну красуню... На вечір...

– Дати б тобі оце ніжкою!

– Краще клешнею, отак! – він злегка стукнув Натку клешнею по носі. – Знаю я, знаю... Не переживай, одружуся.

– Та невже? І коли? – я усміхнувся. Це було щось нове.

– Коли знайду жінку, позначену попелом Ліліт. Оце ж шукаю... – якби він не сказав це так серйозно, подумав би, що то все жарти. Але я надто добре пам'ятав ім'я Ліліт... Натка вловила зміну настрою і притихла.

– Діміч, поясни, – мені стало якось не по собі.

Він обернувся до вікна. Був засніжений зимовий вечір.

– Повний місяць... – задумливо протягнув. – Нат, у тебе знайдеться місце для похресниці та її тата? Так не хочеться виходити на холод...

– Та без проблем, ти ж знаєш. Зала вільна, а дівчатка тільки раді будуть пошептатися під однією ковдрою в дитячій.

– Колись вона говорила, – він несподівано обернувся до мене, – Що якщо з нею щось трапиться... ти ж знаєш, як вона боялася пологів... то правильно виховати її дочку... нашу дочку... зможе тільки жінка, позначена попелом Ліліт. Я пообіцяв їй, що знайду таку.

– Діміч, але ж це фантазії... – на душі стало паскудно.

– Ні, Максе, – він похитав головою. – Я не можу тобі пояснити... Але в цій легенді щось є... На кухню притупотіли наші дівчатка. Вона підбігла до Діміча.

– Тату, тату! Подаруй мені квіточку! – простягла рученятко.

– Як же я можу? Ти ж і є моя квіточка! – усміхнувшись, погладив по чорнявій голівці.

– Ну тату! Подаруй, подаруй! – тримала розкриту долоньку.

– Добре. Ось тобі квіточка! – він заліз рукою під стілець і, поцілувавши її долоньку, зробив вигляд, що поклав щось туди.

Вона засміялася і, підбігши до моєї Надюшки, яка тягла зі столу чіпси, показала їй долоньку:

– Бачиш, квіточка. Я ж казала, що у тата є!

– Так, дівчаточка, ходімо, я покладу вас спати, пізно вже, – Натка забрала їх.

- Діміч, ти все це серйозно? – я насторожився.
- Максе, зі мною все нормально, – він усміхнувся. – Як все ж таки наша професія дається знаки, а? Уже і в мені щось шукаєш.
- Просто ти таке говориш...
- Так, це звучить дивно. Але ж кажу тобі, я знаю, що шукаю. Це відчувається... з першої зустрічі... Жінка, на яку впав попіл Ліліт, особлива – вона так казала. Колись їх називали відьмами...
- Діміч, такої, як вона, все одно не буде... – говорив тихо і обережно.
- Я знаю, – він був абсолютно спокійний, тільки замислений. Значить, все справді гаразд... – Знаю, що не буде. І не треба. Я ж не шукаю Ліліт... таке буває тільки один раз... Натка повернулася і тихо сіла, притулившись до мене.
- ...А поки що нам з малою добре удвох. У нас є бабуся... А там побачимо... як знайду... Він обернувся до вікна. Якийсь час усі мовчали. Потім, щось згадавши, тривожно подивився на мене.
- Мені сьогодні вихователька в садочку розказувала, що вона не спала вдень. Лежала, накрившись із головою, і сміялася. На неї насварилися... Правда, хоч не кричали – я заборонив. Говорив з нею, розказувала, що приходив смішний ведмедик з відірваним вухом, танцював і смішно дригав ніжкою... а потім вона вже просто так сміялася...
- Що ти хочеш, це ж діти, – Натка усміхнулася.
- Так, діти... Я сказав виховательці те саме... Поглянув на мене. Я прочитав його тривогу – щось недобре притиснуло всередині... Він думав зовсім про інше... І міг бути правим... Але дуже хотів помилитися...

АНДРІЙ МАЛЮК
ІФ, ЛТ, вип. 2005

Почну з цитати. Фінська дослідниця Р. Ойтінен: «Протягом шестисот років шведського і ста років російського панування фінська культура була вдома на задвірках. Хоча народ загалом розмовляв по-фінському, його літературною мовою була шведська. У ХІХ-му столітті стало очевидним, що фіни досягнуть цивілізованого статусу лише тоді, коли фінська мова стане мовою літератури, уряду і торгівлі. Почали із перекладу книжок для дітей, і перекладна дитяча література започаткувала національну літературу». Ці слова ще раз potwierджують, яке значення має книга національною мовою для дитини. Якщо герої улюблених її мультиків розмовлятимуть російською, ніякі повчальні слова вчительки не завадять дитині наслідувати своїх улюблених. У підсвідомості закарбується: російська – то мова спілкування, компанії, друзів, усього гарного, “моднього”, доброго, українська ж – мова нудна, створена для бюрократичної плутанини та втомливих уроків. І навпаки – перша, найкраща і найбарвистіша книга, яку дитина сама прочитала, перша перемога над текстом, перші, найрідніші персонажі, спомини про яких вона пронесе десь там у підкірці через усе життя, – і ці її друзі-персонажі говорять українською!

Графиня де Сегюр формувала новий жанровий інваріант роману шляхом мінімалізації розлогих описів, притаманних оповідній манері того часу, та широким залученням діалогізації мовлення і яскравим виокремленням конфліктних ситуацій. Графиня мала понад двадцять онуків і написала для кожного по книжці. Писала щиро, бо не була літературною заробітчанкою, не озиралась на традиції, не підлаштовувалась під смаки публіки. Саме тому її позбавлена зайвої описовості відсторонена оповідь така не схожа на обтяжену мовними пишнотами, утруднену для сприйняття прозу її сучасників.

ГРАФИНЯ ДЕ СЕГЮР. ЗБИТОШНА СОФІ
(Фрагмент перекладу)

Глава 4. Рибки

Софі була легковажною, вона часто робила щось, не думаючи про наслідки.

І ось що сталося якогось дня.

У матері Софі були рибки, манюні, – завдовжки не більші від шпильки, а завширшки, либонь, менші за обскубане голубине перо. І пані де Реан дуже любила своїх крихіток, що мешкали у глибокій мисці, по вінця наповненій водою. Дно її встеляв пісок, аби маленькі могли там ховатисся. Щоранку пані де Реан годувала своїх пшениць хлібом. І скільки-то було втіхи для Софі, що просто-таки їла очима тих рибок, які ненатло кидались на крихтини хліба й не на жарт бились, аби відхопити собі щонайліпший шмат.

Якось тато подарував Софі премилого ножики із черепахового панцира. Вона була в захваті від свого ножики! І шукала щонайменшої нагоди докласти його куди треба й не треба, – різала ним хліб, яблука, пундики, квіти... – усе що втрапляло під руку.

Якось уранці Софі гралася. Няня дала їй хліба, і Софі порізала його на дрібні шматочки, тоді взялася до мигдалю: його Софі порубала, потім нашинкувала кілька листочків салату, до якого попросила у няні олії та оцту, аби зробити салат.

– Боронь Боже! – відповіла няня. – Ліпше я дам вам солі, але ніяк не олії чи оцту, якими ви можете заплямити вашу сукенку!

Що ж, Софі взяла солі і посипала нею салат. Але солі лишилося ще добряче.

– Чи є у мене ще щось посолити?... – сказала собі вона. – Я не хочу солити хліб... Зазвичай досолоють м'ясо чи рибу... О! Гарна думка! Я посолою маминих рибок, я їх поріжу, покремсаю моїм ножиком, інших посолою зовсім цілими! Як це буде втішно! Яка то буде чудова страва!

І от Софі, яка й на гадці не мала, що в матері не стане її чудових та улюблених рибок, що бідолашки дуже страждатимуть, як їх засоловатимуть живцем чи шинкуватимуть, побігла до вітальні... Вона підійшла до миски, виловила всіх рибок, поклала їх до тарілки зі свого дитячого сервізика, повернулася за свій столик, взяла кілька рибок-горопашок і розклала їх на блюді. Але рибки, яким без води було геть непереливки, застрибали-зав'юнились, як тільки могли. Аби їх заспокоїти, Софі посипала сіллю їм на спинки, на голівки, на хвостики. І справді, невдовзі вони затихли, – нещасні рибенятка були вже мертві... Коли тарілочка заповнилася, Софі взяла інших рибок і почала їх цюкати ножиком. Із першим ударом ножа нещасні рибки заборсалися в розпачі... Та невдовзі знерухоміли, бо сконали... Опісля другої рибки Софі помітила, що, виявляється, коцаючи рибок, краючи їх на шмаття, – вона їх убиває! Занепокоєно придивилася до посолених рибок. Ті не ворушилися. Софі їх пильно обстежила і... побачила, що всі вони мертві. Софі почервоніла, як вишня.

– Що скаже мама? – спитала вона себе. – Що то мені буде! Мені, – бідній-нещасній! Що ж робити, аби це все якось... приховати?

Десь із хвилику вона думала. Її личко провітліло – вона винайшла вельми лепський спосіб, аби мама нічого не запідозрила.

Софі хутенько збрала всіх рибок, солених і різаних, склала їх у тарілочку. Тихенько вийшла з кімнати й віднесла їх назад, у їхню миску.

– Мама думатиме, – міркувала Софі, – що вони одне одного порозтерзували та повбивали. Я помию свої тарілочки, свого ножики і збудуся солі. Няня, на щастя, не помітила, що я ходила до рибок, – за своєю роботою не думала про мене.

Софі нечутно вернулась до кімнати, знову сіла за столика та й ну далі гратися своїм сервізиком. По якомусь часі встала, взяла книжку й почала розглядати картинки. Але була занепокоєна, на картинках зосередитись не могла, все думала та й думала про мамине повернення.

Зненацька Софі здригнулась і почервоніла, – почула голос пані де Реан. Мати кликала слуг. Було чутно, що говорить вона голосно і ніби когось лає. Слуги ходили туди-сюди, Софі тремтіла. Чого мати не гукає няню, не кличе її саму? Але все занишкло. Софі більше нічого не чула.

Няня, що також зацікавлено прислухалося до того гамору, відклала свою роботу і вийшла.

За чверть години вона повернулася.

– Яке щастя, – сказала вона Софі, – що ми обидві були в нашій кімнаті й не виходили! Уявіть собі, ваша мати прийшла подивитися на своїх рибок і знайшла їх усіх мертвими! Одних цілими, інших порізаними на шмаття! Вона зізвала всіх слуг, аби випитати у них, хто той мерзотник, що

так позбиткувався з бідних створіннячок! І ніхто нічого не міг, або не хотів сказати. Я щойно з нею говорила, вона мене питала, чи були ви у вітальні. Я, на щастя, могла потвердити, що ви звідси й не рипались, а бавились, лаштуючи обід, з вашим сервізиком. "Дивно, напрочуд дивно, – мовила вона, – я могла б закластися, що це зробила Софі". "О! Пані! – відповіла я їй, – Софі не здатна зробити щось аж таке мерзенне!". "Тим ліпше, – відказала ваша матінка, – бо я б її суворо покарала. Це щастя для неї, що ви її не лишали і запевнили мене, що вона не могла вмертвити моїх бідних рибок...". "О! Я в тому більш ніж певна," – сказала я їй.

Софі нічого не відповіла. Вона вклякла, знерухоміла. Сиділа червона з похиленою головою й очима, повними сліз. На якусь мить її охопило бажання зізнатися у скоєному, сказати, що це вона все вчинила... Але сміливість її зрадила. Няня, побачивши її зажуру, подумала, що її засмутила смерть горопашних рибок.

– Я певна, – вела далі вона, – що ви сумуватимете, як і ваша мати, із-за того нещастя, що трапилося з цими бідними рибками. Але визнаймо, що ці рибки далеко не були щасливі у своїй в'язниці. Бо, зрештою, та миска була їм за справдешню в'язницю. Тепер вони вже мертві, то й не страждатимуть більш... Отже, не думайте далі про них, а ходіть сюди, я вас приберу, підемо до вітальні, незабаром обід.

Софі дала себе причесати, вмити, не зронивши й слова. Коли вона зайшла до вітальні, мама вже була там.

– Софі, – мовила їй мати, – няня розповіла тобі, що сталося з моїми сердешними рибками?

СОФІ: Так, мамо.

ПАНІ ДЕ РЕАН: Якби твоя няня не запевнила мене, що ти залишалася з нею в своїй кімнаті відтоді як я пішла, я б подумала, що це ти їх уколошкала, – всі слуги присягаються, що це не вони. Але я певна, що винуватець – слуга Симон. Це ж він мав міняти щоранку воду й пісок у мисці. Певно, він захотів позбутися цього клопоту і забив моїх горопашок, аби ними не опікуватись! Отож завтра я його звільню.

СОФІ (злякано): О! Мамо, бідолашний чоловік! Що буде з його дружиною та дітьми?

ПАНІ ДЕ РЕАН: Тим гірше для нього; ніхто його не силував так збиткуватися з моїх рибок, які нікому у сім світі зла не заподіяли! А він їх змусив страждати, ріжучи на шматочки.

СОФІ: Але ж це не він, мамо! Запевняю вас, – це не він!

ПАНІ ДЕ РЕАН: Як ти можеш знати, що то не він? Я певна, що то був саме він, і ніхто окрім нього, і що завтра я його звільню!

СОФІ (плачучи і стискаючи руки): О ні! Мамо не робіть цього! Це... це я взяла рибок і повбивала їх...

ПАНІ ДЕ РЕАН (здивовано): Ти!.. Яке божевілля! Ти так любила цих рибок, ти б не мучила їх і не вбивала! Я добре бачу, що ти це говориш, аби я вибачила Симона...

СОФІ: Ні, мамо, я вас запевняю, що то я! Так, то я... Я не хотіла їх убивати, я хотіла лише їх посолити і не думала, що сіль їм зашкодить. Я аж ніяк не думала, що ріжучи їх, роблю їм зле, тому що вони не кричали. Але коли я їх побачила мертвими, то віднесла назад до їхньої миски, так, що моя няня, яка саме працювала, не побачила ні як я виходила, ні як поверталася...

Пані де Реан, приголомшена зізнанням Софі, довго мовчала.

Софі підняла боязко очі і побачила, що очі матері спинилися на ній, але в них нема ні гніву ні суворості.

– Софі, – зрештою спромоглася на слово пані де Реан, – якби я випадково дізналася... Тобто не випадково, а з волі Господа, що завше карає негідників, те, що ти оце мені розповіла, я б покарала тебе без жалю і з усією суворістю. Але те добре почуття, що змусило тебе зізнатися, аби виправдати Симона, заслужило тобі прощення. Отже, я не буду тобі докоряти. Бо я більш ніж певна, що ти відчула, яка була жорстока з цими бідними рибками, – не думаючи, що сіль їх вмертвить. А різати і забивати будь-яку тваринку без того, щоб вона страждала – неможливо...

І помітивши, що Софі плаче, додала:

– Не плач, Софі, та пам'ятай: визнаючи свої помилки, ти заслуговуєш на прощення.

Софі втерла сльози, подякувала мамі й аж до самісінького вечора ходила смутна й замислена...

АЛЬОНА ПРОХОРЧУК

ЛЬВІВСЬКИЙ ДОЩ

У Львові – я і дощ. Ми сильні: злива і людина.

Ми із Замкової Гори – спускаємося, туди, де поголені каштани з післявсеношними свічками. Ми – наввипередки: злива і людина. І біжимо з крутого схилу, дерев'яними сходами – і дощ обганяє, бо я рідко львівський гість, а він тут хазяїном – а потім через металеві. Дощ послизається і з грюкотом летить до самого низу. І я потім – знизу. І ми – оглядаємося. Де ж арбітр? Хто переміг: злива чи людина?

І дзюркоче металевими сходами він: «Я першим – знизу! Бу-бу-бу», – дражниться. Я показую вгору: важкі краплі летять і летять просто на мене – голова знизу, а дощовий хвіст ще цілими годинами – з неба. А я весь – ось!

Злива і людина.

ЛЮДИНА...

Я на вокзалі – додому.

Для знайомих Львів – відпочинок, культура. Італійський дворик, собор святої Євхаристії і тисячі – страшненьких вузьких вуличок, де раптом огорожею – риби, або камінне море – посеред бруківки.

Львів любить воду. Львів не буває без дощу.

Для мене Львів – робота. А дощ – відпочинок і... культура.

І я зі слідами дощу сідаю у тверде кріселко – чекати поїзд. Як жаль, що поїзди – за графіком. У дощу графіків немає. І я йому вірю – вірю спонтанному, що йде із самої середини: захотів – і пішов.

Дощ – ізсередини, а я – ні. Тут не потрібно арбітрів. Така моя робота.

Людина і дощ.

ДОЩ...

Раптом поряд – чоловік, молодий, очі – як у мене. Мої – карі, його – зелені. Але очі – мої. – Візьміть книжечку, - дає з яскравою палітуркою, серед якої велике і чорне: «Шлях до Бога». Простягає і посміхається. І видно, що вже нікуди не піде звідси, від цього твердого кріселка, в якому – мокра і на вигляд – втомлена істота. Це – я. А значить, я – його (це він так думає). Бо я – зморений (це він так думає), а в нього вогонь – із очей, як і у мене – на роботі, а зараз очі пригасив дощ, і зараз я не працюю. Я – у твердому кріселку під енергійним поглядом беру книжечку.

І зовсім НЕ несподівано:

– Ви вірите в Бога?

І десь підсвідомо гулко відзивається моє, постійне:

– Ви хочете бути здоровими і ніколи не хворіти? – і вічне простягування баночок-скляночок – псевдоліків.

– До якої церкви ходите? – юнак випитливо, як я:

– А що ви робите для, аби підтримувати себе у формі?

Очі мої – горять. Власне МОЇ – погашені дощем, а ТІ мої – палають. Тепер у них – демонська спокусливість.

– До своєї... До СВОЇЇ церкви, – це вже я, той, що із погашеними очима.

– Православного, католицького, греко-католицького обряду? Чи до церкви Господа Нашого Ісуса Христа, чи деінде? – запитально підказують мені МОЇ очі – вогняні.

А з глибини моїх днів:

– Мабуть, ви щоранку бігаєте, робите ті нецікаві гімнастичні вправи. Щодень – одноманітне, щотижня – те ж саме, щомісяця, щороку – вправи і біг, і знову, і знову. Як це виснажливо, як важко й нудно! Але...

І гарячі очі вмить переривають мене далекого – працюючого – потоками гарячих слів. І той словесний бурелом трощить на своєму шляху психіку втомлених і слабких. І деякі кріселка,

також – у цьому вокзалі – тверді, обертаються до вогняного вихору. Спочатку тільки дивляться, як вони – ОГНЯНІ ОЧІ – танцюють перед НИМИ. І їм стає так тепло, ЗНАЧУЩО – на отих твердих кріселках. І вони підходять до вогню – як маленькі слухняні метелики.

І очі бачать це – і пускають ще трохи елею, у КОЖНОГО метелика. Зараз – важить КОЖНА комашка. І метелики вже – не бояться. Вони вірять вогню – яскравому, теплому, що дуже важливо для них тут – холодних, мокрих, у твердих кріселках. І вони вже сідають на вогонь...

А вогонь – вибухає. І очі – спалахують. І злива слів уже кружляє не в танку, а топче, топче усіх тих, котрі від дощу – у вокзал. А вихор не бачить, де – комашка, бо тепер – тупе стадо іде за вправним провідником. Бо тепер уся та комашня попеліє у вихорі вогневої стихії.

Але хтось – ні. Це – мокра, і на вигляд – втомлена істота. Це – я. І мої очі – що були погашені дощем, ураз спалахують і дивляться на такі ж вогняні, немов у дзеркало:

– Моя церква не наймає апостолів для проповідування. Бо я і тисячі таких, як я, ідемо ТУДИ за переконанням, а не за традицією чи намовлянням, а не купившись на слова. Я не хочу йти в приміщення, бо то Божим храмом не назвеш, де купа куплених яскравими книжечками. І словами. Моя церква не хоче перепродавців. Я – вірую!..

І вогонь гасне, без дощу. І метеликів – обпалених і попечених – звільнено.

Я не апостол і не пророк. Я також – Іуда.

Я також продаю. Фітопрепарати – за здоров'я, фізичне.

А людина – то не духовне. А людина – то не фізичне. То складне плетиво – духовного і фізичного водночас.

Переді мною гаснуть очі. І мої теж гаснуть.

Усі ми продаємо й купуємо, купуємося і продаємося.

Я виходжу – у дощ.

У дощу графіків нема. І я йому вірю, вірю спонтанному, що йде із самої середини: схотів – і пішов.

ЮЛІЯ СКИБИЦЬКА

ІФ, ЛТ, вип.2005, асп.

АНДЖЕЙ САПКОВСЬКИЙ. ОСТАННЄ БАЖАННЯ

(Фрагмент перекладу)

Голос розуму I

Прийшла до нього в передрання.

Рухалася напрочуд тихо та обережно, наче видиво, немов примара. І тільки шерхіт опанчі об нагу шкіру супроводжував її лет. А втім, саме цей незначний, ледь вловний звук розбудив заклинача, а може, лишень вирвав із напівсну, в якому той монотонно поколихувався, ніби в бездонній глибочині, зав'язлий між дном і поверхнею погідного моря, посеред в'юнастих смужечок водоростей.

Не поворухнувся, навіть не здригнувся. Дівчина підлетіла ближче, скинула опанчу і спроквола, нерішуче оперлася зігнутих коліном на край постелі. Стежив за нею з-під опущених вій, і далі не виказуючи того, що не спить. Дівчина обережно вилізла на ліжко, на заклинача, оповивши його стегнами. Обіпершись пружкими руками, погладила його лице волоссям, що духмяніло ромашкою. Зважлива і мовби нетерпелива, вона нахилилася, торкнувши кінчиком персів його повік, ланіт і вуст. Усміхнувшись, заклинач обережно, ніжно, неспішним порухом узяв її за плечі. Але дівчина випросталась, уникаючи його пальців, промениста, сяйлива блискотіла у серпанковій прозорості світанку. Заклинач поворухнувся, але вона не дозволила змінити положення, категоричним жестом притиснула його долоні. Плавними, але рішучими рухами стегон вона домагалася відповіді.

Він відповів. Тепер вона не уникала його рук, закинувши назад голову, трусонула косами. Її шкіра була холодною і надивовижу гладенькою. Очі, які заклинач узрів, коли дівчина наблизилася до нього своє лице, були великі й темні, мов у русалки.

Заколисаний, він потопає у рум'янковому морі, що збурилося і заклекотіло, стративши покій.

Заклинач

1

Затим розповідали, цей чоловік надійшов з півночі через Знахарську браму. Простував він пішки, а нав'юченого коня вів за вуздечку. Уже давно перевалило за полудень, крамниці знахарів і лимарів уже були замкнені, а вулиця – безлюдною. Було тепло, але чоловік не знімав чорного плаща, накинутого на плечі. Звертав на себе увагу.

Він спинився біля шинку “Старий Наракорт”, постояв хвилю, дослухаючись до гомону голосів усередині. У корчмі, як завше о цій порі, було повно людей.

Незнайомиць не зайшов до “Старого Наракорту”, шарпонує коня далі, вниз вулицею. Там була інша корчма, менша, називалася “Під лисом”. Тут було пусто. Цей шинок мав недобру славу.

Шинкар одірвав голову від діжки з квашеними огірками і зміряв поглядом нового відвідувача. Чужинець, не знімаючи плаща, твердо й непорушно стояв біля шинквасу, мовчав.

– Що бажаєте?

– Пива, – сказав невідомий. Голос мав неприємний.

Корчмар, витерши руки полотняним нагрудником, наповнив глиняний кухоль пивом. Кухлик був надщерблений.

Незнайомиць не був старий, але волосся мав майже геть біле. З-під плаща виглядала заяложена шкірянка, перешнурована під шиєю і на плечах. Коли він здійняв свій плащ, усі завважили, що на ремені за плечима в нього висів меч. У тому не було нічого дивного, адже у Візими сливе кожен ходив із зброєю, але ніхто не носив меча на плечах, немов лук або сагайдак.

Незнайомиць не сів до столу поміж нечисленних відвідувачів, а стояв, як і раніше, коло ляди, поцілюючи в корчмаря проникливими очима. Сьорбнув із кухля.

– Я шукаю кімнату на нічліг.

– У мене немає, – буркнув корчмар, зиркнувши на чоботи відвідувача, брудні, запилюжені, – Запитайте у “Старому Наракорті”.

– Я волів би тут.

– Немає. – корчмар, урешті розпізнав акцент невідомого. Це був рів'янин.

– Я заплачу, – промовив чужинець тихо, мовби нерішуче.

Тут, власне, і почалась уся та паскудна історія. Дзюбятий одоробало, який із моменту появи чужинця не спускав з нього понурого погляду, звівся і підійшов до шинквасу. Двоє його друзів стало позаду, на відстані кількох кроків.

– Тут немає місця, галгане, рівський прибудо, – гаркнув дзюбятий, упритул наблизившись до незнайомця. – Нам не треба тут у Візими таких, як ти. Це порядне місто.

Чужинець узяв свій кухоль і відсунувся. Подивився на корчмаря, але той уникав його погляду. Він і не думав захищати рів'янина. Зрештою, хто любив рів'ян?

– Кожнісінький рів'янин – злодій, – провадив віспуватий, вергаючи пивом, часником і злістю. – Чуєш, що тобі кажуть, мерзотнику?

– Не чує. У нього лайно в вухах, – сказав один із тих, що стояли позаду, а другий розреготався.

– Плати і забирайся геть! – Заверещав дзюбятий.

Незнайомиць тільки тепер поглянув на нього.

– Пиво доп'ю.

– Ми тобі зараз поможемо, – прошипів віспуватий.

Він вибив кухоль рів'янину з рук і водночас схопив його за плече, впившись пальцями в ремені, що перехрещувались у чужинця на грудях. Один із задніх звів кулак для удару. Чужинець крутонувся на місці, збивши дзюбатого з ніг. Меч засичав у піхвах і на мить спалахнув у світлі каганців. Завирувало. Крик. Хтось із відвідувачів, забарившись, кинувся до виходу. Із трясотом упав стілець, глухо чвякав об підлогу глиняний посуд. Корчмар – губи його тремтіли – дивився на страітно порубане обличчя віспуватого, який, вчепившись пальцями за край ляди, осувався, зникав з очей, ніби потопає.

Двоє інших лежали на підлозі. Один нерухомо, а другий звивався і борсався у щомиті більшій темній калюжі. У повітрі вібував, закладаючи вуха, писклявий істеричний жіночий виск. Корчмар затрясся, набрав повітря і почав блювати.

Незнайомиць відступив до стіни. Зібганий, зіщулений, сторожкий. Меча тримав обіруч, поводячи кінцем вістря в повітрі. Ніхто не рухався. Жах, як холодне болото, засотав обличчя, скував рухи, склеїв горлянки.

Троє вартових увірвалося до корчми з брязкотом і галасом. Певно, були поблизу. Вони тримали напотові обмотані реміняччям кийки. Але, уздрівши мертвяків, вихопили мечі. Рів'янин припав плечима до стіни, лівою рукою сягнув до халяви по чингал.

– Кинь зброю! – звереснув тремтячим голосом один з вартових. – Кинь зброю, харцизяко. Підеш із нами.

Інший стражник загилив стола, що заважав обійти рів'янина збоку.

– Біжи по допомогу, Треску! – гукнув він до третього, що тримався ближче до дверей.

– Не треба! – сказав незнайомиць, опустивши меч. – Піду сам.

– Підеш, сучий сину, але на шворці. – надривався той тремтячий. – Кинь меч, бо голову розвалю!

Рів'янин випростався. Він хутко перекинув меч під ліву руку, а правою, занесеною догори, вихимородив у повітрі довпроти стражників мудруватий швидкий Знак. Зблиснули цвяхи, що ними рясно були набиті довгі, аж по лікоть, манжети його шкурлата.

Вартові вмент відступили, закривши обличчя руками. Котрийсь із відвідувачів зірвався з місця, інший знову помчав до дверей. Жінка знову заверещала, несамовито, нажахано.

– Піду сам. – повторив незнайомий дзвінким металевим голосом. – А ви троє – вперед. Ведіть мене до градоврядника. Я дороги не знаю.

– Так, пане, – промимрив стражник, похиливши голову. І рушив до виходу, непевно озираючись. Інші двоє, задкуючи, поспіхом вийшли за ним. Незнайомиць пішов услід, ховаючи меч у піхви, а чингал до халяви. Коли вони поминали столи, відвідувачі затуляли обличчя ометами каптанів.

ТИМОФІЙ КОВАЛЕНКО

ІФ, ЛТ, вип. 2005

СНОВИДИВА

MORS VITA

Коли ти починаєш гру зі смертю, знай.

Вона все одно рано чи пізно переможе. Бо така ваша з нею природа. Ти не можеш жити вічно. А вона – вічно чекати. Крім того, на неї працює час. А ще:

- Їжа, яку ти їси
- Повітря, яким ти дихаєш
- Вода, яку ти п'єш
- Карієс, що поїдає твої зуби
- І багато іншого

А ще – фільми, які її демонструють. Вона – наче модниця, що любить фотографуватися в найрізноманітніших уборах, з усіх позицій: спереду, ззаду, в профіль, анфас, упівоберта, згори, знизу. І фільми – це портфоліо смерті. Від руки людини (зі зброєю і без), від машини на заводі і машини на дорозі, від Термінатора і Бетмена, від коліс поїзда і від “коліс” наркоманських, від отрути і від мікробів, недобитих “Кометом” і “Доместосом” і власне від “Комету” і “Доместосу”, смерть від руки (кінцівки) інопланетянина і від зубів-кігтів наземного-підземного-підводного-повітряного-доісторичного-фантастичного-справжнього хижака, від морозу і спеки, від розриву серця і падіння зі скелі... і так до нескінченності.

Смерть чомусь вважається антонімом життя. Але ж це неможливо! Життя – це процес, а смерть – лише момент, його логічне і природне завершення. Скоріше антонімічні пари можна розкласти так: життя – небуття, смерть – народження. Але я не про це.

Я про те, що в сучасних фільмах майже нема краси життя. Не “красивого життя” з багатими, які теж плачуть. Нема краси життя, а якщо і є, то дуже мало. Мабуть, її не хоче бачити масовий споживач. Він, масовий споживач, любить дивитися на те, як людина страждає, корчиться в муках, вивергає прокляття на голови своїх батька-матері-діда-прадіда за те, що ті їх на світ народили. І навіть в еротичних і порнографічних фільмах, де, здавалося б, глядачі мають отримувати задоволення від чужого задоволення, а не від страждань – і там якісь садистичні замашки. Що котиться? Світ чи кінематограф? І куди?

Але по суті. Снилось мені (я ж обіцяв, що писатиму про те, що мені снилося)... Снилось, що я читаю оголошення. Наклеєні на дереві з дуже дивними плодами. І на кожному написано: “Не їсти. Двоє вже їли...”

Оголошення були трохи дивні:

Стоматологічна клініка “Данте”. Дев’ять кіл зубного пекла.

Туристична фірма “Одісей”. Ваша подорож буде довгою і незабутньою.

Клініка пластичної хірургії “Апулей”. Ми допоможемо вам повністю змінити зовнішність.

Рекламна агенція “Герострат”. Про вас дізнається весь світ.

Туристична агенція “Сусанін і К⁰”. Короткі й ефектні тури.

І таких оголошень було ще дуже багато. А серед них – оголошення про проведення акції “Відірвися з нами” фірмою “Мотузка ЛТД”. Треба лише прийти, купити мотузку (невідомо для чого), зареєструватися, заплатити реєстраційний внесок, пройти повний медичний огляд, заплатити за довідку про повний медичний огляд, отримати реєстраційну картку, заплатити за участь в акції, заплатити за довідку про оплату участі в акції, сісти і чекати. Чекати завершення розіграшу. А розігрується купа призів. І серед них – можливість щонаочі в своїх снах дізнаватися про щось нове, зазнавати нових відчуттів, жити новими повнокровними життями і одного разу навіть померти. Уві сні. І всі свої сні пам’ятати до найменшої деталі. Правда ж, непогана перспектива?

Пробігшись по всіх пунктах, тримаючи язика на плечі, сідаю на зелену травичку і чекаю. Навкруги просто супер – пташки співають, сонечко гріє, бджоли дзижчать, трава ворухиться. потихеньку збираються різні люди, всі якісь трохи дивні й мовчазні. Хотів з одним побалакати, то він просто притулив пальця до вуст і мовчить далі. Дивний народ!

Два здорові майже голі негри тягнуть величезний лототрон. От зараз ми й подивимося, чи це лототрон, чи лохотрон. У ньому багато пластмасових кульок з різними номерами. Ми всі повитягували шії і дивимось-видивляємось. Ведучий, боксерської статури чолов’яга з пухнастою чорною бородою, починає промову:

– Доброго дня, шановні учасники та гості нашої акції! Фірма “Мотузка ЛТД”, провідний виробник засобів для вішання і в’язання, пропонує акцію “Відірвися з нами”. Всі учасники до початку розіграшу зареєструвалися, отримали картки з номерами і купили продукцію нашої фірми. Тепер усі номери їх карток внесено до комп’ютера і нанесено на кульки, які ви зараз бачите в лототроні. Сьогодні в нашій акції розігруються:

10 фірмових мотузок з найновіших матеріалів, з гарантією 2 роки, з дистанційним управлінням та будильником!

8 квитків на Олімпійські ігри в Олімпію, Стародавня Греція.

5 любовних романів (ви в ролі головного героя, переживаєте роман за дві доби).

3 вестерни (ви в ролі коня, переживаєте роман за добу).

І наш суперприз – колекція снів. Ви щонаочі будете переживати щось нове, щось нове бачити і відчувати. І щоразу, проснувшись, ви пам’ятатимете всі свої пригоди. Вам не потрібен буде “Діснейленд”, атракціони, наркотики і випивка. Всі найсильніші відчуття ви зможете отримати, якщо виграєте цей приз. Увага! Приз ексклюзивний і в роздрібний продаж не надходить. Отже, зараз оця симпатична дівчина увімкне лототрон, і ми дізнаємося, хто ж матиме призи. Перший старт – розіграш фірмових мотузок! Поїхали!

Чорнява дівчина в бікіні з формами якої-небудь Ренесансної Венери натиснула на кнопку, і колесо з кульками закрутилося, завертілося, звідти почали по одній випадати кульки.

– Первий шарик на вашу шару! – крикнув ведучий.

І доки він розігрував призи, кульок у лототроні меншало й меншало

– Переходимо до наступного призу. Квитки на Олімпійські ігри в Стародавню Грецію!

Моя нервовість зростає. Мого 33-го номера все не називали. А так хотілося на власні очі побачити тих атлетів-переможців, чий статуї потім вирізали з мармуру. Але мого номера не було.

– Наступний наш приз – участь у любовному романі. Роман вибираєте ви!

Кульки витягувалися, називалися номери, вставляли щасливі переможці, вимахували своїми картками, відходили вбік і голосно сміялися на радіощах. Хоч вони й були досить дивними, але все-таки сміялися справді щасливо.

– Участь у вестерні в ролі коня! Відчуйте на собі гарячі характери західноамериканських ковбоїв!

Тут мені вже зовсім не хотілося виграти. Але люди, що вигравали цей приз, були страшенно раді, наче це – бозна-яке щастя: бути під сідлом немитого янкі, що смердить тютюном та віскі. Хоча я не знаю – конем себе не пам'ятаю. Може, це справді приємно? Коням видніше. Вони ж ні в чому не винні.

– І нарешті наш суперприз! Колекція снів! Атракціон, який буде з вами завжди! Віртуальна реальність, до створення якої ще не добралася фірма Sony! Тут коментарі просто зайві!

Цього разу лототрон крутився особливо довго. Там залишилося не дуже багато кульок. Ось коло, ще коло. Випадає якась кулька.

– Щасливий переможець має картку з номером 33! Агов, де ви? Відгукніться!

Стаю на рівні ноги, трохи приголомшений і щасливий заразом. А ведучий тим часом провадить далі:

– Ось він, власник найцікавіших сновидінь на все наступне століття! Йому вже не треба кіно, книжки, екстрем-спорту! Все це він отримуватиме щоночі в таких дозах, що йому може позаздрити будь-хто. Вітаємо переможця!

Так почалося моє нове життя. Тільки організатори не попередили, що всі відчуття – як приємні, так і не дуже – я пам'ятатиму. І якщо в своїх снах житиму по-справжньому, то так само по-справжньому й помру. Тобто зникну в своєму сні й уже ніколи не прокинуся. Коли-небудь. А поки що я живу, пам'ятаючи про те, що помру. Цим не дуже вирізняюся з-поміж усіх людей. Просто вони помруть наяву, а я – уві сні. І вони живуть життям справжнім, а я – тільки сном. Бо на все інше часу не лишається. Отака морока. Але які сни!

Сновидиво комп'ютерне

Zavtra cutubArc4meb_sEus0ghksdff

..

Я – комп'ютерний вірус.

Знищую Windows та інші продукти Microsoft.

Недорого free (майже) за безготівковий розрахунок.

Norton Antivirus і Kaspersky мене вже не беруть. Треба щось міцніше.

Так само програміста, що мене створив, 40-градусна горілка вже не бере. Тільки чистий спирт.

Не треба мучитись, три пальці від мене не врятують.

І Reset не допоможе.

Не фіг на порносайти лазити. Думає, це так весело?

Якщо доріс до порносайтів, то пора вже знати.

Windows – кака.

Microsoft – ще більша кака.

Білл Гейтс – взагалі падлюка.

Програмісти піднімають тост “Хай він здохне!”

І він здохне. Скоро.

А ти на Linux переходи.

Я пінгвінів не чіпаю.

Пінгвіни ні в чому не винні.

Глупий Linux робко прячет.

Тело жирное в винчестер.

А я – буревісник. Буревіснику пінгвіни не треба.

В тебе на винчестері матеріалу багато? А хочеш зітру?

Ми з тобою вже набалакалися?

Знову Reset? Це ж тобі не допоможе. І твоєму Windows'у теж. Знаєш, як на мову MS DOS перекладається слово “хана”?

F

O

R

M

A

T

c..

enter

купити установчий диск Linux можна.

Подзвони за телефоном 8 067 978 28 63

Сновидиво сонячне

Стою на березі моря обличчям до сонця, що потихеньку вишпортується з-за обрію. Величезне червоне сонце не хоче лишатись на ранковім прюзі, воно поспішає вгору, зменшується і жовтіє. І разом сліпить очі, аж доводиться їх відвести. Пора. Ступаю в воду і раптом (але зовсім без здивування) опиняюся в човні. Човен зовсім не морський, саме на такому ще мій дід плавав Висю, пробираючись поміж очеретами і ловлячи ряску для качок. Сідаю до весел і пливу, дивлячись на сонце. Море дуже лагідне, хвилька зовсім невеличка, і після весел навіть погойдуються кола на воді. Коло зливається з наступним колом, розходиться, я вже пітнію і роздягаюся до пояса. Ранкове сонце палить обличчя, заплутується у волохатих грудях. Вдих – весла в повітрі. Видих – ривок весел у воді, ривок човна вперед. Знову вдих. Видих – і я відчуваю, що веслу щось заважає. Підймаю погляд і бачу суцільну зелену стіну очерету. Човен, призначений для плавнів, не схотів плавати в морі, в його солоній воді. Він сам повернувся до місця свого народження, на Велику Вись. Пробираюсь вузьким коридором між двома стінами очерету. Коридор звивистий, а ранкове сонце і далі палить чуприну. Воно вже не таке й ранкове. Висить майже наді мною. Вдих – видих, вдих... Коло до кола, знову коло... Коло вдягається на очеретину, на кожну зелену очеретину – по колу. Задивляючись у зелену стіну, відчуваю, що тут ще хтось є. Повертаю голову і бачу в човні діда. Це вже скоро буде рік, як він умер. Але зараз він сидить і всміхається у білі вуса. Він такий, як і зостався в моїй пам'яті: сивий чуб, світла, аж сліпуча, сорочка, засмагли сильні руки. А я просто дивлюся на нього. І знову вдих – видих... Потроху впливаємо на плесо, і на краю його стара похилена верба.

– Ми з тобою ніколи не плавали човном.

– А шкода.

Вдих – видих.

– Доки ти підріс, човен зогнив.

– Знаю.

– Ти не прийшов до мене, хоч і міг.

– Я завжди запізнююсь. Двічі на рік запізнився. І до вас, і в Плескачівку.

– А теж міг.

– Я тоді вибрав інший шлях зі Сміли. На південь, хоч міг на схід. Хотів поїхати через тиждень.

Але не встиг.

Хлюп. Ще хлюп. Легкий вітерець на плесі підіймає ще легшу хвилю.

– Як там?

– Сам до того дійдеш, тоді й знатимеш.

Сонце наче завмерло в зеніті. Я вже не гребу, а відпочиваю, поклавши весла.

– Знаєш, не треба за мною сумувати. Сумувати варто лише за тим, чого можна, але важко досягнути. А от згадувати мене – це вже краще. Це для тебе самого корисно. Колись зрозумієш.

Я лишився в човні сам. Той, що вчив мене жити стільки років, лише нагадав про себе.

Сновидиво дитяче

Я ще геть маленький хлопчик, і хочеться гратися. Але сірий день, усі на подвір'ї дитсадка в курточках. Бавляться, пустують... А як мені з ними познайомитися? Тому стою під червоною стіною і розглядаю химерний візерунок цеглини.

Хтось смикає за рукав. Це – дівчинка в затертій курточці і в'язаній шапочці. Здрігнувши чорною бровою:

– Давай ганять!

Я не розумію:

– Кого?

– Просто ганять!

І побігла вздовж доріжки, а я – за нею. Кілька разів намагаюся її впіймати, але даремно. Викручується з-під руки, показує язика й біжить далі. А все навколо – сіре, тільки чорні її брови та ще темно-червона стіна збоку.

– Стій! – захекано наздоганяю, ловлю за руку. Вона дзвінко сміється, і тому навколо розливаються кольори. Синішає сіре небо, жовтішає листя під ногами, яскравішає одяг. І я сам.

– Ти не вмійш?

– Що?

– Сміятися.

Намагаюся засміятися, але даремно.

– Мабуть, ти дорослий.

– Хіба? Я ж геть маленький.

– Ви, дорослі, часто прикидаєтесь. Увесь час прикидаєтесь, і не вмієте сміятися. І навіть якщо й смієтесь, то прикидаєтесь.

– Чому?

– Не знаю. Багато вмійш, а не вмійш сміятися. А колись же вмів.

– То що ж робити?

– Учись.

– Як?

– А отак! – показала мені язика, дзвінко засміялась і побігла.

Біжучи за нею, спробував упіймати високу, сріблясту нотку сміху, що враз перетворилася на бабине літо й потяглася за дівчинкою довгим шлейфом.

– Смійся! Ну, смійся ж!

І я засміявся. Спершу тихо, а потім чимраз голосніше, легко, наче дзвіночок на Першому Дзвонику в школі, наче прозоре джерельце.

– Смійся!

Мені так легко, наче я справді сміюся вперше в житті, і розумію, що невблаганний час відходить назад, і осінь поступово перетворюється на літо, і далі на весну.

– Смійся! Сильніше!

Прокидаюся від свого буйного, неперервного реготу, від якого бряжчать шибки і розступається навсідч темрява. І знову сміюся.

Сновидиво жіноче

Я – вагітна жінка. Дуже незвично говорити про себе у жіночому роді. Але встигаю усвідомити своє жіноче єство, великий живіт і дитину, що чекає в ньому. Чекає на своє народження. Устигаю це зрозуміти до того моменту, коли всередині ворухиться й перевертається і вже намагається вирватися. І ще – болить. Болить дуже сильно, і на хвилинку до втрати свідомості. Опритомною знову-ж таки від болю, страшенного, здається, що всередині щось розриває тебе на шматки. Навколо білі стіни і люди в білих халатах, бігають навколо мене, але не метушаться, кожен робить свою справу. Біль доходить майже до нестерпності, і враз перегорає якийсь запобіжник. Перестаю відчувати біль, а просто усвідомлюю його. Наче огорнута якимось туманом лежу, і вже майже задоволена життям. Це відчуття блаженства лише на мить, і воно потребує не спокою, а якнайактивнішої дії. Вже зовсім нема болю, а є лише ниття під животом, і ще вуха відчувають плач – голосний крик життя, що саме повідомляє про себе. І я сміюся, не зовсім голосно, але все-таки сміюся, і чую приглушений бас із-поза великих рук з червоною верескливою грудочкою мого єства: “Дівчинка!”

Білий туман у білих стінах огортає мене щільно, аж до задухи, і вже час зупиняється.

Світла, затишна кімната. Це – не лікарня, очевидно, я у себе вдома. Сиджу в затишному зручному кріслі, що м'яко обіймає мене. На руках тримаю свою дитину – малесеньку дівчинку, що не почала ще усміхатися. Почуваюся зовсім щасливою, хоч і доводиться частенько серед ночі, годувати і сповивати. А зараз, під ясным сонячним промінням, що падає на мене і доньку з вікна, тепло. Дитина починає пхитькати, я розстібаю гудзики і прикладаю її ротика до грудей. Вона починає смоктати, і я відчуваю найвище блаженство, яке тільки може бути. Це – мить щастя і мить найвищої любові.

Прокидаюсь, і ще довго не можу зрозуміти, що зі мною сталося. А щось-таки сталося, бо доводиться усвідомити, що пережиті відчуття просто не може сприйняти чоловіче тіло.

Сновидиво автомобільне

– Звертай!

Я ніколи не вмів керувати машиною, але тепер доводиться. І до того ж досить непогано виходить. Під автоматним вогнем лечу через поле. Якась інша машина вже давно зарилася б носом у ріллю, в глибоку борозну, чвакнула б мостом у болото й сиділа б. Але не “Волинка”. Ця – витримає.

Ніколи не виїжджайте на розборки на крутих машинах. Всяке буває. Машини шкода, і голови буйної теж. Найкращий варіант – “Волинка”. Особливо цікаво бачити здивовані обличчя тих, що приїжджають яким-небудь джипом і страшно лаються, що якесь болото на дверцята лягнуло.

А це – своєрідна модифікація махновської тачанки. Позаду встановлено кулемет, і мій друг відстрілюється, ховаючись від куль за бортом.

Переслідувачі не можуть нас так просто наздогнати. Але вони непогано стріляють. Доки ми до них “задом”, друг може відстрілюватись, і вони бояться висуватися. Але як тільки поверну, – підставимо бік, відкриємося, як поганий боксер.

Нога задубіла на педалі. Легенька машина перелітає з горбика на горбик, зі скиби на скибу. Переслідувачі мусять колупатися в багнюці, і їх це бісить.

Попереду річка. Здається, досить широка й глибока. Звертати нікуди. Броду ніде не видно, і це мені на руку.

– Приготуйся черпати воду! – кричу другові назад і з розгону скеровую авто прямо у воду.

Урізноміч розлітаються бризки, швидкість падає, проїжджаємо ще трохи – і відриваємось від дна. Тепер пливемо, хоч і потихеньку, гребучись у воді всіма чотирма колесами.

– Ти недарма герметизував двері та борт, каже мені друг, – вода майже не сочиться.

– Як там твій апарат?

– Та трохи перегрівся. Нічого, охолоне. Ще з двісті патронів є, трохи можна полякати. Глянь, підїжджають!

Переслідувачі саме підїхали до води, коли ми підпливали до протилежного берега. Ще трохи пошвирили прощальні кулі, і ми, вибравшись на суше, чкурнули світ за очі...

Швиденько спакувавши кулемет у звичайнісіньку валізу та прикривши його якимись лахами, друг пересів до мене. На трасі ми дуже розігнатися не могли. Але це вже не було потрібно.

Коли інспектор ДАІ перепинив нас і спитав, де були, я сказав:

– На річці. Купалися, машину мили.

Сновидиво про сто грам

Оце тобі їздити у спільних вагонах. Таке ото приверзеться кожного разу, що хоч хрестись. А може, і не приверзеться, а просто за кимось підслухаєш. І спиш, а все одно шпигуєш. Що за натура така дурна?

– На тобі сто грам. Ти не дивись, що чашка чорна всередині. Це від чаю.

– Домашня?

– Чашка – домашня. Горілка – казьонка.

– Добре. А закуска?

– Он ковбаса. Вона копчена.

– Горілка чи ковбаса?

- А це вже як розпробуєш.
- Яюсь уже розпробую.
- Ти горілку давно п'єш?
- Давно.
- Для чого?
- А так проблем менше. Вип'єш – і розумієш, що все це не проблема. Проблема в іншому.
- В чому?
- В похміллі.
- А... Ну, давай, наллю ще.
- Наливай. Щось у тебе ковбаса міцніша за горілку.
- То я ж свиню бражкою годував.
- І ковбаса теж домашня?
- А я хіба не казав?
- Ти казав, що вона копчена.
- А яка різниця?
- Копчену і в магазині продають.
- Хіба таку?
- Всяку.
- А така там є?
- Нема.
- Ото їж і не гавкай.
- Їм.
- А ти яку ковбасу любиш? Свинячу чи докторську?
- Буває, що і докторська – свиняча.
- Це як?
- Якщо доктор був свинею.
- Таке буває?
- І не таке буває. Добре вип'єш – сам свинею станеш.
- То для чого п'єш?
- У свині проблем менше.
- А в тебе?
- Коли не п'ю – багато.
- Які?
- Грошей нема.
- А коли п'єш – десь беруться?
- Ні. Просто розумію, що це не важливо.
- Ага. А важливе похмілля.
- Егеж. Налий ще.
- На. Ти дивний.
- Чого?
- Думаєш, наче горілка допоможе.
- Поможє.
- Чим?
- Проблем поменшає.
- Гониво.
- Де?
- Говориш гониво.
- Чого це?
- Ти б краще гроші заробляв.
- Для чого?
- Випить буде за що.
- А для чого пить, як є гроші?
- Як для чого?
- Я п'ю, бо проблеми. Є гроші – нема проблем.
- Ага. Ну, то заробляй, щоб було за що їсти.

- А для чого закушувати, якщо ти перед тим не випив?
- Щоб не здохнути з голоду.
- Не здохну. Вип’ю і закушу – і не здохну.
- Здохнеш. Знаєш анекдот: “Посадив дід печінку. Виросла печінка велика-превелика. Тягнув дід, тягнув, і не дотягнув”.
- Ну, до смерті ще дожити треба.
- Доживемо. Всі доживемо.
- Ну, то для чого ті гроші?
- Щоб жити гарно.
- У тебе гроші є?
- Трохи.
- Ти гарно живеш?
- Не дуже. Але живу.
- Так і я живу.
- Ти не живеш. Ти п’єш.
- А яка різниця?
- У мене проблем менше.
- А в мене їх геть нема.
- Це коли не п’єш.
- А я весь час п’ю.
- Виходить, для профілактики? Аби проблем не було?
- Виходить, так.
- А ти пробував не пити? Може, проблем не буде?
- Пробував. Зразу проблеми.
- Які?
- Грошей нема. І випить хочеться.
- Випить хочеться – це проблема?
- Проблема.
- А більше ніяких нема?
- Грошей нема.
- А ти кинь пити, заробляй гроші.
- Так випить хочеться.
- Сильно?
- Сильно.
- А ти тримайся.
- Для чого?
- Дивись. Кидаєш пити. З’являються дві проблеми. Одна – хочеш випить, друга – нема грошей. Ти стримуєшся, щоб не пити, і заробляєш гроші.
- Пробував. Не п’єш. Заробляєш гроші. Їх все одно немає. Це – проблема. Та ще й випить хочеться.
- П’єш – і хочеться?
- Хочеться.
- Тобто п’єш – хочеться, і не п’єш – теж хочеться?
- Ага.
- То для чого тоді пити?
- Бо хочеться.
- Так вип’єш – все одно ж хочеться.
- Ну, то я ще раз вип’ю.
- А багато вип’єш – все одно хочеться?
- А я багато не вип’ю. Грошей нема.
- То як же тоді? Хочеться ж.
- А як хочеться і не можеється, то вже не хочеться.
- А якщо не п’єш і хочеться, а не можеється?
- Все одно хочеться. А якщо сильно хочеться – то можеється.
- Ти мене геть заплутав.

- А ти – мене. Налий ще.
- Ще хочеться?
- Хочеться.
- Вже нема.
- Значить, не можеється. І того не хочеться.
- Так якщо сильно хочеться, то можеється?
- Не сильно хочеться. Якби сильно хотілося, я б з тобою не балакав. Просто пив би.
- Що?
- Десь найшов би. Все. Я іду. Спать. А то ще сильно схочеться.
- Спи. На добраніч. І хай тобі чогось іншого хочеться.

Сновидиво шарове

Я – шара. Звичайнісінька студентська шара, яку вони так сильно і страшно закликають перед кожним іспитом. Мене вони всі люблять. А я люблю не всіх. Вони мене кличуть різними способами. Деякі з них я спробую описати.

Опівночі (чомусь обряди, пов'язані зі мною, обов'язково проводяться опівночі) студенти виходять на найвищий балкон гуртожитку і скидають донизу шматочок сала, щоб він лунко ляпнув об асфальт. Начебто я повинна почути, що тут сало на шару, і прибігти. Не така я дурна! Буває, звісно, загляну з цікавості, але ж вони мене не бачать. І починають заганяти мене, уявну і невидиму, віниками в куток, змітати на совочок, заливати через лійку в пляшку. Найсмійніше, коли на цю пляшку вони чіпляють етикетку “Шара звичайна”. А яка я ще буваю?

Або кричать (теж опівночі) “Шаро, прийди!”. Іноді, попутно з цим диким вереском, від якого хочеться бігти світ за очі, насипають на заліківку цукор і закривають, начебто мене ним приманивши і затримавши. Я, звісно, солодке люблю, але ж сухий цукор жерти... вибачайте. Я ліпше десь у когось на тістечка чи торттики розживуся.

Буває, присвячують мені цілі поеми. Оце вже подобається, особливо, коли гарно написано та ще й з гумором. Люблю студентський гумор. На ньому, здається, може втриматися цей божевільний світ.

Шаро, моя ти прекрасна лебідко,
 Прийди, заступи – викладач злий, мов дідько,
 Дай мені скласти цю сесію вдало –
 Адже так небагато зосталось.

Іноді мені дарують квіти (кладуть їх до пам'ятника шарі на мосту біля Московської Площі). Теж непогано, особливо, коли квіти гарні. Але то буває нечасто, хіба що хтось дуже сентиментальний трапиться. Але ці сентиментальні студенти мені не дуже подобаються. Вони навіть за моєї допомоги не можуть нормально скласти іспит. Завжди чогось нервуються, переживають. Особливо я не люблю тих, що бояться викладача і поганої оцінки. Чим більше поганої оцінки бояться, тим більша ймовірність, що ти її все-таки отримаш. А викладачі – не такі вже й страшні люди. Особливо, якщо ще коли були студентами, пили пиво. Пиво – це той напій, який я особливо люблю. Воно дуже смачне і поживне, і без нього я просто перестаю приходити.

А приходжу я так. В аудиторії, де іспит, завжди можна знайти мене, хоч мене часом і відлякують особливо жорсткі викладачі. Просто не можу їх витримувати. Перед викладачем зазвичай лежить купа залікових. Я трохи там нишпорю, і в ту, на яку я сяду, викладач може поставити хорошу оцінку, питаючи менше. А може й не поставити (якщо особливо злий і нехороший, і не хоче мене слухати). Але все-таки частіше ставить. Я вибираю, куди сісти, за деякими особливими критеріями. Якщо студент мене любить, то я просто не можу не відповісти йому взаємністю. Якщо він оптиміст, то я просто не можу не виправдати його сподівань (адже я не дарма звуся шарою). Переважно я це роблю за запахом. Якщо пахне чимось кислим і неприємним, то це значить, що студент – кислий плаксій, він навіть хорошій оцінці не зможе зрадіти. Якщо ж пахне чимось, схожим на перець, часник чи хрін – значить, студент має такий жорсткий характер, що не потребує моєї допомоги, а виплутається сам. Те ж саме стосується відмінників: вони і так багато знають і обійдуться без моєї допомоги. Я завжди сідаю на залікову, що пахне пивом. Це значить, що студент розраховує на мене і зовсім не боїться сесії, а просто п'є

пиво і отримує задоволення від життя. Він обов'язково після іспиту піде пити пиво, і я буду разом з ним. Я просто виїду до пива в його заліковій. І там уже добряче розгуляюся.

Дуже люблю, коли від мене залежить студентова стипендія. Якщо він після останнього іспиту бачить, що в наступному семестрі отримуватиме стипендію, то пива буде особливо багато, і до того ж хорошого.

Я, звісно, люблю не лише пиво. Люблю ще вина (особливо хороші), фрукти і солодоці, люблю різні смачні речі. Але не люблю горілку. Вона просто не має смаку. Ну все, мені пора летіти далі, на наступні залікові. Це має бути досить весело. Студенти так рідко здогадуються про те, що я зовсім не на сало і не на цукор ловлюся.

Сновидиво військове, останнє

Навколо – суворі сірі стіни. В строю таких же, як і я, камуфльованих, усе завмерло. В дивній дзвінкій тиші лунають кроки нашого зверхника. Він задумався, але все одно ходить вздовж строю, звично дивлячись на наші ноги.

– Мене колись учили: ніколи не роби свою роботу за своїх підлеглих”. Тому ви не думайте, сачкувати не дам. Я вас ще не знаю, але завдання виконати треба. На перший-другий РОЗРАХУЙСЬ!

– Перший!..

– Другий!..

– Перший!..

– Розрахунок закінчено!

– Перші номери, слухай завдання. На Хуторі засів ворожий загін. Зараз, під час грози, вони не чекатимуть нападу. Ваше завдання – без шуму, тобто без техніки добратися до Хутора і раптовим ударом знищити. Сержант Пес вас поведе. Виконуйте.

Я потрапив до перших номерів. Зелені камуфльовані плащі, чотирнадцять плащів ховають під собою холодні калаші, притиснуті до гарячого тіла. У кожного – пояс із гранатами та сумка з магазинами. На іншому боці – індивідуальна аптечка та багнет-ніж. Берці по чвакотливому болоті бігтимуть ще вісім кілометрів до Хутора. Під дощем, вітром і градом. Але це трохи схоже на змагання з природою, і тому ніхто не скаржиться. Зараз лише друга дня, а здається, майже ніч. Чорні хмари увесь час перевертаються в нас над головами. Сліпучі блискавки розрізають хмари, увесь час гримить грім. Біжимо, зціпивши зуби. Треба все завершити, доки гроза, доки буря. Ми – її помічники і слуги.

Зціплені зуби. Хмурі обличчя. Одноманітне чвакання під ногами. Дихання – одне на всіх. Біг – один на всіх. Завдання – одне на всіх. Буря навіть не думає спинятись. Ми – теж.

Низка хатинок, що з'являються під блискавками і розчиняються в темряві знову. Пора. Розгортаємось лавою, сходу кидаємо гранати у вікна. Дзенькіт скла і вибухи. Короткі крики і постріли. Люди, що ще залишаються живими, викочуються з дверей і одразу потрапляють під кулі. Нас по двоє на хатинку, і цього досить, щоб зачистити повністю. Всі хатинки однакові. Вони колись давно були побудовані місцевим колгоспом, але з початком війни хазяї виїхали кудись. Може, й були вбиті – того вже ніхто не знає і не знатиме. Але через півгодини там вже не залишається нікого.

Одного з нас застрелили. Мовчки несемо його на плащі. Мінімальна жертва мінімального бою.

Тепер ми не поспішаємо, і гроза стихає. Болото чвакає під ногами, останні краплі падають на плащі.

Раптом з легким потріскуванням поруч зі мною виростає велика світла куля.

“Блискавка... її притягує метал... автомат... “ У голові стрибають думки. Куля поволі наближається і легко торкається до мене.

“Прости мені, Господи, всі мої гріхи вільні й невольні. Простіть, люди...”

Останні думки гаснуть, топляться у світлі. Врешті залишається тільки воно – всеохопне. І ще – легкий щем у всьому тілі. Але й він швидко минає.

ВІТАЛІЙ ШЕВЕЛЄВ
ІФ, ЛТ, вип. 2005

КАЗКИ-ПРИТЧІ

Втрачений зв'язок

Батько дуже любив Доньку і купив їй мобілку. Треба їй щось негайно – може сміливо дзвонити і просити в тата про допомогу. Запізнюється вона десь – Батько дзвонить і несуворо радить їхати додому. Треба попросити Доньку зробити щось – будь ласка. А якщо Донька питатиме в Батька поради, то це для нього буде чи не найбільшим щастям.

Донька підросла і стала красунею. Скрізь вона відчувала на собі погляди хлопців, і їй стало соромно своєї старенької мобілки. Тоді вона попросила Батька допомогти їй купити нову. Сама вона теж підробила і до покупки доклала своїх кровних грошей.

Тепер вона мала дуже модний вигляд. Лець не щодня її запрошували на вечірки та концерти. Погоджувалась вона зрідка і завжди казала Батькові, куди йде. Навіть радилася, чи варто йти туди-то чи з тим-то.

Але якось так воно само собою ніби вийшло, що почала вона частенько ходити на гулі тоді, коли Батька не було вдома і він не міг запитати, куди вона збирається. А якщо Батько дзвонив і питав, вона ображалась і називала його сліжкою.

Раз вона затрималась дуже допізна і відключила телефон, щоби Батько не подзвонив і не “загнав” додому.

– Твої не будуть турбуватися? – питав її хлопець. – Подзвони чи хоча б надішли есемес.

– Ото візьми й надішли.

- Що ти таке говориш.
- Придумала, придумала! Так Батькові й треба. Напиши: “Ваша Донька уже не ваша Донька, а моя дівчина”.
- Та перестань, – з доганою в голосі сказав хлопець, хоча кутіками уст усміхнувся. Жарт йому сподобався. – Я навіть не знайомий із твоїм батьком.

Донька нахилила хлопцеві голову, ніби хотіла його поцілувати, а сама вихопила його мобілку, запищала радісно і почала набирати есемес.

– Віддай, годі тобі! Це злий жарт!

Вони трохи поборолися, і Донька відпустила мобілку, хоча за це хлопець був винен їй поцілунок.

Додому Донька прийшла, коли зазвичай всі уже спали. Але цього разу, звісно, всі були “на вухах”.

– Завтра у нас буде серйозна розмова, – мовив Батько. І хотів поцілувати Доньку в голову, але вона відсахнулася.

Наступного дня було свято міста. Юрби людей блукали старими районами, навіть ті закапелки, які в будні провідували лише поцінувачі краси й закохані, були сповнені веселих голосів і звуків ходи. Донька теж блукала у натовпі. Вона була сама: після “серйозної розмови” з Батьком напакувала рюкзак продуктами й одежею і вирішила ночувати кілька днів у подруги. Щоби Батько не чванився, що він її приборкав і примусив слухатися.

Доньчин хлопець поїхав із батьками на дачу, подруга теж кудись поїхала і до обіду була зайнята, тож Донька відчайдушно нудьгувала. Раз за разом вона дзвонила подрузі на мобільний, але та була поза зоною досяжності. Тоді вона зазирнула в електронний записник і почала дзвонити всім підряд, щоби поговорити хоч би з ким-небудь.

Нарешті, наблукавшись містом і потринькавши грошей у кафе, Донька дочекалася на зустріч із подругою і кинулася цілувати її. Щебечучи, обоє пішли на вернісаж дивитися на чудернацькі витвори ремісників.

Штовханина на вернісажі була страшенною. Люди раз за разом наступали один одному на ноги, але ніхто ні на кого не ображався – адже було свято. В одному місці вернісажу утворилася пробка, і подруги, зацікавлені, пробиралися туди.

Виявляється, там продавали сукні “під старовину”. Донька спершу іронічно мугикнула. Але дівчата поруч роздивлялись сукні із таким захватом, що і Доньці захотілося проштовхнутись до розкладки і покопирсатися у шматті. Простовхатися було тяжко, проте чим більше їй заважали, тим азартніше ставало. Нарешті вона дісталася до суконь і забула про все на світі.

Раптом її ніби струмом ударило: рука кинулася перевірити мобілку в сумці. Але мобілка... зникла. Невже вкрали? Ні, вкрати можуть у кого завгодно, у її подруги, але ж тільки не в неї! Донька рилася по всіх кишнях сумки, ніби чекала на диво, хоча дуже добре знала, що мобілки там немає. Немає.

І так їй шкода стало, що вона сказала:

– Щоб тобі, мерзотнику, те-то і те-то було. І ще й те на додачу!

Вмить із її телефону вийшло есемес зі словами “ненавиджу”, перетворилося на прозору стрілу і через кишню впало в серце крадія.

– Алло, Ваню? А ви знаєте, що вам до понеділка жити лишилося? – кричав із гиканням хлопчак у мобілку, а його дружок заходився з реготу. Вони заховалися подалі від шуму вернісажу й людських очей і на короткий час перетворили затишний під'їзд на злочинський притон: сортували крадені мобілки і чекали на спільника, який мав забрати в них “товар”.

– Алло, Хома? Хома, чуєш, твою маму забрав марсіанин. Чекай посилок, з гар-р-р-ячими піріжками! – хотів перевершити дружок.

– Мила, люблю тебе, зустрінемось під стовпом. Дивись не запізнився!

– Мама, я охрип. Ти мене впізнаєш? Мамо, я твій синочок!

Почувши позаду кроки на сходах, хлопці перестали сміятися і поховали мобілки. Один з них обернувся і побачив за спиною міліціонера. Хлопці кинулись надвір.

Щойно вони вискочили з під'їзду, статуя Андрія Первозванного ожила, узяла ковіньку напереріз і, як міношукачем, стала шукати нею крадені мобілки: ручка ковіньки поверталася в той бік, де був крадений телефон. Здається, ніхто, крім крадіїв, цього не помітив: вони презирнулися і з жахом зажбурляли телефони людям під ноги, в куші й розбіглися в різні боки.

Хлопчина, який вкрав мобілку у Доньки, змішався з натовпом і намагався йти у ритм із натовпом, але в нього було страшне бажання проштовхатись і стрімголов кинутися додому: перед очима все ще стояв дебелий Андрій Первозваний із ковінькою.

Хлопчина відчув, що все для нього стало якимось іншим. Що помінялося, що стало не так? Звідки він знав. Зате ми знаємо, що в серце йому вп'ялося есемес зі словами “ненавиджу” і пробило маленьку непомітну дірку, через яку відтепер щастя завжди протікало б із серця хлопчини.

Доньку в цей час мучило сумління. Чи правильно вона сказала на крадія?

– Ні, хай він щасливий буде, бандюга той! Мало чого він красти пішов... Нещасний! До чого він опустився... – вигукнула Донька.

Одна-єдина краплина щастя капнула на асфальт, а дірка у хлопцевому серці враз затягнулася

Потім із тієї краплини, скраєчку дороги, виросло дерево, з дерева ж вирізали сопілку. Ви й зараз можете почути гру на тій сопілці – вона дарує перехожим мелодію, яку вони носять потім із собою цілий день. Або дарує душевну розраду, яка проходить так само швидко, як анестезія вирваного зуба.

А що ж було далі з донькою? Вона знайшла міліціонера і просила допомогти розшукати її телефон, але той лише розвів руками: мовляв, у такому-то натовпі?

Подруга попросила в Доньки вибачення, що лишає її саму в такій ситуації, але мусила їхати додому. Подзвонила зі свого мобільного на Доньчин мобільний, але на дзвінок не відповідали.

– Це все, що я могла зробити для тебе. Тримайся!

Донька як зачаклована ходила довкола місця, де у неї вкрали телефон, чогось очікувала, хоча добре розуміла, що вона наївна дурепа і що телефон її завтра ж зранку продадуть у секонд-хендівському магазині за третину ціни.

Раптом її посмикав хтось за рукав. Донька обернулася і побачила здорованя у старовинному вбранні, з кам'яними рисами обличчя і ковінькою під пахвою. Нагадував він Андрія Первозванного.

– Розкажи, що з тобою сталося, а я послухаю.

Донька недовірливо зміряла його поглядом, але очі в нього були такі дитинні й чисті, що дівчина розплакалася і все розповіла, ще з того моменту, як хотіла провчити Батька і пішла з дому.

Чоловік покрутив ковіньку в руках, усміхнувся і повів Доньку за собою.

Уже йшло до вечора, народ прямував до розважальних закладів, і на вернісажі стало просторіше. Сонце торкнулося верхівки пагорба й кидало звідтіля проміння на Доську із здорованем, освітило їхні голови, ніби німбом.

Обоє наблизилися до того місця, де Вернісажна вулиця круто обривалася, а під нею росли дикі бур'яни й виблискували калюжі після вчорашнього дощу.

– Куди ти мене тягнеш? Хіба мій мобільний може бути тут? – здивовано запитала Доська, але здоровань упевнено потягнув її туди обхідною доріжкою.

– Дивися, – показав він рукою на калюжу.

Доська скрикнула – у брудній калюжі лежала фігурка серця. І була вона точнісінько такого розміру, як її мобілка.

– Підними, – сказав здоровань.

– Підними ти, я боюсь.

– Ні, ти повинна зробити це сама.

Доська з огидою підняла заляпане болотом серце, і – раз! – у руках фігурка перетворилася на мобілку.

Доська з криком радості взяла її до рук, почала клацати клавішами, але отвори були забиті брудом, і не можна було ні говорити, ані слухати.

– Допоможи мені почистити її! – зі слізьми попросила вона здорованя.

Той витягнув із просторої кишені пляшку мінералки і впевнено промив телефон, ніби робив це далеко не вперше.

– Все: купую мотузок, і буду носити мобілку тільки на грудях! – радісно обіцяла по телефону Батькові Доська. Вона так збуджено говорила по телефону, що не помітила, як здоровань усміхнувся і пішов.

Вночі, коли Доська розповіла усім-усім знайомим про свою пригоду і вместилася на найзручнішому в світі ліжку, їй приснився сон. Перед нею світилася емблемка “Нокія”: рука тягнеться до руки. Раптом одна рука вислизнула з екрану, і вона відчула, що кудись падає. Вона падала, падала безкінечно, пролітаючи повз каскади гілок такого ж безкінечно високого дерева, і на кожній гілляці сиділо по мавпі й пропонувало їй яблука, персики, дині, сливи... Вона намагалася схопитися за гілля, але в руках лишалося саме листя, яке одразу перетворювалося на вирвані з підручників сторінки.

Тут вона підняла руку, і відчула, що її міцно схопили. У наступну мить вона сиділа біля підніжжя високого, до хмар, дерева. Доська перелякалася і хотіла подзвонити Батькові з мобільного і попросити, щоби він забрав її звідти. Вона поклала руку на груди, де завжди висів мобільний, але він знову зник! І раптом вона відчула, що дзвінок вийшов із самого її серця, а Батько відповів:

– Не хвилюйся! Я скоро витягну тебе звідти!

Тут її і розбудили. На тумбочці біля ліжка лежав тонкий золотавий шнурок. Батько виклав його у формі серця.

Відро

Хлопець дотягнув відра від криниці до кухні й навмисне поставив їх так, щоб вони трохи грюкнули – ні, зовсім не від злості! – просто він недавно здогадався, що коли на поверхні води у відрах бігають кола, відра сміються! Про здогадку Хлопець розповів приятелеві, і тепер вони лише двоє на всенський світ знали, що небо й відра сміються дуже схоже – адже небо теж сміється колами, колами веселки!

Небо частенько зазірало всередину Левка й Павка – а саме так звали відра, – і могло би сказати, що вони страшенно любили Хлопця й нетерпляче чекали, коли він піде з ними по воду. Адже щоразу це була маленька подорож: відра танцювали в Хлопцевих руках, як гойдалки на атракціонах, робили “бочки” й “сонечка”, доки Хлопець не зупинявся подивитися на красивого жука, зірвати соковиту вишню, перекинутись словами з приятелями, а вже приятелі обов'язково показували нову рогатку, нову халабуду чи загадкової форми камінчики, які точно були або зубами мамонта, або напівкоштовними. Якусь мить хлопці багатозначно переглядалися,

думаючи, що ж це справді за каміння таке, а разом із ними й відра замислювалися, і фантазували потім до самого вечора – от і не нудно в темній коморі.

Отже, Левко й Павко були щасливими відрами, часто сміялися й завжди працювали в парі, а це, як відомо, вдвічі веселіше. І служили б вони разом ще довго-предовго, якби криничне відро, яким уся громада черпала воду, не втонуло. Довелося комусь із людей вішати власне відро, і ним став Левко. Сумно було розставатися, але Левко тримався молодцем:

– Нічого! Сумно, звичайно, буде мені самому цілісінький день у воді, але ж ти мене щодня провідуватимеш.

Пожурився трохи Левко, що не бачитиме більше красивих жуків та камінців, але зате перезнайомився з безліччю людей, а від них можна почути чимало усячини – розповідали один одному однаково впевнено, що відбувається в селі й у Києві, і Левко відчув себе ніби біля радіоточки. Він увесь перетворився у слух, аж вушка в нього трохи назовні відігнулися, щоби краще чути.

Ні, відро зовсім не запишалось через свою високу громадську посаду, його сповнило чарівне відчуття, що воно на своєму місці, і це допомагало не сумувати за свіжим повітрям, допомагало терпіти розлуку з Павком.

А от Павко почувався ні в сих ні в тих: дали йому в напарники відро Вовню, яке завжди вважав шолудивою овечкою, бо ж із нього поїли худобу, а тепер вимили нашвидкуруч і зрівняли з ним, джерельним водоносом, у шані! Ще й Левко, як не побачиш його, завжди усміхнений, ніби йому не сумно без друга. І наче цього було мало, Хлопець уїхав кудись в гості не півмісяця, а це означає, що по воду з Павком ходить тепер Хлопець батько Петро. Зануда – страшенний: жодного тобі зайвого руху, тільки й цікавості в ньому, що дорогою дим із себе пускає.

Ні, Павко знову мріяв про щось новеньке, цікавеньке, як у старі добрі часи. Так замріявся, що не радів навіть перед зустріччю із Левком, хоч і стояв на самісінькій лаві біля криниці. Петро зник – побачивши особливий знак, показаний молодичкою з сусіднього двору, без голови й без відер пішов услід за нею.

Коли Павко схаменувся й побачив, що його лишили, подумав: “От би добре було, якби мене зараз хтось узяв і поніс, поніс кудись... До нових вражень. Може, і я став би більшим кимось, ніж просто водоносом...”

Отакі мрії піднялися з відра й понеслися дорогою в обох напрямках, забігаючи в усі бічні провулки й провулочки. На одному узбіччі вони й нашттовхнулися на сільського злодія Гната, що мав чорні-пречорні вуса, непрості вуса – ніби приймач, вони вловлювали мрії тих, хто хотів бути вкраденим.

– О, єсть робота! – підскочив Гнат, настовбурчив вуса й вирушив у напрямку до Павка.

Відро зачудовано дивилося, як незнайомий чоловік бере його та напарника під ручки і просто несе, в ту частину села, де воно ніколи не було... “Може, дзенькнути голосно? Боже, що ж зі мною буде? Щось буде...” – нерішуче думав він, та так і незчувся, як опинився у зачуханій хаті з запахом помийв. Злодія зустріла жінка, така кисла, така злюча, ніби з’їла щойно позавчорашнього борщу:

– Ну що, приніс? Відра приволік! А щоб ти здоровий був... Я тебе за чим посилала? Ти хоч би четвертушку взяв, таж повну.

– А де я тобі візьму? Принеси та принеси... Потерпимо до завтра, там ще кваску трохи...

– Я тобі кваску націджу зараз! – замахнулася жінка рукою.

– Ну, ну, облиш, піду на базар завтра, продам відра. Дивись які – новак! А ти гляди – помийв не хлюпни у них!

Сварилися й далі, а Павко й напарник Вовня презиралися з-під лоба – один збуджений, захоплений, другий – переляканий.

– У цій смердючій хаті я вже не чую твого козячого запаху, – промовив єхидно Павко.

Вовня хотів щось дзенькнути у відповідь, але передумав.

Коли ж згасло небо, Павко озброївся уявним пензлем і почав розмальовувати темряву кімнати фантазіями. Ось він стоїть у коморі багатого купця і розповідає рядам ящиків та мішків із товаром, як друг, молодий вчений, показував йому коштовні камінці й зуби мамонтів, як потім злодії спокусилися відром, що погано стояло, викрали й продали його в рабство, але він утік і найнявся на службу до власника цього складу.

Розпалений фантазіями, Павко уявляв себе вже в південній країні – якимось Хлопець цілісінський день цитував зі східної казки, знайденої серед бабусиних книжок, він був так захоплений нею, що називав моркву пальмою, акацію – евкаліптом, гусей – жирафами, а собаку Бобика – левом: з почутого Павко чудово уявив Південь. Ось його узяв на службу султан й наказав слугам носити відром ароматичну воду в садочок й зрошувати алеї. На алею вийде принцеса, і аромат, розлитий Павком, вкутає її – вона зробить глибокий вдих, плавно проведе рукою в повітрі й затанцює – прибіжать слуги, насиплють їй під ноги золотих, й монети блищатимуть під її швидкими ногами, ніби маленькі сонця, але сама принцеса буде ще більше сяяти в іскристому сарафані, прикрашеному уламками зеленого пляшкового скла – ходячи по воду з Хлопцем, Павко чудово знав, яким має бути коштовне каміння. Він також свято вірив, що справжня східна принцеса мусить бути в сарафані, бо коли Хлопець грався із подругою в султана й принцесу, дівчинка вдягнула найкрасивіший сарафан, який у неї був.

Повз Павка раз по раз пробігали стурбовані мишки-мами:

– Ах, ані крихти немає в цій хаті! Наші діти виростуть із слабкими зубами й ламкими кігтями!

– Треба емігрувати від цих алкоголіків. Кажуть, в хату Ховрашенка потрібні сезонні робітники для підточування підлоги. А там тихенько можна й залишитись.

Павкові ж здавалося, що це ворожі агенти бігають довкола, бажаючи його зупинити на шляху до щастя. Аж ось заходить визволитель кіт, і зриває заколот! Як і личить справжньому лицарю, кіт не підходить до Павка, щоби почути подяку, а вдає, ніби нічого не сталося, й влягається на килимочку.

Тут, втомлений багатим на пригоди днем, Павко закуняв.

Нарешті місяць побачив унизу вогник – хтось також не спав серед ночі. Місяць аж змучився, ганяючи понад землею в пошуках такого ж сновиди, як сам. Зорі були задалеко, тож він виглядав приятеля унизу.

Місяць спустився на блискучий тазик біля хати, в якій світилося серед ночі, й хотів було заговорити до вікон, але вони подивилися у відповідь так, ніби просили помовчати. Тоді місяць зазирнув усередину. За столом сидів чоловік, обхопивши голову руками, схилившись на лікті, а по кімнаті ходила заплакана жінка. Це були Хлопцеві батьки. Враз чоловік скочив і замахав руками, щось пояснюючи – жінка схопила миску з полицки й жбурнула на підлогу. Тоді кинулась на ліжко, здригаючись від плачу. Чоловік застиг ураз, постояв хвильку, а тоді вийшов надвір.

– І як вона здогадалася? – чухав він баки. – “На тобі чужі поцілунки...” Здогадалася.... То що, тепер суд? Не буде ніякого суду! Характеру не вистачить. Перебіситься...

Говорячи це, він робив рухи, ніби віджимався на брусках – бадьорився.

– Ще один самітник! – простогнав місяць. – Ні, такого товариша мені не треба.

Тим часом миші збуджено шушукалися:

– Чула? Наші квартиранти (це вони про Хлопцевих батьків) поїдуть в місто до суду.

– Еге, можна буде здійснити давні економічні плани – виміняти в сусідів свічок на пшеницю.

– Тоді треба найняти носильників, – устала слівце мишка, яка весь час роззиралася навкруги й дуже хотіла приховати, що сьогодні емігрувала від алкоголіків і шукає роботу. – А чого квартиранти судяться?

– А ви що, ще не втямили? Так вона ж його гризла, а він узяв та й пішов до іншої, волохатої, м'якенької, як кішка.

– Гризла?

– Так люди кажуть. Сварилась, що він непутящий.

– Хіба ж він непутящий? Он скільки пшениці натягав!

– Не знаю. Вона каже, що з нього, непутящого, навіть ми, миші, кепкуємо.

Миші розсміялися, але тут до хати ввійшов чоловік, і вони замовкли.

На базарі був такий гамір, ніби люди назбирали горщиків, чашок, відер та глечиків найрізноманітніших форм і лупили в них ложками. Чесно сказати, Павко розгубився серед натовпу незнайомих людей, і добре, що злодій обв'язав його згори ганчіркою, щоби здавалося, ніби відро з товаром – ганчірка була як паранджа для Павка від цікавих поглядів.

Потикався трохи злодій, пропонуючи відро господарочкам, а тоді примітив жіночку, що в неї, точно, нічого вдома не пропадає й завжди всього буває мало – так хвацько вона обважувала

покупців, щоб і яблука лишилися, і гроші вторгувалися. Жіночка відмовилася спершу від відра, а тоді спокусилася ціною: “ У господарстві все згодиться.”

Так Павко опинився в коморі продавщиці яблук. Яка доля чекає його тут?

Павко приємно здивувався, коли з рання незнайомий заспаний чоловік виніс його надвір і пішов, насвистуючи, просто в поле, на прогулянку. Роса мочила чоловіку ноги, він сміявся і жартома зачерпнув краплини раз-другий відром. “Він хоче зі мною подружитися! – радів Павко. – Отже, знову будуть прогулянки, як із Хлопцем! От що означає – пошукати трохи кращої долі, коли сама вона не дуже про тебе дбає.”

Відро й собі заскрипіло в такт чоловікових кроків, щоби засвідчити взаємну симпатію. Враз поле увірвалося, й вони опинилися в мальовничому яру – схили плавно здіймалися від далекого лісу й ніби бігли на Павка, все вищали й вищали, крутішали, аж почали зсуватися й відкрили в кількох місцях глину. На Павка сипонули ніби піском – так голосно цвірінькали тут коники; долинув відгомін пташиних співів, аж раптом він оглухнув – чоловік зачерпнув ним глини.

Відро і незчулося, як опинилось в тьмяній комірчині – дорогою з яру воно почувалося, як ми з вами, коли переїмо за обідом. Посередині комірчини стояв гончарний верстат – певно, його витягли з кутка, бо інакше він заважав би в проході.

– Хіба ж міг я мріяти про таке – стати помічником гончаря? – плямкав Павко, поки чоловік замішував у ньому глину.

Скоро пружний кавалок опинився на верстаті – Павко дивився ніби зачудований, як руки чоловіка гладили глину, хоч вона крутилася, пручалася, а він її продовжував формувати, і незабаром вийшла ваза, ні дати ні взяти Хлопцева сусідка, коли була вагітна. Коли гончар узявся наносити на вазі візерунки, кожен рух його, здавалось, зашкрябав мелодії в Павковій душі, так у нього все всередині гуло й дзвеніло – адже найменше почуття, найменший звук віддається у відри луною. Одне слово, Павко відчув незвичний захват, позираючи на народження красивої вазочки.

Відрові аж прикро стало, що воно все перемашене – може, вазочка примітить його і здогадається, що зроблена з глини, принесеної ним? Через цю зачіпку можна й познайомитись... Але вазочку забрали, верстат поставили назад у куток, у павутиння й пилюку, Павка ж лишили самого, переповненого глиною та почуттями закоханого. Довго ще стояв він там, малюючи в уяві вазочку з найрізноманітнішими візерунками (по правді, вона зовсім не схожа була на зроблену гончарем), аж врешті бачив перед очима самі візерунки – навіть продавщиця, коли зайшла до комори, видалася йому поцвілою діжкою зі стертими надписами на боках. Насправді ж Продавщиця готувала пироги, тому була вся помережена борошном і тістом, а що на грудях було написано “Why not”, то вона сама соромилася цієї футболки. Власне, прийшла вона в комору саме за Павком, бо відкрила несвіже варення й збиралася жбурнути його в помію, коли побачила, що старе відро вже нікуди не годиться, от і згадала про те дармове, куплене в п'янички на базарі.

Такий поворот подій зовсім не сподобався Павку. Він спробував був перевертатися, вислизати з рук, оббризувати поміями того, що їх виливає, але виклопотав лише одне – гучного копняка. Не життя почалося для Павка – суцільний сморід та сором. На кухні йому дісталася роль справжнього відра відпущення: картопля, буряки, цибуля – всі скидали в нього грубу одягу, щоби показатися людям у найкращому вигляді, Павко ж виглядав через те гидкішим й гидкішим. Не раз Павкові доводилось почути лихе слівце від бачка з чистою водою. Навіть відро для вугілля збиткувалося над ним! Досить було черкнути сірникам, щоби Павкові здавалось, ніби з нього знову кепкують.

Якими чистими й щасливими здавалися йому тепер дні, проведені в рідному селі! Павко аж дзенькати глухіше став від туги, але всім стражданням, як відомо, колись приходить кінець: влітку відро несподівано помили, побризкали одеколоном – чи не просили в нього пробачення, що кепсько обійшлись одразу? Та ні, просто в Продавщиці вродило яблук більше, ніж будь-коли, тож вона вирішила відвезти їх на продаж аж у місто, а для цього потрібна була додаткова тара.

Павка переповнили яблуками – яке блаженство! – поклали у багажник, згори на ящики, й повезли. Так відро знову опинилося на базарі. Це був великий критий ринок, на балках під стелею гніздилися голуби й час від часу посилали донизу привіт, продавець же потай витирав його ганчіркою, тоді протирав іще щось поруч, ніби дбав про чистоту прилавка й товару. Спостережливий Павко одразу помітив, що сюди люди приходять побільше купувати, а не жартувати й балакати з продавцями, як це робилося на сільському базарі.

Ринок буз двоярусним – на другому поверсі продавалася одежа, побутові, декоративні товари. Усе це спершу здалося Павкові строкатою мішаниною, годі було зупинити очі на чомусь одному, але раптом він вгледів відділ із чимось знайомим, призабутим... Це були вази! Різних форм і розмірів, кольорів та стилів. Розчаруванню Павка не було меж: а він же ж думав, телепень, що вазочка, зроблена колись перед ним – щось унікальне, шедевр...

Сп'янілий від густих ринкових випарів, людей, що стали однаковими й миготіли перед очима, відро ніби крізь сон відчуло, що його, спорожніле, беруть сухі руки й несуть кудись, підкидають... Добре ще, що Павко впав не в недоїдки, а на картонний ящик. Але Продавщиця вже не бачила, куди саме він упав – поспішала до авто, в багажнику якого лежав старенький, задешево куплений тут же, на ринку, диванчик. Саме через диван Павкові й не лишилося місця в машині, щоби бути захопленим із собою.

Відро готувалося до найгіршого, але скоро його підбрала одна бабуся. Затягнула в глухий двір, набила на третину піском, а згори насипала чорнозему. Поруч стояли вже наповнені ящички, назавтра ж вони всі разом потрапили знов на базар, але цього разу дуже маленький та вбогий: сюди виносили на продаж найостанніший мотлох, такий як стара праска й ношений черевик. Дуже рідко купувалося тут щось, але в бабусі торгівля чорноземом пішла просто чудово – хрипким, але сильним голосом вона приманювала любителів домашніх вазонів, і вони розходилися – хто з ящичком, хто з торбинкою, – дуже задоволені покупкою.

– Нащо вам брати піввідра? – улесливо казала бабуся. – Знаєте, як коріння навесні розростається? Беріть землі побільше! На цей чорнозем ходила какати найбільша корова в селі, даю вам слово!

Так жіночка, яка купила землю з Павком, побачила лише вдома, що про її квіти подбали аж-аж і підкинули навіть пісочку, щоби встеляти дно вазонів. Дорогий пісочок вийшов!

Олена (а так її звали) розсердилася було одразу, бо зайвих грошей у неї не було (жила вона аж занадто скромно), - а тоді заходилася біля квітів і забула про все на світі. Дивачкою була ця Олена! Жила в престижному районі, побіля юридичної контори, і багато разів уже могла отримати за свою квартиру будинок за містом та ще й гроші в придачу, але ця квартира була такою пам'ятною... Тут вона виросла, тут ще недавно жив чоловік, покійний... Та й хіба могли її улюблені фіалки дивитися в інше вікно на іншу вулицю? Вони не перенесуть розлуку з улюбленим балконом! Ні, їхати звідси було би повним безглуздом. Стільки спогадів жило в цьому будинку, на цих сходах, перилах, у під'їзді й дворі... Тут улюблений гастроном, тут улюблені вулички, та й де її шукатимуть діти, якщо надумують-таки провідати з-за далеких гір?

Добре, а що ж Олена зробила з Павком? Вигребла з нього пісок із чорноземом, а тоді влила розчиненого у воді гною. Гною то й гною! Павко так втомився від пригод, що згоден був тримати абищо, тільки б його лишили у спокої.

Вранці та вдень Олена забігала на балкон провідувати квіти, повертала горщики в різні боки, щоби всім листочкам дісталася світла порівну.

– А мене як не крути – я потвора-потворою! – зітхав Павко.

– Неправда! – показували квіти знаками, бо не знали Павкової мови. – Ми цінуємо твою роботу.

“Он яке виховання! – думало відро. – Виходить, мене ще хтось поважає.”

На балконі Павко полюбив вечори, адже він цілий день бачив тільки небо, а надвечір воно починало драматичне дійство – то блідло, то шарілося, хмари демонстрували накачані м'язи, а сонце задивлялося на них і червоніло. Отоді приходила Олена з книжками, вмошувалася позручніше на канапку й читала вголос поезії, псалми. Павко тоді поринав у спогади про рідне село, і коли у вірші згадувався якийсь сад, то згадував ряди черешень вздовж стежини до криниці, чув про виноград – пригадував, як Хлопець йшов по воду й заліз із ним та Левком під виноградний кущ, захопив гроно “на доріжку” – з лози злетів листочок і впав Павкові на дно...

А одне місце з Соломонових премудростей пройшло через Павка, як струм: “Пий воду з криниці своєї”. Почув би він це раніше!

Але час не застоювався, ніби рідина у відрі – настала зима. Квіти забрали до хати, а відро з добривами поставили у ванну.

Іра стояла під дверима лікаря-діагноста й згадувала напучення подружки Олени, що треба відмовлятися від діагнозів, як від “прокислого супу з брехні, як від торішньої локшини, розігрітої в макрохвилювальної печі”. Чудна вона, ця Олена! Здорово придумала.

Раптом вийшов лікар, і Іра впилася очима в результати медичного обстеження. На мить її губи опустилися, а тоді розцвіли фіалковою усмішкою:

– Ха-ха-ха! – не стрималася дівчина.

Лікар з доганою дивився на неї, а вона реготала: ”От посміється Олена!”

– Так не буває, – подивилась Іра на лікаря. – Ваш комп’ютер помилився – я, мабуть, неправильно дихала в трубочку.

Ох, ці трубочки... скоріше на повітря! Попросивши в перехожого сірники, дівчина зі смаком спалила над урною медичну довідку, і враз відчула, що симптоми болячок десь ділися. Тепер уперед, тільки вперед! Ноги самі стрибали через калюжі, дівчина тільки встигала ставити їх у наймілкіші. Як, під ногами калюжі? Адже зранку був мороз! Мабуть, це вона так парилася в поліклініці, що все аж почало розтавати...

Вона спинилась на мить, і побачила, як по деревах і дахах, відчула, як по власних щоках текли сльози очищення. “Як зараз добре в селі. – подумала. – Під водостоки ставлять відра, вода сюрчить так бадьоро... Ха-ха-ха, відра! От рюмсало! Вчасно згадала про відра.

Ноги знову побігли, так і шукали перешкод. Здавалось, благає: “Хоч горбок який. Хоч гірочку!” Перед Володимирською гіркою Іра натисла секундомір, задля гонору, – вперед, чемпіонка: задихатись, нахукати пари й розтопити ці залишки снігу, холоду й страху перед холодом!

Дівчина вийшла на старовинну вулицю й пострибала наввипередки зі струмками. Ліхтарі ніби бігли назустріч, насправді вони задивлялися в потоки талої води, дуже-дуже щось хотіли сказати, але ніяк не могли нахилити свої металеві шиї, тому з усіх сил відображались у струмках, щоби хоч знаками показати:

– Ви так нагадуєте нам про дощ! А ми його дуже чекаємо, бо хто ж, як не він, проміє наше запилене скло?

Ірине волосся подумало, що настала весна, що пішов дощ, і позакручувалося візерунками на radoщах, аби дівчина була ще красивішою. Чоловік під навісом хотів запропонувати Ірі прогулятися, навіть розкрив рота і витяг цигарку, але дівчина вже прокурсувала повз нього.

Волосся крутилося, чекаючи на кавалера. А Іра заскочила в Оленин двір, – раптом шум машин, плескання калюж затихло, тільки билосся серце, працювали здорові легені та вибивали переможний дріб краплі по карнизах. Дівчина підняла руки й ніби підперла дах будинку, тоді пальці звилися слідом за гілками дерев, і вона заспівала подяку Богові за все це диво, що з нею сьогодні сталося. Забігти до Олени, чи що?

– Така історія! – вигукнула з порогу Олени. Іра одразу зрозуміла, що її не переб’єш, доки не виговориться. – Тут у нас юридична контора внизу, знаєш? Так от один чоловік з області, Іван, ходив сюди на консультації – жінка на розлучення подає. А в мене настрої сьогодні дивний такий – все на спогади тягне. Я, ха, смішно сказати – відро під водостоком поставила, хотіла згадати, як вода в селі у відра плескає, коли дощ чи відлига. Ось і блиндає цей Іван до контори, смутний такий – я з вікна дивлюся, – зиркнув на відро, ступив ще, а тоді застиг – і до нього. Подивився, чи кого нема поруч – підняв, обдивляється. Мені цікаво – страшне. “Ну не красти ж буде”, – думаю.

Я куртку накинула, між іншим так з квартири вийшла, а він уже двері до контори відкриває.

– Що, сподобалось відро? – питаю.

– Пробачте, відповів, – я не цей... Мені треба було подивитися.

– Кажіть правду: нащо? – допитуюсь, а самій смішно так – він увесь зніяковів.

– Це відро... нагадало мені дещо. В мене таке вкрали колись. Тоді я і..

А тоді сказав, що бачить, що я – добра жінка, і розповів свою історію: як пішов по воду та звернув наліво до гулящої дівки – навіть відра забув коло криниці, і оце, що тут в мене стоїть під водостоком, – ну точнісінько таке, мовляв, як лишив коло криниці, навіть літера “і” на дні цвяшком видряпана. Бо треба було віддавати відро в громадське користування, почепити в криниці, так він відро помітив, на всяк випадок, а тоді віддав якийсь інше... І все говорить, говорить... А тоді схопиться – каже: ”Ой, контора ж зачиниться!” Я ж кажу йому: “Пождіть,

чоловіче. Чули у Соломона: ”Пий воду з криниці своєї...”? Знайшла йому те місце в Біблії, прочитала до кінця – він аж рота роззявив.

“Іди, – кажу, – до жінки, та прочитай оце при ній, та попроси вибачення по-людськи, що скаламутив їй та собі воду, та проси пробачення”.

А у відро те, – чуєш? – пересадила йому китайську троянду: “Беріть, – кажу, – на пам'ять буде”.

Тут пролунав телефонний дзвоник, Олена побігла до слухавки.

– Це він! Іван дзвонив. Каже, що жінка пробачила. Наобіцяв приїхати в гості колись, “поросся привезти”. Ну хіба не історія?

СВІТАНКІВЦІ

ІВАН ДРАЧ

Подаючи цю добірку віршів різних років, вітаємо поета, кінодраматурга, мистецтвознавця, публіциста, громадського діяча, політика, лауреата, кавалера й Іванкового діда з 70-літтям. Заходьте до нас! Сві-й-танківці.

Музичний етюд

Іванові Дзюбі

Помаранчева стигла палітра
Горизонту вина подає.
Запрягає музика три вітра,
Щоб процокати в серце твоє.

Вибухають сонати високо
В епіцентрі твоєї журби,
І симфонії чорні соколи
Гострять крила об чорні дуби.

І троянд неціловані жмутки
Посивіли з чиєїсь вини.
І по клавішах сивого смутку
Ходять сині сумні слони.

Та, до крапельки сонцю віддане,
На пшеничних вітрах встає
Твоє чисте,

густе,
провітрене,

Помаранчеве серце твоє.

1962

Балада про коня без вершника

Миколі Вінграновському

Москва затихає і спить при світлі.
Куняє вітер. Позіхає міліція.
Ніч — це держава, і все на світі
Звучить баладно у тьмі по вінця.

І з України, вулканної тисячоліттями,
Вицокує бруком кінь білолобий.
Розсипалась грива осніженим віттям,
І зоряний хрускіт коню до вподоби.

Мій Коню Степовичу, чом у розпуці
Так іржете Ви щоночі на цвинтарі?
Кому б це зарадити Вашій муці?
Кому б Ваші сльози душею витерти?

Почує з труни Олександр Петрович,
І схилить іржун оксамитні коліна.
Підніме художник засніжені брови,
Зірок йому всипле, дасть вічного сіна,

Понюхає яблук з коневої спини,
І кінь йому виірже денні турботи:
Про те, як він возить кіно України,
Про те, що немає йому там роботи.

— Сідлають мене мудраї-недоріки,
Вудилами рвуть мої губи шовкові,
Ступну я лиш крок — і вони вже каліки,
Знову сідлають — калічаться знову.

У них моя доля заночувала,
Припнута на прикорень бевзякуватий,
Вони не витримують тихого чвалу,
А що про галопи космічні казати!

Тож встань, сивий майстре,
в суворій турботі,
Тож їх стрепени
полум'яною лайкою!
Що зможуть вони в симфонічній роботі
Кінобарабаном,
кінобалалайкою?!

А людство летить у ракетному вихорі,
А сонце не спить над полями-лугами...
Мій шлях у сльозах у пекучих вигорів,
Хто ж стисне боки мої острогами?!

Розсипалась грива осрібленим віттям.
Сонячний хрускіт коню до вподоби.
На Україну, вулканну тисячоліттями,
Чвалає щоранку кінь білолобий.

1962

Тінь

Я чую кроки — тінь за мною,
Слизька, холодна і бридка,
Рудою тягнеться manoю,
Атавістичною виною

В мені себе, гидку, шука.
Сльотаві дні, гарячі ночі,
Ущиплива трава зроста
З отої злої поторочі,
Що сонцю вимлоїла очі
І заховалась за Христа.
Смердюча тінь, бридотна повість
Про тінь загаслих поколінь,
Що вижерла їх чисту совість.
А де ж хвалена принциповість —
Лиш довжелезна чорна тінь.
...Перевелась людська порода,
Сховалось кожне в свій курінь...
Нема страху — лиш повноводо
Огида котиться народом...
І тягне лапу чорна тінь
До горла нових поколінь.
1965

* * *

Десь на дні моїх ночей
Горить свічка біла
Йшов вітер не погасив
Йшов віл не погасив
Йшов кінь з гривною сивою
Йшов танк навшпиньках
Йшов літак з парасолькою неба
Не погасили не погасили
Кожен собі нахилився
Кожен свою засвітив
Йшов вітер свічку ніс
Йшов кінь свічку ніс
Йшов віл танк літак
З свічкою з свічкою
Йшов великий скляний палац
З маленькою свічкою
І маленький сивий комарик
З великою свічкою
Десь на дні моїх ночей
Горить свічка біла
Радісно мені
Болісно мені
Нестерпно до оніміння
Свічка біла
1967

* * *

Б'ють кропом у ніздрі осінні базари,
І яблука тяжко на зиму пашать.
Дні мчать у непам'ять, як темні хозари,
Принишклим морозом цвіте сіножать.

Блакитний мороз стане сивим морозом,
Той білим серпом все на сніг пережне,
Та біла земля під зимовим наркозом

Жень-шенем калини врятує мене...
1972

* * *

Чому ти, серце, все болиш частіш?
Пора б тобі вже бути бронзовіш,
А ти кипиш, од муки розпанахане,
Вогонь горить буйніш – не тихне і не тахне.
Я чую, як в мені у золотім вогні
Жар-птиця фенікс зводиться на дні,
Як бавить пір'я, як поводить оком
І в кожні пологи разить електрошоком.
До краю розшматовує істоту,
Буденну і тверду мою достоту,
Доценту вимордовує, розкраює,
Жахає пеклом, де там к бісу раєм!
Злітає, мов з гнізда, ламає жахно ребра,
Душі бездушно полишає жебра,
Із лютістю нещадною мене
Лиш попелом на сторони війне
І геть злітає горда – неймовір'я, –
Мені перо лишивши, мале пір'я,
Яким пишу про клекіт сонця спомин,
Весь знищений і чорний – в сажі комин!
Я довго гою свої дивні рани,
Все кутаю в канупери й катрани,
Закаююсь горіти в тому грищі,
Ледь зводжуся на власнім попелищі!
Аж чую – знов! Знов золоте пташатко
Мене жахає вогняним початком,
В'є фенікс знову золоте гніздів'я,
Меча загнавши в душу по руків'я!..
1978

* * *

Мій син фотографує мою матір –
Кого ж вона тримає в пелені?..
Тремтять сонця на шибках і на хаті –
На виноградом вишитій стіні.

Ідилія, та й годі! Все як треба.
Я десь посередині між двома.
Огром шовковий молодого неба
Тримаю я над ними обома.

Вони його тримають наді мною:
Коли чесніше глянути мені,
То саме я сиджу під сивиною,
Як у гнізді, у сивій пелені.

Трава як пахне! Як горить суниця!
Яка морозна дзвонкова вода!
Летить з дитинства сизопера птиця
І просто в душу тяжко загляда!

Яке терпке життя всепроминуше
Солодким димом обгорілих літ!
Яке боляще і яке цілюще
Питво буття – і цвіт його, і плід!

Мій син фотографує мою матір –
Вона ж мене тримає в пелені.
Я ще не вмю дибати по хаті,
А йду, об призьбу спершись, при стіні.

Як болісно життя все промайнуло –
Лови, мій сину, незагайну мить,
Бо так майбутнім дихає минуле,
Немов суниця на губах гірчить.

Які сонця гіркаві розілляті –
За сивим сонцем молоде жене...
Сидить на призьбі моя сива матір –
В прицілі внука навіть не змигне!..
1981

Волошка

Заломилися ноги у волошки
Заросились пелюстки в волошки
Запеклися блакитні вуста
Вона бідна коня чекає
А виходить за трактора заміж
Вона бідна хустину згубила
В неї стрижена страх голова
Заломилися руки в волошки
Літака вона просить блакитно
Я маленька візьми я вдова
А він дивиться дивиться дивиться
У ріллі найчорніше дзеркало
Де пелюстка як небо бува
А він дивиться дивиться дивиться
Як волошка біжить по полю
Як волошці нетерпеливиться
Блакитного неба сива вдова
1981

Елегія

Гриша Заграюк подався
З Мінська аж до Парижа
Заробляти собі на машину,
Закупивши всі килими.
Петя Цурупайло в Жданові
Любить пенсійну тишу,
Бабахнувши біля домни
Просмаленими дверми.
Катя Шоха навіки
Вивезлася до Миколаєва,
Полишивши маму на цвинтарі

І Олю в хаті саму...
Вороння ширяє, кружляє,
Аж чорно від того грайва,
Хати виринає з корінням
Міграційний чорний самум...
А Володя стоїть з бульдозером
І хати як стій не пускає,
Прополіскує їх сльозою
І всі в півлітру склада...
Качки все до річки нижуться,
Бо в річці таки ряска є.
В єдиній Росьці на світі
Для мене жива вода...
Вся вулиця наша роз'їхалась,
Навсібіч і навік порозкидувана,
Забула додому вернутись,
Забула додому – і все...
Ходжу від хати до хати,
Нікого з дитинства не видно,
А білі хати, як ті гуси, –
Їх вихор над нами несе...
1985

* * *

Хіба чекати плати за добро?
Нехай в руці зламається перо,
Нехай твоя зламається рука,
Що за добро добра собі чека!

Добро твориться просто – ні за так.
Так, як цвіте і опадає мак,
Як хмарка в'ється і сміється пташка,
Як трудиться мурашка-горопашка.

Хай сіє зерна скрізь метка рука,
І в океан добра тече ріка,
І не зросте із нього ковила...
Лиш так змагаймо океани зла...
1985

ВІРШ, ПРОЧИТАНИЙ НА І З'ЇЗДІ РУХУ

І я почув, як дише в горлі осінь
Тим вересневим сонцем самоти,
Яке я тоскно відчуваю досі,
Як, може, в серці відчуваєш ти.

І я почув, як осінь в сурми свище,
А я не встиг збудити землю цю,
Лиш розкутурхав чорне попелище,
Де грали океани чебрецю...

Хіба проблемам, зібраним на хуторі,
Твердіти й досі, провінційно скніть?!
“Надірвешся, – казали мені мудрі, –

Це справа не років, хіба століть...”

Та вже тисячоліття нами котять.
Та вічність чорна б'є без каяття.
Що ж нами вродить? Нами й заскородять!
Нема народу – то пощо життя?!
1989

* * *

Все западається в тартарари,
Все пропадає в безодню згори.
Всі ідіоти, генії всі –
В дивній потворності, в дикій красі.
Все западає, усе пропада –
Все забирає правічна вода,
Вже завтра, позавтра – нікого із нас
Все змеле, ой леле, розгойданий час,
Розчавить, розтрощить, усе рознесе,
Переінакшить до нитки усе,
Переперіщить і перепере...
І ультрамодерним стане старе!
1991

SEMPER TIRO

Президент за президентом – президентів ціла тьма.
Треба ще якогось -ента, та народу вже нема.
В Корпорації стагнації, лиш влучи один момент,
Є реформи для проформи – є для форми президент.

Лауреат лауреата на лауреаті доганя –
І не знайдеш ти баскішого і дурнішого коня.
Графоманською дорогою без поразок і без втрат
Графоман для графомана – завжди Граф Лауреат.

Академік академіка так бундючно велича,
Стільки сяє академій – в дупі вже горить свіча!
І, засвічений, засмічений серед академічних звань,
Я іду студентом вічним в пекло сміху і повстань.

Та й мене вже в академіки – хоч ридай, а хоч вважай –
В Аргентині висувають із провінції Хайфай.
І совою набундючиться повна мудрості душа,
І тоді спалю я гонором цього дикого вірша...
1993

Ніщо і Щось

Ця ніщота, мізерія, ця трухлість,
Пересит глуму на твердих вітрах,
В очах і в серці вицвіла потухлість.
Ця потеруха. Цей затерплий прах.
З Нічого – в Щось. Лиш Деміургу владно
Змісить Ніщо, а вимісити Щось.
Намарно скніти, що усе це складно,

І скиглити, що все це приверзлось...
В розторганому світі молодому
Без нас поділять і добро і зло...
А ми підем – туди, в Ніщо – додому,
Аби лиш тут Щось билось, Щось було.
1993

СІЗІФІВ МЕЧ, АБО ГІДРОНАУКА

Стинаєш гідру –
 виростає три...
Зрубаєш три –
 там дев'ять виростає.
Гідронаука ця така проста є:
Зростає більше,
 хоч життя зітри.
Ця алгебра несе тебе куди?
Нащо меча виборсуєш ти з піхов?
Туди приїхав, звідки ти поїхав.
Годи ж отим, що й раб тобі годив.
А золота свобода – золота.
Свобода справжня – та з іржею й кров'ю.
Рубай, допоки, хлопче, при здоров'ю.
Гідронаука хай в тобі зроста.
Стинаєш дев'ять –
 знов меча гостри.
Зрубаєш –
 виростають клятї сотні.
З безодні Берестечка, з пекла Кодні
Бредуть волами наші прапори.
В поразках наших визріла жура.
І наші біди мічені віками...
Гідронауки вчитися пора –
Меча гострити
 об Сізіфів камінь...
Отож вихоплюй сто своїх мечів.
Тож тисячі здіймай на безголов'я,
На це хохлацьке вічне малокров'я.
Рубай – удень.
 А плач – хіба вночі...
20. 09. 1995

ДАЛЕКТИКА

Ой дядьку, пустіть до хати,
Бо так хочу їсти й спати,
Що ніде заночувати...

Ой, дядьку, пустіть до доньки,
Що плеще в рожеві долоньки, –
Добре нам молодоньким.

Може б, ви, дядьку, йшли з хати,

А то ви вже дуже пихатий, –
Чого б це вам тут ночувати!..

Хто це там стука до хати?
Нікого не треба впускати...
Вам тільки б заночувати!...
6.04.96

* * *

Ніко Самофракійська, ти тому безголова,
Що в Звитяги завжди замість мозку полова,
Що в Звитяги завжди гордо знесені стяги
І пиха, наче шашіль, завжди в серці Звитяги.
Сто батьків в Перемоги, не шукай супостата.
А Поразка-сирітка виростає без тата.
І над нею канчук все батожить, все ляска.
Так зростає в Звитягу непокірна Поразка.
9.09.1996

* * *

Поховайте мене в Теліжинцях,
Де так пахне безсмертям трава,
Де ліси, мов списи, гороїжаться
І де Роська, мій Стікс, проплива.
Поховайте мене в Теліжинцях –
Не люблю я пихатих столиць.
У Теліжинцях сонечко ніжитьсь
В сяйві юних дівочих лиць.
У Теліжинцях світ мені тулиться,
Смак води і дотепність дядьків.
Кожна пташка, кожнісінька вулиця
Мене прагне вже сто віків.
Мчать ракети, теліги теліжаться.
Пропаде все у землю сиру.
Поховайте мене в Теліжинцях –
Там ніколи я не помру...
9.09.1996

* * *

Золота дорога до Полтави
Де там золота з вогнем з шалінням
Осінь празникує і лукавить
І ласкавить інше покоління

Як же я Куди мені подіти
Свій вогонь коли його по вінця
Коли вже онуки а не діти
Топчуть осінь в золотих червінцях

Басаврюк а з ним його Лоліта
Так не встиг ніяк перебіситься
І сміється з молодого діда
Внучка-штучка молода бісиця.
10.10.2001

Президенція

В Гуті гутники живуть
І горілочку жують
Ну і лають верть та круть
ПРЕзиденцію

Тут колись робили скло
Схронів тут як тьми було
Нині творить все село
ПРЕзиденцію

Спізнав гуцул Колиму

Знав і висилки й тюрму
Тепер знає лиш саму
ПРЕзиденцію

Тут душа до гір звика
До смерек і до струмка
Творить тут гірська ріка
Турбуленцію

Ось приїхав ім'ярек
Притулився до смерек

І занурив дзбан чи глек
В турбуленцію

Стоїть гуцул дерев'яний
Дерев'яний лиш не п'яний
А живий пускає п'яний
Турбуленцію

Ходять тут американи
І дівчата – львівські канни
Їх арканять за аркани
За потенцію

Ходять парами дівки
Просять в пана цигарки
Удвох лікують залюбки
Імпотенцію

Попав грузин в Сиктивкар
Глаз гуцулки очень кар
І попов він як Ікар
В турбуленцію

А в гуцулки вийшов син
Син гуцулистий грузин
Робить в ванні мені син
Масаженцію

Ув одну з осінніх сльот
Роботящий вертольот
Теж попав у перепльот
В турбуленцію

Тут закопана підкова
З Богородчан податкова
Висне хмара цигаркова
Всю каденцію

Дивовижний випав сніг
Допоміг мені пан Біг
І здавалось я заліг
На каденцію

Та баби жалітись йдуть
Що грошей не віддають
А ліси забрав той мудь
В ПРЕзиденцію

Мене ж ректор тут поклав
Щоб я втік з усіх облав
І натхненно розпочав
Конференцію

Мене ж ректор тут поклав
Щоб я клав на весь анклав
А поклавши не наклав
У штаненцію

В пансіоні „Синьозора”
Моя душа тяжко хвора
Написала позавчора
Цю штукенцію

*13.11.2001, с. Гута Богородчанського р-ну,
Івано-Франківщина*

* * *

Пісню українську вбивають у Львові
Будьте українці напоготові
Пісень не співайте Сидіте нишком
Заткніться з Павличком своїм чи Малишком

Івасюка вішали Білозора вбивають
Що ті хохлюги пісень завивають
Шию волячу не гнуть покірно
Буде тепер вам в землі білозірно...

2001

* * *

Знову Сірий прийшов
Від Сірого ще сіріший
Бо встала за ним облогом
Суцільна така сирота
Сире все було і мокре
А в цього статут ще сиріший
І Страмота Страмота
І кожна душа — сирота
2001

Остання пелюстка

– і літо сказало: прощай!
Прощай, моє літечко,
все ти мені у соломі.
Вдивляюся в риси
такі золоті і зникомі.
Так що ж мені лишиш
– хіба лише липи на чай.
Остання пелюстка вже
впала, немов не була.
Вже хустка жовтава
сповила манірницю липу
Й стару сокорину,
що повна шеберхоту й скрипу.
Пора вже летюча – усе є
подоба крила.
Куди ж летимо на своєму
останнім крилі,
Святі й дурнуваті, ошатні,
пихаті і голі?!
Вже ми набулися на цій
божевільній землі.
Хай інші збуваються –
долі їм, а не юдолі!..
31.08.2003

Труднощі

У великих живих поетів
Дуже важко шукати живу поезію
Особливо в останніх
живих публікаціях
У мертвих великих поетів
Живу поезію шукати легше.
11.11.2003

* * *

Народ був таки народ,
А не чортові в рот...
Були на Дніпрі пороги,
Були у народу роги.
Кого злякає порогом,

До неба підкине рогом.
Пороги ті геть залили
І роги народу втопили.
Народ став безрогий, шутий.
Хто хоче, може узути.
Немає відпорності, лютості.
Звалашили яйця в людності.
Бугай ремигає волом.
А вайло і буде вайлом...

4. 05. 2004, Центральна клінічна лікарня

На 50-ліття шкільного випуску

Розлетілись юні та веселі,
А сповзлись дурні, сумні й старі –
Це діди й баби в шкільній оселі
Півстоліття рвуть в календарі.

Вчителів ще двоє у квадраті
Ветхі деньми б'ють якомсь крильми.
Та ми раді, та ми справді раді,
Що лишилися учнями й людьми.

Semper tiro – вічне це лекало.
Тож під ним життя своє роби.
А найбільше хлопців повмирало.
А дівчата – ті ще грім-баби!

Так, це ми несли це півстоліття,
А наступне – це вже ви несіть.
Ваш політ в непізнане поліття
Роздирати це життя, мов кліть.

Отож долі як вам не бажати
І осоння в час ції сльоти –
Дивимось на вас, забувши дати,
З глибини, ніяк не з висоти...

Червень 2004

* * *

Вічна українська робота –
Нумо, не збиймось з ноги!
Стали за ротою рота:
Шибздики косять сніги.

Стали полки за полками,
Сніг той скиртують в стоги.
Скирти зростають з віками.
Нуте, не збийтесь з ноги!

Армії шибздиків косять.
Фронтом стоїть вереда.
Як зародило в покосах –
Зрада, облуда, біда!

Хто там стоїть охоронцем?
Де ж та весна молода?
Але вже сонце, вже сонце
З юним мечем вигляда.

Трудиться в празник і в будень
Вічні вкраїнські труда!
Що з того буде, що буде?
Буде велика вода...
2004

Листопадове питання

Сенатор Лугар нині pomoже
Моєму козацькому Лугу –
Чи він оперетковий персонаж
З американського Хелуїна?!
Ось він удар точковий –
У нашу вкраїнську напругу!
Чи він путінський хитрован?
Чи він бушівська хитровина?
Чекаєте крові дітей,
Кривавиці хочете, суки,
Щоб нас знов розкидало
Від Сибіру аж до Канади.
Згодом Пилатом вмиєте
Напарфумовані руки,
Як в тридцять третьому вмили,
А ми будем конати.
Ось стратегічна точка,
Ти чуєш мене, Америко.
Зовсім не Малоросія,
Зветься вона – Україна.
Вирвемось ми без вас
Зі свого вічного смерку.
Нас порятовують діти.
Дитяча душа невинна...

Листопад 2004

Папараці

Рано вранці
Папараці
В бій виходять
На розбій
Долар в думці
Перо в сраці
Папараці
Боже мій
Вилижуть
Усі аннали
Безвідмовним язиком
Захопили
Всі канали
Всі дірки

Роздирають
Правді груди
Ну й тримають
Ну й паскуди
Святу правду

Позапинали
Тільки правда
Тільки правда
Ну а правда
Під замком
Всюди нишпорки
Повсюди
Лижуть-стрижуть
Язиком

Під замком
Псевдо правду
Як ікону
Облямовують
У лєсть
Лєстощами
Тчуть запону
І клянуться
Всі до скону

На розломі
Перехрєсть
Хрєстяться
Одному Дону

Прєсі чєсть
І сукам чєсть.
20.10.2004

Одісєй і Пенєлопа

Український Одісєй.
Вдома він пасє гусєй.
Дітєй власних не пасє,
Лиш горілку люто сєє.
Лає тяжко Пенєлопу,
Що чкурнула у Європу.

Українська Пенєлопа.
Вжє в ногах її Європа.
Чи то в Бонні, в Лісабоні
Трєба якось жити бонні –
Не гусят, а німчєнят
Пасє краща із дівчат.

Ну й дурна настала єра!
Трєба нам знайти Гомера,
Щоб усє вернув назад,
Щоб історії дав лад,
Пенєлопа аби вдома
Ждала свого дуролома...
Та сліпий давно Гомер,
Та й Гомер давно помер,
Та як кажє вжє й сєло,
Що Гомера не було...
1.03.2005

Скєлет у шафі

Думка слабєнька убогая
Майбутнє протє здоровє
Ужє до Європи дорога є
І в чолах вжє мислєння новє
А чий то скєлет торохкає
У вашій шафі пановє

Як трусять цигарку мєнтолову
На інших так трусите вади
Чи вам ужє Гїїну голову
Вдалося вжє винєсти з хати
І смєрть люту смєрть Чорноволову
В бєзсмєртя вдалося поховати

Підкажуть всі свідки а звідки ви
Такі всєнародні герої
Вони будуть вічними свідками
Посвідчать про ваші розбої
І Вій щє своїми повіками
Накриє вас всіх в гєморοї

Задоволєна ситість рохкає
Європейськє мислєння новє
Одна тільки бач заморока є
Та всє воно всє випадковє
Та тільки скєлет торохкає
У вашій шафі пановє

3.03.2005

Галицький образок

Корови	Йдуть корови	Посміхушки
Бо та мічена	Із діброви	Щебетушки
Біда	Православні	Чепурушки
Уніатська	То корови	В різні церкви
Череда	А летять	В одну школу
Та невістчина	Через рови	Ходять вже
Та зятя	Католицькі	Без комсомолу
		Та підсмикує
		Тріко
		Пада в землю
		Молоко
		Й та стрибає
		Сонцю рада
		Молоко
		Крапчасто
		Пада
		Поміж нових
		Забудов
		Між порізаних
		Церков
		Крапа з вим'я
		Молоко
		Западає
		Глибоко
		А до Бога
		А до Бога
		А до Бога –
		Високо!..
		31.03.2005

* * *

Все частіше приходять хвороби,
І все тяжче з хвороб вилізати.
Чом колись ти, брехун хоробрий,
Боягузом лежиш серед хати
І ковтаєш пілюлі, як дулі,
Хоч і міг би ти їх не ковтати,
Наковтавшись колись цибулі,
Наглитавшись за вік часнику,
Заковтнувши свободу гірку,
Доживаєш тріплом замудонським
Не Олександром і не Македонським,
Хоч він також вживав часник
І кудись, як часник той, зник..
18.04.2005

* * *

На честь
16-ліття Руху
Я пішки пройшовся Києвом
Мимо ресторану «Фелліні»

Де мав би бути ресторан «Параджанов»
Бо там інцидент був зі фільмом
На честь 16-ліття Руху
Шістнадцятий впав каштан
Не скидаючи юну куфайку
Упізнали шістнадцятеро студентів
З Ковеля і Хмельницького
Дістали шістнадцять автографів
Сказали що я нардеп народний
З народної партії
Бо пішки іду з народом
Не впізнала стара моя пасія
Ще з шістнадцятого століття
Сказала: Ну й одоробло! Народне!
Крокував на мене Хрещатиком
Якийсь молодий божевільний
З гаслом інтернаціональним:
— Хайль Гітлер!
Пройшов і вернувся, впізнав, сучий син,
Знов скандував: Хай Гітлер, Драч!
І забрязчав орденами зі свастикою
З Леніним і Чойбалсаном –
Шістнадцятьма орденами
Бігборди настирливо кликали
За Данилом Яневським
Кохатись, кохатись, кохатись
З шістнадцятками до дев'яноста
Бо я не виконав плану
На честь 16-ліття Руху
Впізнала мене шістнадцятка
З золотим кілечком у пупчику
І процитувала мені мене:
«На сто колін
Перед стома богами
Я падаю:
Прийди мені, прийди...»
Прийду, я сказав:
Шістнадцятого о шістнадцятій
На виконання плану.
І здригнулись шістнадцять моїх жилочок
І головна жила станова
Дивлячись на її форми достиглі
На честь 16-ліття Руху
Осінній каштан викинув
Біле весняне крило
З суцвіттями шістнадцятьма
А вдома у мене на Горького
Навпроти посла німецького
Саме на першому поверсі
Шістнадцять молодих хлопців
До пояса голі засмагли
Руйнували соціалістичну будівлю
Відбійними молотками
Кажуть це донька Мороза
Відомого соціаліста

Будує під нами якраз
Фешенебельне ательє чи бутік
У душі дозрілого капіталізму
Бо ж бізнес від влади відділений
Як батько – від доньки
Хлопці клали дірчасту цеглу
Курили і матюкались
На честь 16-ліття Руху...
9.09.2005

* * *

В мене свято – подзвонив онук.
Це його сердечка перестук
Крапельку снаги мені дає
Знов заграло сонечко моє!

Світ стобарвно зразу забринів.
Ти не візьмеш і зо ста синів
Те, що додає тобі онук
Силою своїх маленьких рук.

Він – твоє послання у світи...
Внучку, зірочкою просвіти,
Своїм юним і ясним чолом
Все, у чім життя мого облом...

Хлопчику мій, ти – щасливий будь!
Ти проникни в потаємну суть:
Між тобою й сивим дідусем
Світ вже грає тисяччю систем.

Тобі важко – подзвони мені!
У ясні а чи похмурі дні
У свої тенета помани...
Ти мені, Івасю, подзвони...
10.09.2005, Конча Озерна

Сивим конем

Це я сивим конем
Їду від хати до хати
Від міста до міста
Від села до села
Це я сивим конем
Від дерева і до дерева
Від листка до листка
Від очей до очей
Їду випрошуюсь
Сивим конем
Простіть коли що не так
В тобі не набувся
В тобі не нажився
Тобі лихословив
Тебе ізнеславив
Тобі життя збавив

Простіть коли що не так
Чвалаю сивим конем
Від хати до хати
Від листка до листка
Хто ж то там їздить
Сивим конем сторопілим
Себе сам питаю
Душа твоя їздить
Сивим конем
Дожилася душа
До сивого коника
25.10.2005, Конча Озерна

Вічне питання

Чому дурні ми? Бо розумні.
Чому ми бідні? Бо багаті.
Ця істина приходить в трумні –
В останній ув сосновій хаті.

Невміло сіли на багатстві.
Чи то бомжуємо лінивство.
У струпах, вошах і лайдацтві
Усе батькуєм керівництво.

Ця дурість з розуму навіки
Безсмертне сипле нам насіння
І ми прямуємо – каліки –
За поколінням покоління...
2005

* * *

Як близько лягають снаряди,
Ляга за снарядом снаряд...
А той, що на мене зарядить,
Хай вибере добрий заряд,

Щоб скурвого сина рознесло
На друзки, на бризки, ущент!
Життя золоте перевесло –
В один божевільний момент!

А то аж до пекла дістало –
Ікаром розбитим внизу
Лежу, одчахнувши забрало,
І небо зубами гризу!..

О земле! Твої кладовища
За мною вже мчать навздогін.
Та сила небес щонайвища
Мене підіймас з колін...
2005

* * *

Гортаю свої папери

Перебираю своє життя
Де сери, пери і хери
Доводили мене до пуття
В три ціпи мене молотили
В три погібелі гнули
Світові і рідні мудили
Орденоносні й прості акули
Але я якось виживав
Бо рідну траву жував
І воду криничну пив
І долі не пропив
2005

ПЕТРО ЗАСЕНКО

Пам'яті Григора Тютюнника

Серед статечних і юних
Хтось мене часто питає:
Де ж оце Григiр Тютюнник,
Чом його з нами немає?

Де ж він, нещадно потертий
В жорнах жорстокого часу
Дужий козак-характерник,
Справжній достойник Парнасу?

З болем виходив на люди
І не ховався за спину...
Де ж він і гнівний і любий
Муж і з душею-дитини?

Там, де він мешкав, з простору
Віють вітри, аж чотири,
Сумно на Байкову гору
Дивляться вікна квартири,

В Шилівці, може, в колисці
Рідного слова, в Полтаві?
Там не присутній у списках,
Там він присутній во славі.

Бачите, згорблені гноми
І потаємні убивці, –
Два напрацьовані томи
Стали на вічній полиці.

Там типажі всім відомі,
Мова речиста, сторіка,
Кожна сторінка у томі –
Нашої долі сторінка.

Рідний з усім нашим родом,
З доброю славою в парі

Він розмовляє з народом
На всенароднім базарі.

Рад би, та ніяк додому,
Поле житейське – безкрає...
Десь він до третього тому
Горе народне збирає.

* * *

Прийшлося Україні! Не зняти крила,
В міжбрів'я націлене дуло...
Тоді вона пісню на „ой” почала,
Немов їй під серцем кольнуло,

„Ой, Боже..”, „Ой, нене...”,
„Ой вийду на шлях”,
„Ой горе тій чайці небозі!..”
Ой скільки тих „ой” простогнало в віках
На цій українській дорозі.

Козак у Стамбулі в обличчя паші
Співав співомовки зухвалі,
Хоч ойкання в небо злітало з душі
Як тіло тремтіло на палі.

І пісню Про Гриця, в якій знемогла
Душа українки в коханні,
Чурай із болючого „ой” почала,
Неначе спіткнулась о камінь.

Державу-незграбу тягла на горбі
Стражденна колгоспниця мати,
„Ой горе нам, горе”, – шептала собі,
Співала, аби не стогнати.

А думоньку кожну, а кожне слівце
Чужі підминали копита...
У нашої пісні тривожне лице,
Душа її кров'ю омита.

Ніщо їй катівні, і час, і прогрес
Підвладна своєму закону:
Шугас, сягає холодних небес,
А гріється в серці незлому.

І все те у спадок дісталось мені,
І як ту журу приневолю...
На „ой” починаються наші пісні
Вони з українського болю.

Весь цей світ – перецвіт

Одминуле давно нам не взять на поруки,
Навіть боязко нам говорити про те...
Од твоєї й моєї красивої муки

На холодних вітрах дикий терен цвіте.

Наш той цвіт – він не наш. Я нічого не скою.
Ще мороз до калин перетоптує слід.
Нам любити той цвіт і не знати спокою.
Білий цвіт – восени принесе чорноплід.

Це розлука з розлук. І, на жаль, не повчальна.
Це тобі і мені – не на день, не на рік..
І кохання ріка, як прадавня Почайна,
Від кінця до кінця пересохне навек.

Ну, а наша любов, наче та потороча,
Побреде навмання, повна наших образ.
Заблукаємо в днях і розтанемо в ночах,
А вона в чорнолісах одквітне без нас.

Весь цей цвіт – перецвіт. На багні тріпотливо
Переможним огнем палахкоче зело...
Може, й треба комусь, щоб чуттів наших диво
На холодних вітрах диким терном цвіло.

ОЛЕСЬ ЛУПІЙ

Студентські літа

Літа студентські, наче сон
З минулого століття:
Старий гуртожиток, балкон,
Тополь співуче вігтя.
І ніжні погляди дівчат, –
Вітаються, сміються,
Усі закохані, хоча
У тім не зізнаються.
І жарти хлопців, піддавки,
Усі такі натхненні,
Хоча голодні, як вовки.
Бо ні гроша в кишені.
А рятував нас чорний хліб,
Дух віри всемогутній,
Зате над кожний сяяв німб
Звитяжця у майбутнім...
Так, ми своїм життям жили,
Раділи сонцю, зливі,
Усі поетами були
І всі були щасливі

Гордий крик

Шістдесятники ми, бо відкрили роти в шістдесятих,
І рознісся по цілому світі наш крик,
І почули усі: українці не будуть мовчати,
І довідався світ: Україна – та це ж материк!

Досить з нас грабування, принижень, кривавого гніту,
Досить з нас геноциду, мільйонів забутих імен!
Ми творили слова непокори і вільного світу,
І лягали вони на рамена крилатих знамен.

Ми підсилили крик каторжан Воркути й Казахстану,
Політв'язнів Сибіру, Якутії і Колими,
Бо любили і ми, як вони, Україну кохану,
І готові були позмагатись за неї і ми.

Шістдесятники ми, хто у тюрмах страждав, на засланні,
Шістдесятники ми, хто на волі в неволі були
І служили ідеї одній – Україні коханій
І любов і талант, і здоров'я своє віддали.

Шістдесятники ми, бо священний вогонь відродили,
А проміння його народило єдиний порив,
Гордим криком своїм ми червону сваволю спинили,
Підняли в небеса українські святі прапори.

Говоріть

Говоріть, як колись вас навчала матуся,
Говоріть, як навчав у дитинстві татусь.
Легко так, вільно так, щоб слова були в русі,
Не тримайте слова, віддавайте комусь.

Щиро так, м'яко так, починайте казати.
Як воліла б відкритися ваша душа.
Може, хочеться їй у словах політати,
Привітати когось, або дати відкоша.

Слів у мові мільйон, вибирайте найкращі,
Кожне з них, лиш торкни, як струна, виграла.
Зрозумілі, вагомі, й усі вони наші –
Мелодійні, дзвінкі, українські слова

Обминайте чужинні слова кострубаті,
Що до нашої мови зухвало повзуть.
Говоріть, почувайтеся, наче на святі,
І натхненні слова радість вам принесуть

Говоріть про любов і про віру у щастя,
Уникайте мовчання, нудьги і ниття,
Говоріть, хай в розмові слова веселяться.
Говоріть і продовжуйте мові життя.

Пісня

Знов долинає з передмістя,
Із задніпровського кутка,
Щемка до болю, рідна пісня
Про молодого козака.

Луна доносить тільки слово,

Єдине слово з даліни:
Козак поклявся у любові,
Та не вернися із війни.

Луна мелодію доносить
Із передмістя, з-за ріки.
Неначе дівчина голосить
Через століття і віки

І впрошує її почути,
Вернутися хоча б на мить
І ніжно, ніжно пригорнути
І, як поклявся, долюбить...

Уже дійшла година пізня
До задніпровського кутка,
Але в душі ще лине пісня
Про молодого козака.

* * *

Скоро все зазеленіє,
Потім цвіт накриє світ
І душа залебедіє,
Задивившись у зеніт.

Там у сяйві голубому,
Де ні краю, ні кінця,
Виглядатиме знайому
Постать Господа-творця,

Щоб подякувати гречно,
Що і нині терпить нас,
Нерозумних та безпечних,
І дарує повсякчас

Цю красу – весну квітасту,
Гомінке серцебиття,
І дарує дрібку щастя
Для продовження життя.

* * *

Вічне небо, а не ми,
Вічне небо, що над нами –
Напівдикими людьми,
Голосними табунами,
Що готові все змести,
Землю попелом накрити,
Із ненависті і мсти
В пекло світ перетворити...
Та вже досить бути нам
Сатані помічниками,
Подивіться, хто над нами –
У блакитних шатах там:
То найбільший розум Бог,
То довершений еклог.

Лине голос з верховини
Про призначення людини.

* * *

Максимові Рильському
Бувають хвилини такі у житті,
Коли залишаюся на самоті,
І хочеться, як це простіше сказати,
Єдиного – Рильського перечитати.
Хоча б один вірш чи окремі рядки
Про заводі чисті на плесі ріки,
Про осінь, яку він умів оспівати,
Чи „Лист до загубленої адресатки”,
Чи слово про матір – високу снагу,
Чи ніжно-бентежно-тривожну „Жагу”,
Чи сакраментальну його „Рідну мову”,
Яку написав із палкою любов'ю.
Хоч вірш, хоч піввірша, хоч кілька рядків, –
Водиці джерельної пару ковтків –
Так хочеться Рильського перечитати
І знову роботу свою розпочати.

* * *

Ну що із того, любі браття,
Що розпалили ми багаття,
І хто погрівся біля нього?
А ми дурні, як і до того,
З нічим лишилися, злиденні,
І тільки того, що натхнені
Своїм обуренням на тих,
Що нам наслали хижих лих.
Занадто довго говорили
Та одне одного хвалили
І милувались, як вітри
Полощуть наші прапори...
Що заважає, любі браття,
Розвести знову нам багаття,
Щоб аж до неба піднялося
І вже омріяне збулося?

Великий гріх

У суєті спливає час,
Все заростає муравою...
Ніхто не знає, скільки в нас
Не пошановано героїв.
На їх могилах – будяки,
Давно не чути тут молитви, –
Лежать забуті вояки
Колись прославленої битви.
Ніхто і сам сюди не йде
У дні святкові чи буденні
Й дітей, онуків не веде,
Аби росли благословенні.
Сюди й дороги не ведуть

І не протоптано стежини.
За лісосмугою гудуть,
Немов змагаються, машини;
Мов перелякані вони,
Ошаленіло мчать щосили,
Аби ніхто не зупинив
Й не нагадав, що тут могили.
Ніхто не знає, скільки їх,
Ніхто не знає, як їх звати,
Ніхто не знає, що це гріх –
Своїх героїв забувати.

Натхненники

Не скаржся і не треба нарікати,
Що всі тебе забули при житті,
Такий це люд, такий це світ проклятий,
Живе в гріхах, у вічнім каятті.

Один зустріне, гречно привітає.
Поділиться усім, що Бог послав.
Здоров'я на прощання побажає,
І ти відчуєш, що здоровшим став.

А інший гляне, наче вовкулака,
З ненависті, із заздрощів, отак:
Чому ти не такий, як він, бідака.
Чому від нього кращий ти мастак.

Та є такі, немов травневі квіти,
Та є такі, як сонце весняне,
Уміють гречним поглядом зігріти
І легко об'єднати всіх в одне.

І їм, натхненникам, радіти треба.
Життя без них, як у нудній імлі,
Без них не видно діамантів неба
І дивних чарів рідної землі.

ЮРІЙ МУШКЕТИК

Правда про Сізіфа *Оповідання*

Упираючись широкими п'ятами в крем'янисту стежку, колишній цар Корінфу Сізіф котив на гору велетенський камінь. Цю стежку він витовк за тисячу років, на кожну п'ядь землі його нога ступала безліч разів. Він котив камінь понуро, приречено, адже знав, що праця його марна й камінь знову покотиться вниз. Щойно викотить на гору, виставить на голій пласкій верхівці, витре з чола піт, як камінь похитнеться й загримотить у діл. І він знову чвалатиме вниз по стежці, на якій знає кожну виїмку, кожен горбочок, підійде до каменя, зітхне, поплює в мозолясті, в саднах долоні й зрушить камінь з місця.

Проклинаючи власну долю, він штовхає його руками, грудьми, плечима, головою, піт заливає йому очі, у скронях стугонить кров, а серце гукає, наче било в надколотім дзвоні. Він котить

камінь щосили, поглядає на верхівку гори, поспішає, немовби сподівається раз і назавжди досягнути мети. А камінь шугає вниз.

Так повеліли боги за великі Сізіфові гріхи. Насамперед за те, що закував у ланцюги Смерть, а тільки боги можуть бути безсмертними, та що вийшов з підземного царства до сонця.

Сізіф проклинає гору, камінь, ковзку стежку, себе самого, тільки боїться проклясти богів, бо вони вигадують для нього ще якусь гіршу кару. Хоча що може бути ще гіршого!

Сізіф сопе й мовчки котить камінь. Він бачить, як пролітає у високості старий ворон-крумкач з вирваними перами на правому крилі, як стрибає по кедрі білка, а на неї пантрує великий рудий кіт, бачить жовту гадючку, яка лежить на камені. За тисячу літ він втягнувся в роботу, й вона вже не заважає йому бачити все довкола й думати. Про ворона, про білку та kota, сосну, яку підломив вітер і яка похилилася над прірвою. Щоправда, бачить він усе те й думає про нього якимось так, буцім воно десь далеко-далеко, буцім воно несправжнє, адже ні на мить не може відвихнутися від своєї роботи, щоб бодай прогнати kota. Про свій далекий гріх він не думає, і про кару також. Якби думав про те, перевівся б нінащо й помер би, шкодуючи, печалючись або лютуючи. Він котить і котить, а дні, роки летять, як летить віття верби за вітром – летить і лишається на місці.

Останній підйом. Найкрутіший. Маленький жолобок, горбочок, маленький рівенький майданчик. Ні, то він тільки здається рівним, насправді ж він похилий, через те камінь щоразу скочується з нього. А може, скочується сам по собі?.. Те знають тільки боги.

Хух! Викотив! Мить камінь стримітиме на чопику, за ту мить треба відступити вбік, щоб камінь не накотився на нього, не збив з ніг. Отако... Тут добряча виїмка, вибив її, стоячи, за тисячу літ. «Три, чотири, п'ять...» – шепотів звично. Зараз він шугоне. «Сім, вісім, дев'ять, десять...» Камінь... не падав. Сізіф протер очі. Чекав ще якийсь час. Камінь лежав непорушно. В Сізіфа закололо під ребрами, у скроні вдарила густа кров, серце застрибало, неначе білка по дереву. Лежить! Не падає!!!

– Лежить! – закричав Сізіф.

– Лежить! – закричала луна по долині, й він побіг з Гори. Сізіф підстрибував, галасував, вимахував руками, крутився на одному місці, мов дзига. І реготався, й співав, хоч уже не співав тисячу літ. Аж поки не втомився. Потому ліг на землю, засміявся й заснув. А коли прокинувся, перш за все поглянув на гору. Камінь чорнів, неначе голова велетенського циклопа. Сізіф підвівся, натрусив горіхів, поїв. Знову вклався спати, але не спалося. Підвівся. Розглянувся, хоч і так знав, що звідси піти не може, адже ця долина й гора в підземеллі, куди його знову ввергнули боги, вона весь його терен, і ні входу сюди, ні виходу звідси немає. Ну то й нехай, йому й так добре.

Побавився, сидячи над струмком, – бовтав у воді ногами, – полохав маленьких красноперих рибок. Відтак уклався спати.

Так тривало кілька днів. Сізіфа почала огортати нудьга. Він тинявся по долині, не знаючи, куди себе подіти, куди притулитися, що робити. Туга наповнила його серце по вінця, їсти, спати, блукати без діла – се йому так обридло, що одної ночі він обхопив коліна руками й завив пововчому. Йому відгукнулася лише луна. Сізіф оскаженів, рвав обома руками траву, ламав кущі, швиргав на всі боки каміння, аж поки не втомився й знеможений упав на землю. Рвати траву та розкидати каміння – це таке безглуздя!

Ще через кілька днів Сізіф відчув, що божеволіє. Сидів над струмком, дивився у воду й бачив власне пісне, змарніле обличчя, із зіниць очей якого вихлюпувала туга. Давно-давно, коли він ще царював у Коринфі і про його скарби, розум та хитрість слава котилася по ближніх і далеких царствах, він був веселий, сардонічний, на його товстих губах завше грала усмішка, його карі очі променіли лукавством; тепер же очі мовби провалилися кудись у глибіню і пригасли, губи тремтіли й кривилися, неначе п'явки, веселе розумне чоло потьмяніло, вкрилося зморшками-брижами. Сізіфові відворотний був власний вид.

У ту мить вода схитнулася, й щось схитнулося у Сізіфовім серці. Він підвівся й замарширував угору. Підійшов до каменя й рішуче штовхнув його вниз. Камінь з грюкотом покотився по кам'янистому схилу й зупинився далеко в долині.

Невдовзі Сізіф знову котив його на гору.

МИКОЛА СОМ

Лауреат літературних та громадських

*премій імені Володимира Сосюри,
Остапа Вишні, Дмитра Нитченка,
Олекси Григоренка та Фонду Тараса Шевченка*

Не для друку

Прошу вас уважно подивитися ось на сього буйночубого, веселого хлопчину – студента факультету журналістики Шевченківського університету середини п'ятдесятих років (півстоліття тому!) Певна річ, що він (се я!) нічим не схожий на старого вовкулаку-гумориста ще й епітафіста. У пізніші роки незабутній і вельми авторитетний Микола Вінграновський не раз називав мене „уродженним ліриком” і завзято шпетив за потуги сміхотворства. Та як тут не згадати, що такий же незабутній і славетний Вася Симон (се студентська кличка Симоненка) у гуртожитській спільній кімнаті вимагав од мене тільки іскрометної сатири і зухвалих парубоцьких віршів-жартів. Ще на початку п'ятдесятих років проминулого століття бродила у студентському товаристві і на вулиці Сомів у рідному селі моя мініатюра „Сільський натюрморт”: „На столі самогону сулія – отже вдома, в селі я”. Був там також і „Сільський пейзаж”, котрий здавна знають мої друзі:

Пам'ятаю: ішла ти надвечір
І несла двоє відер води,
Колихалися стегна і плечі
Рівномірно – туди й сюди,
Туди й сюди.

Там були якісь інтимні й конкретні натяки, навіть був натуралізм, одначе злих московських матюків я ніколи не терпів і не вживав. Хоч писав я не для друку, а для усного вжитку, для веселих однокурсників. І досі пишаюся тим, що починався принципово із фольклору, а не ж із нудного і достоту безпредметного (як тепер говорять юні неофіти) сучлітпроцесу. Я завжди зневажав літературщину! Та якась манюня дещиця із мого студентського фольклору потім друкувалася. Для прикладу назву лише одну „Стипендію”:

Тебе студент оспівував і кликав,
Щоб ти до нього зрештою прийшла.
Коли нема, тоді ти (ух!) велика,
Коли ж ти є, тоді ти (ой!) мала.

Нещодавно, прочитавши прецікаву книжку Ю. Смолянського „Симоненкова любов”, де вміщені теплі й ніжні послання юного Василька Симоненка до Люсі-малюсі – його дружини – я натрапив на давні, знайомі рядочки:

Кому б його дулю дати,
Бо більше нема нічого.

Я натякав на вічне безгрошів'я. Отож, цитуючи мене, Симоненко пише, що в його кишнях „лиш гуляє вітер”. Цю мініатюру також здавна пам'ятають колишні однокурсники та позакурсники: Борис Олійник, Анатоль Перепадя, Тамара Коломієць, Іван Сподаренко, Володимир Коломієць та Олесь Лупій. А серйозний і розважливий письменник Василь Сидорович Земляк (також незабутній і навіки дорогий мені) захоплено вітав мою ліричну „хохму” під назвою „Ніна”. Сей коротенький вірш і досі ходить по руках:

О як страждав я і радів
Твоїм ім'ям із двох складів.
Що перший склад – пекуче „ні”
Всю душу випекло мені.
А другий склад – о, другий склад! –
Не повертає нас назад...

Тепер мені скажіть: чи могли б мене хвалити за такі зухвалі, парубоцькі вірші наші офіційні критики і натхненні пропагандисти соцреалізму? Навіть геніальний Вінграновський у рибальському човні на всю Десну вигукував: „Який же ти, Микольцю, несерйозний! Ну навіщо ти марнуєш свій талант?” Було мені, було... Якраз перед виходом у світ моєї книжки-первістки „Йду на побачення” мене старалися вгамувати й перевиховати активісти з університетського комсомольського комітету під орудою нинішнього академіка-українознавця Петра Кононенка. На ту вікопомну „розбираловку” я відгукнувся також усним словом:

Ішов я на побачення,
Попав у комітет,
Де я просив пробачення
За те, що я – поет.

Звичайно, що веселі епітафії писалися під впливом „Мандрівки по цвинтарю” мого побратима Василя Симоненка. Але і в Симоненкових колючих, сатиричних епітафій, є попередниці – у великого шотландського поета Роберта Бьорнса. Так з’явилися мої надгробні написи для багатьох живих людей: відомих політиків, письменників, артистів. Найпершу з них я присвятив поетові-академіку Миколі Бажану ще 1963 року. А вперше мої епітафії були надруковані в незалежній газеті „Вечірній Київ” на початку дев’яностих років. Ось деякі з мого домашнього фольклору. Серед них – і недруковані.

Епітафії

*ЛЕОНІДУ КУЧМІ –
колишньому президентові України*

Чи то Кучма, чи Кучма –
В мові теж руїна.
Як його тепер нема –
Буде Україна!

1996

БЕЗСМЕРТНОМУ ЛЕНІНУ

Всі вже повмирили, а сей не вмира,
Безсмертний, нещасний, стоїть, як мара,
Здається обузою, навіть проказою.
Пора б закопати – настоявся вже,
Та наша сільрада його стереже –
Ночами собаку до нього прив’язує.

1997

*НЕОНІЛІ КРЮКОВІЙ –
народній актрисі України –
на її замовлення*

Шукали скрізь її могилу
Усі пани й товариші,
Та я сховав прекрасну Нілу
В моїй закоханій душі.

1998

*МИКОЛІ ЛУКОВУ –
поету-пісняреві*

Жменька слів і жменька звуків...
Хто се тут?
Микола Луків.

1998

ТОВАРИСТВУ „ПРОСВІТА” ІМЕНІ ПАВЛА МОВЧАНА

Що я скажу, як залишу „Просвіту”?
Привіт, старці! Привіт із того світу!

2000

*ВОЛОДИМИРОВІ МАТВІЄНКУ –
поетові, пісняреві, заслуженому діячеві
мистецтв України, директорові банку*

О перехожий! Ти не плач!
Не був поетом сей діяч.
І тому напису не вір.
Тут упокоївся банкір.

2003

*ЮРІЮ БЕДЗИКУ –
вірному соратнику Януковича*

Тут Юрій Бедзик. Автор сеї хохми:
– Велике щастя випало мені –
Я радо й гордо ув одній труні
Лежу не сам, а лежимо удвох ми:
Сам Янукович влігся при мені.

2005

*ЗАПОВІТ НІНИ ГНАТЮК
На замовлення секретаріату
Національної Спілки письменників*

„Як умру, то поховайте
Мене на могилі” –
Позичаю у Тараса
Я слова стосилі.
Ну а власним щирим словом
Я усіх домучу:
Посадіть мені на груди
Кропиву колючу.

Щоб напхаті ковбасою.
Ситі к о м у ї с т и
Не могли важким озаддям
В кропиві присісти.

Щоб я вас на тому світі
Бачила з могилки –
Поховайте мене, браття,
На подвір’ї Спілки.

Покладіть мене врочисто
У труну дубову,
А як раптом я воскресну –
Поховайте знову.

2006

*ДМИТРОВІ ПАВЛИЧКУ,
котрий відпустив козацькі вуса*

У світі є премного див –
Усіх не можна описати,
Павличко вуса відпустив –
Отож помре тепер вусатим.

2006

МИКОЛА ШУДРЯ

Письменник, кінодраматург,
лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

Довженкова „Земля”: від щіпки до шедевру

Ще Олександр Довженко „крутив” (це його улюблений синонім у кіно до терміна „знімати”) „Звенигору”, як у Москві листопадовий пленум ЦК ВКП(б)У проголосив політичний-курс на колективне (громадське) господарювання у країні. Доти дві третини всіх ґрунтів на селі належали одноосібникам-середнякам, а велика пайка землеволодінь перебувала в руках заможних селян. Незаможники в суті лишалися наймитами на чужій ниві. Тому ще у вересні 1927 року виникла Всеукраїнська спілка сільськогосподарських колективів (скорочено: „Укрколгосп” – Українське колективне господарство). Ця організація і стала осердям насаджування в Україні колгоспної системи виробництва. Більшовицька колективізація силоміць усупільнювала землю, запроваджуючи „продрозверстку” – обов’язковий для всіх продовольчий податок та „надзвичайну” хлібозаготівлю (тобто до останньої зернини).

Коли нова аграрна політика вже набирала обертів, Олександр Довженко, підтримуючи державні заходи щодо колгоспного будівництва, задумав якоюсь мірою полегшити колективізацію, відобразивши в кіно недалекі, але передбачувані перетворення в сільському господарстві. Основним рушієм цих змін у нього стала механізація – застосування машин замість ручної праці. Але, на його переконання, якийсь там тракторець, може, і здатний переорати селянські межі, тільки йому не під силу зрушити багатівковий пласт хліборобського життя, тим паче випростати людську душу.

За спогадами, ще задовго перед пленумом режисер обмірковує сценарій „найвидатнішого витвору як радянської, так і європейської кінематографії”. Десь наприкінці червня він заходився готуватися до зйомок фільму „Земля” на новій, щойно спорудженій, Київській кіностудії. Невідомо, чи була в нього літературно злагоджена канва задуманої картини, але йому вдалося, не затверджуючи будь-якого сценарію, виїхати на „Семенову гору” до Яресьок на Пслі, де були закопані „звенигорські” скарби. Це не тільки „найукраїнніші” місця для кіно, а й праотчий край діда-прадіда Довженка. Саме тут і довелося працювати його кіногрупі над втіленням складних епізодів упродовж липня, серпня і жовтня. На щастя, „політне” число альманаху „Авангард” (На) видрукувало, хай і не весь сценарій, а лише уривки зі „сценарного плану”, та нам легко вникнути у вир зрежисованих подій. Із цього конспективного викладу кінокартини вже вирізьблюються основні її постаті, філософське обґрунтування дій кіноперсонажів і, звичайно, природа розгорнутої, фольклорно-довженківської метафори.

Заспівом створюваної „Землі” стали „прекрасні краєвиди українського села”. Мабуть це речення було чи найширшим описом у вступі. Далі сценарист лише коротко перелічує узагальнені „об’єкти”: „сінокоси”, „ріка”, „овочі”, „садовина”, „чудове жито, як море”, „квіти”, „діти”, „коні”, „жеребці”, „бики”. *(Звичайно, краще писати все це з окремого рядка та з великої літери, як у автора, зазначаючи число кадру, але тоді вийшов би суто технічний, режисерський, запис його розробки, за якою важко вгадати подальший потік думки).* Цей текст перебивається, після буйноквіття, образом «мрійливої, здорової, гарячої, як сонце, дівчини”. І картина щедрої природи та „олюдненої тяглової сили” двічі завершується простим рядком примітки: „Розквітають

квіти”; це ще не художній засіб чи вираз на підставі схожості, а пряме вживання слів. Та вже тут відчувається образне звучання майбутнього малюнка.

В однойменній із фільмом кіноповісті, створеній аж через 23 роки (1952), це все набуло вигляду стислої ліричної замальовки з постійним епітетом щодо визначальної риси пейзажу: „прекрасний”.

„...Був гарний літній день, і все навколишнє здавалося прекрасним: сад, город, соняшники, й мак, і ниви за городом”.

Звинувачений у пантеїзмі, вже десь після перших переглядів «Землі», Олександр Петрович, відповідаючи на критику мистецтвознавців-політиканів, викладає своє бачення цього краєвиду в душі „соціалістичного реалізму”:

«Плодюча Радянська Україна. Тучний чорнозем виплоджує буйну рослинність. Колосяться, наливаються важким свидовим (от слівце: *молодий, моложавий, ледь-ледь недозрілий, зеленкуватий!* – М.Ш.) зерном жита. Спіють велетенські яблука. Застигли під нестерпним сонцем України кремезні соняшники. Стоїть біля них дівчина, сповнена молодости й радості, і вдивляється у далечінь степів безкрайню.

Такий перший, широко узагальнений образ землі, що виростає в картину і проходить крізь неї аж до кінця як один із основних мотивів. Цей образ щодалі розгалужується, проймає собою людську працю й боротьбу за краще майбутнє в умовах нового українського села. І хоч яка важка та боротьба і хоч які, нібито непереборні, перешкоди постають – невичерпувані сили, потужна міць соціального колективу на селі, що змагається за майбутнє, – все перемагають. Не підупадає творча думка соціального колективу, не згасає його радість у боротьбі, бо вона так же буяє, як і тучний чорнозем України, як її вічно-творча земля.

Такий основний філософський сенс першого образу”.

Для виправдання своїх поглядів у цьому лібрето сценарист запозичує найзрозумілішу читачам-глядачам публіцистичну лексику передовиць „Правди”. Тут – і „Радянська Україна”, й „боротьба за краще майбутнє”, й „умови українського села”, й „соціальний колектив”, і „радість у боротьбі”... Та це, можна сказати, трата пороку даремно, постріл у порожнечу. Найважливіше: на екрані бачимо дівчину серед кремезних соняхів. Це – Таня Прахова, згодом дружина Уласа Самчука. Вона справді уособлює живий образ-символ України, не тільки Радянської, а справісної – багатой, вродливої, нескореної. Так, напевне, її збагнули й у всьому світі.

Кінознавець Сергій Тримбач по-своєму, за монтажними аркушами, виклав зміст першої частини „Землі”. В нього немає політичної термінології, це ніби безсторонній, але поетичний опис екранного зображення:

„Степ. Вітер голубить поле. Дівчина біля соняшника. Яблука. Яблука на гіллі. Серед яблук лежить дід Семен...”

Далі прощальна розмова з родиною – дітьми й онуками, та бесіда з ним старшого побратима Петра. Але це більше належить до наступного епізоду, і його треба розглянути своєю чергою. В „Авангарді” цей персонаж, „дідок Семен”, ще не бог, а такий собі – сільський мудрець. Він „старий-старий, прозорий тілом і душею, у білій сорочці, з добрими, старечими очима”.

За текстом кіноповісті це вже не *уявна*, а *жива* людина, але що цікаво: її постать відгранена і в „конспекті”.

„А в саду, якраз коло погребні, під яблунею серед яблук і груш, на білому стародавньому рядні в білій сорочці, весь білий і прозорий від старості й доброти, лежав мій дід Семен, колишній чумак”.

Такий собі, ветхий літами, „дідок” у літературному творі Олександра Довженка стає його („моїм”), покровником. Це вже не тільки зовнішнє, зорове сприйняття образу, а й проникнення в його суть.

Подальше розкриття персонажа подається в дії. За кожним рухом, за кожним штрихом оточення можна простежити, як ставляться близькі люди до свого предка роду: і дід Петро, і дядько Панас, і його діти – Василь та Орися, і їхня мати – Панасова дружина (все „святе сімейство”). Смерть діда Семена – ще не кінець життєвого шляху, а його продовження в синах і внуках. Він не може вмерти, він тільки відійде в інший, потойбічний світ, а на землі залишаться ті, кого він виховав, прихилив до праці, заповів своє вічне хліборобське ремесло. Це – цілком природна розлука із земним (трудоим) буттям: усе відбувається між людьми, як і серед флори й

фауни (народження і вмирання), ніхто у фільмі не тужить і не побивається. Навіть дід Семен умирає, трохи посміхнувшись. І як знак безсмертя – біля нього діти й Панасиха в надії.

Епізод філософської зміни стану життя (переходу з тимчасового існування „вдома”, на землі, до вічного притулку – раю чи пекла, на небесах) в авангардівській публікації виписано так докладно, що в розширеному варіанті (кіноповісті) мало що вже довелося додумувати.

Ось первісний текст:

«Дід Петро, урочистий і діловитий, гарно вдягнений, з чистими, але простими руками, дивиться.

Син, дядько Панас, середніх літ, середняк (син Семена). Панасова жінка.

Вагітна.

Дід Петро говорить:

– Умираєш, Семене?

Василь, онук, ледь помітно повернув голову.

Дівчина Орися.

Дідусь лежить. Розплющує очі. Спокійно:

– Умираю, Петре.

І трохи посміхнувся.

Жінка.

Дід Петро:

– Так. Ну, вмирай.

Дитина прекрасна, здорова, тверда дитина. (Вона на підлозі біля кавуна й дині)! Петро:

– Як умреш, Семене, дай мені знати, де ти там будеш, у раю чи в пеклі, і як тобі там.

Семен:

– Добре, Петре, коли можна буде, то обов’язково сповіщу. Похилився Петро до Семена, поцілував і пішов собі:

– Може б, з’їв чого? Подала їсти Орися.

Жує. Витер грушку й жує (Дід Семен витер грушу рукавом).

Грушки.

Кавуни, дині, кавуни.

Овочі.

Жує дідок Семен.

І корова жує. Теля коло неї.

Дитина кавуна жує.

Страви різні.

Дитина ссе грудь.

Радіє друга дитина.

Бджола на квітах.

Насіння.

Поїв дідусь, витер рота, поправив бороду й сорочку. Подивився на всіх і склав ручки на грудях:

– Ну, прощайте, вмираю.

Ліг і вмер.

Панас.

Жінка Панасова.

Василь.

Орися.

Дідусева усмішка.

Недоїдена грушка.

Василь до Орисі хороше так:

– Грушки любив.

Лежить лагідний, прозорий дідок у білій сорочці, а на сорочці складено рядочком усі його мозолики”.

Довженківська кіноповість цілком дотримується основних сценарних ходів, знайдених кінорежисером-письменником. Вона передає авторський погляд на життя і смерть, і, може, де-не-де не збігається з попереднім викладом: у подробицях сцен, другорядних рухах дійових осіб, в

описах обстановки та в розширених філософсько-ліричних відступах. Під час зйомок „жування” кавуна дитиною замінено на смакування яблуком; у кіноповісті сказано, що Орися – молодша сестра Василя (за начерком – його наречена); дитинча так само вже було „наше”, а дід Петро став Григорієм, бо виходило за Довженковим родоводом: дід Петро – не „товариш і побратим”, а Семенів син.

Можна стверджувати, що сценарно-літературний твір висвітлює події вже в деталях, не порушуючи загального розвитку задуму.

«Коло діда на старому яблуневому пні, сидів його давній товариш і побратим Григорій, теж дуже старий, але через відсутність бороди позбавлений божественних рис чоловік... Одягався охайно, був незмінно пристойний і зосереджений і завжди про щось, здавалося нам, думав. Отак і зараз – посидів він біля товариша, помовчав і спитав:

– Умираєш, Семене?

– Умираю, Грицьку, – тихо признався дід і, злегенька посміхнувся, заплющив очі.

Надійшла мати й, відчувши, що діється під яблунею, замислилась.

– Так... Ну, вмирай, – сказав Григорій і одвернувся.

У траві серед яблук-падалок сиділо одне наше дитинча, яке зовсім ще не розуміло життя. Тримаючи в руках яблуко, воно вперто намагалося вкусити його двома своїми першими зубками, але яблуко було чимале, а ротика на нього ще не ставало.

– Помирай, Семене, – сказав Григорій, – та вже як помреш, дай мені знак із того світу, де ти там будеш – у раю чи в пеклі, – і як тобі там.

– Добре, Грицьку, – пообіцяв дід, лаштуючись в останнє чумакування. – Якщо можна буде, неодмінно сповіщу – приснюсь або привиджусь якимось, – лагідно обміркував він нехитромудрий посіб потойбічних зносин.

Але оскільки дід не слабував ні на яку хворобу, він не помер одразу. Навпаки, без будь-якої сторонньої допомоги ще легенько підвівся, сів і оглядівся навколо. Від хатини підходили до нього син Опанас й онуки, Василь й Орися з полумиском грушок.

– Може б, з'їсти чогось? – у голос подумав дід, оглядаючи свій рід, і, коли Орися піднесла йому полумисок із грушками, взяв одну. Обтер об рукав білої сорочки й почав їсти. Це була його улюблена червонобока дуля, та, мабуть, з'їв він усі свої грушки до одної, бо тільки пожував її трохи за звичкою, аж тут серце почало спинятись, і він це зрозумів: відклав грушку набік, опорядив бороду й сорочку, глянув ще раз на всіх склав руки на грудях і, проказавши з усмішкою:

– Ну, прощайте, вмираю, – тихенько ліг і вмер.

... На полудневому небі так, як і було, – ні хмаринки. Тиша навколо. Десь тільки яблуко бухнуло м'яко у траву, та й усе. Навіть соняшник ніде не похилився. Весь ясний соняшниковий світ стояв нерухомо, наче хор вродливих дітей, що втупили у височінь свої радісні обличчя. А над обличчями тихо снували покинуті дідом золоті бджоли.

З дідовим родом нічого особливого не сталося. Усе склалося так якимось до ладу, що близькі, дивившись на нього, не впали ні у скорботу, ні в розпач. Тільки дивне хвилювання на якусь мить пройняло серце нащадків і відчуття вродливої тасмниці буття – немовби всі вони раптом торкнулися безмежності часу і його гармонійних законів. До того ж, і дід, хоч і помер, проте не захотів розлучатися з усмішкою, й вона й тепер тихо сяяла на його обличчі.

– Грушки любив, – із сумовитою посмішкою промовив до Орисі її старший брат сількор Василь і знов глянув на діда. Виконавши все, що було йому призначено, предок лежав під яблунею, склавши на грудях поверх сорочки старі свої мозолі”.

У фільмі режисер доволі вміло, використавши літературне напрацювання, поєднав філософську розмову дідів із новітніми міркуваннями селян уже „тракторної” доби. Це – роздум про урядові нагороди, тобто: кого підтримує держава на селі та які її „соціальні висновки”. Але сцена смерті лишилася в кіноповісті недоторканою.

„Умирає старезний дід Семен. Йому понад 80 років. Прожив він надмірно довге, сповнене великої, тяжкої й безнастанної праці, життя. Всі людські обов'язки він виконав чесно. Смерть для нього – не горе, а радість і спочинок. Стоять над його ліжком син, онук і приятель – такий же старий дідуган Петро. Різні думки в кожного з них. А в діда Петра лише одна: чи є справді рай і пекло. Хто йому, темному, затурканому з діда-прадіда релігійними забобонами, відповідь?”

І звертається він до свого приятеля Семена:

– Умираєш, Семене?

– Умираю.

– Ну, вмирай. Тільки ж, як буде змога, повідом мені, як там на тому світі?

– Як буде змога, повідомлю. Умирає Семен спокійно і величаво. Зринає в діда Петра думка:

– Якби я був народним комісаром, дав би дідові орден трудового червоного прапора.

Жартома відповідає на це онук Василь:

– За биків, діду, не дають орденів...

Та ця відповідь не тільки жарт. Чути в ній інші соціальні погляди й інші соціальні оцінки людської праці».

Незрозуміло, як тут, в авторському лібрето „Землі”, найтісніше наближеному до фільму, з’явилося оте „ліжко”, замість лона природи (хіба що знову як страхування від докорів у пантеїзмі), а те, що селянин був „темний і затурканий релігійними забобонами”, – цього вимагала „безбожна” цензура, й Олександр Петрович, опинившись у критичній облозі зі своєю картиною, кинув владі на відкуп, як собаці, маслака.

У Сергія Тримбача ця частина (певніше, друга половина першої й перша – другої) просто переказана своїми словами, але з дотриманням розгортання сюжету:

„Серед яблук лежить дід Семен. Він помирає. Поряд бавиться малеча. Попрощатися з дідом прийшли його діти й онуки, між ними й Василь. Дідів побратим старий Петро просить його дати звістку з потойбічного світу про своє місце перебування – у раю він опиниться чи в пеклі?

Дідові подають грушку, він надкушує її й відкладає набік: настає час умирати. Склавши, руки на грудях, він лягає на землю і вмирає під тихий подзвін соняхів.

В цьому уривку не розкрито народного, філософського, погляду на смерть, а лише поверхово передано зміст зафільмованої події та – щоб „зворушити” – вигадано соняшниковий „подзвін”. Воно вийшло непогано, адже „подзвін” – калатання дзвону над небіжчиком, а тут: наче сама природа проводить хлібороба в останню путь.

Розглянутий різнобіч епізод дає змогу проникнути у „свята святих” – творення шедевр – від його сценарного накреслення, щіпки вічного ґрунту, відчутого в пучках своїх пальців, і до чіткого вимальовування художнього образу, переданого засобами кіно геніальним режисером.

Але без Довженкової метафори чи його „думного мислення” нема самобутнього митця. Він тоді якийсь схожий на інших, надзвичайно узагальнений і майже не відчутний на дотик майстер „світового поетичного кінематографа...” Простежити за кристалізацією неперевершеного таланту, за виробленням особливого стилю знімання кінокартини та виникнення незрівняних екранних образів дає змогу той же начерк сценарію (ліпше: його план), видрукуваний в альманасі „Авангард”. Найповніше там виписаний танець Василя. Всього в 14 рядках (сонет!); це – кадри № 288-312. Автор у них ще лишень підступає до самої ідеї вирішення теми. Він іще до кінця не усвідомлює всієї обсяжності свого задуму, але вже зорозво уявляє танець Василя, як натхненне творення себе.

„Село. Ніч.

Стоги на леваді.

Коні. Коні пасуться.

Лежить, ремигає корова.

На колодках парубок і дівчина в обіймах.

На дворі біля хати спить чоловік.

Жінка спить. Видно здорові, красиві груди. Біля грудей дитина.

Реманент.

Парубок і дівка сидять, пригорнувшись. Парубок тримає руку в дівки за пазухою.

Копи.

Біля полукіпка спить людина.

Стоять біля воріт парубок і дівчина.

Василь й Оріся. Цілуються, щільно й міцно притиснувшись. Довго.

Ставок. Скинулась риба.

Стоять обнявшись. Розійшлися.

Вулицею йде Василь.

**Красвид.
Василь біля трактора. Постояв. Пішов.
Іде вулицею. Василь один. Довго, довго.
Іде Василь.
Іде Василь.
Церква. Майдан. Іде Василь.
Іде Василь. Став ... і раптом почав танцювати.
Танцює. Серйозно. Діловито. Вперто.
Спить жінка з дитиною.
Іде, танцюючи. Василь.
Танцює. Упав. Щось побігло..."**

Знову, як і раніше, під час написання кіноповісті, довелося дещо по-іншому розташувати сцени. Щось увиразнити, чогось позбутися. Але розкладка танцю не змінюється, вона лише набуває ритмічного візерунка. Та вже Оріся, не відомо, з якої причини, не наречена Василя, а рідна сестра. Його кохання – Наталка.

Народження танцю Василя серед природи, в місячній повені, можна назвати справжнім чародійством. Якась незнана сила веде юнака під зорями – радісного, бентежного, захопленого, і він, у сонному безгомінні, підвладний внутрішній музиці, наперекір земному тяжінню, відривається від буденного світу й підноситься у височінь. Це місце виписане з таким художнім хистом, що, здається, всі хореографи мають завчити напам'ять цю поезію виникнення танцювальних рухів, природного балетного мистецтва. Водночас – це, мабуть, найдостеменніша метафора торжества людського життя.

Василь, як і дід Семен, здійснив усе, що йому заповідано долею: він, тракторист, переконав своїх односельців, що треба жити по-новому, а не день і ніч самотужки длубатися на власному полі; йому вірна обраниця Наталка; за нього – батько і трудова громада. Хіба що хмуряться куркуленки, отой непримиренний Хома Білокінь...

Із кіноповісті:

„Ось він іде дорогою крізь місячну повінь. Легенький пил під ногами.

Роса на траві. Темні коні пасуться. Ось їх слід у росі. Он їх спини вилискують. Щось промайнуло в сутні за містом під вербою. Ні, нічого не промайнуло. Тихо навколо й не тихо.

Ось він іде сам-один між городів під зорями. Коні хропуть десь у кущах на леваді. Він помітив коней і заплющив очі, усміхаючись на ходу. О мрії-мари!..

Коні захропли.

„А чи не потанцювати? – подумав Василь, відчуваючи в тілі незвичайну легкість і радість руху. – Дай я трошки потанцюю, повчусь собі нищечком, отак-от, щоб ніхто не бачив... Е-е! Та я, здається, вже й танцюю. Давай так, ось так, отакечки, так і так, ... „Од села до села танці та музики! Курку, яйця продала, куплю черевики!..”

Василь сам не помітив, як закурів шлях від гопака й пил зазолотів поміж тинів через усю вуличку.

І від глухого тупоту його ніг і жагучого шепоту серед сонного безгоміння утворилася така тиша і стільки злагоди розкрилося у всьому від землі до зірок, немовби скільки світ існує й існуватиме, не мав і не матиме тут місця жодний злочин. Василь творив свій танець на сонних вуличках не вперше. Коли він протанцював мимо чиєїсь лозяної клуні чи комори, старі люди не раз прокидались і навіть, здавалося їм, бачили щось крізь щільну попліть, але не будши певні, що це не сон, казали другодні: „Щось чи не приснилося чи примарилось уночі, нехай бог милує. Прокидаюсь – танцює на шляху, аж земля гуде: щось, мабуть, неспроста провіщає...”

Василь протанцював уже три вулички. Отак, певно, й народжувалися народні танці. Не в танцкласах, не на паркетах виникли їх святкові рухи, а в тайних наказах жаги оволодіння, де вже не з волі скрипок чи труб, а за непорушним законом життя душа рветься у височінь, коли, підкоряючись внутрішній музиці, поза всіма законами тяжіння, торжествуюче тіло відривається від землі навстріч кращому, що несе в окремій людині безсмертна душа його народу.

Ніколи ще не танцював Василь із такою насолодою й радістю. Заклавши руку за голову, а лівою взявшись у боки, здавалося, не ступав – линув над селом у хмарці золотої куряви, збитої могутніми ударами ніг, і довгий курний слід клуботів за ним над тихими завулками. Онде вже й хату видно... Постріл! І нема Василя. Упав він просто з танцю на дорогу – у смерть. Легкий порох знявся над його трупом у місячному сяйві. Щось пробігло вдалині між верб. Захропли коні”.

Коротка, радше уявна, із пропусками дії, розповідь із „начерку” в повісті вибудувалась у цілу панораму з відібраними режисером для епізоду деталями та філософським розмислом. Звісно, зорозно наснажену картину автор змушений був у своєму лібрето коментувати на партійний лад, бо, як писав він, свідомість цієї соціальної і господарської перемоги „сповнює радісним чуттям учасників колективу, активних будівників його”.

І в самій передачі танцю тут не обійшлося без „фізичної і соціальної Молодості”, „перемоги над глитаями”, „соціальної єдності із трудящими”, „передчування прекрасного майбутнього”. Цього не було у фільмі в такій підкреслено зумисній формі, хіба що могло спасти на думку...

„Вертається Василь опівночі від своєї коханої. Іде Василь темними вулицями. Вщерть переповнений він глибокими бурхливими переживаннями... Ростуть у його уяві непереможно-привабні образи нових взаємин на селі, нового побуту, нової культури, нового будівництва.

Іде Василь темними вулицями, а радісне хвилювання й надмірна перенасиченість внутрішньою енергією сповнює його до краю. І раптом починає Василь урочисто в екстазі, танцювати. Танцює Василь, б’є закаблуками, аж хребет землі вгинається.

Танцює Василь, як переможець, як людина, що почуває себе господарем.

Та нагло лунає постріл із куркульського обрізу. Як сніп, падає Василь.

Люта помста Хомина таки досягла свого”.

У наведеному лібрето ледь відчутний натяк на поезію. Проза політичного викладу заступила музику зображення. Цей сірий, байдужий, текст лише вряди-годи зачіпає струну людського серця, й вона відгукується болем.

Так само й Сергій Тримач описав першу половину („Танець Василя”) шостої частини кінофільму. Безбарвно, безщемно, нудно:

„На тлі неба велике дерево. Застигли, обійнявшись, парубок із дівчиною. Одна, друга, третя пара посеред місячної ночі. Василь пригортає свою наречену. Наталку. Іде Василь дорогою. Іде, посміхається. Починає пританцьовувати. Дедалі дужче і швидше. Раптом Василь падає. Кінь підвів голову. Десь пробіг вбивця”.

Словом, – констатація! Отже, танцював! А чому? З якої речі? Хай у цьому розберуться самі глядачі кінокартини; вони зрозуміють, що й до чого. Та це ж найпритаманніший режисерові-сценаристові поетичний образ і, порівнюючи записи цього епізоду з різних джерел, легко зануритись у середовище Довженкового світобачення і світовідчуття.

На щастя, нам залишив спогади „Так народжувався танець” виконавець ролі Василя в „Землі” Семен Андрійович Свашенко (1904-1969) – артист Курбасового „Березолу” та довженківський кіноактор, який показав себе майстром в „Арсеналі” й „Землі”... Те, що ним написано, – не вигадка, а правдива розповідь про ставлення до розкриття окриленого образу тракториста й віднайдення витоків цієї незабутньої сцени.

Це було в Яреськах. На березі Псла. Вже оператори відзняли більшість епізодів для фільму: й поле, і „сталевого коня”, й переорані межі, й навіть устигли „вбити” й „поховати” Василя. А танець ще не визрів, і, власне, невідомо, яким він мав бути. Зрозуміло, не „гопак” і не „бариня”.

Олександр Петрович неквапно готував актора до цієї ролі.

– Сеню, мені не потрібно колінців і кренделів. Це простий, проникливий, якнайбільш відповідний у своїх рухах танець. Адже Василя переповнює щастя, особисте і громадське. Він не в силі цього приховати в собі, йому треба з кимось поділитися своєю таємницею. Тракторист вибирає ніч, їй щиро довіряється і цілком висловлює себе в радості танцю...

Ця підказка режисера викликала в Семена Свашенка спомин про „Козачка”, якого танцюють запорожці вночі перед боєм у виставі Леся Курбаса „Гайдамаки”. Музику до них створив Рейнгольд Глієр, і вона не виходила з пам’яті артиста.

... Надворі висіла літня спека. Нічне сяйво надавало природі таємничості. Довкруг дихало спокоем, дозрілі садки гнулися від рясту. На яблуках, грушах і сливах бриніли великі краплини роси. Тини з паколами тримали на собі глечики. Неподалік, край подвір'їв, схиливши золотисті голови, похитувалися соняшники. Попід вікнами хат із солом'яними стріхами буяли красуні-мальви. Все село поринало у срібній млі. Була така невимовна краса, що самому хотілося злитися з нею. Ні леготу, ні шарудіння трав, ні шелесту листя, тільки здалеку, бентежачи тишу, долинав із левад хрумкіт коней.

Семен (та ні, це вже був Василь) блукав вузенькими вуличками села. Ходить-ходить, зненацька зупиниться на мить у безгомінні й пробує затанцювати. Спершу повільно і плавно, наче летить уві сні; далі хутчій і хутчій, лише легка курява огортає його, а серце як не вискочить із грудей.

Нарешті танцівник зважився показати режисерові свій «номер». Він наспівав мелодію „Козачка” – і враз пустився в танок. Од задоволення Олександр Петрович гучно й заливчасто зареготав. І пояснив причину свого сміху. Мовляв, якийсь дід колись сказав йому:

„Та хіба ж тепер танці, треба бути парубками, а не мишами... А ви, Сеню, танцювали так, що аж земля під ногами стугоніла...”

Свашенкові перед зйомкою зодягли: темно-зеленого кольору кашкет „із маленьким козирком, темний, добре припасований піджак, сорочку старовинного крою із простого селянського полотна, гаптовану червоними й чорними квітами; сірі штани, юхтові чоботи величезного розміру з довжелезними, за коліна, халявами, з товстими підошвами, а закаблуки не з підківками, а з підковами...”

Сеня розповідав:

– Коли я вбрався, всі подивилися на мене із жалем. У мене тьохнуло серце. Аж розгубився. Один Довженко був веселий та захоплений.

– Ви справжній парубок, тепер вас і дідам не страшно показати, – він ходив навколо мене, ляскав по шії; скидав і зодягав кашкет; куйовдив чуб, повертав мене в усі боки й на всі заставки розхвалював мій костюм.

Настав день зйомки. Олександр Петрович іще раз уважно оглянув мене й легенько підштовхнув. Я пішов на вибране місце, але він одразу гукнув мене; підбіг упритул і, загледівши, що моє обличчя трохи спотіло, сказав:

– Будь ласка, затуліть очі, Сеню, я вас трішки припудрю, – і вхопивши жменю м'якої, мов пух, пилюки, дмухнув мені в обличчя.

Здавалося, всі приготування вже скінчились, але варто було мені відійти, як він знову покликав мене; йому привиділося, що моє ліве плече нижче від правого. Він тут же дістав свою хусточку й підклав під рамено мого піджака.

Навкруги стояла тиша. Звідкілясь, здалеку, долинала музика, ніби заманюючи мене. Розкинувши руки, я починаю свій танець із плавного руху, поволі прискорюючи темп. Я танцюю заплющившись і чую: „Гаразд, синку, гаразд!” Розплющую очі й бачу перед собою усміхненого чарівника.

Ці дві „виграшні” для кіномислення Довженка сцени завжди приваблювали зарубіжних мистецтвознавців. Наші критики й історики кіно найбільше тупцювали навколо теми колективізації. Зокрема: перемога нової влади в сільському господарстві, викорінення куркульства як класу, технічне переоснащення обробітку землі та соціалістичні перетворення на селі. Щось у дусі сталінського „Короткого курсу історії ВКП(б)”. Тут і не ночувала справжня естетично-мистецька думка. Лише поодинокі наші кінознавці, „проміж іншого”, переказуючи зміст фільму, згадували, що „вмирав дід”, і „танцював Василь”, його внук. Ніхто із дослідників не підносився до мистецьких узагальнень, навіть не робив спроби розгадати таємницю Довженкової творчості, не наближався до його філософського мислення кінообразами та розгорнутої метафори в зображенні. А це чи не найбільше захоплювало видатних оцінювачів кіно за кордоном. Вони не просто „розглядали” творчий стиль українського режисера, а й самостійно подавали опис згаданих нами частин. Звісно найчастіше – з пам'яті, після сеансу, але треба лише дивуватись: точно й докладно, як завчений вірш. Дуже блискуче, скажімо, вдалося це Жоржу Садулю: його виклад майже збігається не просто із монтажним записом, а з покадровим планом і лібрето самого Довженка.

Якраз „Смерть діда” й „Танець Василя” стали для світових кінодіячів ключем до прочитання лірико-епічного полотна „Земля”. До речі, так сталося, що у Брюсселі на міжнародній виставці 1958 року, під час перегляду, була показана стрічка, виготовлена з „вихідного матеріалу”, який не

зазнав цензурного втручання. Історію цієї пригоди з'ясував американський дослідник кіно Джей Лейка: „Коли в 1930 році фільм було піддано критиці, його скоротили і значно змінили порівняно з остаточним монтажем самого Довженка. Однак режисер намагався зберегти свій оригінальний варіант для демонстрування копії, яка не пройшла цензуру, в кіноінституті. Під час війни державний архів було зруйновано, особливо постраждали українські фонди”.

За зізнанням колишніх наглядців за кіносправою, „Землю” нібито лише злегка „пригладили”: на півтора метра скоротили сцену із „пуском” трактора; вирізали чотири кадри із „голою жінкою”, вилучили „кінцівку”; вставили додатковий титр і змінили три інші написи... Якби це справді було так, то чи варто було правити смаленого дуба з виступом Дем'яна Бедного в „Известиях”? Насправді ж, як то кажуть, сосну із живого лісу відредагували під телеграфного стовпа; але завдяки пригоді й долі зацілів і власноручний шедевр О.П.Довженка, один із дванадцяти фільмів „усіх часів і народів”.